

منتدی اقرأ الثقافی

www.ignahlamontada.com

ناخوهند محمەد سالح زەنگەنە بەلۆج

کوردگال نامەك

"کوردبێژ نامە"

گەنجینه و شاکاریکی بەنرخێ میژووی

دێزینی کورد و بەلۆج

بەزگە بەکەم

وەرگێڕانی

ههوا محمەد زەندی

منتدى اقرأ الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

کوردگال نامه‌ی

"کوردییژ نامه"

که‌نجینه و شاکاریکی به نرخى میژوی دیرینه‌ی کورد و به‌لوچ

به‌رگی یه‌که‌م

پیشکش به:

"نیرین" که چاه پروانی چاهه لینه

ئاخوهند محهمەد سالىح زەنگەنە بەلوچ

كوردگال نامەك

"كوردبێژ نامە"

گەنجینە و شاكارێكى بە نرخى مێژووى دێرینەى كورد و بەلوچ

بەرگی یەكەم

وەرگیرانى:

هه‌یوا محهمەد زەندى

دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوی ئاراس

هه‌ولێر - هه‌ریمی کوردستانی عێراق

هه‌موو مافیک هاتووته پاراستن ©
دهزگای چاپ و بڵاوکردنه‌وهی ئاراس
شه‌قامی گولان - هه‌ولێر
هه‌زیمی کوردستانی عێراق
هه‌گبه‌ی ئه‌لیکترونی aras@araspress.com
وارگه‌ی ئینتهرنێت www.araspublishers.com
ته‌له‌فۆن: 00964 (0) 66 224 49 35
دهزگای ئاراس له ٢٨ تشرین (٢) ١٩٩٨ هاتووته دامه‌زران

ئاخوهند محهمهد سالح زمنگنه به‌لوچ
کوردگال نامه‌ک "کوردبیژ نامه" - به‌رگی به‌که‌م
وه‌رگێڕانی: هیوا محهمهد زمندی
کۆتیبی ئاراس ژماره: ١٢٢١
چاپی به‌که‌م ٢٠١٢
تیرێژ: ١٠٠٠ دانه
چاپخانه‌ی ئاراس - هه‌ولێر
ژماره‌ی سپاردن له به‌رپوه‌ره‌رایه‌تی گشتیی کتێبخانه گشتیه‌کان ٩٩ - ٢٠١٢
نه‌خشانندی ناوه‌وه و رازاندنه‌وه‌ی به‌رگ: ئاراس نه‌کرم
هه‌له‌گری: تریسکه ئه‌حمهد

پێڕست

- 13 پێشهکیی وەرگێ: کوردگال نامەک: گەنجینه‌یه‌کی میژووی کورد و بەلوچ
 19 وتاری مامۆستا جەمال نەبەز: کوردگال نامەک
 21 پێشهکیی کورتکراوەی ناغا نەسیر خان ئەحمەد زەیی بەلوچ بۆ کوردگال نامەک
 27 پێشهکیی نادر قەمبەزانی بۆ کوردگال نامەک: دۆزینەوه‌یه‌کی میژوویی نوێ
 بەشی یەکەم

- 30 [سەرھتا]
 33 باسی قوتابخانەی ئیسلامی
 36 باسی کوردە زەنگەنەکان
 38 باسی کوردە براخۆییەکان
 41 دەوڵەتی ماد
 41 شەڕی نێوان ماد و توران
 42 سەرۆکە هاوچەرەکانی کوردی براخۆیی و پاشاکانی ماد
 44 ڕووخانی فەرمانڕه‌وایی بنەمالە کوردە مادەکان
 44 بنەمالە هەخامەنشییەکان
 45 هەلسۆکەوتی هەخامەنشییەکان لەگەڵ کوردە مادەکان
 46 سەرۆکە هاوچەرەکانی تیرمەکانی کوردی براخۆیی و پاشاکانی هەخامەنشی
 48 ڕووخانی فەرمانڕه‌وایی هەخامەنشییەکان
 49 ھاتنی ئەسکەندەری مەقدونی
 49 پارچەبوونی سەلتەنەتی ئەسکەندەر
 بەشی دووەم

- 51 میرنشینی کوردە براخۆییەکان لە توران - خولی یەکەم
 52 ١- میر میران میر «کیکان»
 53 ٢- میر میران میر «زوراک»
 55 ٣- میر میران میر «وشتاب»
 ٥

- ۴- میر میران میر زگرین 56
- ۵- میر میران میر «زیبار» 58
- ۶- میر میران میر «پراخم» 59
- ۷- میر میران میر «گۆران» 62
- باسی تیره «پارسی» یه کان 64
- باسی تیره‌ی هه خامه‌نشی 65

بهشی سییه‌م

- میرنشینی کورده براخۆیییه‌کان له توران - خولی دووهم 66
- ۸- میر میران میر «زیشان» 66
- ۹- میر میران میر «زوراک» ی دووهم 68
- ۱۰- میر میران میر «ئه‌رجان» 70
- ۱۱- میر میران میر «شاموز» 72
- ۱۲- میر میران میر «پراخمی دووهم» 74
- ۱۳- میر میران میر «سابول» 76
- ۱۴- میر میران میر «نورگان» 77
- ۱۵- میر میران میر «کیانوش» 79
- ۱۶- میر میران میر «کیکانی دووهم» 80

بهشی چوارهم

- [کورده به‌لوچه‌کان له سه‌رده‌می یۆنانیییه‌کان و هیندییه‌کاندا] 81
- هیرشی یۆنانیییه‌کان بۆ سه‌ر خاکی ماد و فارس 81
- ده‌ستپێکردنی شه‌ی 81
- هاتنی ئه‌سکه‌ندهر بۆ هیند 82
- که‌رانه‌وه‌ی ئه‌سکه‌ندهری مه‌قدونی 82
- شه‌ری کورده‌مکانی توران و مه‌کران له‌که‌ل سوپای ئه‌سکه‌ندهر 83
- نه‌خشه‌دانانی شه‌ی 83
- شه‌ری کورده به‌لوچه‌کان له‌ ته‌نگی میلا 84
- هاتنی ئه‌سکه‌ندهر بۆ ناو خاکی توران و داگیرکردنی ئه‌رمابیل 84
- شه‌ی له‌ ته‌نگی «حوللین» 85
- شه‌ری «گلگالا» له‌ ناوچه‌ی «راس کیچان» 85

- 86 کاربدهستانی ئهسکهندهری مهقدونی له توران و مهکران
- 86 دهستهکاربوونی «کساندوس» ومکو فرمانهروای توران و مهکران
- 86 بارویدیخی نهگونجاوی کورده بهلوچهکانی توران و مهکران
- 87 هیرشی سیلوکوس بۆ سهه ولاتی هیند
- 87 کورده بهلوچهکان لهزیر دهمسهلاتی ولاتی هیند
- 88 هاتنی تیره هیندییهکان بۆ ناوچهی توران و مهکران
- 88 هۆی یارمهتی کوردهکانی زابلستان
- 89 شهیری سهختی «سوهرنابادان»
- 89 لکانندی ناوچهی کیکانان به میرنشینی زابلستان

بهشی پینجهم

- 91 شارستانی کورده بهلوچهکان
- 91 ناینی کورده بهلوچهکان
- 92 چۆنیهتی دروستکردنی بینای نارین (پهستگا)
- 92 داوونهیتی کورده بهلوچهکان
- 94 کشتوکالی کورده بهلوچهکان
- 95 زمانی کورده بهلوچهکان
- 96 رێژی لهشکری کورده بهلوچهکان
- 97 نوێنهرایهتی سوپای کورده بهلوچهکان
- 98 رێژی مهدهنی کورده بهلوچهکان
- 98 لادێ و گوند و شاره کوردهکان

بهشی شهشم

- 100 [ریشهی کورده بهلوچهکان]
- 100 ریشهی کورده براخۆیی بهلوچهکان
- 105 پاشایهتی بنهمالهی پیشدادیهکان
- 108 ریشهی کورده بهلوچهکانی ئهدهرگانی، ماملی و کرمانی
- 114 پیوهندی نیوان کوردهکانی توران و مهکران

بهشی ههوتهم

- 115 [کورده بهلوچهکان له سهردهمی پاشاکانی سیلوکی یۆنانیدا]
- 115 پیشدادیهکان

- 116 تیره‌گانی سندان
- 117 سه‌رگه‌وتنی جدگاله‌کان به‌سه‌ر توران و مه‌کران
- 118 فه‌رمانه‌وایی پاشاکانی سیلوگی یۆنانی له‌ ماد و پارس
- 119 میری ولایه‌تی زابلستان میر برسان زه‌نگه‌نه
- 120 شۆرشه‌گانی حاکمه‌گانی به‌نه‌زاد یۆنانی له‌ ماد و پارس
- 121 ریژیمی نوێی تیره‌گانی کورده به‌لوچه‌گانی توران و مه‌کران

به‌شی هه‌شته‌م

- 123 [کورده به‌لوچه‌کان له‌ سه‌رده‌می ئه‌شکانیه‌کاندا]
- 123 ئه‌شکانیه‌کان
- 124 پێوه‌ندیی نێوان کورده به‌لوچه‌کان و پاشاکانی ئه‌شکانی
- 125 هێرشێ ئه‌نتیوکوسی سێیه‌م بۆ سه‌ر سه‌لته‌نه‌تی ئه‌شکانی
- 125 کورده به‌لوچه‌کان و یارمه‌تیدانی پاشای ئه‌شکانی
- 126 کۆچی دواایی ئه‌رده‌وانی یه‌که‌م
- 126 پاشابوونی پرپاتیوسی ئه‌شکانی
- 126 پاشابوونی فه‌ره‌ادی یه‌که‌می ئه‌شکانی
- 126 پاشابوونی مه‌ره‌ادی یه‌که‌می ئه‌شکانی
- 127 هاتنی کورده به‌لوچه‌کان بۆ ناو خاکی توران و مه‌کران
- 127 شه‌ر له‌ سوهرئابادان
- 128 شه‌ر له‌ کوهیار
- 128 ریشه‌ی تیره‌گانی کورده به‌لوچه‌کان له‌ دووره‌واتی
- 129 فه‌رمانه‌وایی کورده به‌لوچه‌کان له‌ توران و مه‌کران - خولی سێیه‌م
- 129 میر میران میر به‌ه‌رام براخۆیی
- 133 میر میران میر شه‌هداد براخۆیی
- 134 میر میران میر فیروز براخۆیی
- 135 میر میران میر مه‌رداد براخۆیی
- 140 میر میران میر به‌همان براخۆیی
- 141 میر میران میر بسسام براخۆیی
- 143 میر میران میر خه‌فی براخۆیی
- 147 میر میران میر شاوش براخۆیی
- 151 میر میران میر مرادان براخۆیی

152	میر میران میر شاہپورز براخوئی
154	میر میران میر سرگیڑ براخوئی
155	میر میران میر شاہمیر براخوئی
159	میر میران میر بیغ براخوئی
160	میر میران میر شاہزور براخوئی

بہشی نۆیہم

162	[کورده بهلوچهکان له سەردەمی ساسانییەکاندا]
162	ساسانییەکان
162	پاشابوونی ئێردەشتێر
163	میر میران میر بوراک براخوئی
164	هێرشێ ئێردەشتێر بۆ سەر خاکی هیند
164	پاشابوونی شاہپوری یەکەم
164	مانی و دینەکی
165	میر میران میر مهران براخوئی
165	پاشابوونی هورموزی یەکەم
165	هاتنی ئامۆزیارانێ مانی بۆ سکستان و توران و مەکران
167	میر میران میر شادان براخوئی
167	پاشابوونی بەهرامی یەکەم
167	کوژرانی مانی
168	پاشابوونی بەهرامی دووھم
168	کوژرایەلکردنی مۆزە ساکایەکان و کورده بهلوچهکان
169	هاتنی زاووک بۆ دادگەری توران و مەکران
169	پاشابوونی بەهرامی سێیەم
169	پاشابوونی نارسەس
170	شەڕ لەگەڵ پۆمەکان
170	پاشابوونی هورموزی دووھم
170	هاتنی ئەرشم بۆ دادگەری توران و مەکران
171	ریشەی بنەچەی ساکایەکانی سکستان
171	پاشابوونی شاہپوری دووھم
172	هاتنی مەنوجەر بۆ دادگەری توران و مەکران

- 172 پاشابوونی نهردمشتری دوهم
- 173 هاتنی نهرید بق دادگری توران و مهکران
- 173 پاشابوونی شاهپوری [سیتیهم]
- 173 پاشابوونی بههرامی چوارهم
- 173 پاشابوونی یهزد گوردی یهکهم
- 174 هاتنی میر کیسون بق دادگری توران و مهکران
- 174 پاشابوونی بههرامی پینجهم
- 174 شهر لهگال سهلتهننتی روم
- 175 هاتنی میر خیزون بق دادگری توران و مهکران
- 175 هاتنه خوارتی هوزهکانی هیتال
- 175 شهر ی هیتال لهگال بههرامی پینجهم
- 176 پاشابوونی یهزد گوردی دوهم
- 176 هاتنی میر کراهن بق دادگری توران و مهکران
- 176 پاشابوونی فیروز
- 177 هاتنی کرکویی بق دادگری توران و مهکران
- 177 پاشابوونی بلاش
- 178 هاتنی میر کبارش بق دادگری توران و مهکران
- 178 پاشابوونی کبادی یهکهم
- 178 سهروکتکردنی هوزهکانی خهزمر
- 178 هاتنی نیمام مهزدهک
- 179 گفتوگزی مهزدهک لهگال پتیشهوایه زهردمشتیهکان
- 179 پاشابوونی تههماسپ
- 179 پاشابوونی کباد - جاری دوهم
- 180 هاتنی میر گستم بق دادگری توران و مهکران
- 180 پاشابوونی نهوشیروان
- 181 رمشهکوژی مهزدهکییهکان و مهزدهک
- 181 هاتنی میر یهزن بق دادگری توران و مهکران
- 181 لهدایکبوونی پر له شادمانی ههزرتی محهمه مستهفا
- 182 پاشابوونی هورموزی چوارهم
- 183 هاتنی میر نهرشب بق دادگری توران و مهکران
- 183 داکیرکردنهوی ولایهتهکانی توران و مهکران له والیی سندان

183	پاشابوونی خەسڕۆ پەرۆز
183	شەڕی خەسڕۆ پەرۆز لە گەڵ پۆمەکان
184	نامەی حەزەتی محەمەد مستەفا بۆ خەسڕۆ پەرۆز
184	پاشابوونی کبادی دووهم
184	موسڵمانبوونی خەلکی یەمەن
185	سەرزەویی سەندان
185	راسل دیوانچ
186	دالەدانی لاساییکەرانی مەزەک
186	راسل سەھارس
186	داگیرکردنی ولایەتەکانی توران و مەکران
186	دامەزراندنی میر لە توران و مەکران
187	سیوا سەمەرا میری توران و مەکران
187	بەشدارکردنی کوردە بەلوچەکان لە ھێزی سەربازی
189	راسل سەھاسی
189	سیوا جۆنەن میری توران و مەکران
189	راسل سەھارسی دووهم
190	پاشابوونی پوران دوخت
190	کۆچی حەزەتی محەمەد مستەفا پەيامبەری ئیسلام و مائناواییان
191	پاشابوونی ئارزەمی دوخت
191	راسل سەھاسیی دووهم
191	سیوا ئەسیار میری توران و مەکران
	بەشی دەھەم
192	[کوردە بەلوچەکان لە سەردەمی ئیسلامدا]
192	خیلافەتی میری موسڵمانان ئەبوبەکر (خ)
192	خیلافەتی میری موسڵمانان عومەری کۆری خەتاب (خ)
194	پاشابوونی یەزد گوردی سێتیم
195	راسل چەچ کۆری سیلاچ
195	شەڕ لە گەڵ رانۆن مەرتۆن
195	سیوا مایین میر توران و مەکران
196	ھێرشێ لەشکری ئیسلام بۆ سەر سەجستان و مەکران

196	گوپړاپه لېوونی کورده به لوچه کان بڼ میری موسلمانان چه زړمته عومهری کوپړی
197	خیلافه ته میری موسلمانان عوسمان کوپړی عه فان
198	شوقشی خه لکی کابلستان و زابلستان
198	هاتنی عه بدوړه حمان کوپړی سه ماره بڼ مه کران
199	هاتنی عویندوللا کوپړی موعه مهر بڼ مه کران
199	خیلافه ته میری موسلمانان عه لی کوپړی نه بی تالیب
199	سیوا زوراک میری توران
200	هاتنی ساغر کوپړی زه مهر بڼ مه کران
200	به نی نومیه
201	دانیشتنی مه عاویه له سر ته ختی خه لیقایه تی
201	هاتنی عه بدوللا سوار نه لعهدی بڼ مه کران
202	هیرش بڼ سر توران
203	هاتنی سه نان کوپړی سه لم بڼ مه کران
203	هاتنی راشد کوپړی عمر بڼ مه کران
204	هاتنی جاریکی تری سه نان کوپړی سه لمه بڼ مه کران
204	راسل چه ندمر برای چه چ
205	هاتنی مه نذر کوپړی جارود کوپړی بشر بڼ مه کران
205	هاتنی حه کم کوپړی مه نذر بڼ مه کران
206	هاتنه سر ته ختی خه لیقایه تی عه بدولولک کوپړی مه روان
206	هاتنی سه عید کوپړی نه سلم کلابی بڼ مه کران
206	به رهنکار بونه وهی [سه عید] له گه ل عه لافیه کان
207	هاتنی مه جاعه کوپړی سه عر کوپړی یه زید کوپړی حه زیغه بڼ مه کران
207	خه لیقه بوونی وه لید کوپړی عه بدوله لیک کوپړی مه روان
207	هاتنی محمه د کوپړی هارون بڼ مه کران
209	وینه کان میرانی میرنشین کورده به لوچه کان له به لوچستان
238	وینه ی کولتوری

پیشە کیی وەرگیر

"کوردگال نامهک"

گهنجینهیهکی میژووی کورد و بهلوچ

بق بهرمویش چوون و دروستکردنی داهاتووی نهتهوهیک، میژوو پیوهندییهکی سهلیندراوی ههیه که به بیرهینانهوهی پرووداو و ههلبهز و دابهز و سهرکهوتن و پرووخانی پابردوو، ههست و جۆشی نهتهوهکه دهبزوینی و بق ههولدانى ژین توانایه داپۆشراومکان به بریقه و تایبهتمهندییهکان خهست دهکاتهوه.^۱

میژووی بهرجهستهی کورد له کوردستانی ههنوکه و کوردستانی دێرینه (میدیا) دهگهپۆتهوه بق چهندین ههزار سال بهر له ئێستا. له زۆریه سهردهمهکانی ماوهی پێنج ههزار سالی پابردوو، له زۆریه ناوچهکانی کوردستانی دێرینه به گشتی و کوردستانی ههنوکه به تایبهتی، شارستانی نهتهوهی کورد له پووی سیاسی و کۆمهلاپهتی و کولتووری و فرههنگی و ئاینیهوه، سههرهکیترین یان پهکێ له سههرهکیترین بنیاتنهری میژووی ئهم قهلهمهروایهتییه بووه. نموونه بهرجهستهکانی ئهم شارستانییه دێرینهیه وهکو گۆتییهکان، لۆلۆیییهکان، عیلامییهکان، هوریهکان، مادهکان، ئهشکانییهکان، ساسانییهکان، شههزادییهکان، ئهوییهکان، زهندهکان، براخۆیییهکان و میرنشینییهکانی سهدهکانی دواپی ئاشیرهی ئهم راستیه بهلگهنهویستن.

شارستانییهکی دێرینه و کاریگهری لهم چهشنه بیگومان دهبی ئاسهوار و میراتی سیاسی، جوگرافیاپی، کولتووری، کۆمهلاپهتی، زانستی، وێژی و

۱. میر گول خان نهمسیر، میژووی بهلوچستان، بهرگی یهکه و دوهم، چاپی قهلات بهبلشهرز، کویته، ۱۹۹۲، پیشهکیی غهوس بهخش بزنج، لاپه ره ۱.

فهره‌نگی به‌جی هیشتبێ که نه‌وه‌کانی دوایی بتوانن لی‌یان سوودمه‌ند بن و شانازی پیوه بکه‌ن.

میژوو لی‌ره‌دا، به تاییه‌تی میژووی نووسراوه، یه‌کێ له نامرازه سه‌ره‌کیه‌کانی توهماری ئاسه‌واره‌کانی شارستانییه. ئاسه‌واره‌کانی شارستانی کوردیش بی‌گومان ده‌بی له‌م روانگه‌یه‌وه شوێن په‌نجه‌ی دیاری‌ی.

له‌ بواری توهماری نووسراوی میژوویی و شارستانی نه‌ته‌وه‌ی کورد، ده‌توانین کۆمه‌لیک ئاسه‌واری به‌رجه‌سته ناو به‌رین، "ئاوێستا" و "دین کورد" دوو په‌رتووکی گرانبه‌های نایینی به‌ کوردی نووسراون. "ته‌نگ گلو" ناسراو به‌ "شنگول" له‌ سالی ۷۰۰ پێش زاین په‌رتووکی له‌مه‌ر دین و ئه‌ستیره‌ناسی به‌ کوردی نووسی. "تاریاته" پزیشکی به‌ناوبانگی کورد له‌ سالی ۶۶۸ ی پێش زاین په‌رتووکی له‌مه‌ر زانستی پزیشکی به‌ پێنووسی کوردی نووسی. ئه‌و په‌رتووکه‌نه‌ی ته‌نیا به‌ر له‌ زاینی مه‌سیح و ئیسلامدا نووسراون ده‌توانین ناوی ئاوێستا، دین کورد، به‌نده‌سه‌ن، دانستان دینیک، ئارتای ویرافنامه، کارنامه‌ی ئه‌رده‌شیری بابکان، پاتکار (یادگاری زیران)، دانستان ریدک، خه‌سرق گواتان و خوتای نامه ناو به‌رین^۲. جی‌ی سه‌رسوپمانه‌ جگه‌ له‌ تا‌کو‌تو‌کیک، ئه‌مانه و ئاسه‌واره نووسراوه‌کانی تر به‌ گشتی له‌ناوچوونه یان له‌ به‌رده‌ستدا نین.

هه‌ر بۆیه، له‌م به‌ستینه‌دا، دۆزینه‌وه‌ی په‌رتووکی "کوردگال نامه‌ک" که له‌ سالی ۱۶۵۹ زاینی له‌لایه‌ن کوردیکی زه‌نگه‌نه‌ی به‌لوچ نووسراوه‌ گه‌نجینه و شاکاریکی میژوویی به‌ نرخه و که‌لینیکی گه‌وره له‌ میژووی کورد و به‌لوچدا پر ده‌کاته‌وه.

گره‌نگی کوردگال نامه‌ک

کوردگال نامه‌ک جگه‌ له‌ تیشک خه‌ستنه سه‌ر په‌یدا‌بوونی نه‌ته‌وه‌ی کورد له‌ کوردستان و دروست‌بوونی ده‌وله‌تی میدیا، به‌ درێژی باسی به‌لوچه‌کان ده‌کات که به‌ په‌سه‌ن کوردن و به‌هه‌یه‌یان ده‌چیته‌وه سه‌ر کورده ماده‌کان و پاشان چۆن چۆنی له‌ کورده ماده‌کان دا‌پ‌ران.

کوردگال نامه‌ک باس ده‌کات که کاتیک که‌یقوباد پاشای مه‌زنی کورده ماده‌کان

۲. فهره‌نگی بابان، شوکروللای بابان، ۱۳۶۱ کۆچی، لاپه‌ره ۷-۸.

بناخه‌ی ده‌لۆته‌ی کوردیی مادّی له ساڵی ٨٥٣ پێش زاین دامه‌زاند و پاشان له‌گه‌ڵ ئه‌فراسیابی پاشای توران که‌وته‌ شه‌ر، کورده‌ به‌لوچه‌کان له‌ پشتگیری که‌یقوباد درّی ئه‌فراسیاب جه‌نگان. پاش شکستدانی ئه‌فراسیاب و داگیرکردنی ناوچه‌کانی سه‌لته‌نه‌تی توران، که‌یقوباد کورده‌ به‌لوچه‌کانی له‌ ناوچه‌ داگیرکراوه‌کان واته‌ به‌لوچه‌ستانی ئهم سه‌رده‌مه‌ که‌ ده‌که‌وته‌ پۆه‌له‌لاتی سه‌لته‌نه‌تی ماد نیشه‌تی کرد.

کورده‌ به‌لوچه‌کان که‌ سه‌ره‌تا به‌ کوردی ماد و له‌گه‌ڵ په‌وتی سه‌رده‌م به‌ به‌لوچ و براه‌وی (براخۆیی) ناسران نه‌گه‌رانه‌وه‌ زیدی باپیرانیان له‌ کوردستانی دێرین (میدیا) و له‌ ناوچه‌کانی به‌لوچه‌ستانی ئهم سه‌رده‌مه‌دا نیشه‌تی بوون.

کوردگال نامه‌ک به‌ درێژی تیشک ده‌خاته‌ سه‌ر ریشه‌ی کورده‌ به‌لوچه‌کان و له‌ نشینگه‌ نوێیه‌که‌یان باسی می‌ژووی سیاسی، کۆمه‌لایه‌تی، زمان، ئاین، داوونه‌ریت، رێکخه‌ستی سه‌ربازی، شتوازی هه‌ژایه‌تی و پیشه‌یان ده‌کات. باسی پێوه‌ندی و هه‌لوێستی کورده‌ به‌لوچه‌کان له‌گه‌ڵ فه‌رمانه‌رواکانی سه‌رده‌مه‌ جیا‌جیا‌کانی ماده‌مکان، هه‌خامه‌نشیه‌یه‌کان، یۆنانیه‌یه‌کان، ئه‌شکانیه‌یه‌کان، ساسانییه‌یه‌کان، هیندیه‌یه‌کان و ئیسلامیه‌یه‌کان ده‌کات.

ئه‌گه‌رچی هاونه‌زادی کورد و به‌لوچ له‌ سه‌رچاوه‌کانی کۆنی که‌ پۆکه ئیسلامیه‌یه‌کان له‌ سه‌ده‌ی ده‌یه‌م و یازده‌می زاینی ئاماژه‌ی پێ‌ کراوه‌ و له‌ سه‌ده‌ی نۆزده‌ و بیسته‌مه‌دا کۆمه‌لای توێژه‌ری بیانی و خۆمالیی به‌لوچ له‌ په‌راو و توێژینه‌وه‌کانی‌اندا ئاشپه‌ریان به‌ هاونه‌زادی کورد و به‌لوچ کردوه‌، کوردگال نامه‌ک یه‌که‌م سه‌رچاوه‌ی باوه‌ر پێکراوی می‌ژوویییه‌ که‌ به‌ تیروته‌سه‌لی له‌سه‌ر ئهم بابته‌ می‌ژوویییه‌ داواوه‌ و چۆنیه‌تی دابرا‌نی کورده‌ به‌لوچه‌کان له‌ کورده‌ ماده‌مکان روون ده‌کاته‌وه‌.

له‌ بوا‌ری کوردناسیدا ئهم هه‌واڵ و باسه‌ می‌ژوویییه‌یه‌ نادیار بوون و له‌ نووسراوه‌ می‌ژوویییه‌ کوردیه‌یه‌کان ئاماژه‌یان پێ‌ نه‌کرا‌بوو. بۆیه ئیمه‌ چۆن سوپاسمه‌ندی شه‌ره‌فخانی به‌تلیسین له‌ نووسینه‌وه‌ی شه‌ره‌فنامه و پاراستنی می‌ژووی نه‌ته‌وه‌ی کورد؛ به‌ هه‌مان چه‌شن ده‌بێ‌ سوپاسمه‌ندی ئاخونده‌ محمه‌د سالح بێن له‌ نووسینه‌وه‌ی کوردگال نامه‌ک و پاراستنی می‌ژووی کورد و به‌لوچ.

دۆزىنەۋەي كوردگال نامەك

پەرتوۋىكى كوردگال نامەك پاش ئەۋەي دېتە بەرھەم، لەناۋ بەلوچەكاندا پشت بە پشت پارىزراۋە، مېژوۋىنۋوسى بەلوچ مامۇستا مىر نەسىرخان ئەحمەد زەھىيى بەلوچ لە سالى ۱۹۴۳ كاتىك لەسەر پلەي مىرىي جىگرى باجگر لە حكومەتى قەلاتى بەلوچستان لە شارۆكەي سۆزاب كارى دەكرد لەلای قازى عەبدولھەمىد ناسراۋ بە قازى غەوس بەخش بۆ يەكەم جار چاۋى بە دەستىنۋوسى كوردگال نامەك دەكەۋىت، بە ھۆي گرېنگىي دەستىنۋوسەكە مىر نەسىرخان داۋا لە قازى دەكات كە دەستىنۋوسەكەي پى بدات بەلام بى سوود بوۋە و لەو زەمانەش ئامېرى فۆتوكۆپى نەبوۋە، بۆيە ناچار دەستىنۋوسىكى ترى لەسەر نووسىۋەتەۋە.

مىر نەسىرخان پاشان لىكۆلىنەۋە لەسەر كوردگال نامەك ئەنجام دەدات و بەرنجامى لىكۆلىنەۋەكەي لە دوو تۆتى پەرتوۋىكى بە نرخی مېژوۋىيى ھەشت بەرگى بە ناۋى "مېژوۋى بەلوچ و بەلوچستان" چى دەكاتەۋە. يەكەم بەرگى ئەم پەرتوۋەكە لە سالى ۱۹۸۸ لە كوۋىتە پايتەختى بەلوچستانى پاكىستان بىلەن دەكاتەۋە. منىش ئەۋە بوۋ بەرگى يەكەمى ئەم پەرتوۋەكەم ۋەرگىرايە كوردى و لەكەل كورنە لىكۆلىنەۋەيەكى خۆمدا لەسەر ھاۋنەزادى كورد و بەلوچ لە سالى ۲۰۰۵ لە رېگى دەزگاي چاپ و بىلەكردنەۋەي ئاراس لە ھەلپىر بىلەن كوردەۋە.

مىر نەسىرخان پاشان تېكستە فارسىيەكەي كوردگال نامەك بۆ يەكەم جار لە سالى ۱۹۹۱ بە يارمەتیی "بەلوچى ئەكادىمى" لە كوۋىتە بىلەن كوردەۋە. پاش بىلەۋبۈنەۋەي كوردگال نامەك، پروفېسسور عەبدوللا جان جەمالەدىنى و پروفېسسور نادر كەمبەرانى كوردگال نامەكيان ۋەرگىرايە سەر ئوردو و لە سالى ۱۹۹۴ لەلەين بەلوچى ئەكادىمى بىلەن كرايەۋە.

نورسەرى كوردگال نامەك ئاخوۋەند مەھمەد سالىح زەنگەنە

ئاخوۋەند مەھمەد سالىح زەنگەنە پەرتوۋىكى كوردگال نامەك لە سالى ۱۰۷۰ كۆچى بەرامبەر بە ۱۶۵۹-۱۶۶۰ي زاپىندا نووسى. ھەرۋەكو ئاخوۋەند لە سەرھەتاي پەرتوۋەكەي لە باسى قوتابخانەي ئىسلامىدا ئامازەي پى دەكات، پەرتوۋىكى كوردگال نامەك بە يارمەتیی چەندىن سەرچاۋەي مېژوۋىيى نووسىۋە كە لە

کتیبخانه‌ی قوتاخانه ئیسلامیه‌که‌ی بنه‌ماله‌که‌یان له "زهرمنج"ی پایه‌ته‌ختی "زابلستان" (سیستان) پاریزرابوون و له تالان و برۆی ته‌یموور له‌نگ رزگار کرابوون. ته‌یموور له‌نگ له سالی ۱۲۸۲ زاینی هیرشی هینابووه سهر زهرمنج و داگیری کردبوو.

ئاخوهند له سالی ۱۶۵۹ز له ده‌رباری میرنشینی براخۆیییه‌کان له "قه‌لات"ی پایه‌ته‌ختی به‌لوچستان له سهرده‌می فه‌رمانه‌ه‌وایی نه‌لتازی دووهم وه‌کو کاربه‌دهستی میری ده‌ستبه‌کار ده‌بی. پاشان به‌ پله‌ی وه‌زیری گه‌وره به‌رز ده‌کریته‌وه و له‌سهر ئهم پله‌یه بۆ پینج فه‌رمانه‌ه‌وای به‌لوچ کار ده‌کات.

ئاخوهند مروفتیکی به‌هه‌لویتست و کردار و دلسۆز بووه و فه‌رمانه‌ه‌واکانی به‌لوچ پیزی گه‌وره‌یان لێ ناوه. ده‌گێڕنه‌وه له سهرده‌می فه‌رمانه‌ه‌وای قه‌لات "سه‌مه‌نده‌ر برۆهی" دوو برا له ده‌سه‌لاتداریه‌تی که‌له‌ه‌ورمه‌کانی سند له‌لای سه‌مه‌نده‌ر برۆهی ده‌ستبه‌سه‌ر ده‌بن و سه‌مه‌نده‌ر برۆهی فه‌رمانی کوشتنیان ده‌دا. له‌وکاته‌دا ئاخوهند وه‌زیری سه‌مه‌نده‌ر برۆهی ده‌ستار (میزهر، جه‌مه‌دان)ی سه‌ری خۆی ده‌هینیته‌ خوارێ و ده‌یکاته سهر دوو برا ده‌ستبه‌سه‌رکراوه‌که بۆ ئه‌وه‌ی سه‌مه‌نده‌ر برۆهی له گیانیان ببوورێ. له هه‌مان کات ئاخوهند به‌ سه‌مه‌نده‌ر برۆهی ده‌لی کوشتنی گرتوو بۆ پاشا جوان نییه و ئه‌گه‌ر تۆ ئهم سزایه‌یان بده‌ی ئه‌وا له‌که‌یه‌کی ناحه‌ز ده‌چیته سهر پ‌رووی حکومه‌تی به‌لوچه‌کان. سه‌مه‌نده‌ر برۆهیش که پ‌رتیکی زۆری بۆ ئاخوهند هه‌بوو به‌ قسه‌ی ده‌کا و فه‌رمانی کوشتنه‌که‌یان ده‌گیشیته‌وه.^۲

ئاخوهند مروفتیکی نه‌ترس و به‌ ئه‌مه‌کیش بووه و له‌لای فه‌رمانه‌ه‌وا به‌لوچه‌کان جی‌ی باوه‌پ‌رتیکی زۆر بووه. ده‌گێڕنه‌وه له شه‌ری عه‌بدوللا خانی میری قه‌لاتی به‌لوچستان له به‌رامبه‌ر که‌له‌ه‌ورمه‌کان له شه‌ری خانپوردا خۆی به‌ ده‌سته‌مۆیی ده‌بینیته‌وه به‌ هۆی که‌مبوونی له‌شکره‌که‌ی له‌ ئاست به‌ له‌شکری دوزمن و دوودل ده‌بی له سهرکه‌وتن. بۆیه ئه‌و کات که ئاخوهند محمه‌د سالحی له‌گه‌ڵ ده‌بی فه‌رمانی پێ ده‌دات که ده‌بی کوپه‌ بچووه‌که‌کانی ئه‌و له‌گه‌ڵ خۆی بیات و ب‌روات بۆ ئه‌وه‌ی کوپه‌مه‌کان بپاریزرێن و ب‌بن به‌ حاکم و فه‌رمانه‌ه‌وایی به‌لوچه‌کان به‌رده‌وام

۲. تاریخ سنده، به‌رگی شه‌شهم، سهرده‌می که‌له‌ه‌ور، به‌شی دووهم، غلام رسول "مه‌ر"، بۆردی ئه‌ده‌بی سنده‌ی، که‌راجی، چاپی یه‌که‌م، ۱۹۵۸، لاپه‌ره. ۳۶۰-۳۶۳.

بیت و ولاته که بیان له دهست دهر نه چیت. به لّام ناخوهند وه لّامی دهادتوه و پتی ده لّی من له هاوکار یکردنی گه وره ی خۆم (عه بدولّلا خان) دا گیان فیدا کردنم لا جوانه و نارۆم. به لّام له و کاته دا، عه بدولّلا خان و سهر داره کانی تر پتی ده لّین نه گهر بیتو محه بهت خانی کور ی عه بدولّلا خان نه بات و نه یکات به حاکم ئه و دهسه لات له دهست ئه حممه زه یییه به لوچه کاندای نامینّی. ناخوهند ناچار ده بی کور هک ی ببات و له سه ر ته ختی قه لات دای بنّی. عه بدولّلا خان خۆی له شه ره که دا شه هید ده بی.^۴

له کۆتایی، هیواخوازم وهر گیرانی کورد گال نامه ک ببیته هۆی لیکۆلینه وه و به دوا دا چوونی زیاتر له سه ر پتوه ندیی هاو نه زادیی کورد و به لوچ و وشیاریی نه ته وه یی و میژوو یی زیاتر له نّیوان کورد و به لوچ.

لّیردا پتویسته سوپاسی شاعیره و مامۆستای ئه فغانیی به ریز نه سیه ئه کرهم بکه م که یارمه تیده رم بوو له پوونکردنه وه ی چه ندین وشه ی ناو ده قه فارسییه که ی کورد گال نامه ک، هه روه ها سوپاس و پیزانییی به ریز کاک به دران ئه حممه د هه بیبیش بکه م. که به گه رمی به ده نگ داوا که م بۆ با لۆ کردنه وه ی کورد گال نامه ک هات. ئیستا سه ر قالی خویندنی ماسته ر له یاسام له زانکۆی کوینز لاند.

هیوا محه مه د زه ندی

بریزبن، ئوسترالیا - ۲۰۱۱/۷/۱
hiwa_zandi@hotmail.com

۴. تاریخ سنده، بهرگی شه شه م، سه رده می که له وره، به شی دووهم، غلام رسول "مه ر"، بۆردی ئه ده بی سنده ی، که راجی، چاپی یه که م، ۱۹۵۸، لاپه ره ۳۹۵-۳۹۶.

ئەجىزە كەيقوياد بەلامارى بەلخى داوھ، كوردى براخۆيى و ئەدرەگانى ھەرتىمى توران و مەكرانىيان گرتووه. دوايى ناوى ئو ھەرتمانە بوو بە بەلوچستان و خەلگەكەش بە بەلوچ ناو نراون.

ئاغا نەسىرخان ئەحمەد زەبى بەلوچ، كۆنە ۋەزىرى ھۆكۈمەتى بەلوچستانى پاكستان لەم دوايىيەدا پىشەكەيەكى نووسىوھ بۆ ئەم بەرھەمە بە نرخە و، باسى ئەوھشى كوردوھ كە "كوردگال نامەك" پۆشنايىيەكى بەھىزى ئاراستەى مېژووى بەلوچستان كوردوھ و بووھە ھۆى پەواندەنەوھى ئو تەمومۇ و لە مېژووى براخۆيى و بەلوچستانەوھ بۆلو كوردوھتەوھ Denys Bray گومانانەى كە پۆھەلاتناسى بەرىتانايىيە نەسىرخان مامۆستاي زمان و فەرھەنگى بەلوچستانە لە زانستگەى بەلوچستانى پاكستان. شاپانى باسە كە ھەر ئەم نووسەرە، نەسىرخان ئەحمەد زەبى بەلوچ، پەرتووگىكى بە نرخى بە ناوى "مېژووى بەلوچ و بەلوچستان" ھوھ بە زمانى ئۆردو نووسىوھتەوھ و لەبەر پۆشنايىيە "كوردگال نامەك" و "مېژووى كورد و كوردستان" مامۆستا مەردۆخى كوردستانى لە بەلوچ و ۋلاتى بەلوچستان داوھ. ئەم پەرتووگە لەلەين قوتابىيەكى كوردى قوتابخانەى نىوھندى پاوھلەندى پاكستانەوھ كە ناوى ھىوا مەھمەد زەندە كراوھ بە كوردىيەكى زۆر جوان و پەوان. بەرىز ھىوا زەندى ۋەرگىرەنەكەى خۆى ناردوھ بۆم بۆ چاۋ پىداخشىندەوھ، كە بەراستى پىويستى بە دەستكارى نىيە. منىش ئەوھ بوو لە كاتى كۆنفرانسى شەرھنامەدا كە لە ۱-۲/۵/۱۹۹۸ لە بەرلین بەسترا، باسى ئەم ۋەرگىرەنە كوردىيە و "كوردگال نامەك"م كەرد... ھەروھە سوپاسى ھىوا مەھمەد زەند دەكەم بۆ ئو خزمەتە گەورەيەى كوردووتى، ھىوام وايە ھول و تىكۆشانى پۆشنىرانەى كورد سەرگەوتوو بۆ لە پىناوى خزمەتى مېژوو و كولتورى ئەتەوھى كورددا.

جەمال نەبەز

مانگانامى سەكۆ

ژمارە ۲۰، حوزەيرانى ۱۹۹۸

پیشه‌کیی کورتکراوی

ئاغا نه‌سیرخان نه‌حمەد زه‌یی به‌لوچ بۆ کوردگال نامه‌ک

کوردگال نامه‌ک په‌رتووکیکی میژوویییه که ناخومند محەمد سالح کوردی زه‌نگه‌نە‌ی به‌لوچ به‌ زمانی فارسی له‌ سالی ۱۰۷۰ کۆچی به‌رامبه‌ر ۱۶۵۹ زایینی نووسیویتی. ناوبراو له‌ به‌شی یه‌که‌می په‌رتووکه‌که‌یدا باسی به‌چه‌ی خۆی ده‌کا که له‌ تیره‌ی کورده‌ زه‌نگه‌نه‌کانه و زه‌نگه‌نه‌ش تیره‌یه‌که له‌ هۆزی "بودی"، هه‌روه‌ها، خزمایه‌تی خۆی له‌گه‌ڵ کورده‌ براخۆیییه‌کان نیشان داوه‌ که ئه‌م دوو تیره‌یه‌ نه‌وه‌ی دوو کوری "بود"، "براخم" و "زه‌نگان"ن. بود خۆی حه‌وته‌م کوری میر ماد کورده‌.

ئه‌م په‌رتووکه‌ باسی میژووی به‌لوچه‌کان ده‌کات که له‌ ڕووی نه‌ژاده‌وه‌ کوردن، به‌لام له‌ دوا‌ی دا به‌ هۆی نیشانی سه‌ربازیان که "پۆیته‌ی که‌له‌باب" بوو و له‌ زمانی فارسیی گۆن و کوردی "به‌لوچ"ی پێ ده‌لێن به‌ "به‌لوچ" ناسران.

به‌پیتی کوردگال نامه‌ک، کورده‌ به‌لوچه‌کان له‌ سالی ۸۵۳ی پێش زاین هاتنه‌ ناو خاکی به‌لوچه‌ستانی کۆن، "توران" و "مه‌کران". ئه‌وه‌ش له‌ کاتیکدا که که‌یقوباد میری ماده‌ کورده‌کان له‌ ماد و فارس بناخه‌ی سه‌لته‌نه‌تی خۆی دامه‌زراند و ئه‌فراسیای پاشای سه‌لته‌نه‌تی تورانی شکاند.

سه‌لته‌نه‌تی توران له‌م پێنج ناوچه‌یه‌ پێک هاتبوو: سوغدستان (سه‌رزه‌وییه‌کانی ناوه‌راستی ئاسیا: ئوزبه‌کستان، تاجیکستان، که‌رغیزستان و تورکمانستان)، کابله‌ستان، زابله‌ستان (ئه‌فغانستانی ئیستا) و توران و مه‌کران (به‌لوچه‌ستانی ئیستا).

کاتیک که‌یقوباد پاشا له‌ باکوره‌وه‌ هێرشێ هێنایه‌ سه‌ر "به‌لخ"، پایته‌ختی سه‌لته‌نه‌تی توران، سه‌ربازانی کورده‌ به‌لوچه‌ "براخۆیی" و "ئه‌دره‌گانی"یه‌کان له‌ژێر فه‌رمانی ئه‌و هێرشیان برده‌ سه‌ر توران (به‌رزایییه‌کانی قه‌لات) و مه‌کران و ئه‌م ناوچه‌نه‌یان داگیر کرد. پاش داگیرکردنی ناوچه‌کانی سه‌لته‌نه‌تی توران، که‌یقوباد

پاشای کوردی ماد ناوچه جۆره و جۆره داگیرکراوه‌کانی له نێوان دهسته هۆزایه‌تیه‌کاندا دابه‌ش کرد. بهم چەشنه، کورده براخۆیییه‌کان ناوچه‌ی توران (به‌رزایییه‌کانی قه‌لات) یان به‌رکه‌وت و کورده ئه‌دره‌گانییه‌کانیش ناوچه‌ی مه‌کرانیان به‌رکه‌وت. ئهم دهسته هۆزایه‌تییانه له ناوچه به‌خشر اووه‌کانیان بۆ هه‌موو کات نیشته‌جۆ بوون و له‌و کاته‌دا کورده زه‌نگه‌نه‌کانیش زابلستان (ئه‌فغانستانی ئیستا) یان داگیر کرد و کردیان به‌ نشینگه‌ی هه‌تاهه‌تایییان.

باپی‌رانی نووسه‌ری کوردگال نامه‌که‌ فه‌رمانه‌ه‌وای زابلستان بوونه و پاش دهرکه‌وتنی ئیسلام باپی‌ره‌یه‌کی شکۆداری له‌ سه‌رده‌می ده‌سه‌لاتداری خه‌لیفه‌کانی به‌نی عه‌باس له "زه‌ره‌نج" پایه‌ته‌ختی زابلستان قوتابخانه‌یه‌کی ئایینی دامه‌زراند. ئهم قوتابخانه‌یه‌ ده‌وای پووخانی سه‌رده‌می فه‌رمانه‌ه‌وایی خه‌لیفه‌کانی به‌نی عه‌باس و له‌گه‌ڵ گه‌شه‌سه‌ندنی هه‌یزه‌ی مه‌نگۆله‌کان به‌ تابه‌ت له‌ شه‌ر و داگیرکارییه‌کانی میر ته‌یموور گورگان له‌ ساڵی ۱۲۸۲ی زاینی خاپوور کرا. له‌ ئه‌نجامی ئهم کاره‌ساتانه، گه‌رچی بنه‌ماله‌ی نووسه‌ر له‌ ده‌سه‌لات که‌وتن به‌لام ئه‌ندامانی بنه‌ماله‌که‌ ده‌ستیان له‌ پیشه‌ زانستییه‌که‌یان هه‌لنه‌گرت. بۆیه نووسه‌ر له‌گه‌ڵ چه‌ند قوتابی هاوڕه‌تی به‌ مه‌به‌ستی به‌ده‌سته‌تانی خۆتندنی بالا ده‌چیته‌ شیراز و پاش ته‌واوکردنی خۆتندنه‌که‌ی هاته‌وه "زابل"، نشینگه‌ی باپی‌رانی.

له‌و سه‌رده‌مه‌دا، تیره‌ی "میروانی"ی به‌لوچ له‌ ناوچه‌ی توران (به‌رزایییه‌کانی قه‌لات) له‌ ساڵی ۱۴۱۰ی زاینی به‌ سه‌رۆکایه‌تی میر "میر" میروانی میری مه‌زنی کورده به‌لوچه‌کان فه‌رمانه‌ه‌وایی چواره‌می به‌لوچه‌کانیان پێک هه‌ینابوو. له‌ کاتی نووسینی په‌رتووکه‌که‌ی ئاخوهند محمهد ساڵحدا، ئهم حکومه‌ته‌ی به‌لوچ به‌ رێبه‌رایه‌تی میر ئه‌حمه‌دی مه‌زن (۱۶۶۶ - ۱۶۹۵) زاینی که‌ پازده‌م جێنشینی میر میروانی بوو گه‌یشتبووه ئه‌ویه‌ری سه‌رکه‌وتن.

ئاخوهند محمهد ساڵح کوردی به‌لوچ بوو و هه‌ر بهم بۆنه‌یه‌وه‌ش هاته‌ قه‌لات پایه‌ته‌ختی به‌لوچستان و له‌ ساڵی ۱۶۵۹ی زاینی له‌ دهریاری قه‌لات دامه‌زرا و بوو به‌ کارمه‌ندی میر "ئه‌لتازی دووهم" باوکی ئه‌حمه‌دی مه‌زن. ئاخوهند محمهد ساڵح جگه‌ له‌وه‌ی زانایه‌کی پایه‌به‌رز بوو، خاوه‌ن که‌سایه‌تیه‌یه‌کی ورده‌کاریی گه‌وره‌ و به‌ ته‌گبیر و سیاسه‌توان بوو. ده‌وای چه‌ند ساڵ کارکردن، ئه‌حمه‌دی گه‌وره‌ له‌سه‌ر

پلهی وهزیری بالایی دامه‌زرا‌ند. له‌م ئه‌زمونده‌دا، راژه‌کاری پینچ‌فرمان‌په‌وای کورده‌ب‌را‌خۆ‌یی‌یه‌ به‌لوچه‌کانی کرد که ناو‌م‌کانیان به‌م چه‌شنه‌یه: ئه‌حمه‌دی گه‌ره، مه‌راب سه‌رم‌چار، سه‌مه‌ندهر سه‌خی، ئه‌حمه‌د پارسا و عه‌بدو‌ل‌لا وه‌قاب کوهی. ئاخو‌هند محمه‌د س‌ال‌ح پاشان به‌ بێ کوپ کۆچی دوایی کرد له‌به‌ر ئه‌وه ئامۆزاکه‌ی، ئاخو‌هند محمه‌د حه‌یات کوپی ئاخو‌هند شه‌ه‌داد بوو به‌چین‌شینی.

ئاخو‌هند محمه‌د س‌ال‌ح به‌سه‌ره‌اتی میژوویی گرینگ و چینگه‌ی ریزی کورده به‌لوچه‌کانی به‌لوچه‌ستانی کۆنی خستووه‌ته به‌رباس که ده‌باره‌ی تا ئیستا که‌س ئاگه‌دار نه‌بوو و له‌ تاریکایی میژوودا ون بوو.

هر بۆیه، له‌ دنیای میژوودا، دۆزینه‌وه‌ی ده‌ست‌ن‌و‌سی کورد‌گال نامه‌ک له‌ راستیدا بایه‌خ‌کی تایبه‌تی هه‌یه.

ئه‌گه‌ر ده‌ست‌ن‌و‌سی کتێبه‌که نه‌دۆزرا بایه‌ته‌وه ئه‌وا زۆریک له‌ راسته‌قینه میژوویییه‌کانی به‌لوچه‌ستانمان لێ شار‌وه ده‌بوو. زۆر روود‌ای میژوویی که ئاخو‌هند محمه‌د س‌ال‌ح له‌ په‌رتوو‌که‌که‌یدا باسی کردووه زۆر سه‌رنج پاک‌یشن و پاش خۆی توێژه‌رانی میژوویی دنیای نوێ پشته‌راستیان کردووه‌ته‌وه. نموونه‌ی ئه‌م پشته‌راست‌کردنه‌وانه له‌ خواره‌وه به‌م چه‌شنه‌یه:

یه‌که‌م:

ئاخو‌هند به‌ درێژه باسی روود‌ای شه‌په‌کانی به‌لوچه‌کان له‌گه‌ڵ سه‌ربازه‌کانی ئه‌سکه‌نده‌ری مه‌زن ده‌کات که کاتیک به‌ره‌و نیشتمانه‌که‌ی ده‌گه‌را بیه‌وه و له‌ خوارووی به‌لوچه‌ستانه‌وه تێپه‌ر ده‌بوو. کاتیک ئینگلیزه‌کان به‌لوچه‌ستانیان داگیر کرد و ئه‌فسه‌ره سیاسیه‌کانیان له‌مه‌ر پارێزگا‌کانی به‌لوچه‌ستان فره‌ه‌نگ‌و‌کی جوگرافیه‌یان نووسی. له‌م نێوانه، نووسه‌ری فره‌ه‌نگ‌و‌کی جوگرافی "له‌سبێله" ئیم. ئار. هیوز بوله‌ر ئای. سی. ئیس. له‌ به‌شی میژوودا باب‌ه‌تی ئاخو‌هند محمه‌د س‌ال‌ح له‌باره‌ی شه‌پی به‌لوچه‌کانه‌وه له‌گه‌ڵ سه‌ربازه‌کانی ئه‌سکه‌نده‌ری مه‌زن پشته‌راست ده‌کاته‌وه.

درێژه‌ی باسی فره‌ه‌نگ‌و‌که جوگرافیه‌که به‌م چه‌شنه‌یه: "لێره نه‌رچس" سه‌رباز‌گه‌ی دامه‌زرا‌ند و هر له‌م به‌شه‌ی ولاته‌که‌دا "لیوناتوس" توانی "ئوریتی" یه‌کان و هاوکاره‌کانیان له‌ شه‌پ‌کی گه‌وره‌دا شکست بدات که تێیدا

شەش ھەزار كەسى ھۆزايەتتەكان كوژران. دواى ئەم سەر كەوتنە، ئەسكەندەرى مەزن لىرە نەرىتى تاجى زىر لەسەرنانى لىوناتوسى بەرپۆە برد". فەرھەنگۆكى جوگرافى لەسبىلە، لاپەرە ۲۱۹.

ھەردو گىرەپەرھەكە تەنبا لەسەر يەك خال يەك ناگرنەوہ كە نەویش ژمارەى ھۆزايەتتە كوژراوہكانى مەيدانى شەرە. بەپىتى ئاڅوئەند محەمەد سالىح لەم شەرەدا دە ھەزار شەپوانى كوردى بەلوچ كوژران، بەلام مېژوونوسەكانى ئەسكەندەر ژمارەى كوژراوہكانى ھۆزە ئۆزىتتەكان بە شەش ھەزار دەگىرنەوہ.

دووەم:

لە دەستئووسە مېژوويىيەكەى ئاڅوئەند محەمەد سالىح باسى ريشەى مېرەكانى ھەشت تيرەى كوردە براڅۆيىيە بەلوچەكان: كىكانى، گۆزانى، سارونى، غوزدارى، مشكانى، ئەرمىلى، بۆلانى و گريشكانى كراوہ. لە ناوچەى توران (بەرزايىيەكانى قەلات)دا ئىستاش چيا و لووتكە و دۆل و روبرار و گوند و شارى وا ھەن كە ھەر بەو ناوانەوہ دەناسرێن كە لە ريشەى مېرەكاندا باس كراوہ. ھەر بەم چەشنە، لە ناوچەى مەكرانىش چيا و لووتكە و دۆل و روبرار و گوند و شارى وا ھەن كە تا ئىستاش بەو ناوانەوہ دەناسرێن كە لە ريشەى مېرە كوردە بەلوچەكانى ھۆزەكانى ئەدرمەكانى و ماملى و كرماندا باس كراون. پيش دۆزىنەوہى كوردگال نامەك ئەو ناوانە بۆ ئىمە مەتەل بوون، ھەر بۆيە ئىمە سوپاسمەندى ئاڅوئەند محەمەد سالىح كە ئەم مەتەلەى بۆ شى كوردىنەوہ.

ستىيەم:

كوردگال نامەك پۆشنایى زۆرى خستووتە سەر پۆمەندى كۆمەلایەتى و سیاسى و ئابورىي نىوان دانىشتوانى كۆنى بەلوچستان و سەند كە لەبارەيانەوہ زانایەكان بە گشتى بى ئاگا بوون. ئاڅوئەند بە درېژە باسى سى دەستە ھۆزى سەند: بنیان و تاكین و مومیدان دەكات. ئەو زانیاریانەى ئاڅوئەند باسى كردوون لە رووى مېژوويىيەوہ بە رادەپەكى زۆر راست و دروستن. لەبەرئەوہى، ھەموو مېژوونوسەكانى سەردەمەكانى دوايى سەند لەوانە ەلى كوفى نووسەرى چەچ نامە، مېر مەعسوم نووسەرى مېژووى مەعسومى و مېر ەلى شىر قانع

تہمت ھڙی نووساری توحفہ تولکرام لہ پہراوہ میڙوویہ کانیندا ٺہم سی دستہی
ھڙمکانی سندیان بہ دانشتوی رہسہی سند باس کردوہ.

چوارہم:

له به‌لوچستان کارمەندیکی سیاسیی ئینگلیز دینس بره‌ی که له ماوێ کاره‌که‌یدا چوار سالی له به‌لوچستان به‌سه‌ر برد و له چاو پیتش په‌وه‌کانی سه‌ربه‌ستانه‌ لیکوئینه‌وه‌ی له‌سه‌ر زمانی "براهوی" ده‌ست پێ کرد، ئه‌و له پیتشه‌کیی په‌رتووکه‌که‌یدا به‌م چه‌شنه‌ ده‌دوێ: "پێناسه‌ و سه‌رف و نه‌حو‌ی زمانی براهوی... براهوی کێن و که‌ی هاتوونه‌ته‌ به‌لوچستان له‌و چه‌شنه‌ په‌رسیاران‌ه‌ن که‌ بۆ وه‌لامه‌کانیان تا ئێستا چاوه‌پوانین". له‌ راستیدا دوورکردنه‌وه‌ی به‌ هه‌له‌دا چوونه‌کانی دینس بره‌ی له‌مه‌ی په‌سه‌نایه‌تی نه‌زادیی هۆزه‌ براهویییه‌کان و زمانه‌که‌یان ده‌گه‌ڕێته‌وه‌ بۆ کارنامه‌ی به‌رزی نووسه‌ری "مێژووی مه‌ردوخ" شیخ محمەد مه‌ردوخ کوردستانی و نووسه‌ری کوردگال نامه‌ک ئاخوه‌ند محمەد سالح کوردی به‌لوحی زه‌نگه‌نه‌.

..... بۆيە ئىكمە لە پادەبەر سوپاسمەندى شىخ محەمەد مەردۇخ كوردستانى نووسەرى مېژووى مەردۇخ و ئاخوئەند محەمەد سەلج نووسەرى كوردگال نامەكىن كە پەردەى تاريخيان لەسەر ئىم گەرفتە مېژوويىيە گرینگە ھەلدايەو كە بە ھۆيەو لىكۆلەرانى زانست يەرتشان بوون.

بقیه به بونی نهم دوو به لگه نامه میژوویییانه نیمة لهو قۆباخه داین به راستی بزاین هۆزه کانی براخۆیی (براهوی) کین و له کوێه هاتنه سه ره زهوی به لوچستانی نیستا و به چ چه شتیك نهم دهسته گهره ی نه زانی به لوچ له ماوه دوو و درژدها به ناوی براخۆیی به لوچه وه ناسران و هاتنه کابه وه.

به‌پیتی نهم نووسره، كورده براخۆیییه به‌لوچه‌كان كه ناوچه‌ی تورانی سه‌لته‌نهی تورانیان داگیر كرد، لهم ناوچه‌یه له سه‌رده‌می سه‌ره‌تای دامه‌زاندنی سه‌لته‌نهی تورانییه‌وه ۲۲ هه‌زی تورك لهو ناوچه‌یه نیشه‌تجی بوون و سه‌ریان بق میری براخۆیییه به‌لوچه سه‌رکه‌وتوه‌كان دانه‌واند.

بەم چەشنە، کوردە براخۆییە بەلۆچەکان و ھۆزە تورکەکان تیکە لاو بوون و لە سۆنگەیی ئەمەش زمانی تورکی ئە ئنجامی کاریگەرییەکانی زمانی بەلۆچی

شیوازی نه‌م‌پۆی زمانی براهوی هه‌لبژارد.

ئه‌م خاله‌ میژوویییه‌ گرینگانه‌ی ده‌ست‌نووسی کوردگال نامه‌کمان به‌ کورتی باس
کرد به‌ مه‌به‌ستی سه‌رنج پاکیشانی خوێنه‌ران.

ئاغا نه‌سیرخان نه‌حمه‌د زمیی به‌لوچ

١٨ شه‌قامی سه‌ریاب، کوێته‌.

میژووی ١٩٩١/٨/٢٧

پېشه‌کړی نادر قه‌مبه‌رانی بۆ کوردگال نامه‌ک

دۆزینه‌وه‌یه‌کی میژوویی نوئ

"کوردگال نامه‌ک" گه‌رچی نزیکه‌ی چوارسه‌د سال له‌مه‌ویه‌ر نووسراوه، له‌م زوانه‌ دۆزراوه‌ته‌وه و دۆزینه‌وه‌ی ئەم سه‌رچاوه‌یه‌ بۆ به‌لوچستان و نه‌ته‌وه‌ی به‌لوچ له‌ گه‌نجینه‌یه‌کی گرانبه‌ها که‌متر نییه‌.

ئەم په‌تووکه‌ له‌مه‌پ میژوویی نه‌ته‌وه‌ی به‌لوچ ده‌روازه‌یه‌کی نوئ بۆ وردبوونه‌وه و بیرکردنه‌وه له‌ به‌رده‌م توژمه‌ران و خوئندکارانی میژوو کردووه‌ته‌وه. تا ئیستا دیرۆکنووسان و لیکۆله‌ره‌وانان میژوویی به‌لوچستان و نه‌ته‌وه‌ی به‌لوچیان به‌ نه‌ته‌وه‌کانی قاره‌ی بچووکه‌وه‌ پتومند کردووه‌ که‌ ئەمه‌ش خۆی له‌ خۆیدا هه‌ول و کۆششیک‌ی بێ به‌ر و بێ نه‌نجام بووه. به‌لام ئەم کتێبه‌ ئاراسته‌ی پشکنینی میژوویی به‌لوچستان و نه‌ته‌وه‌ی به‌لوچی به‌ره‌و ناوه‌راستی ئاسیا و نه‌ته‌وه‌کانی ئێران وه‌چه‌رخانده‌وه‌ که‌ بێگومان رووکه‌ و ئاراسته‌یه‌کی راست و دروسته‌. له‌به‌رئه‌وه‌ی به‌لوچ و کورد پتومندیان به‌یه‌ک نه‌ژاده‌وه‌ هه‌یه‌ و له‌ سه‌رده‌مانیک‌ لیک‌ دابه‌راون و په‌ک‌یک‌یان له‌ پۆه‌لات و نه‌وی تریشیان له‌ پۆئاوا، بگه‌ره‌ له‌ باکووری پۆئاوا ئاوا بوونه. ئەم دوو نه‌ته‌وه‌یه‌ له‌ نه‌ژادی ئارییه‌کانن به‌لام له‌ ئاست نه‌ته‌وه‌ ئارییه‌کانی تر نزیک‌ایه‌تی نیوانیان زۆر فراوانتره‌.

نه‌ته‌وه‌ی به‌لوچ له‌ ناوچه‌ی پۆه‌لات واته‌ سیستان و زابل و به‌لوچستانی ئیستا که‌ له‌ کرمانه‌وه‌ تا که‌ناره‌ پۆئاواپییه‌کانی رووباری سند ده‌گریته‌وه‌ ب‌لاو بوونه‌ته‌وه‌ و به‌ هۆی که‌وشه‌نی سیاسیی جوگرافیاپی پاکستان و ئێران و ئه‌فغانستان له‌یه‌ک جیا جیا ده‌ژین. ئەمه‌ش له‌ کاتیک‌دا به‌ که‌ له‌ رووی میژوو و زمان و کولتوره‌وه‌ له‌یه‌ک نه‌ته‌وه‌ن. هه‌ر به‌م چه‌شنه‌ نه‌ته‌وه‌ی کوردیش له‌ رۆئاوا ئاسیا له‌ سووریا و عێراق و ئێران و تورکیا به‌ هۆی سنووری سیاسیی جوگرافیاپی له‌یه‌ک جیا جیا ده‌ژین و په‌رش و ب‌لاو بوونه‌ته‌وه‌.

بەيتى كوردگال نامەك بەلۇچىش بەشىكى نەتەۋەي مەزنى كوردە، لەبەرئەۋەي ئەۋ ھۆزانەي لەناۋ بەلۇچدا ھەن بە ھەمان شىۋە لەناۋ كوردەكانىش بە ھەمان ناۋمە ھەن و تەنەت لەناۋ بەلۇچەكاندا ئىستاش ھۆزىكى گەۋرە ھەيە بە ناۋى "كورد" ۋە بەناۋيانگە، گەرچى ئاۋەند محەمەد سالىح چۈارسەد سال لەمەۋبەر ئەم پەرتۈۋەي نوۋسىيە، ھەمەو ئەۋ كارەسات و پروداۋانەي مېژۋى ئاسىيائى ناۋەپاست و ئىرانى ۋەكو خۇي نوۋسىيەتەۋە و ھىچ جىاۋازىيەكيان تىدا بەدى ناكرىت.

كوردگال نامەك تازە ئاغا مىر نەسىرخان ئەحمەد زەمى بەلۇچ دۆزىۋەتتەۋە و "ئەكادەمى بەلۇچى" دىقە فارسىيەكەي بىلەۋ كوردۋەتەۋە.

جىگەي سەرنجە كە لەسەر مېژۋى نەتەۋەي بەلۇچ تا ئىستا كىتەپكى زۆر بىلەۋ كراۋنەتەۋە بەلام ھەمەۋىيان يان زۆربەيان دانراۋ و پىۋانەن. مېژۋىنوۋسەكانى ئىتمەش زۆربەيان دانراۋەكانى مېژۋىنوۋسەكانى پىۋاۋايان بە باۋەپىكرەۋ تەماشا كرد و كوردىان بە بناخەي لىكۆلېنەۋەي خۇيان. تا ئىستا ھەر چەند مېژۋى لەمەپ نەتەۋەي بەلۇچەۋە نوۋسراپى، لەمەپ چاۋگە و سەراۋەگرتنى بەلۇچەكان ھىچ زانىيارىيەكەي ئەۋتق بەدەست نەھاتۋە كە تىنۋىتتى خوتنەران و خوتىندكارانى مېژۋى بىشكىنى. ھەلبەتە، دۆزىنەۋەي "كوردگال نامەك" ئاراستەي نوپى توۋزىنەۋەي ھىناۋەتە كاپەۋە. ئىتر مېژۋىنوۋسان و خوتىندكارانى مېژۋى دەتۋان بچنە بىنج و بناۋانى مېژۋى كۆنى ئاسىيائى ناۋەپاست و ئىران و لەبارەي نەتەۋەي بەلۇچەۋە راستىي باۋەپىكرەۋى زىاتر بە دەست بەيتن.

نادر قەمبەرانى
زانگۆي بەلۇچستان، كۆپتە.
۶ ئۆكتەبىرى ۱۹۹۳

تېببىنى: پاش ئەۋەي كوردگال نامەك دىقە فارسىيەكەي لە شارى كۆپتەي بەلۇچستانى پاكستان چاپ كرا، پروفېسسور عەبدوللا جەمالەدىنى ئەركى ۋەركىرانى بۇ سەر زامانى ئوردو گرتە ئەستق، لەبەرئەۋەي بەلۇچەكانى پاكستان بە گشتى فارسى نازانن كە بتۋان ئەم پەرتۈۋەكە بە نرخە بخوتنەۋە و لە مېژۋى و رابردۋى نەتەۋەكىيان بگەن. بە داخەۋە لە ماۋەي ۋەركىرانەكەدا نەخۇش دىكەۋىت و داۋاي لە پروفېسسور نادر

قهمبرانی کرد که کاری وهرگیرانی په ټوکه که ته و او بکات. ئه م بابه ته ی سرئ
 کور تکراره ی ئه و پتسه کییه ی ماموستا نادر قهمبرانییه که بق چاپه ئوردووه که ی
 کوردگال نامه کی نووسیوه. من ئه و خوشبه ختیبه م هه بوو که له سالی ۱۹۹۶ له کاتی
 سه فهرم بق کویته بق بینینی ماموستا میر نه سیرخان ئه حمده زه یی به لوچ نووسه ری
 میژووی به لوچ و به لوچستان له نزیکه وه چاوم پیی بکه وئ. شایانی باسه ماموستا
 نادر پیاوکی زور رووخوش و دلسوزه. ئه و کات له زانکوی به لوچستان له کویته
 سه رۆکی به شی زمانی فارسی بوو و وانه ی به قوتابیانی ماسته ری زمانی فارسی
 ده گوتوه. جگه له مانه ماموستا نادر پیاوکی خه باتگیریش بوو و زورچار له سر
 خه باتی ئازادپخوانه ی به لوچ زیندانی کراوه و ماوه یه کیش بق ئه فغانستان دوور
 خراوته. به پتی ئه وه ی له هۆزی کهمبرانی (قهمبرانی)یه ئه ویش له نه وه ی کورده
 براخه ییه کانه. (وهرگیر).

به‌شی یه‌که‌م

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين وسبحان الذي احاط بكل شيء علمه ونفه في كل موجود حكمه، وظهر في جميع الامور حكمته وبان في كل مصنوع لطيفه صنعه، نحمده على نعمته غمرنا بموهبة العقل الذي اختصنا من ساير الحيوان به، فوجب علينا بذلك حجة ولزما معه عبادته والاقرار بربوبيته [ما] وصلى الله على محمد عبده ورسوله وعلى آله من اهله.

سهرتا

من ئاخوهند سالح كورې ئاخوهند سليتمان كورې ئاخوهند مه‌حمود كورې
ئاخوهند مووسا كورې ئاخوهند موباره‌ك كورې ئاخوهند ئه‌حمده كورې مسته‌فا
كورې له‌يس كورې حبيب كورې خه‌لف كورې قه‌يسه‌ر كورې عوسمان كورې
ئه‌لياس كورې عومران كورې يه‌عقوب كورې عيسا كورې سه‌نجه‌ر كورې به‌هادور
كورې شاه‌بېگ كورې مه‌ليك كورې به‌مه‌ن كورې ئه‌يبه‌ك كورې يول بېگ كورې
ئه‌حمده كورې سه‌نان كورې حارس كورې سيراچ كورې برسان كورې جابر كورې
موعين كورې مه‌دان كورې هه‌كه‌م كورې باشار كورې ئه‌حمده كورې ئابان كورې
توراب كورې عوبه‌يد كورې عيسا كورې سه‌عيد كورې به‌كر كورې خه‌لف كورې
سه‌ويد كورې ئه‌ورام كورې تيرداد كورې به‌يكه‌ر كورې شاگان كورې سه‌ران
كورې سه‌له‌م كورې گرشاب كورې كوباد كورې ره‌سان كورې گودورز كورې
تيرداد كورې رځسته‌م كورې مه‌رداد كورې بوراك كورې شتيربورز كورې به‌ه‌رام
كورې ئيزبوك كورې روان شتير كورې مه‌ردان كورې به‌دليس كورې مه‌ران كورې
بيسوت كورې شاه‌مير كورې نوزه‌ر كورې وه‌ندان كورې سياوش كورې فه‌ره‌اد

کوپی بیدار کوپی سیامهک کوپی نۆجههان کوپی مهران کوپی بورگان کوپی
 کورمهنگ کوپی ئیسپیبود کوپی فیروز کوپی بهرسان کوپی پاتاک کوپی باکیل
 کوپی مهرزهک کوپی فرکی کوپی کازان کوپی شوانک کوپی زرکان کوپی دیزه
 کوپی خانی کوپی باجهل کوپی مانور کوپی حورموز کوپی سابول کوپی نهدران
 کوپی سهوید کوپی رامین کوپی رشوان کوپی زاخو کوپی شوهان کوپی زینل
 کوپی پازو کوپی کوساد کوپی گیل کوپی راسن کوپی باشمان کوپی نارین
 کوپی دلفان کوپی سهلدوز کوپی کولک کوپی شبان کوپی عهزیر کوپی تور
 کوپی زهنگان کوپی بود کوپی ماد کوپی جیگ کوپی تاغاز کوپی مهنکور کوپی
 گاور کوپی کاد کوپی پازو کوپی سوبار کوپی میران کوپی وان کوپی گورهک
 کوپی شوهان کوپی شکاک کوپی سهنچار کوپی ساسون کوپی زاران کوپی
 خوشناو کوپی حهکار کوپی دراج کوپی زهنگان کوپی راسن کوپی چهرکesh
 کوپی مادی گهوره کوپی غوران کوپی شود کوپی تیرحان کوپی پشدهر کوپی
 بولگار کوپی دمخو کوپی سور کوپی رودین کوپی گیوهر کوپی نارین کوپی
 میتان کوپی بوغاز کوپی کارداک کوپی خهزهر کوپی تورک کوپی کومه کوپی
 یافس کوپی نوح سلّوی لی بی، له هۆزی کوردی زهنگه نه م که تیرهیه کی هۆزی
 "بودی" یه و له پرووی نهژادییه وه له کورده براخۆیییه کانه وه نزیکه. باپیهره گهوره
 ئهم دوو تیرهیه "بوده" و هۆزی "بودی" یش بهکیکه له ههوت تیرهیه هۆزی "ماد" بود
 دوو کوپی به ناوی براخم و زهنگان ههبووه. سه رهتا نه وهی ئهم دوو کوپهیه بود به
 ناوی تیرهیه بودیه وه ناوبانگیان دهرکرد به لام له دواییدا به هۆی فراوانبوونی
 بهرهمیان تیرهیه بودی به سه ره دوو تیرهیه گهورهیه براخۆیی و زهنگه نه دا بهش بوو.
 بیژهره کانی^ه کورد دهگێتپه وه که "کورد" خه لکانیکن سه رهتا چه نه هزار سال
 به ره له زاینی مه سیح، هاتوونه ته ئهو ناوچهانی که وتووته خوارووی "ئهرمهستان"
 و ئیستا به "نازه ربایجان" ده ناسرئ. ئهو ناوچه به هۆی نیشته جیپوونی ئه وان
 له سه ره مه دا به ناوی "ماده وه ناسرا و ناوبانگی دهرکرد. پاشان کورده کان
 لیره وه به ره و ناوچه کانی پۆه لات، پۆئاوا و خوارووی په رت و بلاو بوونه وه و
 نشینگه ی ئیستایان که که وتووته خوارووی نازه ربایجان به "کوردستان"

5. له دهقی فارسییه که دا "راوی" نووسراوه.

دەناسرئ. بێژمەرەکان لەسەر ئەم بۆچوونە هاویرن کە نشینگەی سەرەتایی کوردەکان ناوەراستی "ئاسیا" بوو و لەوتۆه هاتووێتە کەنارەکانی باشووری دەریای "خەزەر"، پاشان لەوتۆهش وەرە وەرە لەگەڵ پەوتی سەردەم بەرەو لای زنجیرە چیاکانی "زاگرووس" کە کەوتووێتە خوارووی "ماد" و لەلای پۆهەلاتەوه لە ناوچەی "دیجلە" بلۆ بوونەتەوه و نیشتهجێ بوونە.

سەرەتا پێوهندی کوردەکان پیش دەسەلاتداریتی "کەیقوباد" و دروستبوونی دەولەتی "ماد"، بە دەسەلاتداریتی "شومیر"، "ئەکاد"، "کلدە"، "ناشور" و "عیلام" و دواى ئەوانیش بە "پیشدادی" یەکانەوه پێوهست بوو. کوردە مەدەکان دواى ئەوهی لە پۆهەلاتەوه بەرەو باکووری پۆئاوای ئێران کۆچیان کرد و لەو شوێنانەدا نیشتهجێ بوون، لە سەدهی سییەمی پیش زاین تاوهکو دەورووبەری سەدهی بیست و یەکمەمی پیش زاین، بە شیوهی دەسته دەسته ژانیان بەسەر بردوو. هەر دەستهی خاوهنی سەرۆکیکی تاییبەت بوو و بە گشتی لە بارودۆخێکی ناتەبا و پاشاگەردانییدا بوون. هەر هۆزەى لەلایەک نیشتهجێ بوو و لەژێر دەسەلاتداریی فرمانڕوایەک ژانیان بەسەر بردوو.

کاتێک بێنەمالەى "پیشدادی" یەکان لە "ماد" و "پارس" دەسەلاتداریی خۆیان پێک هێنا، مەدە کوردەکان بە بێنەمالەى ئەوانەوه پێوهند بوون و لەژێر دەسەلاتداریتی فرمانڕوایەکانی ئەوان ژانیان بەسەر دەبرد. بەلام لە سەدهی نۆیەمی پیش زاین، کاتێ دوا پاشای بێنەمالەى "پیشدادی"، گرشاسپ کوپی و شتاب کوپی تەهماسپ کوپی مەنوجەر کوپی ئیرەج کوپی فەریدون کوپی ئەپتیان کوپی جەمشید کۆچی دواویی کرد و هێرش و شالۆی پاشاکانی "ناشور" بۆ سەر ولاتی ماد و پارس دەستی پێ کرد، دەستهکانی کوردە مەدەکان لە هەمبەر دەولەتی دەستدریژکەر و توندڕۆی ناشووری، ناچار بوون بۆ پاراستنی ولاتەکیان، سەلتەنەتێکی سەرەخۆ دا بە زریزن. بۆ ئەم مەبەستە، سەران و سەردارانی "مادی" گەورە و "مادی بچووک" و کوردەکانی "پارس"، "کیل"، "دیلم" و "خەزەر" بە گشتی لە دانیشتنێکدا کۆ بوونەوه و دواى پراوێژکاریی درێژخایەن، گەیشتنە ئەو ئەنجامەى کە "کەیقوبادی" کورد "کە سەرۆکی یەکی" لە هۆزەکانی ماد بوو و لە پووی ناوێزى، زانست، دادپەرەوى و کارزانیهوه بۆ هاوتا و بەناوبانگ بوو، بکەن بە فرمانڕوای سەلتەنەتەکیان.

"ئەفراسیاب" پاشای "توران" بە ھۆی نزیکى و خزمایەتیی لەگەڵ پێشدادییەکان، خۆی بە فەرمانرەوا و میراتگری ڕەسەنى سەلتەنەتى ماد و پارس دەزانى. ئەمەش لەبەرئەوێ کە لە ڕوى بنەچەوێ لە بەرەى "تور" بوو و زنجیرەى بنەچەى "تورانی" یەکانیش دەگاتەوێ پێشدادییەکان. لەبەر ئەم ھۆیە، ئەفراسیاب پاشایەتیی کە یقوبادی نەسەلماند و دەستى بە دژایەتیکردنى کرد. لە ئەنجام، شەپ لە نێوان "توران" و "ماد" و "پارس" ھەلگیرسا، کە یقوباد توانى ھیزی ئەفراسیاب بشکێنێ و ولاتى تۆران داگیر بکات. سەلتەنەتى توران لە ناوچەکانى: "سوغدستان"، "کابلستان"، "زابلستان"، "توران" و "مەکران" پیکھاتبوو. کە یقوباد پاش داگیرکردن و سەرکەوتن، ھۆزە کوردەکانى لەم ناوچانەدا نیشستەجێ کرد. لەم نێوانە، زابلستانى دا بە کوردە "زەنگەنە" کان، تورانى دا بە کوردە "براخۆی" یەکان، مەکرانى دا کوردە "تەدرەگانی"، ماملی و "کرمانی" یەکان، بەو مەبەستەى پارێزگارى و چاودێری سنوورەکانى ڕۆھەلاتى سەلتەنەتى ماد بکەن و لە کاتى پێویست و شۆرش و ڕاپەڕینی گێتێ، ببە بەرەبەست و جەلەو لە دوژمن بگرن. ئەم ھۆزانە، لەم ناوچانەدا، بۆ ھەموو کات نیشستەجێ بوون و خەریكى پارێزگاریکردنى سنوورەکانى سەلتەنەتى ماد بوون.

باسى قوتابخانەى ئىسلامى

لە سەرەدەمى گۆندا، "زەرەنج" پایەتەختى زابلستان بوو و نیشستەجێبووانى زابلستان پاش ھاتنى ئىسلام، ئاینى پیرۆزى ئىسلامیان ھەلبژارد. لە سەرەدەمى خەلیفایەتیی ھەزرەتى "عومەر" دا، زەرەنج بە دەستى "عاسم کورێ عومەر" کە لەلایەن ھەزرەتى عومەر ھەوێ داگیرکردنى "سەجستان" پاسپێردرابوو، داگیر کرا. لەم بەستێنەدا، میر "ئەورام" سەردارى ھۆزى کوردە "زەنگەنە" کان کە بە پشت ٤٩ یەمین باپیرە گەورەى بنەچەمەى نوورسەرى ئەم پەرئووکەى لەگەڵ باپیرانم پاش ئەوێ ئاینى ئىسلامیان قەبوول کرد، دەستیان بە پرۆیاگەندە و بلۆکردنەوێ ئىسلام کرد.

لە سەرەدەمى دەسەڵاتدارى میر "مەھموود غازى" کورێ "سوپەکتگین"، میرى "غەزنە" لە سالى ٣٩٩ى كۆچیدا، ولاتەكەى بەرینتر کردەوێ و زابلستانى ھێناپە ژێر پكێفى دەسەڵاتدارى خۆى. لەو كاتەدا، سەرۆكى كوردە زەنگەنەكان میر

"سیراج" که به پشت ۳۳ یه مین باپیرمه، له زهرنج بناخه ی قوتابخانه یه کی ئیسلامی دامه زرا ند به مه بهستی نه وه ی خه لک له پێبازی ئیسلام ناگه دار بکه نه وه و له دیاره ده ی بێ دینی بیانپاریزن که له سه رده می ده سه لاتداری "عه باسی" یه کاندایه له هه موو لایه ک سه ری هه لدا بوو. قوتابخانه که له ژێر به پێوه به رایه تی سه رۆکه کورده زهنگه نه کان له بلاو کورده وه ی پێبازی ئیسلام، ناویانگی زۆری په یدا کرد و قوتابییه ده رچوه کانی دوا ی ته واو کردنی زانسته ئیسلامیه کانی، تیشک و په روه ده ی ئیسلامیان به هه موو ده وریه ردا بلاو کرده وه، زنجیره ی وانه دانه وه و فێرکردنی قوتابخانه که تا کاتی میر "ته یموور گورگان" به رده وام بوو که له سا لی ۷۸۵ ی کۆچیدا له ناکو له ماورهنه هره وه هێرشی کرده سه ر زابله ستان که له گه ل په وتی سه رده م به "سیستان" ناسرا.

شه رێکی سه خت له نیوان میر ته یموور و ده سه لاتداری زابله ستان میر "قوتبه دین" له زهرنج پایه ته ختی سیستان پووی دا. میر ته یموور گه مارۆی زهرنجی دا و پاش پێکدادانیکی سه خت، سیستانیه کانی شکست دا و داروده سته که ی، په شه کوژی خه لکی شاره که یان کرد. له م شه ردا، باپیره گه وره م، میر "قه یسه ر زهنگه نه" ش کوژرا.

بینای قوتابخانه که که له ناو شار بوو تالان و وێران کرا. زۆریه ی به شی کتیبخانه که ش زیانی پێ گه یشت و زنجیره ی وانه دانه وه و فێرکردن کۆتایی پێ هات. پاش نه مانی شه ر و کوشت و کوشتارگه، میر "خه له ف" کوری میر "قه یسه ر" له گه ل خزم و که سوکاره که یدا چوه شارۆکه ی "زابل" و بۆ هه موو کات له وێ نیشته جێ بوون. لێره ش قوتابخانه یه کی بچووی کرده وه و سه رقالی وانه دانه وه ی ئیسلامی بوو. هه ندێ پهرتووی ناینی و به لگه نامه ی میژووی که له دزی و تالان و برۆی سه ربازه کانی ته یموور ما بوونه وه له گه ل خۆی هینا بوو.

زنجیره ی وانه دانه وه و فێرکردن له م قوتابخانه یه تا سه رده می ده سه لاتداری بنه ماله ی "سه فه ی" یه کان درێژه ی کیشا و پاشان کۆتایی پێ هات. نه مه ش له به رنه وه ی ناوچه ی "قه نده هار" به رده وام سه رچاوه ی گیرمه و کیشه و شه ر پێکدادان بووه له نیوان سه لته نه تی ئێران و ولاتی مه غولی هیندستان.

له سا لی ۱۰۵۰ ی کۆچیدا له نیوان "شا عه باسی دووه می سه فه ی" ی

فهرمانزەوای ئێران و "شا جەهان" پاشای مەغولی هیند شەڕ و کێشەیی دور و درێژ ڕووی دا و لە ئەنجام شا عەباس سەرکەوت و شا جەهان نەیتوانی ناوچەی قەندەهار دووبارە بەهێتیتەوه ژێر دەسلاتی خۆی. بەمجۆرە، هەریمی قەندەهار دووچاری پاشاگەردانی بوو و ئاشتی و ئاسایشی شار و شارۆکەکانی دەورووبەریش مەترسیی تێ کەوت. ئەمانە بە گشتی بوونە سۆنگەی پەڕانی زنجیرەیی وانەدانەوه و فێرکردنی قوتابخانەکەیی زابل.

پاش وەستانی وانە و خۆتندن لە قوتابخانەیی زابل، ئەو دەرڤەتەم بۆ پێک کەوت کە خامەیی جەوهەردار بەگڕ بخەم و داستانی کۆن و مێژووی دێرینەیی کوردە بەلوچەکانی زابل و توران و مەکران، کە لە سەرچاوه مێژووییەکاندا تۆمار کرابوون و بە سوودوهرگرتن لەو چەند سەرچاوانەیی کە لە هێرش و شالۆوی تەیموور گورگان لە لەناوچوون پزگار بووبوون، چارێکی تر لە شێوەی نووسین دەرڤەتەم. ئەمەش بۆ ئەوەی بتوانم خۆشەویستی و دڵگەری خۆم لە هەمبەر سەران و میرانی کوردە بەلوچەکان نیشان بدهم و وەکوەستێرمەکانی گەردوون پۆشنایی هەمیشەیی بە کردەوه و چاکەکاری سەرباز و ناودارانی کوردە بەلوچەکانی زابل و توران و مەکران بدهم. بۆ ئەوەی خوورەوشتی شایانی ستایش و پازەکاری مەزن و کردارەکانیان لە خانەیی فەرامۆشکاریدا نەمێنیتەوه. بۆ ئەم مەبەستەش، بەپێی توانا ئەوەندەیی لێی بە ئاگا بوومە و زانیومە، لە مێژووی ١١ی رەبیعەولسانی سالی ١٠٧٠ی کۆچیدا، کۆتاییم بە نووسینیان هێنا. ناوی ئەم کتێبەشم نا "کوردگال نامەک"، لەبەرئەوەی ناوەرۆکی کتێبەکە لە سەرەتا تا کۆتایی باسی مێژووی ئەو دەستەیی کوردە مادەکان دەکات کە لە نزیکەیی ٨٥٠ سال پێش زاین، پاش دروستبوونی سەلتەنەتی ماد، هاتوونەتە ئەم ناوچانە و تێیدا نیشتەجێ بوونە. ئەم دەستەیی کوردە مادەکان لە تیرەکانی: "زەنگەنە"، "براخۆیی"، "ماملی"، "ئەدرەگانی" و "کرمانی" پێک هاتبوون و بۆ یەکەم جار بە هاوێلی پاشای ماد، کە یقوودی کوردی ماد هاتنە ناوچەکانی "زەرەنگ" (زەرەنج)، "توران" و "مەکران".

باسی کورده زهنگه نه کان

کوردي "زهنگه نه" لهو به شهی کوردن که به کوردي "پڙه لاتی" دمناسرین و ناوبانگیان دهرکردووه. کوردي پڙه لاتیښ نهو دهسته یی کوردن که له پڙه لاته وه هاتنه "ماد" و لیره وه به رهو باشوور و پښاوا کڅچیان کرد و له ناوچه یی نه م سهرده مه که به "کوردهستان" دمناسرین نیشته جی بوون. به پیتی میژووی کڅن، دهسته یی پڙه لاتی که به "ماد" دمناسرین له هوت تیره: "پارتاسنی"، "بوز"، "تهستروشات"، "ناری زانت"، "بودی"، "ماژ" و "دیلمان" پتک هاتوون. تیره یی بودی له که ل پهو تی سهرده م به سر دوو تیره یی "زهنگه نه" و "براخوی" دا دایهش بوو که له دوو کوپی "بود": "زهنگان" و "براخم" وه سهرچاومیان گرت و به بڼه یی نهوانه وه نهو هکانیان به "زهنگه نه" و "براخوی" ناوبانگیان دهرکرد.

پیشه یی زهنگه نه به م چه شنه دمست پی دهکات: هزرمی نوح سلأوی لی بی، یافس، کومر، تورک، خه زهر، کارداک، بوغاز، میتان، نارین، گیوهر، رودین، سور، دمخوو، بولگار، پشدر، تیرحان، شود، غوران، مادی گه وره، چهرکش، راسن، زهنگان، دراج، هه کار، [خو شناو، زاران، ساسون، سه نجار، شکاک، شوهان]، کورهک، وان، میران، سویار، پازو، کاد، گاور، مه نگور، تاکان، جیگ، مادی بچووک.

مادی بچووک هوت کوپی هه بوو که ناوهکانیان به م چه شنه یه: پارتاسن، تهستروشات، ناری زانت، بوز، ماژ، بود و دیلمان. بود دوو کوپی: زهنگان و براخمی له پاش به جی ما. پیشه یی بنه چه یی زهنگان که له دواپی به تیره یی زهنگه نه ناسران به م شپوهیه: مادی بچووک، بود، زهنگان، تور، غدیر، شه بان، کولک، سه لدوز، دلفان، نارین، باشمان، راسن، کیل، کوساد، پازو، زینل، شوهان، زاخو، رشوان، رامین، سهوید، نه دران، سابل، حورموز، باجهل، خانی، دیزه، زرکان، شوانک، کاران، فرکی، مهرزهک، باکیل، پاتاک، برسان، فیروز، ئیسپیوود، کورنگ، بورگان، مهران، نوجهان، سیامهک، بیدار، فهراد، سیاوش، وهندان، نوزهر، شاهمیر، بیسوت، مهران، به دلیس، مهردان، روان شپر، ئیزبوک، به هرام، شپربوز، بوراک، مهران، پرسته م، تیرداد، گودوز، رهسان، کوپاد، گرشاسپ، سه له م، سهران، شاگان، بهیکر، تیرداد، نه ورام، سهوید، خه له ف، بهکر، سه عید،

عیسا، عوبید، توراب، ئابان، ئەحمەد، باشار، حەكەم، مهران، موغین، جابر، برسان، سیراج، حارس، سەنان، ئەحمەد، یول بیگ، ئەیبەك، بەهەمن، مەلیك، شاھبیگ، بەهادر، سەنجەر، عیسا، یەعقوب، عومران، عوسمان، قەیسەر، خەلف، حەبیب، لەیس، مستەفا، ئەحمەد، موبارەك، موسا، مەحمود، داود، سلیمان، سالح.

كاتیک کە یقویاد فەرمانپەرەوای ماد و فارس میرنشینی زابلستانی دا بە کوردە زەنگەنەکان، میر "سەوید" سەرۆکی تیرەیی زەنگەنە بوو و بنەمالەکی تا سەردەمی هاتنی ئەسکەندەر پاشای ولایتی "مەقەدۆنیای" یۆنان لە زابلستان فەرمانپەرەواییان کردوو. دواى میر سەوید، کورەکی، ئەدران، کورەکی، سابول، کورەکی، حورموز، کورەکی، باجەل، کورەکی، خانى، کورەکی، دیزە، کورەکی، پاتاک و کورەکی، برسان یەك لە دواى یەك لەسەر تەختی زابلستان فەرمانپەرەواییان کردوو. درێژەى میژوو و سەردەمی ئەم سەرۆکانەى کوردە زەنگەنەکان لە سەردەمی هێرش و شالۆی میر تەیموور گورگان، لە ساڵی ۷۸۵ی کۆچیدا لەناو چوو. لەبەرئەو، لەم بارەیهو هیچ سەرچاوه و نووسراویکمان لە بەردەستدا نییه کە بتوانین لە روویانەو درێژەى بارودۆخیان باس بکەین. هەلبەتە، ئەومەندە دەزانین کە لە سەردەمی داگیرکردنی فارس، "ئەسکەندەری مەقەدۆنی" کاتێ بە شوێن "دارا" دا دەگەڕا و پووی کردە ولایتەکانی پۆتاوا، میر برسان میری ولایتی زابلستان بوو و جگە لە گوتراپەلبوونی دەسلاتی ئەسکەندەر هیچ چارەیکى تری بۆ نەما. ئەسکەندەریش بە خەلاتی کرانبایی نەوازشی لەگەڵ کرد و لەسەر فەرمانپەرەوایی زابلستانی هێشتەو و بە هاوکاریکەری خۆی هەژمارد. میژوونووسە یۆنانییەکان ناوچەى زابلستانیان بە "زەرەنگیان" کە لە "زەرەنگ" ەو وەرگیراوه ناساندوو.

ئەسکەندەر لە ساڵی ۳۲۳ی پیش زاین، هاتەو "بابل" و هەر لەوێش کۆچی دواایی کرد. دواى مردنی ئەو، لە نێوان سەرلەشکرەکانی کیشە و دژایەتی و پێکدادانیکی زۆر لەسەر جێنشینی ئەو بەریا بوو و لە ئەنجام سەلتەنەتە پان و بەرینەکیان لە نێوان خۆیاندا دا بەش کرد. بەشی پۆهەلاتی سەلتەنەتە کە لە ماد و پارس پێک هاتبوو، درایە دەستی سەرلەشکر "سیلوکوس". سیلوکوس و بنەمالەکی، میر برسان و ئەوێکانیان لەسەر میرنشینی زابلستان هێشتەو. بۆیه

دوای میر برسان، کوره‌کهی، فیروز، کوره‌کهی، ئیسپیبود، کوره‌کهی، کورنگ و کوره‌کهی، بورگان یک له دوای یک له‌سەر ته‌ختی زابلستان فرمانرواییان کردوو و به هۆی کرداری دادپه‌روهرانه‌یان به‌ناویانگ بوونه.

پاشان میر "هشک" ده‌سه‌لاتداری "به‌لخ"، که یۆنانییه‌کان به "باختریا" ناویان بردوو، له سالی ۲۴۵ی پیش زاین، بناخه‌ی فرمانرواییی خۆی دامه‌زاند و به‌مه‌اله‌کهی به ناوی "هشکانی" به‌ناویانگ بوون. کوره‌زای میر "هشک"، "تیردادی یه‌که‌م" پاشماوه‌ی ناوچه‌کانی سه‌لته‌نه‌تی ماد و پارسی داگیر کرد و هینایه ژێر ڕکێفی ده‌سه‌لاتداریی خۆی. به‌مجۆره، زابلستانیش هاته ژێر ده‌سه‌لاتی ئه‌شکانییه‌کان و فرمانرواییی کورده زه‌نگه‌نه‌کان له زابلستان کۆتاییی پێ هات. هۆی ئه‌مه‌ش ئه‌وه بوو که له سه‌رده‌می فرمانرواییی پاشای ئه‌شکانی "مه‌رداد یه‌که‌م" دا، هه‌ندی له میره‌کان ئالای یاخی‌بوونیان به‌رز کرد‌بووه‌ و دژایه‌تیان ده‌کرد. دوای تیکشکانی ئه‌م شوێشان، بارودۆخی فرمانروایه‌ گوترايه‌ل و ژێرده‌سته‌کان گومان‌اوای بوو و مه‌رداد یه‌که‌م فرمانروای ولایته‌ دووره‌کان و ده‌سه‌لاتداره‌ خۆمه‌الییه‌کانی له‌سه‌ر کار لادا و له جێگه‌ی ئه‌وان شازاده ئه‌شکانییه‌کانی دامه‌زاند. له‌به‌ر ئه‌م هۆکاره، فرمانرواییی بورگانی کوردی زه‌نگه‌نه‌ش له زابلستان کۆتاییی پێ هات و شازاده‌یه‌کی ئه‌شکانی، "سناریار" هاته سه‌ر ته‌ختی ولایه‌ته‌که و زنجیره‌ی فرمانرواییی ئه‌و و به‌ره‌کهی له زابلستان ده‌ستی پێ کرد. به‌م شێوه‌یه، دوای کۆچی دواییی سناریار، کوره‌کهی، گوندوس هاته سه‌ر ته‌ختی میرنشینی. دوای کۆچی دواییی ئه‌ویش، کوره‌کهی، گودا ده‌سه‌لاتی میرنشینی گرت هه‌ست. به‌م چه‌شنه، دوای "گودا"ش، ئه‌رشم، هۆشه‌نگ، سناریاری دووهم و گرشاسپ یه‌ک له دوای یه‌ک تا کاتی هاتنی تورکه "کۆشانی"یه‌کان، له‌سه‌ر ته‌ختی میرنشینی زابلستان فرمانروایییان کردوو.

باسی کورده براخۆیییه‌کان

کورده براخۆیییه‌کان یه‌کێ له تیره‌ گه‌رانه‌ی کوردن که له سه‌رتاسه‌ری دنیا شێوازی شه‌ری و ولاتگیریان وه‌کو تیره‌کانی تری کورد ناویانگی ده‌رکردوو و ته‌نانه‌ت خامه‌ی "بۆنی عه‌نبه‌ر"یش له نووسین و ستایشی خه‌سه‌له‌تی چاکیان زین و ده‌سته‌مۆیه. کورده براخۆیییه‌کان له ده‌وره‌یه‌ری سالی ۸۵۰ی پیش زاین، پاش

دروستیوونی سەلتەنەتی مادە کوردەکان لە ماد و پارس که لە دواییدا بە ناوی سەلتەنەتی ماد و پارس ناویانگی دەرکرد، بۆ یەکەم جار بە پشتیوانیی کە یقوباد پاشای مادە کوردەکان پایان نایە سەر خاکی "بەلوچستان" و دەسلەتداریی ئەو سەرزه‌وییەیان هینایە ژێر قەڵەم‌پەڕی خۆیان. پاش نیشتەجێبوونیان لەو ناوچانەدا، لەلایەن ئەو خەڵکانەی کە بەر لە هاتنی ئەوان لەو ناوچانەدا نیشتەجێ بوون، بە "کوردگال" ناسران، ئەمەش بە مانای "ئەوانە" بە کوردی دەپەیشت. دیت. هەر بۆیە سەرەتا ئەم تیرە ی کورد بە "کوردگال" ناویانگیان دەرکرد.

بنەجە ی کوردە براخۆییەکان بەم شێوە ی خوارەوێه:

گێڕه‌وه ناینییەکان دەگێڕنەوه که دوا ی تۆفانی نوح سلاوی لی بی، سی کورپەکی: حام، سام و تافس لە گێژەن پزگاریان بوو و هەموو مرقۆی دنیا بە نەوهی ئەم سی کورپە ی پەیا مەر نوح سلاوی لی بی دوزانن. دەلێن نەژادی ئەم سی کورپە لە دواییدا ئەومندە ژۆر بووه که بۆ گوزمەرائی ژیان بە هەموو پەنا و قوزبێکی دنیا دا بلۆ بوونەوه. یەکەم جار پرویان کردە ناوچەکانی باکوری ڕۆه‌لاتی کردایی زه‌وی و لەوێ نیشتەجێ بوون و پاشان هەندیکیان بەره‌و خواروو کۆچیان کرد و لە ناوچە ی ئەم سەرەمەیان نشینگەیان دامەزرا. هەزره‌تی یافس هەشت کورپە هەبوو و یەکیکیان ناوی کومەر بوو. زنجیره‌ ی بنەجە ی کورد لە کومەر ه‌وه بەم شێوه‌یه دەست پێ دەکات:

یافس، کومەر، تورک، خەزەر، کارداک، بوغان، میتان، ئارین، گیوهر، رودین، سور، دهمخوو، بولگار، بشدەر، تیرحان، شود، غوران، مادی گه‌وره، چەرکەش، راسن، زه‌نگان، دراج، هەکار، خۆشناو، زاران، ساسون، سەنجار، شکاک، شوهان، گورەک، وان، میران، سوبار، پازو، کاد، گاور، مەنگور، تاگان، جیگ، مادی بچووک.

مادی بچووک هەوت کورپە هەبوو، واتە: پارتاسن، ئەستروشات، ئاری زانت، بوز، ماژ، بود و دیلمان. لەم هەوت کورپە ی مادی بچووک، هەوت تیرە ی کورد دروست بوو و هەریەکە ی بە ناوی باپیره‌ گه‌وره‌ ی خۆیه‌وه ناسرا، ئەم تیرانە ی کورد بە "کوردی ڕۆه‌لاتی" دەناسرین، لەبەرئەوه‌ ی ئەوان لەلای ڕۆه‌لاته‌وه‌ هاتوونەته [ماد] و فارس.

کورده براخۆیییهکان له نهوهی "بودن و بنهچهکهیان دواى بود بهم شتویه: بود،
 براخمى گهوره، جاگین، پوران، هوتان، دوسهک، ئاروک، زوراک. براخمى بچووک
 باپیره گهورهی ههشت تیرهى "براخۆیی"یه. له زمانى کوردیدا "براهیم" به "براخم"
 بیژه دهکرئ، لهبەرئوه نهوهکانى برخم به "براخۆیی" ناسران. براخمى بچووک
 ههشت کورێ ههبوو که ناوهکانیان بهم شتویه: کیکان، گۆزان، سارون، غوز،
 مشکان، ئهرمیل، بۆلان و گریشکان. لهگهڵ پهوتی سهردهم نهژادی کورمهکانى
 براخمى بچووک ئهوهنده ژۆر بوون که ههشت تیرهى جیايان له براخۆیییهوه
 دروست کرد و هر تیرهیهک به ناوی باپیرییهوه ناسرا و ناویانگی دهکرد. بهم
 شتویه نهوهی کیکان به کیکانى، نهوهی گۆزان به گۆزانی، نهوهی سارون به
 سارونی، نهوهی غوز به غوزدارى، نهوهی مشکان به مشکانى، نهوهی ئهرمیل به
 ئهرمیلی، نهوهی بۆلان به بۆلانی و نهوهی گریشکان به گریشکانى ناسرا.

کوردی براخۆیی وکو تیرهکانى تری کورد له "ماد" ژيانیان دهبرده سهرو
 سههرتا له سهردهمیكى ناديار واته چهند ههزار پيش زاین هاتونهته ئهو
 ناوچانهی که کهوتووته باشووری ماد و به "کوردستان" دهناسریت. کیکان کورێ
 هههه گهورهی براخمى بچووک بوو، لهبەرئوه پلهی سهرداری و سهروکایهتیی
 کورده براخۆیییهکان لای کیکان بوو. ریشهی ههشت کورێ براخمى بچووک بهم
 شتویه خوارهویه:

1- کیکان، زوراک، سهنگین، ئارین، پندران، داخوور، زیبار، ئومران، سهنگین،
 خومان، کیکان.

ب- گۆزان، شیدان، باشمان، دلوت، زینل. تهکش، کاش، شیدان، کوساد،
 باشمان، گۆزان.

پ- سارون، زیدهک، باشوک، کورتی، لاسین، مامش، دوسهک، سارم، باسیر،
 داخوور، زاخو.

ت- غوز، ئهورام، راسن، دوغان، کاتین، گیوهه، غوز، گوروس، ماههک، روچاپ،
 مهران.

ج- مشکان، ئهیل، ئوکی، مشک، ئهیل، باشار، مرداس، گیلهک، توراب، کویان،
 مشکان.

چ- نەرمىل، مەرزەك، زىوان، كويان، مەنگور، سابول، مەرزەك، زىوان، كاش، شاول، نەرمىل.

ح- بۆلان، زىنل، بوزىك، كازان، مەلىل، كارچى، شاگان، شوھان، كرماچ، بوزىك، بۆلان.

خ- گرىشكان، بەروز، باسىر، گىژ، بولاك، بەروز، گرىشكان، كرەجك، ماخان، چرموك، لەرزىن.

دەولەتى ماد

كاتى "گرشاسپ" دوا پاشاي بىنەمالەي پىشدادىيەكان دىنای فانىي بەجى ھىشت، ولاتى ماد و پارس دووچارى بارى شلەزاوى و بېھىزى و پاشاگەردانى بوو. ئەم بارودىخە بوو ھۆي پەشۆكاوى و ترسانى سەرۆك ھۆزەكانى ماد و پارس. لە ئەنجام، ھەموو سەران و سەرداران و رىشسپىيەكان لە دانيشتىكدا كۆ بوونەوھ و دواي راوژكارى لەناو خۆياندا بە گشتى برىريان دا كە كەيقوبادى كوردى ماد كە سەرۆكى گشتى ھۆزەكانى ماد بوو، لە جىگەي گرشاسپ لەسەر تەختى فەرمانپروايى جىنشىن بىكن.

بەم شىوھىيە، كەيقوباد لە سالى ۸۵۲ى پىش زاین، ھاتە سەر تەختى ماد و پارس. لەو كاتەدا، كوردە براخۆبىيەكان بە تىرەھىيەكى بەھىز و ئازاي كورد دەژمىردا و مىر كىكان وەكو سەرۆكەكانى ترى كورد، سەرۆكى گەورەي ھۆزەكەي واتە كوردى براخۆبىيە بوو و لەگەڵ ھەوت سەرۆكى ترى تىرەكانى كوردى براخۆبىيە، واتە: مىر گۆزان گۆزانى، مىر زاخو سارونى، مىر مەھران غوزدارى، مىر مەشكان مەشكانى، مىر نەرمىل نەرمىلى، مىر بۆلان بۆلانى و مىر لەرزىن گرىشكانى، ھەموو كات بۆ ھاوکارىيە كەيقوبادى پاشاي ماد ئامادەساز بوون و لە ئىشوكارى سەلتەنەتەكەدا، يارمەتى و ھاوھەلىيان دەكرد.

شەرى نىوان ماد و توران

ئەفراسىياب پاشاي توران لە پرووى مىراتوھە خۆي بە مىراتگري رەواي سەلتەنەتى پىشدادىيەكان كە لە ماد و پارس پىك ھاتبوو دەزانى و زۆرى پى قەلەس بوو كە كەيقوبادى كوردى ماد بە فەرمانپروايى ماد و پارس ھەلبىژىرداۋە، ھەر بۆيە،

نالای دژایه تیکردنی بهرز کرده وه و له ئاکامدا شه‌ری توران له گه‌ل ماد دهستی پێ کرد. که یقوبادیش کاتی دهسه‌لاتی فرمانروایی گرتە دست، بهر له هه‌موو شتیک بۆ له‌ناو بردنی ئه‌فراسیاب به‌پێ کهوت و له یه‌ک شه‌ردا توانی شکستی پێ بدات و ئه‌فراسیاب داوای ناشتی بکات. دواى ناشتی، که یقوباد له ته‌ک سهربازه‌کانی له "به‌لخ" پایه‌ته‌ختی سه‌لته‌نتی تورانه‌وه گه‌رايه‌وه ماد.

له‌م شه‌رده‌دا، هه‌موو تیره و هۆزه‌کانی کورد هاوکاری و هاوه‌لیی که یقوبادیان کرد. کاتیک که یقوباد گه‌یشته "زه‌رنگ"، فرمانی به سهرۆکه‌کانی کورده "براخۆیی" یه‌کان دا هێرش به‌رنه سهر ولایه‌تی توران و سهرۆکه‌کانی کورده "ئه‌دره‌گانی" و "ماملی" و "کرمانی" یه‌کان هێرش به‌رنه سهر ولایه‌تی مه‌کران و به زه‌بری شمشیر داگیریان بکه‌ن. ئه‌م دوو ولایه‌ته هه‌ردووکیان له ولایه‌ته‌کانی ولاتی توران بوون.

پاش ئه‌وه‌ی ئه‌م سهرۆکه‌کانه‌ی باسما‌ن کردن ئه‌م ولایه‌تانه‌یان داگیر کرد و سهرکه‌وتن و کامه‌رانیه‌یان به‌دهست هێنا، که یقوباد میرنشینی تورانی دا به میر کی‌کان براخۆیی و میرنشینی مه‌کرانی دا به میر ئه‌یله ئه‌دره‌گانی. کورده براخۆیی و ئه‌دره‌گانی به‌یه‌کان تا رووخانی سه‌لته‌نتی ده‌سته‌ی ماد له‌م ولایه‌تانه فرمانروایییان ده‌کرد.

ده‌سته‌ی کورده ماده‌کان تا شه‌ش پشت له‌سهر ته‌ختی سه‌لته‌نتی ماد و پارس فرمانروایییان کرد که ناوه‌کانیان به‌م چه‌شنه‌یه: که یقوباد، که یکاووس، توس که به "که‌یخه‌سرو"ش ناسراوه، فه‌ریبورز، کواکسار و نازدیاک.

سهرۆکه هاوچه‌رخه‌کانی

تیره‌گانی کوردی براخۆیی و پاشاگانی ماد

که یقوباد یه‌که‌م پاشای بنه‌ماله‌ی ماد بوو و له سهرده‌می سهره‌تاییی فرمانروایییه‌که‌دا، ئه‌م سهرۆکه‌کانه‌ی تیره‌گانی کوردی براخۆیی هاوچه‌رخه‌ی بوون: میر کی‌کان کی‌کانی، میر گۆزان گۆزانی، میر زاخو سارونی، میر مه‌ران غوزداری، میر مشکان مشکانی، میر ئه‌رمیل ئه‌رمیلی، میر بۆلان بۆلانی و میر له‌رزین کریشکانی.

بوون: میر گۆران کیکانی، میر راسن گۆزانی، میر شوهران سارونی، میر مهران غوزداری، میر بهیکەر مشکانی، میر کوساد ئهرمیلی، میر حهکار بۆلانی و میر خیزان گریشکانی.

پرووختانی فرمانه‌وایی بنه‌ماله‌ی کورده ماده‌کان

بنه‌ماله‌ی ماد له ماد و پارس نزیکه‌ی ۳۰۰ سال فرمانه‌وایییان کرد. که یقوباد بناخه‌ی سه‌لته‌ته‌که‌ی دامه‌زاند و کهیکاووس، توس، فهریبورز و کواکسار پله و پایه و مه‌زناپه‌تی و لاته‌که‌یان به لووتکه‌گه‌یاند. به‌لام نازدیاک بووه هۆی پرووختانی ده‌سه‌لاتی بنه‌ماله‌که. ئه‌مه‌ش له‌به‌رنه‌وه‌ی که‌سیکی لینه‌هاتوو و بیه‌یز بوو و نه‌یده‌توانی ئیشوکاری سه‌لته‌ته‌که‌ به‌پتوه‌ ببات. له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا، سته‌مکاری و نازاردانی خه‌لکی به‌ به‌شیک له‌ پابواردنی خۆی ده‌زانی. خه‌لک به‌ ده‌ستییه‌وه‌ ده‌یان نالاند و خۆشیان نه‌ده‌ویست. به‌ بینینی ئه‌مه، میران و سه‌ردارانی ماد و پارس له‌گه‌ل یه‌کتهدا راوێژیان کرد و بریاریان دا نازدیاک له‌سه‌ر کار لاه‌رن و له‌به‌رنه‌وه‌ی نازدیاک هیچ کوپی نه‌بوو به‌ "کوورش"ی هه‌خامه‌نشی که‌ که‌زای نازدیاک بوو پتوه‌ست بوون.

به‌م شتیه‌یه، ده‌وله‌تی ماد که به هۆی هه‌نگاو و کردموه‌کانی کواکسار به‌ویه‌پی شکۆمه‌ندی و ده‌سه‌لات گه‌یشته‌بوو نازدیاکی جێنشینی نه‌یتوانی خۆی به‌ شایانی ئه‌م هه‌موو مال و دارایییه‌ به‌سه‌لته‌تی. بۆیه سته‌مکارییه‌کانی ورده ورده له‌ راده‌به‌ده‌ر چوو، سه‌رۆکه‌کانی سوپاش دل‌یان لێ سارد بووه‌وه. له‌ ئه‌نجام، له‌به‌رنه‌وه‌ی نازدیاک کوپی نه‌بوو، کوورشی هه‌خامه‌نشییان هه‌تاپه‌ سه‌ر ته‌ختی ماد.

بنه‌ماله‌ی هه‌خامه‌نشیه‌کان

"هه‌خامه‌نش" یه‌که‌م پاشای زنجیره‌ی پاشایه‌تی بنه‌ماله‌ی هه‌خامه‌نشیه‌کان بوو و به هۆی ناوی ئه‌وه‌وه بنه‌ماله‌که‌ی به ناوی "هه‌خامه‌نشی" ناوبانگی ده‌رکرد. له سه‌رته‌تا، ئه‌م بنه‌ماله‌یه له "پارس" پاشایه‌تییان ده‌کرد و باجده‌ری ده‌وله‌تی ماد بوون. له سه‌رده‌می پاشایه‌تی نازدیاکدا، "که‌مبوجی"ی هه‌خامه‌نشی فرمانه‌وای پارس بوو که نازدیاک کردی به زاوای خۆی و له‌م نێوانه‌دا کوپێک چاوی به دنیا

هه‌لێنا که ناوی "کوورش"یان لێ نا.

لهو کاتدا، وهزیری نازدیاک، "ئهرپاک"، بێنی کاروباری ولاتهکهی بهرمو پروخان دمچیت و له نازدیاک پاراپهوه و داوای لێ کرد کاروباری سه‌لته‌نه‌ته‌که به‌هێنێته‌وه سه‌ر باری ئاسایی. به‌لام ئهو مرقفیکی نه‌شیاو بوو، هه‌موو کات خه‌ریکی رابواردن و یاری بوو و هۆشی نه‌ده‌دا به کاروباری ولاته‌که. ئهرپاکیش دلی لێی ره‌ش بوو و خۆی له به‌ره‌هه‌ستکاره‌کانی نازدیاک نزیک کرده‌وه. له ئه‌نجام، سه‌ران و میران و گه‌ورانی کوردی ماد و پارس له دانیشتنیکی تایبه‌تدا به ئیمزای خۆیان نامه‌یه‌کی نه‌هێنریان بۆ کوورش کۆپی که‌مبوجی و نه‌وه‌ی نازدیاک نووسی و تێیدا بۆ فه‌رمانه‌روایه‌کردنی ماد و پارس بانگه‌ش‌تێیان کرد. له نامه‌که‌دا پێیان راگه‌یاند که به سوپایه‌کی بچووک‌هه‌ خۆی بگه‌یه‌نێته نزیک "ته‌کباتان" پایه‌ته‌ختی ماد، بۆ ئه‌وه‌ی له‌شکری کورده‌کان به‌گه‌لی بکه‌ون و پاشان له‌سه‌ر ته‌ختی پاشایه‌تی دابنێن.

کاتی‌ک نازدیاک ئاگه‌داری ئهم هه‌واله‌ بووه‌وه، زۆر تووڕه‌ بوو و خۆی به له‌شکرێکی زۆره‌وه به‌ره‌و پایه‌ته‌ختی کوورش که‌وته پێ. شه‌ڕێکی سه‌خت له نێوان هه‌ردوولا ده‌ستی پێ کرد، به‌لام نازدیاک هه‌ر له سه‌ره‌تای شه‌ڕه‌وه شکستی خوارد و گرتیان. به‌م شێوه‌یه‌، ده‌وله‌تی ماد پروخا و پاشایه‌تی ماد و پارس له ماده‌کانه و هاته ده‌ست هه‌خامه‌نشیه‌کان و زنجیره‌ی فه‌رمانه‌روایی هه‌خامه‌نشی له‌سه‌ر ولاتی ماد و پارس ده‌ستی پێ کرد.

هه‌له‌سه‌ر که‌وتی هه‌خامه‌نشیه‌کان له‌گه‌ڵ کورده‌ ماده‌کان

دوای ئه‌وه‌ی کوورش ده‌سه‌لاتی سه‌لته‌نه‌تی ماد و پارسی گرته ده‌ست، به‌پێی ئه‌وه‌ی دایکی کورد بوو و پێوه‌ندیی خۆینی له‌گه‌ڵ کورده‌کاندا هه‌بوو، پێوه‌ندیی دۆستانه‌ و برایانه‌ی له‌گه‌ڵ کورده‌کانی ماد به‌ست. له‌مه‌ش زیاتر، کورده‌کانی به قوڵ و بازووی به‌هێزی خۆی سه‌یر ده‌کردن، پله و پایه‌ی به‌ری شایانه‌ی دایه که‌سانی بنه‌ماله‌ی پاشاییی ماد و شازاده‌کانی مادی له‌ناو سوپای خۆیدا به پله‌ی سه‌رداری به‌رز راگرت. هه‌روه‌ها، که‌چه‌ پووری خۆی واته که‌چی "ئهریتمان"ی زاوای نازدیاکی به ژن خواست.

جگه له مانه، کوورش هه موو شتیه ریکخراو مییه کانی مادی وهکو خۆیان هیشتهوه، نهمهش بۆ ئهوهی ههست و بیرى بیگانهیی و جیاوازی له نتوان کورده مادهکان و ههخامه نشییهکاندا پهیدا نه بێت. ههروهها، پێژ و نهوازشی له سهران و سهردارانی ماد گرت و پلهی زۆربه یانی بهرز کړدهوه. له م نځوانه، دانی فهزمانه وایی کورده براخۆییهکان له توران و کورده ئه دره گانییهکان له مه کران نا. بهم شتیه، دووهم سهردهمی فهزمانه وایی کورده براخۆیی و ئه دره گانییهکان له توران و مه کران دهستی پێ کرد و تا کاتی دهست به سهرداگرتنی "دارا" له لایهن "ئه سکهندهر" هوه، دهوامی هه بوو.

سه رۆکه هاوچه رخه کانی

تیره کانی کوردی براخۆیی و پاشا کانی ههخامه نشی

کوورش بناخه ی سه لته نه تی ههخامه نشیی له ماد و فارس دانا. ئه و ئه م سه لته نه ته ی له ئه نجامی هاوکاری کورده مادهکان به دهست هینابوو، له بهر ئه وه نهوازش و پێژی له سهران و میرهکانیان گرت. ئه م سه رۆکانه ی تیره کانی کوردی براخۆیی هاوچه رخى کوورشى گه وه یه که م پاشای ههخامه نشییه کان بوون: میر زرشان کیکانی، میر ناگان گۆزانی، میر نیرمان سارونی، میر شیشار غورداری، میر گورگین مشکانی، میر باهور ئهرمیلى، میر بوغا بۆلانی و میر سه مبان گریشکانی.

پاش کۆچی دوا یی کوورش، کوپه که ی، که مبوچی هاته سه ر تهخت و له سه رده می فه زمانه وایی ئه ودا ئه م سه رۆکانه ی تیره کانی کوردی براخۆیی هاوچه رخى بوون: میر زرشان کیکانی، میر ناگان گۆزان، میر نیرمان سارونی، میر شیشار غورداری، میر گورگین مشکانی، میر باهور ئهرمیلى، میر بوغا بۆلانی و میر سه مبان گریشکانی.

دوا ی مردنی که مبوچی، "دارا" بووه پاشا و ئه م میرانه ی تیره کانی کوردی براخۆیی هاوچه رخى بوون: میر زوراک کیکانی، میر دوج گۆزانی، میر هینار سارونی، میر کاشک غوزداری، میر بولور مشکانی، میر ئاماچ ئهرمیلى، میر دهرنیل بۆلانی و میر زیده ک گریشکانی. دوا ی مردنی، کوپه که ی، "خشایارشا"

بووه جېنشینى و ئەم میرانەى تیرەکانى کوردی براخۆیى ھاوچەرخى بوون: میر نەرجان کیکانى، میر چرموک گۆزانى، میر کابو سارونى، میر دیلەم غوزدارى، میر توتک مشکانى، میر کەمبیل ئەرمیلی، میر خیزان بۆلانى و میر پیلار گریشکانى.

دواى کوژرانى، خشایارشا، کوپەكەى، "ئەردەشپىرى یەكەم" ھاتە سەر تەختى فەرمانپەوايى و ئەم سەرۆكانەى تیرەکانى کوردی براخۆیى ھاوچەرخى بوون: میر شاموز کیکانى، میر کازان گۆزانى، میر مرداس سارونى، میر خەزەن غوزدارى، میر دوغان مشکانى، میر باسیر ئەرمیلی، میر مشکان بۆلانى و میر ماخان گریشکانى. دواى ئەوێ ئەردەشپىرى یەكەم دنیای فانیی بەجێ ھێشت، کوپەكەى "خشایارشاى دووھم" ھاتە سەر تەختى فەرمانپەوايى كە تەنیا چل و پینج پۆژى پەمەق پاشایەتییى كرد، لەبەر ئەوێى براى خۆى ئەوێ كوشت. بەمەجۆرە، لە جیگەى ئەو، داراى دووھمى براى ھاتە سەر تەخت. ئەم سەرۆكانەى تیرەکانى کوردی براخۆیى ھاوچەرخى ئەم دوو پاشایەى ھەخامەنشییەكان بوون: میر براخم کیکانى، میر زینل گۆزانى، میر ریگان سارونى، میر کوساد غوزدارى، میر کاتین مشکانى، میر بولاك ئەرمیلی، میر سیکران بۆلانى و میر سارم گریشکانى.

دواى ئەوێ داراى دووھمیش كوچى دوايى كرد، کوپەكەى، "ئەردەشپىرى دووھم" ھاتە سەر تەختى فارس و ئەم میرانەى تیرەکانى کوردی براخۆیى ھاوچەرخى بوون: میر سابول کیکانى، میر گۆزان گۆزانى، میر کیتون سارونى، میر مشکان غوزدارى، میر زروان مشکانى، میر ئەورام ئەرمیلی، میر ساسون بۆلانى و دارون گریشکانى. دواى مردنى ئەردەشپىرى دووھم، کوپەكەى، "ئەردەشپىرى سێیەم" ھاتە سەر تەخت. ئەم سەرۆكانەى تیرەکانى کوردی براخۆیى ھاوچەرخى بوون: میر نورگان کیکانى، میر مەھران گۆزانى، میر باشوك سارونى، میر بیفل غوزدارى، میر بوژیک مشکانى، میر ئوكى ئەرمیلی، میر كەلغل بۆلانى و میر نوغى گریشکانى. ئەم میرانەى تری تیرەکانى کوردی براخۆیى لە دوا سەردەمى فەرمانپەوايى ئەردەشپىرى سێیەم ھاوچەرخى بوون: میر کیانوش کیکانى، میر گیشتار گۆزانى، میر ئیناخ سارونى، میر زەرین ئەرمیلی، میر لاكور بۆلانى، میر بلباس گریشکانى، میر كرمەجل غوزدارى و میر براخم مشکانى.

"باگواس" که کهسیکی خهسینراو بوو، ژاری دهرخواردی ئهردهشیری سیتیهم دا و دواى کوشتنی، ههر له بنه ماله‌ی هه خامه نشیییه کان پیاوێکی به ناوی "کدمان" به نازناوی "دارای سیتیهم" هینایه سه تهختی فه رمانپه وایی، ئهم میرانه‌ی تیرهکانی کوردی براخۆی هاوچه رخی بوون: میر کیکان کیکانی، میر روشی گۆرانی، میر جاکین سارونی، میر شادین غوزداری، میر راسن مشکانی، میر نورگان ئه رمیلی، میر به روز بۆلانی و میر ئاچاک گریشکانی.

پروو خانی فه رمانپه وایی هه خامه نشیییه کان

کوورشی مه زن دواى تهختنشینبوونی، بنه ماله‌که‌ی به ناوی هه خامه نشیییه وه ناویانگی دهرکرد. ئهم بنه ماله پاشاییه تاكو نۆ پشت فه رمانپه واییان کرد و ناوی پاشاکان بهم چه شتهیه: کوورشی گه وه، کهمبوجی، دارای یه کهم، خشایارشاى یه کهم، ئه ردهشیری یه کهم، خشایارشاى دووهم، دارای دووهم، ئه ردهشیری دووهم و ئه ردهشیری سیتیهم.

پاشاکانی هه خامه نشی توانییان سه لته نه ته که یان زۆر به رین بکه نه وه و ناویانگی زۆر دهریکه ن. له گه‌ل یۆنانیییه کاندایه موو کات له شه‌ردا بوونه. "فیلقوس" فه رمانپه وای ولایه‌تی "مقدونیا" که یه که‌ی له فه رمانپه وای خۆمالیییهکانی ولایه تهکانی یۆنان بوو، هاوکار و هاوسه‌رۆکهکانی له گه‌ل خۆی هاودهنگ کرد و یه که‌تی و ته‌بایی به ره پێ دا و ویستی شه‌ر له گه‌ل هه خامه نشیییهکان دهست پێ بکات. به لām خۆی له سالێ ۳۲۷ی پیش زاین له شه‌رێکی ناوه‌خۆی یۆناندا کوژرا. پاشان کوهرمه‌کی، ئه سکه‌ندهر له جیگه‌ی ئه وهاته سه ره تهختی مه‌قدونیا و له گه‌ل ولاتی پارس شه‌ری دهست پێ کرد و سه‌رکه‌وتن و کامه‌رانی به دهست هینا.

"دارای سیتیهم" دوا پاشای بنه ماله‌ی هه خامه نشیییهکان دواى شکست خواردن به دهستی ئه سکه‌ندهر، له شارێکه وه بۆ شارێکی تر رای ده‌کرد و ئه سکه‌ندهری مه‌قدونیش به رده‌وام به‌دوايه بوو. له ئه‌نجام، دارا میر و هاوکارهکانی خۆی لێی بێزار و دلته‌نگ بوون و بۆ ئه‌وه‌ی له دهست ئه سکه‌ندهر پزگاریان بێت خۆیان به کوشتیان دا. بهم چه‌شنه، ئه سکه‌ندهر سه‌لته نه‌تی فارسی هینایه ژێر دهسه‌لاتی خۆی و فه رمانپه وایی بنه ماله‌ی هه خامه نشیییهکان کوژتایی پێ هات.

هاتنی ئەسکەندەری مەقدونی

ئەسکەندەر دواى كۆچى دوايى فيلقوسى باوكى، هاته سەر تەختى ولايەتى مەقدونىا كە يەكّ لە ولايەتەكانى يۆنان بوو. سەرەتا ولايەتەكانى دەورووبەرى هێنايە ژێر دەسەلاتى خۆى و كردنى بە هاوپەيمان و هاودەنگى خۆى. پاشان لە ساڵى ٣٣٤ى پيش زاین پووى كرده فارس و دەستى بە داگیرکردنى ناوچهكان كرد. هیزهكانى داراى پاشاى هەخامەنشيهكانى يەك لە دواى يەك شكست دا و گەيشته ولاتى "هيند".

دواى هاتنه ناو هيند، ناوچەى "پەج ئابە"^٦ى هيندى داگیر كرد و ويستى بەرەوپيش بروت و ناوچهكانى ترى هيند داگیر بكات. بەلام ئاواتەكەى نەهاته دى، لەبەرئەوهى سەربازەكانى بە هۆى برينى ماوهيهكى دريژ و شەپى پەيتا پەيتا، ماندوو و بێزار بووبوون و نكوولييان لە چوونه پيشەوه كرد. ئەسكەندەرى مەقدونيش ناچار بوو بەرەو نيشتمانەكەى خۆى بگەڕێتەوه. بۆ ئەم مەبەستە، لە ريگى "توران" هەهاته فارس و لەوتومش چوو ه ناو "بابل". لە بابل نەخۆش كەوت و هەر لە هەرمى لاوتى دنياى فانيى بەجى هيشت و ئەو سەلتەنەتە پان و بەرينەى كە خۆى هينابوو به ژێر دەسەلاتى خۆى، بە بى سەروۆك بەجى هيشت.

پارچهبوونی سەلتەنەتى ئەسكەندەر

مردنى كتوپرى ئەسكەندەر و نەبوونی ميراگرىكى تەختەكەى، بووه هۆى كيشەيهكى دوور و دريژ لە نتيوان سەرلەشكرهكانى ئەسكەندەر. ئەم كيشەيه تا ماوهيهكى دريژ بەردەوام بوو و سەرلەشكرهكان لە نتيوان خوياندا چەند شەرىكى سەختيان كرد و لە ئەنجام گەيشتنە ئەو ئاكامەى كە سەلتەنەتە پان و بەرينەكەى ئەسكەندەر لە نتيوان خوياندا دا بەش بكەن.

٦. ناوى كۆنى "پەنجاب"ە، ماناى "سەرزەوى پينج دەريا" دەگەيەنێ كە ناوهمكانيان بەم چەشنەيه: دەريايى سند، بياس، سوتلەج، چيەلەم و چەناب. ئەم ناوچەيه لە سەردەمەكانى كۆندا بە ناوى جياجيا ناسراوه، وەكو: سەپەت سەندھو، هەفت سەندھو، پەنجەند، پەنج ئابە و دوا ناویش پەنجاب. ئینگليزەكان لە ساڵى ١٩٤٧ ئەم ناوچەيهيان بەسەر ولاتانى هيند و پاكيستاندا دا بەش كرد (وەرگرتي).

به‌شی رۆه‌لاتی سه‌لته‌نه‌ته‌که که له ناوچه‌کانی ماد، پارس، توران، مه‌کران، زابلستان و کابلستان پیکهاتبوو، به‌خشرایه سه‌رله‌شکر "سیلوکوس". سه‌رله‌شکر سیلوکوس له سالی ۳۱۰ی پیش زاین ده‌سه‌لاتی نهم ولاته‌ی گرتنه ده‌ست و تا ماوه‌یه‌کی درێژ له‌م ناوچانه فرمان‌په‌وایی کرد.

بهشی دووهم

میرنشینی کورده براخۆیییه کان له توران - خولی یه کهم

که یقوباد سه رۆکی کورده ماده کان له نزیکه ی ۸۵۰ سال پێش زاین، دهولهتی ماد و پارسی دامه زراند. که یقوباد له بهر ئه وهی ئهم ولاته ی به هیزی قۆلی شمشیره شینه کوردهکانی خۆی به دهست هینابوو، تیره نازا و خۆیه ختکه ره کوردهکانی گواسته وه ئه و ناوچه دوورانه ی که له سنووری ولاتهکانی تره وه نزیک بوون. ئه مهش به مه بهستی ئه وهی که به خاترجه می پارێزگاری سنوورهکانی ولاتهکیان بکن و له هه موو لایه که وه به زوویی بهرگری له هاتنه پێشی دوژمنانی ده ولت بکن و ده ستدێژیی دوژمن بنکۆل بکن و سه لته نه ته که یان له م چه شنه زیانانه بپارێزن.

که یقوباد تیرهکانی مادی به رهو گشت لایهکی ولاته که ی بلآو کرده وه. تیره ی "پارتاسنی" بۆ ناوچه ی لیوارهکانی ده ریای "خه زهر" گواسته وه و له وی نیشه جێیانی کرد، تیره ی "بوز" به فرمانی ئه و له ناوچه ی "هه مه دان" نیشه جێ بوون، تیره ی "ئه ستروشات" له ناوچه ی "سه مه رقه ند" و "خاره زم" نیشه جێ بوون، تیره ی "ناری زانت" له "نازه ربایجان" نشینگه ی خۆیان پێک هینا، تیره ی "بودی" که له دوو تیره ی براخۆیی و زمنگه نه پیکه اتبوو به رهو لای خوارووی پۆئاوا کۆچیان کرد و له ناوچه ی "توران" و "مه کران" که لکاوه به ناوچه ی "سندان" وه نیشه جێ بوون. سێ تیره ی تری کورد که به ناوی "ئه دره گانی"، "ماملی" و "کرمانی" ده ناسران هاتنه مه کران و له وی نیشه جێ بوون.

که یقوباد دوا ی شکستدانی ئه فراسیاب پاشای توران و پوو خاندنی ده سه لاتداری ئه و له ولاته که یدا، زۆربه ی هه ریمهکانی ئهم ولاته ی هینایه ژیر ده سه لاتی خۆی و کوردی لهو شوێناندا ئاوا کرد. ئه وه بوو کورده براخۆیییهکانی له توران و کورده ئه دره گانی، ماملی و کرمانییهکان له مه کران نشینگه یان پێک هینا و بۆ هه موو کات نیشه جێ بوون. تیره ی کوردی براخۆیی لهو کاته دا له

به‌ره‌ی هه‌شت کۆپی براخمی بچووک، واته: کیکانی، گۆزانی، سارونی، غوزداری، مشکانی، ئه‌رمیلی، بۆلانی و گریشکانی پیکهاتبوو. کیکان کۆپی گه‌ره‌ی براخمی بچووک بوو، له‌به‌رئوه‌ پله‌ی سه‌رۆک و سه‌رداری تیره‌ی کۆرده براخۆیییه‌کان درا به‌ بنه‌ماله‌ی "کیکان"، هه‌روه‌ها، کاتی ده‌وله‌تی ماد دامه‌زرا، به‌ پێوه‌به‌رایه‌تی تورانی‌ش له‌لایه‌ن که‌یقوباده‌وه‌ درا به‌ ئه‌وان واته به‌ میر کیکان کیکانی که‌ له‌و کاته‌دا میری مه‌زنی کۆرده براخۆیییه‌کان بوو.

١- میر مه‌ران میر "کیکان"

دیوانی بولک:

کاتیک میر کیکان ده‌سه‌لاتی میرنشینی تورانی گرته‌ ده‌ست، بۆ به‌ پێوه‌به‌ردنی ئیشوکاری ده‌وله‌تی، "دیوان"ی ده‌سه‌لاتداری به‌ ناوی "دیوانی بولک" دامه‌زاند. له‌م دیوانه‌دا، سه‌رۆکی هه‌موو تیره‌کانی براخۆیی، واته کیکانی، گۆزانی، سارونی، غوزداری، مشکانی، ئه‌رمیلی، بۆلانی و گریشکانی ئه‌ندام بوون.

یارمه‌تیدانی که‌یقوباد پاشا:

که‌یقوباد دوا‌ی هاتنه‌ سه‌رکاری، ویستی ولاته‌که‌ی له‌ سته‌م و کاره‌ نا‌په‌واکانی پاشا‌کانی "ئاشوور" پزگار بکا. بۆ ئه‌م مه‌به‌سته، له‌گه‌ڵ "بلازیس" پاشای "کلدانی" که‌ ئه‌ویش له‌ ده‌ست ده‌ستدریژی ئاشوورییه‌کان هه‌راسان بوو‌بوو یه‌کیان گرت و هه‌ردوو پاشا به‌ نیازی له‌ناو‌به‌ردنی ده‌سه‌لاتی ئاشوورییه‌کان و تالانه‌کردنی پایه‌ته‌ختی ئاشوور واته "نه‌ینه‌وا" به‌ پێی که‌وتن.

پیش ئه‌وه‌ی شه‌پ ده‌ست پێ بکا، میر کیکان میری توران هه‌والی پێ گه‌یشت و له‌شکرێکی له‌ سه‌ربازانی کۆرده براخۆیییه‌کان که‌ له‌ سه‌ربازی تیره‌ی کیکانی و هه‌روه‌ها سه‌ربازی تیره‌کانی ئه‌دره‌گانی، ماملی و کرمانی پیکهاتبوو بۆ یارمه‌تیدانی که‌یقوباد به‌ پێی کرد. ئه‌م له‌شکره‌ له‌ ده‌ره‌وه‌ی شاری نه‌ینه‌وا پرویه‌رووی له‌شکری ئاشوورییه‌کان بووه‌وه و سێ جار شه‌پ کرا و هه‌رسی جاریش له‌شکری ئاشوورییه‌کان شکستی خوارد. که‌یقوباد به‌ سه‌رکه‌وتوویی و کامه‌رانی گه‌پایه‌وه، خه‌لکانی ئه‌م تیرانه‌ی کۆرده براخۆیییه‌کان نه‌گه‌پانه‌وه‌ توران و مه‌کران، بگره‌ له‌گه‌ڵ که‌یقوباد چوونه "ماد" و هه‌ر له‌ویش نیشته‌جێ بوون.

چاککردنه‌وهی قه‌لای "کیکان" و "مساتنک":

له کاتی شه‌ری نیتوان تورانییه‌کان و ماده‌کان، قه‌لای "کیکان"، "غوزدار"، "نغان"، "مساتنک" و "گل گالا" تیک درابوون. میر کیکان و پیرانه‌ی نهم قه‌لایانه‌ی چاک کرده‌وه، چونکه نه‌تینی پاراستن و به‌هیزی به‌رگری له قه‌لای پته‌ودایه، پاشان میر کیکان سه‌ربازی تیاندا دامه‌زrand.

میر کیکان هاوچه‌رخ‌ی که یقوباد پاشای ماد بوو و نهم میرانه‌ی تیره‌کانی تری کوردی براخویش هاوچه‌رخ‌ی بوون: میر گۆران گۆرانی، میر زاخو سارونی، میر مهران غوزداری، میر مشکان مشکانی، میر نهمیل نهمیلی، میر بۆلان بۆلانی و میر له‌رزین گریشکانی.

۲- میر میران میر "زوراک"

دوای کۆچی دوایی میر کیکان، کوپه‌که‌ی، میر زوراک هاته سه‌ر ته‌ختی میرنشینی توران. میر زوراک زۆر زانا و تیگه‌یشتوو بوو و له به‌پتو به‌رایه‌تیی ئیشوکاری ولات بێ هاوتا بوو. کاتی میرنشینی توران هاته ژێر دمه‌لاتی ئهو، به‌مه‌به‌ستی راژمکاری جوانتری هه‌پتیه‌کانی توران، تیره‌کانی کوردی براخویش له ناوچه جۆره‌وجۆره‌کانی توران بلأو کرده‌وه بۆ ئه‌وه‌ی خه‌ریکی کشتوکال بن و بینه هۆی ئاسووده‌یی دانیشتوانی توران.

دابه‌شکردنی هه‌پتیه‌کانی توران

میر زوراک ناوچه‌ی سه‌رووی توران که به "بنجیر" ده‌ناسرا دایه تیره‌ی کیکانی و گۆرانی، دوای نیشه‌جیبوونی ئه‌وان، ناوچه‌که به "کیکانان" ناویانگی ده‌رکرد. ناوچه‌ی ناوه‌راستی توران که به "کوهینار" ده‌ناسرا دایه تیره‌کانی غوزداری، سارونی، گریشکانی و مشکانی، دوای نیشه‌جیبوونی نهم تیرانه، شاره‌که به "غوزدار" ناویانگی ده‌رکرد. ناوچه‌ی خوارووی توران که به "سناربیل" ده‌ناسرا دایه تیره‌ی نهمیلی و له‌گه‌ل په‌وتی سه‌رده‌م و به هۆی نیشه‌جیبوونی ئه‌وان، نهم ناوچه‌یه به "نهمابیل" ناویانگی ده‌رکرد. هه‌روه‌ها، ته‌نگه‌ی "ده‌ره‌نگان" که که‌وتووته شاخاوی "کیکانان" دایه تیره‌ی بۆلانی و دوای نیشه‌جیبوونی ئه‌وان، ناوی "ده‌ره‌نگان" گۆرا و بوو به "بۆلان".

کۆچی دوايی که یقوباد پاشای ماد و پارس:

له سهردهمی فهرمانپه‌وایی میر زوراک، که یقوباد پاشای ماد و فارس له سالی ۷۵۹ی پتش زاین کۆچی دوايی کرد و پینج کوری له دواي خۆیدا به‌جیه‌پشت که ناوه‌کانیان به‌م چه‌شنه‌یه: که یکاووس، کیاپو، کیاشهر، کیارمین و کیابشین. میر و که‌ورانی ولات، کوره‌گه‌وره‌کی واته که یکاووسیان له‌سه‌ر ته‌خت جینشین کرد.

هیرشی فهرمانپه‌وای "سندان" بق سهر توران و شکست خواردنی:

فهرمانپه‌وای "سندان"، "سنگهار" به‌کتوپری له‌ته‌نگه‌ی "ده‌ره‌نگان" موه هیرشی هیتایه سهر "کیکانان" ناوچه‌ی سه‌رووی توران. له‌شکری کورده براخۆیییه‌کان له نیوه‌ی رینگه له‌ته‌نگه‌ی ده‌ره‌نگان رینگه‌یان له‌دوژمن گرت. دواي شه‌پنکی سه‌خت، شکستیان دان و جگه له‌وانه‌ی هه‌لاتن و به‌سه‌لامه‌تی ده‌رچوون، هه‌موو ئه‌وانی تریان کوشته.

باسی رۆسته‌می پاله‌وان:

گیره‌وه‌مکان ده‌گیرنه‌وه که "رۆسته‌می" پاله‌وان هاوچه‌رخ‌ی میر کیکان و میر زوراک بووه. "زال"ی باوکی و "سام"ی باپیری میری "زابلستان" بوونه. رۆسته‌می پاله‌وان سه‌ره‌تا له‌گه‌ل ئه‌فراسیاب پاشای توران پتوه‌ندیی دۆستانه‌ی هه‌بووه و له سه‌ره‌تای سه‌لته‌نه‌تی "ماد" و "پارس" یشدا پشتیوانیی له‌ئه‌فراسیاب کردووه و دژی که‌یقوباد پاشای ماد جه‌نگاوه. زال باوکی رۆسته‌می له‌سه‌رده‌می ده‌سه‌لاتداریی خۆیدا به‌ده‌ستی که‌یقوباد شکستی خواردبوو و په‌نای بق ئه‌فراسیاب بردبوو.

زال له‌گه‌ل رۆسته‌می کوری ماوه‌یه‌ک لای ئه‌فراسیاب ده‌مپننه‌وه، به‌لام له‌م نیتوانه ئه‌فراسیاب له‌زال زین ده‌بی و زالیش پوو له‌که‌یقوباد ده‌کاته‌وه. که‌یقوباد ده‌یکاته‌هاو‌پتی خۆی و له‌دوا شه‌پی نیتوان ماد و توران، زال یارمه‌تی که‌یقوبادی دا و دژی له‌شکری تورانییه‌کان جه‌نگا. ولاتی توران له‌م شه‌ه‌دا شکستی خوارد و که‌یقوباد له‌زال په‌زامه‌ند ده‌بیت و میرنشینی میراتی زابلستانی ده‌داته‌وه ده‌ست.

هیرشی میری سندان بق جاری دووهم:

"سنگهار مومیدان" فرمانپه‌وای "سندان" له شکستی جاری په‌که‌می پهن‌دی وهرنه‌گرت و جاري‌کی تر هیرشی هینایه سهر خاکی توران، نه‌مجاره‌یان له تنگه‌ی "جالیران" هوه‌هاته ناو خاکی توران و له دۆلی جالیران شه‌پړتکی سه‌خت له نیوان کورده براخۆیی و له‌شکری "جدگال" هکان پووی دا، دواي پیکدادانیکي سه‌خت، شه‌پړه‌که ده‌بیته‌ته‌ن به‌ته‌ن و میر زوراک فرمانپه‌وای سندان میر سنگهار له سواری هه‌سپ فپړی ده‌داته خواری، سهری ده‌پړی و به‌نیزه‌که‌ی به‌ری ده‌کاته‌وه. له‌شکری دوزمن گاتنی میره‌که‌یان به‌سه‌پړاوی ده‌بین، له شه‌پ بئی دل ده‌بن و پا‌ده‌کن، له‌م شه‌پ‌دا، زۆربه‌ی سوپای دوزمن کوژران و له‌ناوچوون،

کوچی دوايی میر زوراک:

میر زوراک هاوچه‌رخي که‌یقوبادی کوردی ماد و پاشای ماد بوو و چهنه‌د رۆژ دواي کوچی دوايی که‌یقوباد، نه‌ویش دنیای فانیی به‌جی هیشته. نه‌م سه‌رۆکانه‌ی تیره‌کانی کوردی براخۆیی هاوچه‌رخي میر زوراک کیکانی و که‌یقوباد پاشا بوونه: میر کره‌جک گۆرانی، میر سه‌لدوز سارونی، میر کیتون غوزداری، میر مرداس مشکانی، میر مشکان، نه‌رمیلی، میر باجه‌ل بۆلانی و میر تادی گریشکانی.

۳- میر میران میر "وشتاب"

میر زوراک دواي ۴۴ سال فرمانپه‌وایی، کوچی دوايی کرد و کوره‌که‌ی، میر "وشتاب" هاته سهر ته‌ختی توران. وشتاب پیاوړتکی به‌په‌وشت و ئاکار چاک بوو، دادپه‌روه‌یی کردبووه پټبازی خۆی و له‌گه‌ل خه‌لکدا زۆر چاکه‌ی ده‌کرد. به‌م شپوه‌یه، هه‌موو ته‌مه‌نی خۆی له‌خزمه‌تی خه‌لکدا به‌سه‌ر برد و بق ماوه‌ی ۴۵ سال فرمانپه‌وایی کرد.

میر وشتاب هاوچه‌رخي که‌یکاووس فرمانپه‌وای ماد و پارس بوو و نه‌م سه‌رۆکانه‌ی تیره‌کانی کوردی براخۆیی هاونه‌ژاد و هاویله و هاوده‌م و هاوچه‌رخي بوون: میر شادین گۆرانی، میر شاکین سارونی، میر کاشک غوزداری، میر کره‌جک مشکانی، میر خومان، نه‌رمیلی، میر پوران بۆلانی و میر زیدان گریسکانی.

سەر توران، له شەڕ شەكستىكى ئابروويه رانهى خوار دبوو و ڤيگهى هه لاتنى گرتبووه بهر. "ماتان" كه كورى نهوهو ئهو بوو له سهردهمى مير زگريندا دهيوست ئهو پهله ئابروويه رانهى باپيرى لابات و تۆلهى شكانه كەى بگاتهوه. بۆ ئهم مهبهستهش، زۆر به نهينى خۆى بۆ شەڕ ئاماده كرد. له كاته دا، هه والدمراني كورده براخۆييه كان كه له سههر سنوره كانى توران دامه زرابوون، مير زگرينيان له مهبهستى ماتان ئاگه دار كردهوه.

مير زگرين له گهڵ سهروكه كانى تيره كانى كوردى براخۆيى راوێژى كرد و سهريازه كورده كانى له دهرويه رى هه موو ئهو سنوورانهى توران كه به سنوورى سندان هه لكابوو بلآو كردهوه. مير زگرين ئهم گواستنه وه و دامه زانندهى به نهينى ئه نجام دا بۆ ئه وهى نه زاندرێ كه كورده كان به مهبهستى شەڕ له دهرويه رى سنوره كان بلآو بوونه ته وه. سه رهنگانى له شكر تيره هاوێژى به ئه زمونيان له تنه گه كانى سههر سنوور دامه زران و ئهم پيلانه شه رپه يان دانا كه كاتيك له شكرى سندان هاته ناو خاكى توران، كورده كان ڤا بكن، بۆ ئه وهى دوژمن وا گومان بكن كه كورده كان شەكستيان هه ناوه و به خاتره جمى و بى ترس بيه نه ناوه وهى ولات و گه مارۆدانيان ئاسان بێت.

له ئه نجام، له وهزى گه رمای سالى ۷۰۰ى پيش زاین، ماتان له گهڵ له شكره كهى هيرشى هه نايه سههر خاكى توران و له شكرى كورده كان پاشه كشه يان كرد. ئهم فیلەى كورده كان سههرى گرت و سهريازه كانى دوژمن هه ستیان پى نه كرد و به شوينى كورده كان كه وێن تا هاته ناو كه ژم كان. ئينجا كورده براخۆييه كان ليتيان وهرگه رانه وه، وهكو كوله و ميرووله پزانه سههر جدا گه له كان، له هه موو شوينتيكه وه كه مارۆيان دان و ماتان و گشت سه بازه كانيان كوشت. كاتى كورى ماتان، "بهنگان" كه له دهرويه رى "ئهرمابيل" خه ريكى شه ر بوو ئهم هه والەى بيست، له بارى په شۆكاويدا، مه يدانى شه رى به جى هيشت و به رهو سندان هه لات هوه. هه رچه ند مير كه له جك ئه رميلى، مير سابول سارونى و مير كيچان غوزدارى ڤيگهى هه لاتنيان لى گرتبوو، به لام ژيان هيشتان له چاره نووسيدا مابوو و توانى له گهڵ چه ند خۆپه ختە ريكى خۆى به بريندارى هه لبى و به سه لامه تى گه يشته وه ولاته كهى خۆى.

ئەم شەپە سەختە بە شتۆمەیک ترسی دلیری و ئازایی و بە ورەیی و قارەمانی و جوامیری کورده براخۆییەکانی خستە دلی فرمانەرەواکانی سندان که له سەردەمەکانی دوایی خوو و نەریتی شەپ و پیکدادان لەگەڵ کوردهکان واز لێ بهێن و پتۆمەندی دۆستانەیان لەگەڵدا ببەستن. ئەمەش لە ئاکام بوو هۆی ئەوێ هاتوچۆ و بازەرگانی لە نێوان کوردهکان و جدگالەکان دەست پێ بکات.

کۆچی دوایی میر زگرین:

میر زگرین دوای بەسەربردنی ۳۵ سالی شەپوانانە، بارگەیی لە دنیاى فانی پێچایەوه. میر زگرین لەگەڵ توس که بە "کەپخەسەرۆ"ش دەناسرێ هاوچەرخی بووه. ئەم سەرۆکانهی تیرهکانی براخۆیش هاوچەرخی بوون: میر کاش گۆزانی، میر سابل سارونی، میر کیچان غوزداری، میر گلپاک مشکانی، میر کلەجک ئەرمیلی، میر خومان بۆلانی و میر بروش گریشکانی.

۵- میر میران میر "زیبار"

دوای کۆچی دوایی میر زگرین، کوڕەکی، میر "زیبار" هاته سەر تەختی میرنشینی توران. میر زیبار پیاویکی زانا و زیرەک و زڕنگ و کارا بوو و لە هونەری شەردا شارەزایی تەواوی هەبوو. میر زیبار نەیدەویست پووداوی وەک ئەو شەپانەیی که له سەردەمەکانی پێشوودا لە نێوان توران و سندان پووی داپوو جارێکی تر پوو بدەنەوه و نەتەوهی کوردی توران بۆ هەموو کات لەم چەشنە دەستدریژکاریانە هێرشیانەری دەرەکی سەلامەت بن. بۆ ئەم مەبەستەش، لەسەر سنوورەکانی پۆهەلاتی توران که لکابوون بە سنووری سندان، سەرا و سەنگەری دروست کرد و سەربازی کوردی تێدا نیشتەجێ کرد که شەو و پوژ ئێشکیان دەگرت و هەردەم پاسەوانی ناوچەکەیان دەکرد.

کۆچی دوایی توس (کەپخەسەرۆ) پاشای ماد:

له سەردەمی فرمانەرەواایی میر زیبار، توس پاشای ماد و پارس جیهانی فانیی بەجێ هێشت و کوڕەکی، "فەریبوز"، هاته سەر تەختی سەلتەنەت.

دروستکردنی په‌رستگۍ "زږد اک" له کيگان:

کاتیک که میر زیبار میر میرانی توران بوو، فهریبورز پاشای ماد و پارس بوو. فهریبورز دوروبین و دورورئندیش و سه‌خی و به‌تکبیر بوو. پئوه‌ندییه‌کی به‌هیزی له‌گه‌ل ئاینه‌که‌یدا هه‌بوو و ناومندی ئاینی "زهرده‌شت" که تا سه‌رده‌می فرمانبره‌وایی ئه‌و له "به‌لخ" بوو، گواسته‌وه "ئه‌کباتانا" پایه‌تختی ماد.

میر زیار له بیره وهری گواستنه و هی ئهم پرستگه یه زهردهشتیه، له شاری "کیکان" پایه نه ختی توران یه کهم پرستگه ی دروست کرد. شوینی دروستکردنه که پشی له سه ره برزترین لوونگه ی زنجیره چپای "زاوک" هه لېژارد که که و توووته ه فره سه خی خوارووی شاری کیکان. پرستگه که پشی به ناوی "زوراک" ناساند که له زمانی کوردیدا مانای توانا و به هیز ده که به نیت.

کۆچی دواایی میر زیبار:

میر زیبار به بۆنهی جهۆنی "ته‌ورۆژ" هاتبوووه "غوزدار" و لهم جهۆندها له کاتی پیشبریکه‌یی نێزهبازی له هه‌سپ که‌وته خوارێ و مرد. دواى ناشتنی میر زیبار، ده‌ستاری میرنشینیان له‌سه‌ر میر "براخه‌" ی کورپان پێچا.

ئەم سەرۆكەنەي تيرەكەنەي كوردی براخۆیی هاوچەرخى مېر زېبار بوون: مېر رامین گۆزانی، مېر سورچن ساروونى، مېر مانور غوزدارى، مېر توراب مشكانى، مېر كرماج ئەرمیلی، مېر كیتون بۆلانى و مېر پازو گریشكانى.

۶- میر میران میر "براخم"

میر براخم دواى مردنى باوکی، هاته سهر تهختی میرنشینی توران، میر براخم کوردهکانی خوښ دهوریست و خوازیاړ بوو ههموو کارټکی میرنشینیبه که له ژیر چاودیریی خوږدا نه نجام بدرئ. بڼ نم مبه سته ش، ههمو کات له گه شتکردن دابوو، ههمو کونچ و قوښتیکی ههریمی تورانی به سهر ده کردهوه، له هه والی تیرهکانی کوردی دهرسییه وه و داواکاری و پیدایستیبه کانینانی بڼ جیبه جڼ دهکردن. مروفتیکی نایندوست و یه زدانپه رست بوو، له بهر نه وه پړوپاگهندهی دینه که ی دهکرد و هه ولی دده خه لک له ړتگی ناینه که یان دهر نهجن.

دروستکردنی په‌رستگه‌ی "ه‌لوان" له غوزدار:

میر براخم به مه‌به‌ستی به‌ه‌یزکردنی ناینه‌رستی، له غوزدار له‌سهر لووتکه‌ی چیاپه‌ک که که‌وتوومه ۱۰ فه‌رسه‌خی لای پژه‌لانی شاره‌که، په‌رستگه‌یه‌کی دروست کرد و ناویان لئ نا "ه‌لوان"، ه‌لوان له زمانی کوردی مانای دلگیر ده‌گه‌یه‌نیت. له‌به‌ر ئه‌م په‌رستگه‌یه زنجیره چپاکه‌ش به ناوی "ه‌لوان" هوه ناسرا.

کوژرانی فه‌ریبورز پاشای ماد له شه‌ری ناشوور:

فه‌ریبورز له سالی ۶۲۵ پټش زاین قه‌له‌مره‌وی سه‌لته‌نه‌ته‌که‌ی له‌لایه‌که‌وه تا پوویاری "جیحون" و له‌لایه‌کی تره‌وه تا "ه‌یند" به‌رین کرده‌وه. دواى ئه‌وه، به له‌شکرټکی که‌وره‌وه که له ه‌وژی جوړه‌و جوړه‌وه پټک هاتبوو بؤ شه‌ری ناشوورییه‌کان به‌رټ که‌وت.

له ئه‌نجامدا، له‌شکره‌که‌ی شکستی خوارد و خویشی له شه‌رکه‌دا کوژرا. کورده‌کان ترسی ئه‌وه‌یان لئ په‌یدا بوو که نه‌وه‌کا له‌م بارودوخه ناهه‌مواره‌دا ولاتی ماد و پارس بټته ژټر ده‌سه‌لانی ناشوورییه‌کان. له‌به‌ر ئه‌وه به خټرایى سه‌رټکی تیرمه‌کانی کورد جارټکی تر کوټ بوونه‌وه و کوړی فه‌ریبورز، "کواکسار" یان ه‌ینایه سهر ته‌خت.

ماف پټدانی به‌شدارینه‌کردنی کورده براخوټی و ئه‌دره‌گانییه‌کان له شه‌ره نه‌ته‌وه‌یییه‌کان:

کاتیک "توس" هاته سهر ته‌ختی ماد و پارس، مافی به کورده براخوټییه‌کانی توران و کورده ئه‌دره‌گانی، ماملی و کرمانییه‌کانی مه‌کران دا له شه‌ره نه‌ته‌وه‌یییه‌کان به‌شدارى نه‌کهن. ئه‌مه‌ش له‌به‌ر نه‌وه‌ی که ولایه‌ته‌کانی ئه‌وان له پایه‌ته‌خته‌وه زوړ دوور بوو و به‌رپرسی چاودتیریکردنی سنووره‌کانی پژه‌لات بوون. له درخټکدا ئه‌وان له ولایه‌ته‌کانیاندا ناماده نه‌بواي، ترسی ئه‌وه په‌یدا ده‌بوو که ولاته بیگانه‌کان ده‌ستدرټژی و ه‌یرش بکه‌نه سهر ولایه‌ته‌کانیان. له‌به‌ر ئه‌م ه‌وټیه، مافیان پئ در له شه‌ری نه‌ته‌وه‌یی به‌شدارى نه‌کهن.

پاشابوونی کواکسار:

دوای کوژرانی فهربورن، کواکساری کوږی هاته سهر تهختی ماد و پارس. کواکسار نهو میراتهی که له باوکیهوه بۆی بهجی مابوو دهلالهتی لهوه دهکرد که بهو چهشنه تۆله له ناشوورییهکان بکاتهوه، ههر بۆیهش، کواکسار کهوته ریکخستنی سهربازی و سوپاسازی.

تۆلهسهندنهوهی کواکسار له ناشوورییهکان:

کواکسار دوای نهوهی لهشکرکی مهنی ناماده کرد، به مههستی تۆلهکردنهوهی باوکی، هیرشی کرده سهر ولاتی ناشوور. ناشوورییهکان به سهختی بهرگریان کرد، بهلام لهگهل نهوهشدا کواکسار شکستیانی دا و شاری "نهینهوا"یشی کهمارق دا. "شاراکو" پاشای ناشوور کاتی زانی نومیدی بهرگریکردنی نهماوه، له کۆشکی پاشایی ناگرکی کردهوه و خۆی و بنهمالهکهی تیدا سووتان.

هیرشی "سیت" مکان بق سهر خاکی ماد:

کواکسار له شهري ناشووردا له ناوچهی "نیوان دهریاکان" (بین النهرین) خهریکی شهر بوو که ههوالی نهوهی پی گهیشته که "سیت" مکان هیرشیان کردووته سهر خاکی ماد و دوای تیپهپاندنی زنجیره چپای "قهفقاز"، گهیشتهونهته ناوچهکانی باکوږی ماد و شهر و پیکدادانیکي نهپراوهیان بهریا کردووه. کواکسار ناچار دهستی له شهري ناشوورییهکان ههلوگرت و بق پاریزگاریکردنی ولاتهکهی کهپایهوه. له سهرووی زریباری "ئورومیه" شهریکی سهختی لهگهل سینهلان نهجام دا، بهلام توانای بهرگرتنیانی نهما و ناشتی لهگهلاندا کرد. نههش بووه هۆی نهوهی ماد و باقیی ولایهتهکانی دهووبهیری ببنه بازاری تالان و برق و زیانکاری سینهکان تا نهو کاتهی کواکسار به پیلان سهران و میرانی سینهکانی بق میواندارییهکی میری بانگهیشته کرد و نهوهندهی می دهرخوارد دان که تهواو سهرخۆش بوون و لهم بارودقخدا یهکه به یهکه کوشتنی. بهم چهشنه، باقیی سینهکانیشی له ولاتی ماد کرده دهروه.

کۆچی دوایی میر براخم:

میر براخم دوی ۴۴ سال فەرمانروایی کردن، کۆچی دوایی کرد. ئەم سەرۆکانهی تیره‌کانی کوردی براخۆیی هاوچه‌رخى بوون: میر بوغاز گۆرانی، میر مانى سارونى، میر گاور غوزدارى، میر مانور مشکانى، میر گورهن ئەرمیلی، میر ترمان بۆلانى و میر تاپین گریشکانى.

۷- میر میران میر "گۆزان"

میر گۆزان دوی ئەوێ باوکی کۆچی دوایی کرد، هاته سەر تهختی میرنشینی توران و دانبەرورانه پێژیمی میرنشینییه‌کەى بەرپۆه برد. مەرقیکی چاککار بوو و چاکەى لەگەڵ هەموو کەسیکدا دەکرد. لە سەردهمی فەرمانرواییی ئەودا کواکسار پاشای ماد کۆچی دوایی کرد.

پاشابوونی ئازدیاک:

دوی مردنی کواکسار، "ئازدیاک"ی کورپی هاته سەر تهختی ماد. ئەم پاشایه پیاوێکی لێهاتوو نەبوو و نەیتوانی بەرپۆه‌رایه‌تیی قەڵەم‌پوه پان و بەرینه‌کەى بکات که لە میراتدا بۆی بەجێ ما‌بوو. مەبەست و بنه‌مای ژيانى خۆی لەسەر رابوردن و خۆشگۆزەرانى و مە‌ی‌خواردنە‌وه دانابوو. بە‌زم و شادیی بە‌سەر دە‌سه‌لاتداری و شە‌پ دا زāl کردبوو و ئازاردانى خە‌لکی کردبوو شێ‌وهى خۆی. لە‌بەر ئەم هۆ‌یانه، خە‌لک خۆشیان نە‌ده‌ویست و لێی دڵ‌پە‌نجاو بوون،

لە پاشایه‌تى دەرکردنى ئازدیاک:

دە‌وله‌تى ماد که به هۆ‌ی کردار و هە‌نگاوه‌کانى کواکسار گە‌یشتبوو ئە‌وه‌پ‌رى شکۆ‌دارى و به‌هێ‌زى، لە سەر‌ده‌مى ئازدیاکدا ڕووى له ڕووخان و نه‌گه‌تى کرد. له سەر‌ده‌مى پاشایه‌تیی ئازدیاک، هێ‌چ کە‌سیکى وا نه‌ما‌بوو که بتوانێ‌ ده‌وله‌تى ماد به‌رپۆه ببات و ته‌نانه‌ت گه‌وره و هە‌لکه‌وته‌کانى ده‌وله‌تى مادیش خۆیان به‌ خۆشگۆزە‌رانى‌په‌وه وێ‌ڵ کردبوو. له‌لایه‌کى تر، خاتره‌مى و ئاسوده‌پیی له راده‌به‌ده‌رى خە‌لک بووبوو هۆ‌ی توورە‌بوونی پاشا و ئە‌مه‌ش پاشای له سته‌مکاریه‌کانى خۆی زیاتر گه‌رم‌تر کردبوو.

بەم چەشنە، پێوەندیی نێوان دەولەت و خەڵک ساردتر بوووە لەم بارودۆخەدا، وەزیری ئازدیاک کە ناوی "ئەریاک" بوو لەگەڵ سەرۆک و میرمەکانی کورد پێک کەوت و دواى ئەوەی لە دانیشتنێکی تایبەت لەمەڕ دەرکردنی ئازدیاک راویژی لەگەڵ کردن، بە نەینی نامەیهکی بۆ "کوورش"، کوڕی "چش پشی دووم"ی فەرمانڕه‌وای فارس و کچەزای ئازدیاک، نووسی و لە پێگهی کەسیکی باوەڕپێکراوه‌وه بە نەینی ناردی بۆ "پارساگرد" ناوەندی ولاتی پارس. لە نامەکه‌دا، کوورشی بانگه‌يشتن کرد کە بە سوپایه‌کی کەم‌وه خۆی بگه‌یه‌نێته نزیکي "ئەکباتانا"، بۆ ئەوەی لەشکری کوردی ماد لەگەڵ سەرۆکەکانیان پێیه‌وه پێوه‌ست بن. کوورشیش بە بینینی ئەم نامەیه، لەگەڵ سهران و سەردارانی سوپای خۆی به‌ره‌و ئەکباتانا به‌ڕێ کەوت.

شەڕی ئازدیاک لەگەڵ کوورش:

ئازدیاک بە بیستنی ئەم هه‌واله‌ سوپایه‌کی گه‌وره‌ی به‌ سەرۆکایه‌تی ئەریاک بۆ سەرکوێکردنی کوورش نارد. ئەریاک لە دووم ه‌یرشدا، خۆی دهبه‌زینیت و لەگەڵ لەشکری ماد به‌ کوورشه‌وه پێوه‌ست ده‌بن. ئازدیاک به‌م پروداوه‌ چاوه‌ڕواننه‌کراوه‌ تووڕه‌ بوو و ئەمجاریان خۆی به‌ لەشکرێکی تره‌وه به‌ره‌و لای کوورش به‌ڕێ کەوت. ئازدیاک ه‌هر له‌ سه‌ره‌تای شه‌ڕ شکستی خوارد و گه‌ڕایه‌وه ئەکباتانا و له‌وئ دالده‌ی گرت. له‌ ئەنجامدا، سوپای کوورش هاتنه‌ ناو ئەکباتانا و ئازدیاکیان گرت و سه‌لته‌نه‌تی مادیان کوێتا پێ ه‌ینا.

هه‌لسوکه‌وتی کوورش له‌گەڵ باقیی کورد:

کوورش دواى ئەوەی ئەکباتانا پایه‌ته‌ختی مادی ه‌ینایه‌ ژێر ده‌سه‌لاتی خۆی و ته‌ختی پاشایه‌تی به‌ ده‌ست ه‌ینا، په‌فتاری میهره‌بانانه‌ی هه‌لبژارد و پێز و نه‌وازشی له‌ بنه‌ماله‌ی ئازدیاک گرت. له‌به‌ر ئەو پێوه‌ندییه‌ خوێندیه‌ی کە له‌لای دایکه‌وه له‌گەڵ کورده‌کان هه‌یبوو، له‌ناو سوپاکه‌یدا پله‌ی سەرداریی دایه‌ شان‌اده‌گانی ماد، هه‌روه‌ها، "سه‌پنه‌وی"ی کچی "ناریتمار"ی زاوای ئازدیاک و کچه‌ پووری خۆی به‌ ژن خواست. هه‌موو پێک‌خستن و دامه‌زره‌ویییه‌ سه‌لته‌نه‌تی مادی وه‌ک خۆی ه‌یشه‌سته‌وه، بۆ ئەوەی هه‌ستی جیاوازی و بێگانه‌یی له‌ نێوان کورد و

پارسه‌کاندا دروست نه‌بیت. سهران و سهردارانی کورد له هر ناوچه‌یه‌ک بوونایه نه‌وازشی کردن و پله‌ی به‌رزتری پی‌ پاسپاردن.

له‌به‌ر ئهم هژيانه، کورده براخۆيييه‌کان له‌سه‌ر ميرنشيني توران و کورده ئه‌دره‌گانِييه‌کان له‌سه‌ر ميرنشيني مه‌کران مانه‌وه و به‌رده‌وام بوون. به‌هه‌مان شپوه، له‌هر شوپنیک کورد پله‌ی به‌رزيان به‌ده‌سته‌وه بوايه، له‌سه‌ر پله‌کانی خۆيان مانه‌وه و ته‌نانه‌ت کوورش ئه‌و ولاته‌ی که به‌ده‌ستی هینابوو به "ماد" و "پارس" موه ناساندی و له‌پێناسه‌که‌ی هه‌چ گۆرانکارییه‌کی نه‌کرد.

کۆچی دوايیي مير گۆزان:

له‌سه‌رده‌می فه‌رمانه‌ه‌وايیي مير گۆزанда، پاشایه‌تیي ماد و پارس له‌بنه‌ماله‌ی ماده‌وه هاته ده‌ست بنه‌ماله‌ی "هه‌خامه‌نشی"یه‌کان و کوورش بوو به‌ده‌سه‌لاتداری ته‌ختی ماد و فارس. چه‌ند مانگ دوا‌ی هاته‌نه‌ سه‌ر ته‌ختی کوورش، مير گۆزان کۆچی دوايیي کرد.

ئهم سه‌ره‌ۆکانه‌ی تیرانه‌ی کوردی براخۆیی: مير راسن گۆزانی، مير شوهان سارونی، مير مه‌ران غوزداری، مير به‌یکه‌ر مشکانی، مير کوساد ئه‌رمیلی، مير هه‌کار بۆلانی و مير خیزان گریشکانی هاوچه‌رخي بوون.

تیره "پارسی"یه‌کان

به‌پیتی گه‌یراه‌وه، ناوی تیره پارسییه‌کان به‌م شپوهیه: پارساگرد، مارافین (مارافی)، مارسپین (ماسپییانی)، پانشیانی، دروسیانی (دروزی)، درۆپیکي، ساگارتی، گرمانی (ژرمنانی)، ماردی (مردی) و دایی (دارانی). له‌ناویاندا، شەش تیره‌ی: پارساگرد، مارافین، مارسپین، پانشیانی، دروسیانی و گرمانی گوندنشین و شارنشین بوونه و تیره‌کانی: درۆپیکي، ساگارتی، ماردی و دایی چادرشین و کۆچه‌ر بوونه.

له‌نیوان تیره شارنشینه‌کانیشدا، پارساگرد و مارافین و مارسپین به‌رچه‌سته‌ترین و به‌رچاوترین هۆزی پارسییه‌کان بوونه و سهران و سهردارانی ئه‌وان به‌سه‌ر تیره پارسییه‌کانی تر که له‌سه‌ره‌وه باسما‌ن کردن بالاده‌ست بوونه و فه‌رمانه‌ه‌وايیيان به‌سه‌ردا کردوون.

دهسته‌ی هه‌خامه‌نشیه‌کان

تیره‌کانی پارساگرد، مارافین و مارسپین له هۆزی فه‌رمانه‌ه‌وای پارسیه‌کان بوون و تیره‌ی هه‌خامه‌نشیش شاخه‌کی هۆزی پارساگرده. کوورش میری ئەم تیره‌یه، بناخه‌ی فه‌رمانه‌ه‌وایی هه‌خامه‌نشیه‌کانی له ماد و فارس دامه‌زاند.

"هه‌خامه‌نش" باپی‌ری کوورش سه‌رداری هۆزی پارساگرد بوو و تیره پارسیه‌کانی له چوارچۆه‌ی پێژیمتکدا دا کۆ کرده‌وه و بناخه‌ی فه‌رمانه‌ه‌وایی خۆی له پارس دامه‌زاند. شارێکی به‌ ناوی "پارساگرد" دروست کرد و کردی به پایته‌ختی فه‌رمانه‌ه‌وایه‌تییه‌که‌ی. پاش مردنی، کوپه‌که‌ی، چشپش، کوپه‌که‌ی، که‌مبوجیی یه‌که‌م، کوپه‌که‌ی، کوورشی یه‌که‌م و کوپه‌که‌ی چشپشی دوهم، یه‌که له دوا‌ی یه‌که فه‌رمانه‌ه‌وایی فارسیان کردووه.

له سه‌رده‌می چشپشی دوهمدا، ولاتی "ئیلهم" به‌ هۆی هیرش و ده‌ستدرێژیه‌کانی "ئاشوور به‌نی پال" پاشای ئاشوور رووی له‌ پروخان کردبوو و پێژیمی ولاته‌که بیهێژ بووبوو. چشپش به‌ سوودمه‌رگرتن له‌م بارودۆخه، هیرشی کرده‌ سه‌ر "ئه‌نشان" پایته‌ختی ئەو ولاته، توانی داگیریی بکات و ولاتی ئیلهم (عیلام) به‌پێنێته ژێر ده‌سه‌لاتی خۆی. چشپش دوو کوپ‌ی به‌ ناوی "ئاریامان" و "کوورش" هه‌بوو و کوورش له‌ سکی کچی ئازدیاک پاشای ماد و پارس بوو. کاتیک که‌ چشپش تووشی نه‌خۆشیی کوشنده^۷ هاتبوو، فه‌رمانه‌ه‌وایی "پارس"ی دایه ئاریامان و فه‌رمانه‌ه‌وایی "ئه‌نشان"یشی به‌ کوورش راسپارد. ئەم دوو ولاته هه‌ردووکه‌ باجده‌ری پاشای ماد بوون.

ئازدیاک پاشای ماد و پارس به‌ هۆی لینه‌هاتوویی، میر و سه‌رۆکه‌کانی کوورده‌ له‌ سه‌ر کاریان لادا و له‌ جێگه‌ی، که‌ه‌زای، کوورشی هه‌خامه‌نشیه‌یان هێنايه سه‌ر ته‌خت. به‌م چه‌شنه، فه‌رمانه‌ه‌وایی بئه‌ماله‌ی هه‌خامه‌نشیه‌ سه‌ر ماد و پارس ده‌ستی پێ کرد. بئه‌چه‌ی دوو کوپ‌ی چشپشی دوهم به‌م چه‌شنه‌یه: کوورشی که‌وره کوپ‌ی چشپشی دوهم کوپ‌ی کوورشی یه‌که‌م کوپ‌ی که‌مبوجیی یه‌که‌م کوپ‌ی چشپشی یه‌که‌م کوپ‌ی هه‌خامه‌نش. ئاریامان کوپ‌ی چشپشی دوهم کوپ‌ی کوورشی یه‌که‌م کوپ‌ی که‌مبوجیی یه‌که‌م کوپ‌ی چشپشی یه‌که‌م کوپ‌ی هه‌خامه‌نش.

۷. له‌ ده‌قه‌که‌ فارسییه‌که‌دا "موت و زیست" نووسراوه.

به‌شی سییهم

میرنشینی کورده براخۆیییه‌کان له توران - خولی دووهم

دوای پووخانی بئه‌ماله‌ی کورده ماده‌کان، سهران و سهرداران و میرانی تیره‌کانی ماد و پارس که‌نیشکه‌زای ئازدیاکی پاشای ماد و پارس که به‌ کوورشی هه‌خامه‌نشی ده‌ناسرا هه‌نایانه‌ سهر ته‌خت. کوورش پاش هاتنه‌ سهر ته‌ختی، هه‌چ چه‌شنه‌ گۆرانکارییه‌کی له دامه‌زراوه‌ییی سه‌لته‌نه‌تی کوردی ماددا نه‌کرد و وه‌کو شتیوه‌ی جارانی هه‌شته‌وه. له‌به‌ر ئهم هۆیه، میرنشینی کورده براخۆیییه‌کان له توران و کورده ئه‌دره‌گانییه‌کان له مه‌کران وه‌کو جارانی مایه‌وه و له‌ژێر سییه‌ری سۆزی هه‌خامه‌نشیه‌یه‌کان بۆ جاری دووهم بناخه‌ی فه‌رمانه‌واویی خۆیان دامه‌زراند.

۸- میر میران میر "زرشان"

کاتیک میر گۆران کۆچی دواویی کرد، سه‌رۆکه‌کانی کورده براخۆیییه‌کان میر "زرشان"ی کۆری ئه‌ویان هه‌نایه‌ سه‌ر ته‌ختی میرنشینی. میر گۆران دوو کۆری هه‌بوو: میر "زین" و میر "زرشان". میر زین کۆری گه‌وره‌ی بوو، به‌لام له‌ سه‌رده‌می ژیاانی خۆیدا کۆچی دواویی کردبوو. بۆیه میر زرشان بوو به‌ جێنشینی که مه‌یلی زۆری له‌گه‌ڵ کشتوکالدا هه‌بوو.

دروستکردنی به‌ربه‌ستی ئاو:

میر زرشان خوازیار بوو بۆ ئاسووده‌یی و خۆشگوزهرانیی خه‌لکه‌که‌ی زه‌وییه‌ یه‌به‌ره‌کان سه‌ر سه‌وز و ئاوا بکاته‌وه و بۆ ئهم مه‌به‌سته‌ش سوود له‌ ئاسانییه‌ ئاویییه‌کان وه‌ریگرێ. ئه‌وه بوو له‌ بانووه^۸ بێ ئاو و گه‌یا شاخاویییه‌کان به‌ربه‌ستی

۸. بانو: زه‌ویی ده‌شت و بلند، بان.

ئاۋاي زۆرى دروست كرد و له پىگه ئاۋاي باراناو ئاۋايارى بەرپەستەكانى دەمكرد،
دواى ئەو، ئەم شىتوازه كشتوكالىيه له توران پەرهى سەند، دانىشتوانى توران له
سوودى كشتوكال بەهرەمەند بوون و دارايى و مال و سامانتيكى زۆريان بە دەست
هێنا.

هێرشى فەرمانپەرەى سەندان:

گۆرانكارى پاشايەتى له بنەمالەى مادەوہ بۆ بنەمالەى ھەخامەنشى بزوہ ھۆى
هێرشى دادگەرى سەندان بۆ سەر توران، "باگارىم" فەرمانپەرەى سەندان گومانى
كردبوو كە بە ھۆى ئەم بارودۆخە نوێيەى گۆرانكارى پاشايەتییە، بەپێوەرەيەتى
و كاروبارى سەلتەنەت ھىشتان تەواو بناخەى دانەناوہ و بەھىز نەبووہ و دەبى
دەست بەسەرگرتنى خاكى توران ئاسان بێت.

بەم چەشنە، لە دووربىنى سوودى وەرەگرت و لە پێى "ئەرمابىل" ھوہ ھىرشى
كردە سەر خوارووى توران، ئىشكگرانى سەنگەرە سەر سنوورىيەكان پىگەى
ھاتنە پىشيان لى گرتن و ھەوالى ھىرش و دەستدرىژى دادگەرى سەندانىيان بە
مىر زىشان گەياند كە ئەويش لەگەڵ سەربازە ھۆزايەتییەكانى تىرەكانى كىكانى،
غوزدارى، ئەرمىلى، سارونى و مشكانى ھاتە مەيدانى شەڕ و بە چابوك دەستى
ھىرشى كردە سە سەربازگەى دادگەرى سەندان. دەستە تىرەھاوێژەكانى كورد بە
چەشنىك تىرەبارانىيان كرد كە لەشكرى سەندان لەبارى پەشوكاۋى پىگەى
ھەلاتنىيان ھەلبژارد. تىرەبارانەكە ئەوھندە توندوتىژ بوو كە دوژمن نەيتوانى تەننەت
چەكە زەخىرە كراوھەكانى خوڤشيان ببەن و بەم چەشنە لەم شەپەدا كوردەكان
دەسكەوتىكى زۆر و بى ئەندازەيان بەدەست ھێنا.

كۆچى دوايى كوووشى مەزن:

كوووش دواى ھاتنە سەر تەخت، بايەخى زۆرى بە ۋلات داگىركردن دا و
سەلتەنەتەكەى زۆر بەرىن كردەوہ و بە نازناۋى كوووشى مەزن ناويانگى دەرکرد.
بەلام لە سەردەمى شەپەكانى ۋلايەتەكانى پۆھەلات كوژرا.

پاشابوونی "که مېوجی" ی هه خامه نشی:

دوای مردنی کوورشی مهن، کوره کھی، "که مېوجی" هاته سهر تهخت و نهو
ولایه تانه ی گوپرایه لی خۆی کردن که شۆرشیان به ریا کردبوو و یاخی بوو بوون.
که مېوجی توووشی نه خۆشییی "قی" هاتبوو، له بهر نهوه هه ندی جار زهبروزهنگی
به وپه ری زیادی دهگیششت. که مېوجی له دواییدا بۆ داگیرکردنی "میسر" به پێ
کهوت و توانی داگیری بکات.

خۆ کوشتنی که مېوجی:

که مېوجی دوای داگیرکردنی میسر، به سهرقرازی و کامه رانی گه پرایه وه و
هیشتا له "سووریا" بوو که هه والی پێ گهیششت که په رستگه یه کی زهردهشتی ئالای
شۆرشیی بهرز کردووه ته وه. به بیستنی ئهم هه واله ناخۆشه زۆر خه مبار بوو و
له بهر نهوه ی نه خۆشییی فیتی هه بوو هاوسهنگیی میشکی تیک چوو و خۆی کوشت.

کۆچی دوایی میر زرشان:

میر زرشان دوای ۲۱ سال فرمانروایی، کۆچی دوایی کرد که هاوچه رخی
کوورشی مهن و که مېوجی بوو. ئهم سه رۆکانه ی تیره کانی کوردی براخۆیی: میر
ناگان گۆرانی، میر نیرمان سارونی، میر شیشار غورداری، میر گورگین مشکانی،
میر باهور ئهر میلی، میر بوغا بۆلانی و میر سه مبان گریشکانی هاوچه رخی بوون.

۹- میر میران میر "زوراک" ی دووهم

دوای کۆچی دوایی میر زرشان، کوره کھی، میر زوراک ی دووهم هاته سهر
تهختی توران. میر زوراک ی دووهم وهکو باوکی مه یلی کشتوکالی هه بوو. زنجیره ی
دروستکردنی به ربه سته کانی به رده وام کرد و نهو به ربه ستهانه ی که له سه رده می
باوکی به ناته واوی مابوونه وه، کاره کانی به نهجام گه یاندن و ته واوی کردن.

باوکردنی دابی "هه شه ر":

زوراک ی دووهم یه که م میری توران بوو و له سه رده می میرنشینی خۆیدا، دابی
"هه شه ر" ی به رهو پێ دا. کاره گه وره و بایه خداره کان له پێگه ی ئهم دابه وه به

خترایی نه‌نجام دران، به‌ریه‌ستی زۆر له سه‌رتاسه‌ری ناوچه بانووه‌کانی توران دروست کران و کشتوکال به‌ره‌پیش چوو. ئەمەش بووه هۆی ئەوهی دانیشتوانی توران به‌هره‌ی فراوان به دهست بهێتن و باروودخیان ئاسووده بێت.

شیکردنه‌وه‌ی دابی هه‌شه‌ر:

"هه‌شه‌ر" به مانای ده‌سته‌یه‌کی گه‌وره دیت، واته کارێک که ده‌سته‌یه‌کی گه‌وره یان ژماره‌یه‌کی زۆری خه‌لک به هه‌ره‌وه‌زی نه‌نجامی بدن پتی ده‌لێن ئەم کاره له پێگه‌ی "هه‌شه‌ر" هوه نه‌نجام درا. دوا‌ی با‌وبوونی ئەم دابه، له هه‌موو شار و شارۆکه و گونده‌کانی میرنشینی توران خه‌لک کۆ ده‌بوونه‌وه و کارمکانیان نه‌نجام ده‌دا. له‌گه‌ڵ پوهتی سه‌رده‌م، ئەم چه‌شنه کارکردنه به ناوی "هه‌شه‌ر" ناسرا.

پاشا‌بوونی "دارای یه‌که‌می" هه‌خامه‌نشی:

که‌مبوجی وه‌جاخ کوێر بوو، له‌به‌ر ئەوه وه‌زیر و میره‌کانی ده‌رباری سه‌لته‌نه‌ت "دارا" که له نه‌وه‌ی "ئاریامان"ی هه‌خامه‌نشی بوو هینایه سه‌ر ته‌خت. دارا به زانایی، به‌هێزی، لێهاتوویی و دادپه‌روه‌ریه‌وه ناویانگی ده‌رکردبوو، له سیاسه‌ت و پۆشن‌بیریدا بێ هاوتا بوو، به‌وه‌یه‌ی به‌هێزی و مه‌زنایه‌تییه‌وه فه‌رمانه‌وه‌ایی کرد و توانی ولاته‌که‌ی به لووتکه‌ی شکۆمه‌ندی بگه‌یه‌نی.

له‌م نێوانه، بۆ سه‌رکو‌تکردنی پارێزگاری په‌رستگه^۹ که له هه‌موو ناوچه‌یه‌کی ولات ئالای یاخیه‌گه‌ری و شۆڕشی به‌رز کردبووه‌وه که‌وته‌ پێ که له نه‌نجام ده‌سگیري کرد و کوشتی. دوا‌ی ئەوه، ده‌ستی به ولات داگیرکردن کرد.

کۆچی دوا‌یی میر زوراک:

میر زوراکي دوهم دوا‌ی ۲۴ ساڵ فه‌رمانه‌وه‌ایی، کۆچی دوا‌یی کرد. هاوچه‌رخي دارای یه‌که‌م بوو و ئەم سه‌رۆکانه‌ی تیره‌کانی کوردی براخۆیی: میر دوج گۆرانی، میر هینار سارونی، میر کاشک غوزداری، میر بولور مشکانی، میر ئاماچ ئه‌رمیلی، میر ده‌رنیل بۆلانی و میر زیده‌ک گریشکانی هاوچه‌رخي بوون.

۹. له تیکسته فارسییه‌که‌دا نووسراوه "گومات معبد".

۱۰- میر میران میر "نهرجان"

میر نهرجان دوی کۆچی دواویی باوکی، هاته سهر تهختی توران که پیاویکی چاکه کار و خووردهوشت جوان بوو و به دادپهروه ریسه به ناویانگ بوو. له شاسواری تاک بوو و دهلین له کاتی سه فهدا سی قاتری زینکراو له پیشی ده پۆشتن و یهک هه سپیان توانای سواریی ئوی نه بوو. ههروه ها، مرقۆیکی کارا و به کردهوه بوو و ههر کاریکی دهست پی بگردایه به نه نجامی ده گه یاند.

دامه زراندنی له شکری ئیشکچی:

میر زرشان له سهردهمی فه رمانه وایی خۆیدا له سهر سنووره هاویه شه کانی توران و سندان چه ندین سه نگه ری دروست کردبوو و تیدا به مه بهستی پاسه وانیکردن سه ربازی نیشته جی کردبوو. میر نهرجان کاتیک هاته سهر تهخت، له شکریکی جیای ئیشکچی دروست کرد که بهردهوام له ناو سه نگه ره کاندای ئیشکیان ده کرتن و چاودیری سنووره کانیان ده کرد.

پاشا بوونی "خشایارشا" ی هه خامه نشی:

دارای یه کهم کاتیک تووشی نه خۆشیی کوشنده هات، "خشایارشا" ی کوی که له سکی "ئاتوسا" ی کچی کوورش بوو به شازاده ی وه رگری تهخت هه لیژارد و دوی مردنی هاته سهر تهخت، له سه ره تای ده سه لاتداریدا، دانیشتوانی پارس له دلوه ده یانویست و په سندی کۆمه لگه بوو.

داگیرکردنی "میسر" و "بابل":

له سهردهمی فه رمانه وایی خشایارشادا، ولاتی "میسر" و "بابل" شۆرشیان به رپا کردبوو و خۆیان له ژێردهستی ولاتی پارس پزگار کردبوو. له بهر ئوه، خشایارشا به رهو میسر به ری کهوت و دوی شه پتیکی سهخت، میسر یه کانی شکست دا و ناگری یاخیوونه که ی کوژاندهوه.

دوی ئوه، خشایارشا رووی کرده بابل و شاره که ی گه مارۆ دا و سه ربازانی ناو شار ناچار بوون چهک فری بدن و خۆیان بدهنه دهستییه وه.

هیرشی [خشایارشا] بۆ سەر یۆنان:

خشایارشا کاتێ له داگیرکردنانه دهستی به تال بوو، سهرنجی بۆ هیرشکردنه سهر یۆنان راکیشا. بۆ ئەم مه‌به‌سته‌ش، سوپای ئاوی و وشکاییی کۆ کرده‌وه و به له‌شکرێکی گه‌وره‌ی پێ چهک و ئاماده‌ی شه‌ر هیرشی کرده سهر خاکی یۆنان. ئەم شه‌ره درێژه‌ی کیشا و له کۆتادا له شه‌هری "سلاس" نه‌وه‌کانی پارس شکستیان خوارد. خشایارشا دوا‌ی ئەم شکسته، سهرداریی له‌شکری به "مەردونیا" دا و خۆی به‌رهو پارس گه‌رایه‌وه.

کوژرانی "پندران" برای میر ئه‌رجان:

له سهرده‌می میرنشینی میر ئه‌رجان، ده‌سته‌یه‌ک له پێگران و تاوانبارانی جدگاله‌کانی سندان به نه‌یتی چوو‌بوونه شاخاویی نێوان شاری "کیکان" و "بیلان" و له‌سه‌ر بلندترین لوتکه چپای شاخاوییه‌که مۆلگه‌یان دامه‌زراند‌بوو. ئەم که‌مینگه‌یه نشینگه و په‌ناگه‌یان بوو و کاتێ خه‌ڵکانی پێ‌بوار و کاروانه‌کان به سه‌فه‌ر ده‌ڕۆیشتن، پێگه‌یان لێ ده‌گرتن و تالانیان ده‌کردن.

میر ئه‌رجان برای خۆی میر "پندران"ی بۆ سه‌رکو‌تکردنی ئەم ده‌سته‌یه هه‌لبژارد که ئه‌ویش شه‌و به‌کتوپری هیرشی کرده سه‌ریان. به‌لام له شه‌ره‌که بریندار بوو و زامه‌که‌ی ئه‌وه‌نده کاریگه‌ر بوو که گیانی ده‌رباز نه‌بوو و مرد. به‌هۆی ئەم رووداوه‌وه، دۆله‌که به‌ ناوی "پندران" به‌ناویانگ بوو.

کوژرانی خشایارشای هه‌خامه‌نشی:

کاتێک خشایارشا له شه‌هری یۆنان گه‌رایه‌وه و هاته‌وه پارس، ده‌بوو تۆله‌ی شکست خواردنه‌که‌ی له ولاتی یۆنان بکرا‌یه‌ته‌وه و خۆی بۆ شه‌ر ئاماده بکرا‌یه. به‌لام به‌ پێچه‌وانه‌ ژیا‌نی خۆی بۆ پابواردن و خۆشگوزه‌رانی و زۆر مه‌یخواردنه‌وه ته‌رخان کرد. دانیشتنه‌کانی به‌زمی به‌سه‌ر ئاماده‌کاریی شه‌ر و شه‌رکردندا زāl کرد و دوو‌چاری ترسنۆکی، بێدلی و ته‌مه‌لی بوو.

له‌به‌ر ئەم هۆیانه، میر و ئەندامانی ده‌وله‌ت و میره‌کانی سوپا لێی زیز و بێزار بوون. له‌و کاته‌دا، "ئه‌رده‌وان" میری سه‌ربازانی ئاماده‌سان له‌گه‌ڵ گه‌ورانی ده‌وله‌ت و خه‌سێنراوی کۆشکی پاشایی پێک که‌وت و خشایارشایان کوشت.

کۆچی دوايی میر نەرجان:

میر نەرجان ۲۵ ساڵ فەرمانڕه‌وایی کرد و تووشی نه‌خۆشیی زه‌ردوویی هات و کۆچی دوايی کرد. هاوچه‌رخي خشايارشای پاشای هه‌خامه‌نشی بوو و ئەم میرانه‌ی تیرمه‌کانی کوردی براخۆیی: میر چرموک گۆرانی، میر کابو سارونی، میر دیله‌م غوزداري، میر توتک مشکانی، میر که‌مبیل ئەرمیلی، میر خیزان بۆلانی و میر پیلار گریشکانی هاوچه‌رخي بوون.

۱۱- میر میران میر "شاموز"

میر "شاموز" له‌ جیگه‌ی باوکی هاته‌ سه‌ر ته‌ختی توران که‌ پیاویکی زانا و هۆشمه‌ند بوو و هیچ کاریکی بێ راوێژی سه‌رخیلانی کورد نه‌ده‌کرد. سه‌رۆکه‌کانی تیرمه‌کانی کوردی براخۆیی هه‌موو کات هاوکاری بوون و له‌ دیوانی ناماده‌ییان هه‌بوو. میر شاموز له‌ شمشیربازیدا بێهاوتا بوو و له‌ شه‌پکردندا دوو شمشیری به‌ ده‌سته‌وه‌ ده‌گرت و قه‌لغانی به‌کار نه‌ده‌هێنا.

پاشابوونی "ئەردەمشیری یه‌که‌م‌ تی هه‌خامه‌نشی:

"ئەردەوان" خشايارشای له‌ ژووری هه‌وانه‌وه‌یدا کوشت و خواستی "ئەردەمشیر" که‌ شازاده‌یه‌کی که‌م ته‌مه‌ن بوو ته‌ختنشین بکات و له‌م پێگه‌یه‌وه‌ ده‌سه‌لاتی و لا‌ته‌که‌ بگرتنه‌ ده‌ست خۆی. به‌لام به‌ بوونی "دارا" کوپی گه‌وره‌ی خشايارشا نه‌مه‌ نه‌شیاو بوو. بۆیه‌ ئەردەوان، ئەردەمشیری هان دا و واداری کرد که‌ دارای بێا گه‌وره‌ی که‌ باوکی خۆی کوشتبوو له‌ تۆله‌ی تاوانه‌که‌ی بکوژێ.

به‌م چه‌شنه‌ دارا کوژرا و دواي ئەوه‌ ئەردەوان به‌ خیرایی دژی ئەردەمشیری تازه‌ پاشا یاخی بوو و کوشتشی ده‌کرد ئەویش له‌ناو بیات. به‌لام ئەردەمشیر له‌ پیلانه‌که‌ی وریا بووه‌وه‌، سه‌ری بپی و و لا‌ته‌که‌ی له‌ ئازاوه‌گێپی و کینه‌په‌روه‌ری و به‌ده‌ندیشی ئەو پزگار کرد.

هێرشى میرى سندان بۆ سه‌ر ته‌نگه‌ی "میل":

"کندابوچ" میری سندان له‌گه‌ڵ سه‌ربازی پیاوه‌پۆ و سواریی جدگاله‌کان که‌ هه‌موو چه‌کدار و زریپۆش بوون له‌ "کندابیل" پایه‌ته‌ختی "بودها" وه‌ که‌ که‌وتوه‌ته‌

دهمی تنگهی "میلا" بهرو خاکی توران کهوته ری و هاته تنگهی میلا. لهوی سهنگری پاسهوانیی سهربازه کوردهکانی داگیر کرد و ههموو ئیشکگرهکانی کوشت و تنیا بهکیکیشیان به زیندوویی نهمایهوه که ههوالی ئهم هیرشهیی لهشکری سندان بگهیهنیتته میری توران.

دوای چهند پۆژ، ههوالدهرهکانی کورده براخۆیییهکانی غوزدار ههوالی ئهم پرووداوه دلتهزینهیان به میر شاموز گهپاند که ئهویش به بیستنی زۆر دلتهنگ و توورپه بوو. لهشکری ههزایهتیی کوردهکانی به خیرایی کۆ کردهوه و له کیکانهوه هاته غوزدار. لهوی لهگهڵ میرهکانی سهربازی پاوژی کرد و لهشکرهکی بهسهر سی قۆل^۱، قۆلی راست و قۆلی چهپ و قۆلی ناومند دابهش کرد. سهرۆکایهتیی قۆلی یهکهمی دایه میر مرداس سارونی، هی دووهمی دایه میر خهرزان غوزداری و خۆیشی سهرۆکایهتیی قۆلی سییهمی گرته ئهستۆ و بهرو تنگهی میلا کهوته ری. کاتیک لهشکری براخۆیییهکان نزیکي سهربازگهی جدگالهکان بوونهوه، دهستهی سهرهکی سوپای سندان به شپوهی چوار گۆشهیی خۆیان ریک خست. کوردهکان ههستان ژماره و ههزی دوزمنیان بۆ پوون نهبووبوهوه، لهبهر ئهوه سهرمهتا دهستهی پيشهرو (پیش قهرهول) له پيشاوپيشی سوپاکه شوین خۆیان گرت. دهستهی سهرهکی شپهروانی براخۆیییهکان که ههموو چهک و زرتیهکانیان لهزیر بهرگی خوریدا شاردهبووهوه له ناومندی مهیدان بوون و به یهک ئامازهپیکردنی میر ئهم سهربازه سوارانه بهرگهکیان فری دا و به هاواری سامناک و دهنگی تهپلهوه ههیرشیان کرده سهر پیزهکانی جدگالهکان. کندابوچ میری سندان تهنانهت پیش ئهوهی سهر لهوترس و سهرسورمانییه بهینیتته دهر، خۆی له نیوان لهشکری کوردی براخۆییدا به گهمارۆداری دیتهوه. تیرهاوژهکانی کورد لهشکری پیادهپۆی جدگالهکانیان له ههموو لایهکهوه گهمارۆ دا و تیربارانی مهزگیان کردن. له ئههجام، شهپی تن به تن له نیوان جدگالهکان و کوردهکان دهستی پی کرد، کندابوچ میری سندان زامدار بوو و بهرو دواوه کشایهوه. ههندی سهربازی جدگالهکان له گردیکی بچوک سهنگریان گرت و قهڵغانهکانیان له پیش خۆیان بۆ پاراستن دانا و بهرگرییان له خۆیان کرد تا ئه کاتهی ههموویان کوژران. میر

۱. به مانای بال یان بهشی سوپا.

شاموز سەرى كندابوچى لە لەشى جيا كردهوه، بە نووكى نيزهكەى بەرزى كردهوه و دووباره پووى كرده قۆلى ناوهندى لەشكرى جدگالەكان. سەريازەكانى جدگالەكان شكستيان خوارد و پوويان لە هەلاتن كرد. بەلام لەلایەن كورده براخۆييەكانەوه لە هەموو لایەكەوه رێگەيان لى بەستراوو، لەبەر ئەوه پوويان لە هەر لایەك دەكرد بەرهو پووى شمشىرى كوردهكان دەبوونەوه و دەكوژان.

ئەم شەپە لە سالى ٤٥٤ى پيش زاین پووى دا و نزیکى ١٥٠٠ سەريازى جدگالەكان كوژان. كوردهكان لە يادى ئەم سەركەوتن و كامەرانييه، ناوى شوێنى شەپەكەيان بە ناوى مير شاموزەوه ناساند. ئەم تیرانهى خوارەوى جدگالەكان لەم شەپەدا لە پشتیوانی كندابوچ میرى سندان بەشدارییان كردبوو: لوهانی، ستهونانی، ئەبرانی، ماچانی، بەمبى، چەخاوەرى، جانبى، دەنداوەر، كلواری، مانجهوى، نسورى، پوهورى، رونجهایی، گونگو، مانگی، ئەنگارى، رادی، راندانی، جاموس، دهور، موندەر، بورادی، سومارى، بهاتی، كهړلى، لاکه و كهوكهړى.

كۆچى دوايى ئەردەشتىرى يەكەم:

ئەردەشتىر دواى ٤٠ سال فەرمانرەوايى، كۆچى دوايى كرد. لە سەردەمى فەرمانرەوايى ئەودا سەلتەنەتى هەخامەنشى بەرهو پووخان دەچوو و بارى پاشاگەردانى لە ولاتەكەدا پيشەى چاندبوو. لەگەڵ ئەم هەموو بێهێزى و نارێكى و ناراستى و نەزانییهدا، سەردەمى فەرمانرەوايى ئەردەشتىرى يەكەم درێژخایەن بوو.

كۆچى دوايى مير شاموز:

دواى مردنى ئەردەشتىرى يەكەم، مير شاموزيش كۆچى دوايى كرد. ئەم سەركەنەى تیرەكانى كوردى براخۆيى: مير كازان گۆزانی، مير مرداس سارونى، مير خەزران غوزدارى، مير دوغان مشكانى، مير باسىر ئەرمیلی، مير مشكان بۆلانى و مير ماخان گریشكانى هاوچەرخى بوون.

١٢- مير میران مير "براخمی دووهم"

دواى مردنى مير شاموز، كورەكەى، مير "براخمی دووهم" هاتە سەر تەختى ميرنشینی توران. مير براخم پیاویكى خوورەوشت باش و وتار باش و سروشت

باش و رابردوو باش بوو. ههردهم ژبانی پر له ئاسوودهیی بۆ تیرهکانی کوردی
براخۆیی دابین دهکرد و بۆ چاکه و ئاسایشیان تێ دهکۆشی. ههروهها، پهره‌ی به
ئاسانکاری و ئامرازی کشتوکاڵ دا.

هه‌لکۆلینی "کارێز":

میر براخمی دووهم له سه‌رده‌می فه‌رمانه‌ه‌وایی خۆیدا سوودی له
سه‌رچاوه‌یه‌کی تری ناو وه‌رگرت که پتی ده‌لێن "کارێز". له‌ پێگه‌ی ئهم
سه‌رچاوه‌یه‌وه‌ توانییان زه‌خیره‌ی ناوی ژێر زه‌وی به‌ینه‌ سه‌ر زه‌وی و بۆ
ئیشوکاری کشتوکاڵ به‌کاری به‌یتن. به‌م چه‌شنه‌، له‌ سه‌رده‌می میر براخمی دووهم
دابێ هه‌لکۆلینی کارێز به‌ شتیه‌یه‌کی به‌رفراوان بره‌وی سه‌ند و له‌ هه‌ر شوێنێک
شیاو بوايه‌ خه‌لکی ناوچه‌که کارێزیان هه‌لکۆلی و ئاوه‌که‌یان به‌کار ده‌هێنا.

دابەشکردنی ده‌سکه‌وته‌کانی شه‌ر:

ئهو ده‌سکه‌وته‌نای له‌ شه‌ری کندا بوج فه‌رمانه‌ه‌وای سندان که‌وتبووه‌ ده‌ست
کورد هه‌کان ئه‌وه‌نده‌ ژۆر بوون که میر شاموز له‌ سه‌رده‌می فه‌رمانه‌ه‌وایی خۆیدا
نه‌یتوانی دابه‌شیان بکات، له‌ به‌رئه‌وه‌ی چه‌ند رۆژ دوا‌ی شه‌ره‌که‌ کۆچی دوا‌یی
کرد. پاشان میر براخمی دووهمی کوپی ئهم ده‌سکه‌وته‌نای له‌ نێوان مافداره‌کاندا
دابەش کرد.

پاشابوون و کوژرانی "خشایارشای دووهم":

دوا‌ی مردنی ئه‌رده‌شیری یه‌که‌م، کوهره‌که‌ی، "خشایارشای دووهم" هاته‌ سه‌ر
ته‌ختی سه‌لته‌نه‌ت و ته‌نیا ٥٠ رۆژ فه‌رمانه‌ه‌وایی کرد. له‌ به‌رئه‌وه‌ی "سفدیانووی"
برای که له‌ سکی که‌نیزیک بوو و ئیره‌یی پێ ده‌برد، له‌ دانیشتنێکی شه‌وانه‌دا
ئه‌وه‌نده‌ی مه‌ی ده‌رخوارد دا که سه‌رخۆش بوو و بێهۆش که‌وت و له‌ باری بێهۆشی
دا کوشتی.

پاشابوونی "دارای دووهمی" هه‌خامه‌نشی:

کاتیک سفدیانو، خشایارشای کوشت، "ئوخوس" فه‌رمانه‌ه‌وای "به‌لخ" بوو.
ئهندامانی ده‌وله‌ت به‌ هۆی ئهو کرداره‌ ناشیرینه‌، له‌ سفدیانو دله‌نجاو بوون. بۆیه

له‌گه‌ل ئوخوس په‌کیان گرت و سفدیانیویان ده‌سبه‌سهر کرد. پاشان له‌ تۆله‌ی خوټنی نارهوای برابه‌که‌ی کوشتیانه‌وه.

ئوخوس نازناوی "دارا"ی هه‌لبژارد و هاته‌ سهر ته‌ختی سه‌لته‌نه‌ت که‌ پیاوټکی به‌دکردار و خۆپه‌روه‌ر و ته‌مه‌ل و بیهیز بوو. ئیراده‌ی به‌هیز نه‌بوو و ده‌سه‌لاتی حکومه‌ته‌که‌ی له‌ژێر ده‌ستی شاژن و سټی که‌سی خه‌سینراو دا‌بوو. له‌به‌ر ئه‌وه، له‌ سه‌رتاسه‌ری وڵات شوێش و یاخه‌یگری به‌ریا بوو. نا‌ئارامی دروست بوو و له‌ هه‌موو شوێنیک شه‌ر و پیک‌دادان ده‌ستی پټ کرد. ئه‌م بارودۆخه‌ بووه‌ ه‌ژێر بیهیزنی ده‌ولت و ب‌نه‌ماله‌ی هه‌خامه‌نشی. به‌لام دارای دووهم له‌گه‌ل ئه‌و هه‌موو به‌دکاری و تاوانباریه‌دا تا ۲۰ ساله‌ فرمانه‌روایی کرد و پاشان کۆچی دوایی کرد.

کۆچی دوایی میر براخمی دووهم:

میر براخمی دووهم دوازه‌ده‌م فرمانه‌روای میرنشینی توران بوو و ۲۴ ساله‌ فرمانه‌روایی کرد و پاشان کۆچی دوایی کرد. ئه‌م سه‌روک تیرانه‌ی کوردی براخۆی: میر زینل گۆزانی، میر ریگان سارونی، میرکوساد غوزداری، میر کاتین مشکانی، میر بولاک ئه‌رمیلی، میر سیکران بۆلانی و میر سارم گریشکانی هاوچه‌رخ‌ی بوون.

کۆچی دوایی دارای دووهم:

دارای دووهم نزیکه‌ی ۲۰ ساله‌ فرمانه‌روایی کرد و کۆچی دوایی کرد. پټیش ئه‌وه‌ی کۆچی دوایی بکات "ئه‌رشک‌تی کوپی به‌ شازاده‌ی ته‌خت وه‌رگر هه‌لبژارد که‌ ئه‌ویش پاشان به‌ نازناوی ئه‌رده‌شیری دووهمه‌وه‌ هاته‌ سهر ته‌ختی فرمانه‌روایی.

۱۳- میر میران میر "سابول"

دوای مردنی میر براخمی دووهم، کوپه‌که‌ی، میر سابول هاته‌ سهر ته‌ختی توران. میر سابول پیاوټکی دادپه‌روه‌ر و دووربین و دوورئه‌ندیش بوو. له‌ سه‌رده‌می فرمانه‌روایی ئه‌ودا باری بیهیزنی، بټی یاسایی، نا‌ئارامی و نا‌ته‌بایی له‌ وڵاتی

فارس پهری سهندبوو و میره‌کانی دهولت به دواي شه‌رهنگیزی و شه‌ی و ییکدادان ده‌گه‌پان، میر سابول ناماده نه‌بوو باری ناتهبایی و بی‌یاسایی له ولایه‌تی نه‌ویشدا پهره‌بسی‌تی. له‌بهر شه‌وه، ولایه‌تی توران و مه‌کرانی له شه‌ی و زیانکاری و به‌دخوو و به‌دنه‌ندیشان پاراست.

کۆچی دوايیی میر سابول:

میر سابول کی‌کانی دواي ۳۱ سال فەرمانه‌وایی کۆچی دوايیی کرد که هاوچه‌رخي داراي دووهمی هه‌خامه‌نشی پاشای پارس و ماد بوو. ئەم سەرۆک تیرانه‌ی کوردی براخۆیی: میر گۆزان گۆزانی، میر کیتون سارونی، میر مشکان غوزداری، میر زروان مشکانی، میر ئەورام ئەرمیلی، میر ساسون بۆلانی و دارون گریشکانی هاوچه‌رخي بوون.

پاشابوونی "ئەردەشیری دووهم":

ئەردەشیری دووهم دواي مردنی باوکی هاته‌ سەر ته‌ختی پارس و ۴۱ سال فەرمانه‌وایی کرد. ئەردەشیر مرقی‌کی له‌سەر‌خۆ و میهره‌بان بوو و هه‌موو کات به‌ بورین و چاو‌پۆشی کاری ده‌کرد. ئەم‌ش ده‌بووه‌ هۆی ئەوه‌ی میران و به‌رپرسیانی ده‌ولت سەر‌پێچی له‌ فەرمانه‌کانی بکه‌ن.

له‌ سه‌رده‌می ده‌سه‌لاتداریی ئەودا راپه‌رین و یاخیه‌گه‌رییه‌کی زۆر له‌ کایه‌دا بوو. ده‌لێن ژماره‌ی ژنه‌کانی ۳۶۰ بووه‌ و ۱۱۵ کوپ و کچی هه‌بووه‌. زۆریه‌ی منداڵه‌کانی له‌ سه‌رده‌می ژیا‌نی خۆیدا مردوون و چوار کوپی به‌ ناوی دارا، ئەریاسپ، ئەرسام و نوکس له‌ پاش خۆیدا به‌جێ ماون و له‌وانه‌ کوپه‌ گه‌ورمه‌کی به‌ شازاده‌ی مه‌رگری ته‌خت هه‌لبژارد. ده‌لێن ئەدەشیری دووهم ۶۴ سال فەرمانه‌وایی کردووه‌. ۱۴-

۱۴- میر میران میر "نورگان"

دواي ئەوه‌ی میر سابول کۆچی دوايیی کرد، سەرۆکه‌کانی کوردی براخۆیی کوپه‌که‌ی ئەویان که ناوی "نورگان" بوو هه‌تایه‌ سەر ته‌ختی میرنشینی توران، کاتیک میر نورگان ده‌سه‌لاتداریی میرنشینی تورانی گرتە‌ ده‌ست، بارودۆخی ناوچه‌کانی ده‌وروپه‌ر نه‌گونجاو و ناسازگار بوو و بازاری شه‌ی و ئاژاوه‌ له‌ گشت لایه‌کی ولاتی ماد و پارس گه‌رم بوو. میرانی ده‌ولت له‌گه‌ڵ یه‌کتهدا شه‌ریان ده‌کرد

و هر کامیان ده‌یویست له بهرام‌به‌ره‌که‌ی به‌هیزتر بیت و ولایه‌تی زۆرتر به‌پینتیه ژێر ده‌سه‌لاتی خۆی.

میر نورگان مرقی‌کی زیره‌ک و ټینگه‌پشتو بوو، له‌به‌رئه‌وه پێژیمی میرنشینییه‌که‌ی خۆی له‌م جۆره‌ نا‌ژاوه و ته‌نگوچه‌له‌مانه پاراست و کورده‌مکانی به‌هرگری تورانه‌وه خه‌ریک کرد.

دروستکردنی قه‌لای "نورگان":

دوای ه‌ترشه‌گه‌وره‌که‌ی میری سندان بۆ سه‌ر ته‌نگه‌ی "میل" له‌ سه‌رده‌می میر شاموزدا، ئه‌م پاستیییه‌ پوون بووه‌وه که به‌هرگریکاری ته‌نگه‌که‌ لاواز بووه. له‌به‌رئه‌وه، میر نورگان له‌ دۆلی "سویندرون" که له‌لای باکووری ته‌نگه‌ی میلاوه ده‌ست پێ ده‌کات، قه‌لایه‌کی پته‌و و گه‌وره‌ی دروست کرد. بۆ ئه‌وه‌ی له‌ کاتی پتویستدا به‌ختیاری به‌هرگری ته‌نگه‌که‌ بکری، ئه‌م قه‌لایه‌ی له‌ نزیک کانیه‌ک له‌سه‌ر لووتکه‌ی چیایه‌ک دروست کرد و سه‌ربازی کوردی تیدا بۆ ئیشک‌گرتن نیشته‌جێ کرد. دوای دروستکردنی ئه‌م قه‌لایه، ناوچه‌که به‌ ناوی "نورگان"‌وه ناویانگی ده‌رکرد و ناسرا.

کوچی دوا‌یی ئه‌رده‌شیری دووهم:

ئه‌رده‌شیری دووهم دوای ٦٤ ساڵ فه‌رمانه‌وایی کردن، کوچی دوا‌یی کرد و چوار کوری له‌ پاش به‌جێ ما که ناویان دارا، ئه‌ریاسپ، ئه‌رسام و ئوکس بوو. هه‌ر له‌ سه‌رده‌می فه‌رمانه‌وایه‌تی خۆیدا "دارا"ی به‌ شانزاده‌ی وه‌رگری ته‌خت هه‌لبژاردبوو. میر سابول میر میرانی توران هاوچه‌رخ‌ی ئه‌و بوو.

پاشا‌بوونی "ئه‌رده‌شیری سییه‌م":

دوای کوچی دوا‌یی ئه‌رده‌شیری دووهم، کورده‌ بچووکه‌که‌ی، ئوکس نازناوی ئه‌رده‌شیری سییه‌می بۆ خۆی هه‌لبژارد و ها‌ته سه‌ر ته‌خت. به‌لام مرقیه‌کی کردار و خوو خراپ، سه‌روشت خراپ و ده‌روون پیس بوو و له‌ نیوان مرقی خراپدا په‌روه‌ده‌ کرابوو. هه‌ر بۆیه سه‌روشت و هه‌لسوکه‌وتی ئه‌وانی هه‌لگرتبوو و چووبووه‌ ریزی ئه‌وان.

دارای برا گهره‌ی که سازاده‌ی وهرگری تهخت بوو هر له سرده‌می ژیانی باوکیدا به فیل و پیلان کوشت. "نهریاسپ"ی برایشی که مروه‌کی خووباش و ره‌تارباش و پووخوش و زمانخوش بوو و پسندکراوی نه‌ندامانی ده‌لته بوو، هه‌لسا نه‌ویشی له‌ناوپرد. هه‌روه‌ها، هه‌موو خزم و کس و نزیکه‌کانیشی کوشت، بق نه‌وه‌ی کس له داواکارانی تهخت و تاجی سه‌لته‌نه‌ته‌که نه‌مینئ.

کوچی دواپی میر نورگان:

میر نورگان هاوچه‌رخ‌ی نه‌رده‌شیری سییه‌م بوو و نه‌م سه‌رۆک تیرانه‌ی کوردی براخویش: میر مهران گزانی، میر باشوک سارونی، میر بیفل غوزداری، میر بوزیک مشکانی، میر ئوکی نه‌رمیلی، میر که‌لفل بۆلانی و میر نوغی گریشکانی هاوچه‌رخ‌ی بوون.

۱۵- میر میران میر "کیانوش"

دوای مردنی میر نورگان، سه‌رۆکه‌کانی کوردی براخوپی میر "کیانوش"ی کوپان هینایه‌ سه‌ر تهختی میرنشینی توران که له سرده‌می فه‌رمانه‌ه‌واپی خۆیدا بق ته‌بایی و به‌که‌تیی ریزه‌کانی تیره‌کانی کورد تی ده‌کۆشا. هه‌ولدانی نه‌و نه‌یه‌شت شیرازه‌ی کورده‌کان تیک بچی و لیک جیا بینه‌وه و کیشه له نتوانیان دروست ببیت. به‌ پیچه‌ه‌وانه‌ یه‌که‌گرتووپی و پتوه‌ستبوونییان زیاتر پته‌و کرد. نه‌مه‌ش زۆر پتویست بوو له‌به‌ر نه‌وه‌ی له هه‌موو ناوچه‌کانی ماد و پارسدا نا‌ژاوه‌گێری و پاخیگه‌ری په‌ره‌ی سه‌ندبوو. دادگه‌ری ولایه‌ته‌کان له قوولایی پرووخاندن بوون و کاروباری پێژیمی ولاتی ماد و پارس دووچارای ناکۆکی و پاشاگه‌ردانی هاتبوو.

کوشتنی نه‌رده‌شیری سییه‌م:

"باکواس" خه‌سێنراوی خزمه‌تکاری باوه‌پێکراوی نه‌رده‌شیر بوو و هه‌وه‌سی پاشایه‌تی له‌ میتشکیدا چه‌قه‌ره‌ی کردبوو. نه‌و به‌وه‌ دلای ناوی نه‌ده‌خواردوه‌ که ده‌سه‌لاتی هه‌موو سه‌لته‌نه‌ته‌که‌ی له ده‌ست دا‌بوو و به‌رتوه‌به‌ری ره‌ش و سپیی ولاته‌که‌ بوو. به‌ هۆی نه‌م هێڤیه‌ ژاری دهرخواردی نه‌رده‌شیر دا و کوشتی.

کۆچی دوايی میر کیانوش:

میر کیانوش دواي ۱۲ سال فرمانروایی کردن، له کاتی لاوتیدا تووشی نهخۆشیی ئاوله هات و کۆچی دوايی کرد. میر کیانوش هاوچهرخي ئهردەشیری سییهم بوو و ئهم سهزگانهی تیرهکانی کوردی براخۆیش: میر گیشتار گۆرانی، میر ئیناخ سارونی، میر زهرین ئهرمیلی، میر لاکور بۆلانی، میر بلباس کریشکانی، میر کرهجل غوزداری و میر براخم مشکانی هاوچهرخي بوون.

۱۶- میر میران میر "کیکانی دووهم"

دواي کۆچی دوايی میر کیانوش، کورپهکی، میر "کیکانی دووهم" هاته سهز تهختی میرنشینی توران. له سهزدهمی هاتنه سهز تهختی ئهوا باری نارێکی و شتواوی له ماد و پارس به لووتکه گهیشتبوو و پاشاگهردانی له ههموو لایهک گهرم بوو. میر کیکان خۆی له چوارچێوهی ئهم کیشانهدا به گهمارۆدراوی بینی. بۆیه خۆی خهريکی رێکوپێککردنی رێژی می نهتهومیی و مهشق پیدانی لهشکری تیرهکانی کورد کرد.

پاشابوونی "دارای سییهم":

باگواس کاتیک ژاری دهرخواردی ئهردەشیری سییهم کرد، کهسیکی له بنهمالهی ههخامهنشی که ناوی "کدمان" بوو و ژيانی گۆشهنشینهی بهسهز دهربرد و کورپهزای "ناستن"ی برای ئهردەشیری سییهم بوو بۆ سهز تهختی سهلتهنهت ههلبژارد. کدمان کاتیک هاته سهز تهخت، نازناوی "دارا"ی بۆ خۆی ههلبژارد.

دارا مروفتیک بوو شایانی پاشایهتی بوو و له هیتما و ئیشوکاری سهلتهنهت شارهزا بوو. ههروهها، مروفتیکی بهخشنده و دلیر بوو و له پێشڕهوهکانی خۆی زۆر لیهاتووهر بوو. کاتیک باگواس ئهم رهفتار و خوهرهوشته باشانهی لهم ههلبژێردراوهی خۆی بهدی کرد، ترسی لێ ههستا و بریاری دا ئهویش به ژار لهناو ببات. بهلام دارا له پیلانهکی ئاگهدار بووهوه و ناچاری کرد خۆی ژار بخوا و بهمری.

به‌شی چوارهم

[کوردە بەلۆچەکان لە سەردەمی یۆنانییەکان و هیندییه‌کاندا]

هێرشى یۆنانییەکان بۆ سەر خاکی ماد و فارس:

ولاتی یۆنان لە دوورگی جۆره‌وجۆری گه‌وره و گچکە پێکهاتوو و هەر دوورگیه‌ک له‌ژێر دەسه‌لاتی فەرمانڕه‌وایه‌کدا بووه. ئەم فەرمانڕه‌وايانە لەناو خۆیاندا یه‌کگرتوو و ته‌با نه‌بوونه، بگره‌ هه‌موو کات هێرشى تالانکه‌رانەیان بۆ سەر یه‌کتر هیناوه. له‌بەر ئەم هۆیه، پاشاکانی ماد و پارس به‌سه‌ریاندا زāl بوونه. مه‌قدۆنیا ولایه‌تیکى گه‌وره‌ی ولاتی یۆنان بوو که پاشاکه‌ی ناوی "فیلقوس" بوو و ده‌یویست ولایه‌ته‌کانی یۆنان یه‌کگرتوو بکات و هێرش بکاته سەر خاکی ماد و پارس. له‌وه‌ش ئاگه‌دار بوو که تا ئەو کاته‌ی چه‌ک و ئامرازى شه‌ری له‌ دۆژمن باشت‌ر و با‌لاتر نه‌بێت ناتوانی به‌سه‌ر ئەوان واته‌ ماده‌کان و پارسییه‌کاندا زāl بێ. به‌لام کاتیک ده‌ستی به‌ نوێسازیی چه‌که‌کان و ئاماده‌کاری شه‌ر کرد، بیاویک به‌ ناوی "پاسانیاس" بۆ چاره‌سه‌ریه‌کی یاسایی پ‌ووی له‌ ده‌رباری فیلقوس کرد و کێشه‌که له‌ به‌رژوه‌ندیی ئەو پ‌ریاری له‌سه‌ر نه‌درا، بۆیه‌ دلی له‌ فیلقوس پ‌ه‌نجا و له‌ هه‌لیکدا کوشتی. دواى ئەم رووداوه‌ دلته‌زینه، "ئه‌سکه‌نده‌رى کورپى فیلقوس هاته سەر ته‌ختى مه‌قدۆنیا و ئیشوکاره‌کانى شه‌رى که باوکی ده‌ستی پێ کردبوو گرته ده‌ست خۆی.

ده‌ستپێکردنى شه‌ر:

ئه‌سکه‌نده‌ر له‌ سالى ۳۳۴ى پێش زاین سه‌ره‌تای شه‌رى ک‌رده‌وه و بۆ داگیرکردنى ولاته‌کانى ئاسیا به‌پێ ک‌هوت، سه‌ره‌تا سووریا و میسرى داگیر کرد و پاشان پ‌ووی ک‌رده‌ ناوچه‌کانى ماد و پارس و یه‌که‌م شه‌ر له‌گه‌ڵ ولاتى ماد و پارس له‌ لیواری ده‌ریای "ک‌رینوکوس" (گرانیك) پ‌ووی دا. دووهم شه‌ر له‌ ناوچه‌ی "ئیسوس" نه‌جام درا. له‌م شه‌ره‌دا، سه‌ربازانى ماده‌کان و پارسییه‌کان شکستیان

خوارد و بهره دواوه پاشه‌کشه‌پان کرد. ئه‌سکه‌ندهر به شوپن دارا کهوت و شاروکه و ولایه‌ته‌کانی ورده ورده داگیر کرد تا که‌پشته ناوچه‌ی "گاگا میلان" و لیره‌ش دواى شه‌پیکى سه‌خت، دارای شکست دا.

له ئاکامی ئه‌م شکسته‌دا، دارا بیدل بوو و ناوچه‌که‌ی به‌جی هیشته و به‌رهو پوئاوا هه‌لات. له ئه‌نجام، "بسوس" فه‌رمانه‌واى به‌لخ و "برسان" میری سیستان له ناوچه‌ی "دماغان" دارایان به دیل گرت. ئه‌سکه‌ندهر زۆر به خپرایى خۆی که‌پانده ناوچه‌ی ئه‌وان و کاتیک بسوس هه‌والی هاتنی ئه‌سکه‌ندهری بیست، له‌گه‌ل هاوکاره‌کانی خۆی دارای کوشت و به‌م چه‌شنه‌ خۆی له چنگی ئه‌سکه‌ندهر پرزگار کرد و چرای سه‌رده‌می بنه‌ماله‌ی هه‌خامه‌نشینی کوژانده‌وه.

هاتنی ئه‌سکه‌ندهر بۆ هیند:

ئه‌سکه‌ندهری مه‌قدونی دواى داگیرکردنی ولایه‌ته‌کانی پوئاواى ماد و پارس، تا دوو سال گه‌شتی ئه‌م سه‌ره‌زهبویه داگیرکراوانه‌ی ده‌کرد. هه‌ر چه‌ند هه‌موو ولاتی ماد و پارسی هینابووه ژیر ده‌سه‌لاتی خۆی، سه‌روشتی بزۆزی و لا‌تگیرانه‌ی تینووتی به‌م سه‌له‌ته‌ته‌ پان و به‌رینه‌دا نه‌شکاند و چلێسی ولات داگیرکردن دیسان واداری کرد که داگیرکردنی ئه‌م ولاتانه‌ی که‌وتبوونه پۆه‌له‌لاتی ماد و پارس هه‌لسی و بیانیه‌نیتیه ژیر ده‌سه‌لاتی فه‌رمانه‌پوایی خۆی. بۆ جیبه‌جیکردنی ئه‌م مه‌به‌سته‌ش، زنجیره‌ چپای "هندوکوش" تێ په‌پاند و هاته ناو خاکی هیند و ولایه‌تی "په‌نجاب" داگیر کرد. به‌ نیاز بوو هیشته‌ن به‌ره‌وپیش پروات و ئه‌و ولایه‌تانه‌ی که‌ که‌وتبوونه پۆه‌له‌لاتی په‌نجاب داگیر بکات، به‌لام سه‌ربازه یۆنانیه‌کان سه‌رپێچییان له فه‌رمانه‌که‌ی کرد و به‌ره‌وپیش نه‌چوون.

که‌پانه‌وه‌ی ئه‌سکه‌ندهری مه‌قدونی:

کاتی ئه‌سکه‌ندهر هه‌ستی به‌وه کرد که سه‌ربازه‌کانی له شه‌پ و هه‌رشکردنی به‌رده‌وام بیزار و بیدل بوونه، به‌ ناچاری و ده‌ست داماوای بریاری که‌پانه‌وه‌ی دا. سه‌ره‌تا به‌ره‌و باشوور که‌وته پێ و هاته ناو خاکی سندان و له لیواری پووباری سندان^{۱۱} سه‌ربازگه‌ی دامه‌زراند. له‌وێ سوپاکه‌ی به‌سه‌ر دوو به‌شدا دابه‌ش کرد،

۱۱. ده‌بی مه‌به‌ست "پووباری سند" بێ که سه‌رچاوه‌ی هه‌ره گه‌وره‌ی ئاودانی پاکستانه =

به‌شیکي که له سامان و باري گران و سهربازي بريندار پیکهاتبوو به سەرۆکایه‌تی سەرله‌شکر "کرایتوراس" له ڕێگهی تورانه‌وه به‌ره‌و زابلستان نارد و خۆیشی له‌گه‌ڵ سوپاکه‌ی له‌وتوه‌ چوو به‌نده‌رگای "دیول". لێره‌ بۆ جاری دووهم سوپاکه‌ی به‌سه‌ر دوو به‌شدا دا به‌ش کرد و به‌شیکيانی به‌ سەرۆکایه‌تی "نیارکوس" میری ده‌ریا به‌ که‌شتی و به‌له‌م به‌ ڕێگای ئاویی ده‌ریای "عومان" به‌ره‌و پارس نارد. به‌شه‌که‌ی تریشی به‌ سەرۆکایه‌تی خۆی به‌ ڕێگهی وشکیدا به‌ره‌و پارس به‌ ڕێی که‌وت. سه‌ره‌ئا هاته‌ ناوچه‌ی "ئه‌رمابیل"ی خوارووی توران و دواي تێپه‌راندنی چه‌ند ناوچه‌یه‌ک گه‌یشه‌ و لایه‌تی مه‌کران. له‌ مه‌کرانه‌وه‌ چوو به‌ پارس و له‌وتشه‌وه‌ هاته‌ بابل. له‌ بابل تووشی نه‌خۆشی هات و له‌ سه‌رده‌می لاویتی له‌ ته‌مه‌نی ۲۲ سالی‌دا کۆچی دوايی کرد.

شه‌ری کورده‌کانی توران و مه‌کران له‌گه‌ڵ سوپای ئه‌سکه‌نده‌ر:

کاتیک کورده‌ به‌لوچه‌کانی توران و مه‌کران هه‌والی ئه‌مه‌یان پێ گه‌یشه‌ که ئه‌سکه‌نده‌ری مه‌قدونی له‌گه‌ڵ سوپاکه‌ی له‌ خوارووی توران و مه‌کرانه‌وه‌ ده‌گه‌ڕێته‌وه‌ پارس، سەرۆکه‌کانی کوردی توران و مه‌کران له‌گه‌ڵ یه‌ک راوێژیان کرد و بپارییان دا به‌ له‌ به‌رچاو گرتنی نه‌ریتی جوامیتری کورده‌ به‌لوچه‌کان له‌گه‌ڵ دوژمن بجه‌نگن. بۆ ئه‌وه‌ی دوژمن ئه‌و گومانه‌ نه‌کات که دانیشتوانی خاکی توران و مه‌کران بێ هیچ به‌ره‌هه‌لستکاری و خویێن ڕشتنیک خاکی خۆیان ده‌ده‌نه‌ ده‌ست دوژمنه‌وه‌.

نه‌خسه‌دانانی شه‌ری:

ئه‌سکه‌نده‌ر هه‌یشتان له‌ خاکی سندان به‌رپوه‌ بوو که سەرۆکه‌کانی کورده‌ به‌لوچه‌کانی توران و مه‌کران له‌ ناوچه‌ی "مه‌نگور"دا کۆ بوونه‌وه‌ و پیلانی شه‌ریان دا‌نا و شتواری به‌رگریکاری ناوچه‌کانیان ڕێک خست. تیره‌کانی بۆلانی و گۆزانی

= و له‌ هه‌ندستانه‌وه‌ سه‌رچاوه‌ ده‌کړی، به‌ نێو هه‌رێمه‌کانی پاکستان تێپه‌ر ده‌می و له‌ کۆتاییدا ده‌ڕژێته‌ نێو ئۆقیانوس. به‌پێی په‌یمانی "سنداس" که له‌ ژێر چاودێری بانکی نیوده‌وله‌تی له‌ سالی ۱۹۶۰ ئه‌نجام درا، ئاوی ئه‌م ڕووباره‌ پاکستان به‌کاری ده‌هێنێ.

له گەل سەردارەکانیان میر بەروز بۆلانی و میر روشی گۆرانی بەرگریی تەنگەیی بۆلانیان پێی پاسپێردرا، میر شادین غوزداری و میر راسن مشکانی له گەل تیرەکانیان بەرگریکردنی تەنگەیی میلایان پێی پاسپێردرا، میر کیکان له گەل تیرەکانی کیکانی، سارونی، ئەرمیلی و گریشکانی و ھەروەھا میر لیبوسان له گەل دەستەکانی تیرەکانی ئەدرەگانی، ماملی و کرمانی ھاتنە ئەرما بیل و لەسەر پتەگی تێپەربوونی ئەسکەندەر سەنگەریان دروست کرد و چاوەڕێی ھاتنی بوون.

شەڕ و دەرچوونی کوردە بەلۆچەکان لە تەنگەیی میلا:

کاتێک کرایتوراس سەرلەشکری یۆنانی لە لێواری پرووباری سندانەو ھە گەیشتە دەشتی "بەدھان" و لەوێو ھاتە تەنگەیی میلا، تیرەکانی کوردی بەلۆچ شەڕی لێدان و دەرچوونیان دەست پێ کرد، شەوانە ھێرشیان دەکردە سەر سەربازەگەکان و سەربازانی دوژمنیان دەکوشت. کرایتوراس زۆر بە سەختی و دژواری تەنگەیی میلای تێ پەڕاند و ھاتە دۆلی "کوھیرانی"، لە بەردەم ئەم دۆلە لە ناوچەی "زیدان" شەڕێکی سەخت لە نێوان کوردە بەلۆچەکان و یۆنانییەکان رووی دا، میر راسن مشکانی کوژرا و میر شادین لەباری زامداریدا خۆی پزگار کرد و بەرھە ئەرما بیل بۆ یارمەتیدانی کوردە بەلۆچەکان بەپێی کەوت.

ھاتنی ئەسکەندەر بۆ ناو خاکی توران و داگیرکردنی ئەرما بیل:

لەو کاتەدا، ئەسکەندەری مەقدونی لە ولاتی سندانەو ھاتە ناوچەی ئەرما بیلی توران و لە دۆلی "ئەرمیلان" سەربازەگی دامەزراند. لێرەدا کوردە بەلۆچەکان و یۆنانییەکان پووبەرھووی یەکتەر بوونەو و کوردە بەلۆچەکان شەڕی لێدان و دەرچوونیان دەست پێ کرد. دواي شەڕێکی سەخت، لەشکری کوردە بەلۆچەکان بەرھە دواو ھە کشایەو، میر جاگین سارونی و میر نورگان ئەرمیلی له گەل دەستەسەربازەکانی خۆیان ھاتنە ناو قەلای ئەرما بیل و سەنگەریان بەست. ئەسکەندەر بە خێرای بە دواياندا گەیشتە ئەوێ، شارەگەیی گەمارۆ دا و سەربازەکانی لە ھەرچوار لاو ھێرشیان بردە سەر قەلاکە و داگیریان کرد. لەم کوشت و کوشتارەدا لاوی شەروانی زۆری کوردە بەلۆچەکان کوژران.

شهر له تنگه‌ی "حوللین":

دوای داگیربوونی شاری ئه‌رمیلان، تیره‌کانی کوردی سارونی و ئه‌رمیلی رایان کرده تنگه‌ی "حوللین" که لیره‌دا تیره‌کانی تری کوردی نوران و مه‌کران بۆ شه‌پکردن له‌گه‌ڵ یۆنانیه‌کان کۆ بوویونه‌وه، ئه‌سکه‌نده‌ر له‌گه‌ڵ سه‌ربازه‌کانیدا به‌ زوویی به‌ شویناندا گه‌یشته‌ ئه‌وێ. پێکدادانیکی خویناوی له‌ نێوانیاندا پووی دا و یۆنانیه‌کان به‌سه‌ر کورده‌کان زāl بوون، له‌ ئاکام کورده‌کان پاشه‌کشه‌یان کرد و له‌نیۆکه‌ژمکاندا بلۆ بوونه‌وه. دوای ئه‌وه، هه‌موو تیره‌کانی کوردی به‌لوچ له‌ دۆلی "گلگالات" کۆ بوونه‌وه و خۆیان بۆ شه‌پکی گه‌وره‌ ئاماده‌ کرد.

شهری "گلگالات" له‌ ناوچه‌ی "راس کیچان":

ئه‌سکه‌نده‌ر له‌گه‌ڵ سوپاکه‌ی زۆر به‌ سه‌ختی تنگه‌ی حوللینی تی په‌راند و له‌ دۆلی گلگالات سه‌ربازه‌ی دامه‌زراند. ئه‌م دۆله‌ که‌وتوووته‌ نێوان پووباری "پورال" و زنجیره‌ چپای "حوللین" که‌ مه‌یدانیکی پان و به‌رینه، ئه‌سکه‌نده‌ر لیره‌ مایه‌وه و چاوه‌پێی ده‌کرد که‌ سوپایه‌ ئاوییه‌که‌ی بگاته‌ لێواری "راس کیچان" که‌ به‌ دۆلی گلگالاته‌ لکابوو و له‌نگه‌ر به‌هاوێن، پاشان له‌شکری و شکایی و ئاوی پیکه‌وه پاوێژ بکه‌ن و دوای کۆکردنه‌وی تۆشه‌ی رینگه‌، به‌پێ بکه‌ونه‌وه.

کورده‌ به‌لوچه‌کان که‌ له‌ که‌ژمکانی دۆلی گلگالاتا کۆ بوویونه‌وه ده‌ستیان کرده‌ سه‌ر هێرشبردنه‌ سه‌ر له‌شکرکه‌ی ئه‌سکه‌نده‌ر. شه‌پی لێدان و ده‌رچوونیان تا پێنج شه‌و و پۆژ به‌رده‌وام کرد. سێ شه‌و له‌سه‌ر یه‌ک هێرشیان برده‌ سه‌ر له‌شکرکه‌ی ئه‌سکه‌نده‌ری مه‌قدونی، به‌ره‌به‌یان ده‌گه‌رانه‌وه که‌مینگه‌کانیان و له‌ناو دۆل و شاخه‌کاندا خۆیان ده‌شارده‌وه. ئه‌مه‌ش بۆ ئه‌وه‌ی سه‌ربازه‌ یۆنانیه‌کان ناخۆشیی شه‌که‌تی و بێ خه‌وی بچێژن، له‌باری بێ خه‌یدا بمێننه‌وه و هێزی به‌رگرتنیان تیک بچێ. پۆژی پێنجه‌م سه‌ره‌له‌شکره‌کانی کورده‌ به‌لوچه‌کان به‌ره‌به‌یان به‌ ۲۵ هه‌زار سه‌ربازی سوار له‌ سێ قۆله‌وه‌ شالۆیان برده‌ سه‌ر له‌شکرکه‌ی ئه‌سکه‌نده‌ری مه‌قدونی و به‌ شتیوازی ریزه‌بندی شه‌ریان ده‌ست پێ کرد. سه‌ره‌تا ریزی یه‌که‌م هێرش برده‌ سه‌ر دۆژمن، پاشان ریزی دووهم جوولایه‌وه و ریزی سێیه‌میش به‌ دوای ریزی دووهم به‌پێ که‌وت. هه‌موو تیکرا

هیرشیان برده سەر دوژمن و رۆژیکى زۆر سهختیان به سەر سهربازه یۆنانیهکاندا کردهوه. ئێواره شهڕ کۆتاییی پێ هات و ۱۰ هزار پالەوان و لاری کوردی به‌لۆج که شه‌رکه‌ر و ئازا و به‌ئەزموون و پێزשکین و خۆبەختەر بوون بۆ به‌رگری و پارێزگاریی نیشتمان‌ه‌که‌یان وەک پێشمه‌رگه هاتنه مه‌یدان و گه‌یانیان له‌ده‌ست دا. له‌م شه‌ره‌ خۆتێژ و ترسناک و دل‌پێک و دل‌پیرین و دلازاره‌دا، ئەم سه‌رۆکانه‌ی تیره‌کانی کوردی براخۆیی: میر جاگین سارونی و میر ئاچاک گریشکانی گیانی خۆیان له‌ده‌ست دا و له‌ میژووی فیداکاریدا ناوی خۆیان تۆمار کرد.

کاربه‌ده‌ستانی ئەسکه‌ندهری مه‌قدۆنی له‌ توران و مه‌کران:

کاتێک ئەسکه‌نه‌ری مه‌قدۆنی ناوچه‌ی خوارووی توران واته ئه‌رمابیلی داگیر کرد، یه‌کێ له‌ سه‌ردارانێ له‌شکه‌ره‌که‌ی که ناوی "هه‌یفی سون" بوو له‌ ناوچه‌یه به‌جێ هه‌شت، بۆ ئەوه‌ی پێژیمی به‌پێوه‌بردنی ئەم ناوچه تازە داگیرکراوانه به‌ شێوه و نه‌ریتی یۆنانی به‌پێوه‌ ببات. ئەسکه‌ندهر پاشان هاته ناو خاکی مه‌کران و سه‌رله‌شکه‌ر "ئه‌پالی فانیس"ی به‌ فه‌رمانه‌ه‌وای ئەم ولایه‌ته‌ دانا.

ده‌سته‌به‌کاروونی "کساندوس" وەک فه‌رمانه‌ه‌وای توران و مه‌کران:

دوای ئەوه‌ی ئەسکه‌ندهری مه‌قدۆنی کۆچی دواویی کرد، سه‌رله‌شکه‌ریکی به‌ ناوی "سیلوکوس" هاته سه‌ر ته‌ختی ده‌سه‌لاتداریی ماد و پارس. ئەویش له‌لای خۆیه‌وه په‌لدارێکی له‌شکه‌ری، "کساندوس"ی به‌ داگیره‌ری توران و مه‌کران هه‌لبژارد. دوای ئەوه‌ کساندوس هاته مه‌کران و ده‌سه‌لاتی حکومه‌تی ئەم دوو ولایه‌ته‌ی گرتە ده‌ست.

باروودۆخی نه‌گونج‌اوای کورده به‌لۆچه‌کانی توران و مه‌کران:

دوای ڕووخانی پاشایه‌تییه‌ هه‌خامه‌نشیه‌یه‌کان، فه‌رمانه‌ه‌وایه‌ یۆنانیه‌یه‌کان له‌ گشت ولایه‌ته‌کان هاتنه سه‌ر کار، گۆڕانکارییان به‌سه‌ر شێوه‌ی پێک‌هه‌ستنی هه‌خامه‌نشیه‌یه‌کاندا هه‌نا و له‌ جیاتیدا شێوه و دابی پێک‌هه‌ستنی یۆنانیه‌یان به‌ زۆر به‌سه‌ر ماد و پارسدا داسه‌پاند. هه‌ر ده‌سته و لایه‌نێک سه‌رپێچیی لێ بکرايه، ئەوا ده‌سه‌لاتدار و کاربه‌ده‌سته‌ یۆنانیه‌یه‌کان هیرشیان بۆ سه‌ر ده‌بردن. له‌به‌ر ئەم

هۆیه، به‌گشتی له ولاتی ماد و پارس ئاسایش و ناشتی به‌دی نه‌کرا و بازاری شه‌ی و پتک‌دادان و کوشت و بێرن به‌رده‌وام بوو.

کورد به‌لوچه‌کانی توران و مه‌کرانیشت له په‌یره‌وکردنی شی‌وازی به‌پێوه‌برایه‌تی یۆنانیه‌کان بیدل و په‌نجاو بوون و ئاماده‌ نه‌بوون ملکه‌چی بن. هه‌ر نه‌مه‌ش بووبوو هۆی ئه‌وه‌ی یۆنانیه‌کان لێیان دله‌ش و به‌قین بن و له‌م بارودۆخه‌ ناله‌بار و بێ چاره‌یییه‌دا ژیان به‌سه‌ر به‌رن.

هێرشێ سیلوکوس بۆ سه‌ر ولاتی هیند:

سیلوکوس سه‌رله‌شکری یۆنانی ماوه‌یه‌کی درێژ به‌سه‌ر فه‌رمانه‌وه‌اییه‌که‌ی له‌ ماد و پارس تێبه‌پێ نه‌کردبوو که نازی به‌ به‌هیزی و پته‌ویی خۆیه‌وه‌ کرد و به‌ هۆی فراوانی ئامراز و که‌رهسته له‌ سه‌له‌نه‌ته‌ پان و به‌رینه‌که‌یدا له‌خۆبایی بووبوو و خۆی له‌ ولاتی هیند به‌ توانا‌تر ده‌زانی. ئه‌مه‌ش وای کرد به‌ بێ هیچ تێرمان و بێرکردنه‌وه‌یه‌ک به‌خه‌یرایی هێرش بکاته سه‌ر هیند. به‌لام "چه‌نده‌ران گوپتان مۆریان" شکستی دا و کاته‌ی زانی توانای به‌رنگاربوونه‌وه‌ی نه‌ماوه و هه‌ستی به‌ هه‌له‌ و باری ناهه‌مواری خۆی کرد، داوای ناشتی کرد و هه‌ریمه‌کانی پۆه‌لاتی سه‌له‌نه‌تی ماد و پارس که لکا بوون به‌ ولاتی هینده‌وه‌ و هه‌کو تاوانی شه‌ر دایه‌ پاشای هیند. به‌م شی‌وه‌یه‌ ولایه‌تی توران و مه‌کران له‌ ژێر ده‌سه‌لات و فه‌رمانه‌وه‌ایی ولاتی ماد و پارس ده‌رهات و هاته‌ ژێر ده‌سه‌لاتی ولاتی هیند.

کورد به‌لوچه‌کان له‌ ژێر ده‌سه‌لاتی ولاتی هیند:

ئهم گۆڕانکارییه‌ سیاسیه‌، فه‌رمانه‌وه‌ایی کورده‌ به‌لوچه‌کانی پرویه‌رووی کیشه و ناکوکی و سه‌ختی جوژه‌وجۆر کرد. له‌به‌رئه‌وه‌ی له‌ سه‌رده‌می کۆندا ولاته‌ سه‌رکه‌وتوو هه‌کان ئهم نه‌ریتیه‌یان به‌کار هێناوه‌ که کاته‌ی ولایه‌تیکی نوێ به‌ها‌توبایه‌ ژێر ده‌سه‌لاتیان، ئه‌وا دانیه‌شتوانی په‌سه‌نی ئه‌و ناوچه‌یه‌یان ده‌گواسته‌وه‌ ولاته‌که‌ی خۆیان و له‌ جێگای ئه‌وان نه‌ته‌وه‌ی خۆیان لێ نیشته‌جێ ده‌کرد. له‌م بارودۆخه‌دا، کورده‌ به‌لوچه‌کان دوو پتگه‌یان له‌ ده‌ست دا‌بوو: یه‌که‌م، خۆیان بده‌نه‌ ده‌ست ده‌سه‌لاتداره‌ هندییه‌کان و ملکه‌چی ده‌سه‌لاتی هۆزه‌ هندییه‌کان بکه‌ن. دووهم، به‌پێچه‌وانه‌، سه‌ربه‌خۆیی خۆیان به‌ پته‌وی بپاریزن و له‌ ده‌ستی نه‌ده‌ن و بۆ

به‌رده‌وامبوونی کۆشش بکەن. کورده به‌لوچه‌کان پێگهی دووه‌میان هه‌لبژارد و بۆ مانه‌وه و به‌رده‌وامبوونی سه‌ربه‌ستیی خۆیان، ده‌ستیان به‌ تیکۆشان و دۆزینه‌وه‌ی پێگه‌چاره‌یه‌ک کرد.

هاتنی تیره هندییه‌کان بۆ ناوچه‌ی توران و مه‌کران:

کاتیک به‌رپر سه هندییه‌کان ده‌سه‌لاتداری به‌پێوه‌به‌رایه‌تیی میرنشینه‌کانی توران و مه‌کرانیان گرتە دەست، هاتنی تیره هندییه‌کان بۆ ناوچه‌ی توران و مه‌کران ده‌ستی پێ کرد. کورده به‌لوچه‌کان له سه‌رده‌می کۆندا به‌و تیرانه‌ی "سندان" یان ده‌گوت "جدگال". ئهم تیرانه وه‌کو کولله و میرووله هێرشیان هێنایه سه‌ر خاکی توران و مه‌کران و کورده به‌لوچه‌کانیان به‌ ته‌واوی له مه‌کران ده‌رکرد. هه‌رێمه‌کانی ناوه‌ند و خوارووی تورانی‌شیان که به‌ "غوزدار" و "ته‌رمابیل" ده‌ناسران داگیر کرد و کورده به‌لوچه‌کانیان له‌وێش به‌ده‌رنا. به‌لام نه‌یان‌توانی هه‌رێمی باکووری توران که به‌ ناوی کیکانان ده‌ناسرا داگیر بکەن، له‌به‌رئه‌وه‌ی هه‌موو ئه‌و تیرانه‌ی کوردی به‌لوچ که شکستیان خواردبوو، له‌م هه‌رێمه‌دا کۆ بووپیوه‌وه و تیره‌کانی کوردی زابلستانیش واته‌: سه‌باحی، سنجایی، سفاری و زه‌نگه‌نه، بۆ یارمه‌تی و هاوه‌ڵی برا به‌لوچه‌کانیان هاتبوونه ناوچه‌ی کیکان. ئه‌مه‌ش بووه هۆی ئه‌وه‌ی هێزی به‌رگرییان پته‌وتر بێت و جدگاله‌کان ئه‌و هیمه‌ته‌یان نه‌بوو شالۆ به‌رنه سه‌ر کورده به‌لوچه‌کان.

هۆی یارمه‌تی کورده‌کانی زابلستان:

له پۆه‌لات و باشووره‌وه سنووری زابلستان به‌ توران و مه‌کرانه‌وه لکا بوو و فه‌رمانپه‌وای زابلستان میر برسان له نه‌ژادی کورد بوو و کاتێ ئهم باروودۆخه نه‌گونجابه‌وه‌ی کورده‌کانی توران و مه‌کرانی به‌دی کرد، دلی سووتا و له‌ناوچه‌ی ئه‌وانی به‌ بیهێزیی نه‌ژادی کورد زانی. هه‌روه‌ها، له‌وش ناگه‌دار بوو که به‌ له‌ناوچه‌ی ته‌واوی کورده‌کانی توران و مه‌کران، وه‌ی جدگاله‌کان به‌رز ده‌بیته‌وه و هانیان ده‌دا هێرش بۆ سه‌ر زابلستانیش بهێتن. له‌به‌ر ئهم هۆیانه، خۆی بۆ هاوه‌ڵیکردنی کورده به‌لوچه‌کان ئاماده کرد و به‌پێ کەوت.

شەرى سەختى "سۈھر ئابادان":

دۋاى داگىرکردنى ولايەتى مەكران و ناوچەى باشوور و ناوھندى ولايەتى توران، جدگالەكان لە سۈھر ئابادان كۆ بوونەوھ و سەرۆكەكەيان مېر "ئەگماران" لە قەلاى "نغان" لەگەل تيرەكانى: بنیان، مويىدان و تاگىن نىشتەجى بووبوو و لەگەل كاربەدەستەكانى خۆى لەم بگرە و بەستەدا بوون كە چۆن ھېرش بۆ سەر كىكان پايتەختى توران بەرن، كوردە بەلوچەكان ھەوالى ئەم پىلانەيان پى گەشت و زۆر بەچاپووك دەستى ھېرشىيان بردە سەر سۈھر ئابادان و لە پووبەرووى سەربازگەى جدگالەكان لەشكرى خۆيان بۆ شەرى پىزىبەندىي كەرد. بەرمەيان ھەموو تىكرا ھېرشىيان بردە سەر سەربازگەى دوژمن و شەريان دەست پى كەرد. مېرى زابلستان مېر برسان لەگەل تيرەكانى كوردى سەباحى، سىنجاوى، سفارى و زەنگەنە ھېرشىيان بردە سەر قۆلى راستى دوژمن، مېرى توران مېر كىكان لەگەل تيرەكانى كوردى براخۆى ھېرشىيان بردە سەر قۆلى لای ناوھندى لەشكرى دوژمن و مېرى مەكران مېر كباد لەگەل تيرەكانى ئەدرەكانى، ماملى و كرمانى شالاويان بردە سەر قۆلى چەپى لەشكرى جدگالەكان.

ئەم شەرى تا سى پۆز بەردەوام بوو، جدگالەكان شىكستىيان خوارد و پاشەكشەيان كەرد. پاشان مېرى جدگالەكان ھىزى بەرگىرکردنى لە خۆدا نەبىنى و داواى ئاشتىي كەرد و بەپىي پەيمانى ئاشتى دۆلى سۈھر ئابادان كرا بە سنوورى نىوان ناوچەى كوردە بەلوچەكان و جدگالەكان. دەلەين ئەم شەرى لە سالى ۲۹۰ى پىش زاین پووى داوھ.

لكاندنى ناوچەى كىكانان بە مېرنشېنىي زابلستان:

دۋاى ھاتنى يۆنانىيەكان و تيرەكانى جدگالەكانى سىندان، شىرازەى "بولكى" (ھۆزايەتى) كوردە بەلوچەكان لە مەكران و توران تىك چووبوو و لە بناخە دەرچووبوو. سەران و سەردارانى كوردە بەلوچەكان كە دىيادىتە و بە ئەزمون و كارزان و تىگەيشتوو بوون، لە شەرىكانى يۆنانى و جدگالەكاندا گىيانىيان بەخشىبوو. مېر راسن مشكانى لە چەنگى "كراپتوروس"ى سەرلەشكرى يۆنانى لە تەنگەى "مىلادا كوژرابوو، لەلايەكى تر مېر جاگىن سارونى، مېر ئاچاك

گريشكانى، مير بۆلان ماملى و مير توران كرمانى له شه پرى ئەسكەندەر پاشاى
 يۆنانى شههيد كرابوون و ههروهها مير شادين غوزدارى، مير نورگان ئەرمىلى و
 مير بهروز بۆلانى له شه پرى خوئناوى سوهر ئابادان كوژرابوون. له ئاو
 سهروكهكانى كورده بهلوچهكان تهنيا مير كيكان كيكانى و مير روشى گۆرانى له
 ليدان و كوشت و كوشتارانهدا به ساغى مابوونهوه و شههيد نهكرابوون. ئەمە
 له بهرئوهى شيوهى پيگخستنى هۆزايهتتى كورده بهلوچهكان تيك چوووبوو،
 نه ياندهتوانى سياسهت و به پيوه بهرايهتتى خويان بى يارمهتى و هاوهلى لايهنى تر
 به پيوه بهرن. بۆيه هيچ چارهيهكى تريان نه دۆزيبهوه جگه له وهى ناوچهى كيكانان
 به ميرنشيني زابلستانهوه بلكيكن و پتيهوه پتوهست بن.

به‌شی پینجه‌م

شارستانی کورده به‌لوچه‌کان

ئاینی کورده به‌لوچه‌کان:

ئاینی کورده‌کان به‌ر له‌گۆچکردنیان بۆ ناوچه‌کانی ماد، زۆر تاریک و نادیاره. به‌لام دوا‌ی هاتنیان بۆ ناوچه‌کانی ماد، له‌شوێنه‌وار و نیشانه‌کان وا دهرده‌که‌ویت که ئاهوراپهرست واته‌رۆشنایی پهرست بوونه، رووناکیان خۆش ویستوو و له‌تاریکی ترساوین و پیتی دلته‌نگ بوونه.

وشه‌ی ئاهورا له‌"ئا" و "هور" پێک هاتوو. هور مانای "ئاگر" دهدات و "ئا"ش مانای "هاتوو" ده‌گه‌یه‌نیت واته‌راستییه‌ک که له‌ئاگروه‌هاتبێت. ئهم راستیه‌ش چییه؟ "رووناکی"یه. کورده‌کان ئاگریان به‌هیمای ئهو راستیه‌ زانیوه. واته‌رووناکیان به‌پیرۆز زانیوه و ده‌یانپهرست. رۆژیشیان هه‌ر به‌م بۆنه‌یه‌وه که نیشاندهری راستیی رووناکییه‌ به‌پیرۆز زانیوه و ده‌یانپهرست.

کاتیک کورده به‌لوچه‌کانیش له‌توران و مه‌کران نیشته‌جێ بوون، ئاینی خۆیان به‌رو پێ دا و ئاینی به‌تپهرستی تورانییه‌کانیش که به‌ر له‌هاتنی کورده‌کان له‌م ولایه‌تانه‌ باوی هه‌بوو ته‌رک کرا.

نه‌ریتی ئاینی کورده‌کان زۆر ساده و ئاسان بووه. له‌رۆژیکدا سێ جار، له‌کاتی رۆژ هه‌له‌اتن و رۆژ ئاوابوون و چاشت یان نیوه‌رۆدا، ئاگریان ده‌پهرستی. پهرستگه‌که‌یان به‌"ئارین" که له‌"ئار"وه هاتوو ناو بردوو. به‌پاسه‌وانی ئاگردانی پهرستگه‌که‌یان ده‌گوت "ئاریوان"، به‌گشتی له‌هه‌ر شار و لادیه‌کدا ئاگردانیک هه‌بووه.

له‌ولایه‌تی توران دوو پهرستگه‌ی گه‌وره به‌ناوی "ئارین زاوک" و "ئارین هه‌لوان" هه‌بووه که فه‌رمانیه‌واکانی کورده به‌لوچه‌کان له‌شاری کیکان و غوزدار دروستیان کردبوو. ئهم دوو پهرستگه‌یه‌ له‌سه‌ر لووتکه‌ی چیا‌ی زاوک و هه‌لوان دروست

کراپوون. کورده بهلوچهکان ئەم دوو پەرستگەییەیان زۆر بە پیرۆز دەزانی و لە سالتیکدا دووجار، لە وەرزی بەهار و پایزدا، لە هەموو لایەکی توران و مەکرانەووە بۆ زیارەتی ئەم پەرستگەیانە دەهاتن. لەگەڵ هاتنی خۆشیاندا، دیاری و خواردنێکی زۆریان دەهێنا و چەندین پۆژ لەم پەرستگەییە پیرۆزەکاندا دوعایان دەکرد و خەریکی پەرستنی یەزدان دەبوون.

چۆنیەتی دروستکردنی ببنای ئارین (پەرستگە):

لەبەرئەوێ داوونەریتی ئاینی کورده بهلوچهکان زۆر سادە بوو، چۆنیەتی دروستکردنی پەرستگەکەشیان لە پرووی پازاندنەووە و نەخشاندنەووەی دەرەکی پاک بوو.

کورده بهلوچهکان لە دینداری درتغییان نەکردوو. هەر بۆیە ببنای پەرستگەکەیان پان و بەرین بوو و بە شێوەی لاکێشەیی دروست کراوە و تێیدا شەو و پۆژ ئاگر کراوەتەووە و خەلک بۆ پەرستنی یەزدان کە پرووناکییان بە نووری ئەو دەزانی دەهاتنە ژووری پەرستگەکە. لە ناوێندی ژووری پەرستگەکەدا بازەنێک هەبوو کە تێیدا سێ ئاگردان هەبوو هەموو کات ئاگریان تێدا دەسووتا. خەلکانی پەرستیاریش لە دەوری ئەم بازەنەیدا دادەنیشن و نووری یەزدانیان دەپەرستی.

داوونەریتی کورده بهلوچهکان:

أ. کورده بهلوچهکان باوەڕیان بە ژبانی پاش مردن نەبوو و مەرگیان بە هۆی پچرانی پتوهندیی بەردەوامی لە ئەهریمەن زانیو. سەرەتا لاشەی مردوویان نەناشتوو و لەسەر بەرد یان لە جێگەی بەرزدا بەجێیان هێشتوو بۆ ئەوێ بאלندە و ئاژەڵ بیانخۆن و دووبارە ببنەووە بەشێک لە جەستەی گیانەوهران. بەلام لە دوایدا، ئەم نەریتەیان تەڕک کرد و مردوویان لەناو جەپەیی گەورە داناو و لەناو کتووەکاندا ناشتوویان.

ب. نەریتی مارەپڕین لە نێوانیاندا باو نەبوو. بۆ ئەنجامدانی زەماوێند، تەنیا زەمازەندی هەردوولا واتە ژن و پیاو و باوک یان سەرۆکی بێمالە پتووست بوو.

ج. فره‌ژنی له‌ناو کورده‌کاندا یاساخ نه‌بووه، به‌لام پتک گه‌یشتنی ناشه‌ری (زینا) به سه‌ختی یاساخ بووه.

ج. دایک و کچ و خوشکیان به ژن نه‌هیناوه و زه‌ماوه‌ند له‌گه‌لیاندا حه‌رام بووه.

ه. نه‌ریتی خه‌ته‌نه‌کردنیان له‌ناو باو نه‌بووه.

و. که‌ه‌کان تا کاتی بال‌فی شه‌لواریان له‌پا نه‌کردووه.

ز. کوره‌کان تا ته‌مه‌نی بال‌فبوون پشت‌ینیان له‌پشت نه‌کردووه و له‌شه‌پدا کوشتیان یاساخ بووه.

ج. کورده به‌لوچه‌کان له‌پرووی پیش‌ه‌وه کۆچه‌ر و په‌مه‌دار بوونه. می‌گه‌ل و مه‌روم‌ال‌اتی زۆریان هه‌بووه و به‌گالیسکه بزاون.

ح. کورده به‌لوچه‌کان خوویان به‌نیشته‌جیبوونی یه‌ک جیبی نه‌بووه، هه‌ر بۆیه‌ش کویتان و گه‌رمیانیان کردووه.

ی. پاشان که ژیا‌نی شاریان هه‌ل‌ب‌زارد، ده‌ستیان به‌پیشه‌ی کشتوکا‌ل، باخه‌وانی و دارچاندن کردووه. له‌گه‌ل نه‌وه‌شدا، بق زه‌خیرمه‌کردنی ئاو، به‌نداوی وایان دروست کرد که به‌دیتنی مرۆف سه‌ری ده‌سو‌رمی.

ک. ده‌سه‌لاتی بنه‌ماله‌ لای باوک و گه‌وره‌ی بنه‌ماله‌ که بووه. پاشان سه‌روک هۆزه‌کانیش له‌چاره‌سه‌ری کیشه‌ گرینگه‌کان بریارده‌ر بوونه. له‌هه‌موو کیشه‌ ناوه‌خۆبیه‌کانی تر، ده‌سه‌لاتی چاره‌سه‌رکردن به‌ته‌واوی له‌ده‌ست سه‌روک هۆز و ریش‌سپیه‌کاندا بووه.

ل. کاتیک له‌ژێر ده‌سه‌لاتی سو‌لتانیکدا بوونایه، ته‌نیا سه‌روک هۆزه‌کان لایه‌نی پیه‌وه‌ندیکار له‌گه‌ل سو‌لتاندا بوونه. ئه‌م لایه‌نه پیه‌وه‌ندیکارییه‌ش پیه‌وه‌ندیی به‌ئیشوکاری سیاسی و میریی وه‌کو شه‌پ، ناشتی، باج، له‌شکر و نمونه‌ی نه‌وانه بووه.

م. له‌گه‌ل دراو نه‌وه‌نده ئاشنا نه‌بوونه. پیداو‌یسته‌یه‌کانی خۆیان ته‌نیا له‌پێگه‌ی ئالوگۆری که‌لوپه‌له‌وه به‌ده‌ست هیناوه.

ن. جلوه‌رگ و که‌وشیان زۆر به‌ساده‌یی له‌خووری و پێستی ئازه‌لی خۆمالی یان کپوی دروست کردووه.

س. ژنهکان له نیشوکاری پښانه‌دا شان به‌شانی پیاوړه‌کان کاریان کړدووه.
ع. چه‌کی کورده به‌لوچه‌کان له تیروکه‌وان، گورز، شمشیر، خه‌نجر، گوریسی پاو
و به‌رده‌قانی پیکهاتووه.

غ. نه‌ریتی "حال گرتن"^{۱۲}، نه‌ریتی حال گرتن له‌ناو کورده به‌لوچه‌کاندا باو بووه.
کاتیک که‌سیکی غریب هاتووته ناو شاریک یان گوندیک و چووته مالی
که‌سیک، خاوه‌ن مال پاش به‌خیر هاتن، هوالی سه‌فه‌ره‌کی لی پرسویه. له‌م
پرووه خاوه‌ن مال هوی هاتنی که‌سه‌که‌ی بډ دهرکه‌وتووه.

ش. نه‌ریتی حول. کورده به‌لوچه‌کان له‌شکری ه‌رده‌م ناماده‌یان نه‌بووه. له‌به‌رته‌وه،
له‌کاتی شه‌ردا له‌ ږنگی جاړچییانه‌وه هوالی شه‌ریان به‌ ناو ولادتا بلاو
کړدووته‌وه و سربازو کورده به‌لوچه‌کانیان ټاگه‌دار کړدووته‌وه. به‌مجوره
ه‌وال گه‌یاندنه‌یان کوتووه "حول". حول وشه‌یه‌کی کوردیبه‌ که‌ به‌ مانای
ناشکر اکر دیت. له‌کاتی نه‌ریتی حولدا، شوینی کویونه‌وه‌ی
سربازو کانیشیان دیاری کړدووه. به‌مجوره، سربازی له‌شکری کورده
به‌لوچه‌کانیش له‌ شوینانه کوی دهبوونه‌وه.

کشتوکالی کورده به‌لوچه‌کان:

سه‌رمتا کاتیک کورده به‌لوچه‌کان له‌ ناوه‌راستی ناسیاوه کویان کرد و هاتنه
ماد، وه‌کو پیشه‌ کویچر و په‌ودار بوونه و مال و سه‌روعت و سامانیان له‌ میگل و
مه‌رومالات پیکهاتووه. به‌کشتوکال تامه‌زرق نه‌بوونه و به‌ گالیسکه سه‌فه‌ریان
کړدووه.

به‌لام نهم جوره ژیانه گورانکاری به‌سه‌ردا دیت کاتیک له‌ سالی ۸۵۰ پی‌ش
زاین میری مه‌زنی کورده‌کان "که‌یقوباد" بنه‌مای سه‌لته‌نه‌تی مادی دانا و هیترشی
کرده سر ولاتی توران و توانی له‌ناوی بیات و ولایه‌ته‌کانی لی داکیر بکات که‌ پیک
هاتبوون له: سوغدستان، کابلستان، زابلستان، توران و مه‌کران. که‌یقوباد پاشان
تیره‌مکانی کوردی به‌لوچی له‌وانه براخوی، ئه‌دره‌گانی، ماملی و کرمانی له

۱۲. نووسه نهم نه‌ریتیه‌ی به‌ "حال گرتن" پی ناساندووه که‌ له‌ کوردی نهم سه‌رده‌مه‌ش هر
به‌ حال گرتن یان ه‌وال پرسین دیت.

ولایه‌ت‌ه‌کانی توران و مه‌کران بِلّو کرده‌وه. ئەم تیرانه له توران و مه‌کران نیشته‌جی بوون و پاشان دەستیان به کاری کشتوکالی کرد. بۆ ئەم مه‌به‌سته‌ش کاریزیان هه‌لگه‌ند و به‌ربه‌ستی ئاویان هه‌لبه‌ستا و سوودی زۆریان له به‌روبوومی کشتوکال به‌ده‌ست هێنا.

زمانی کورده به‌لوچه‌کان:

کورده پۆه‌لاتییه‌کان واته کورده‌مکانی ماد به هه‌مان زمان وتووێژیان کردووه که ئاوێستای پێ نووسراوه. کاتیک کورده براخۆیی، نه‌دره‌گانی، کرمانی و ماملییه‌کان هاتنه ناو خاکی توران و مه‌کران، هه‌ر به‌و زمانه گفتوگۆیان ده‌کرد. له‌به‌ر ئەم هۆیه، خه‌لکه خۆمالییه‌کان ناویان لی ناون "کورده‌گال" واته ئه‌و خه‌لکه‌نای که به‌ زمانی کوردی ده‌ئاخفن.

بیژهره‌کان ده‌گێرینه‌وه که کاتیک که‌ی‌قوباد پاشای ماد ولاتی تورانی داگیر کرد و کورده‌کان ده‌سه‌لاتی ولایه‌تی توران و مه‌کران و زابله‌ستانیان گرته ده‌ست، هه‌ندیک له هۆزه تورانییه‌کان تورانیان به‌جی نه‌هێشت و نه‌چوونه سوغدستان که نیشتمانی په‌سه‌نی بابیرانیان بوو و فه‌رمانه‌ی‌ی کورده‌کانیان قه‌بوول کرد. ئەو هۆزه‌ تورکانه که کۆچیان نه‌کرد ناوه‌کانیان به‌مجۆره‌ی خواره‌وه‌یه:

گرگای،

گندارچی،

هه‌نگاسارتی،

موچارک،

ره‌زنداک،

سه‌میغان،

سورغان،

مه‌ندغار،

داهیماک،

ره‌تگاسارتی،

میموجاندک،

جوگمان،
 هوناک،
 جەسفاک،
 بەزنجەک،
 ئەلیاتون،
 کاوکان،
 ئەرزنگی،
 سارغون، و
 کالداش.

ئەم ھۆزە تورانییانە بە زمانی تورکی وتووێژیان دەکرد و دوای ئەوەی ملکهچی دەسلەلاتی کوردەکان بوون، تیکەلەویان لەگەڵ کۆمەلگەی کوردەکان دروست کرد و پێیانەوێ پێوەست بوون. ئەمەش بەو مەبەستە پێوەندیی بڕایەتیی نێوانیان بەهێزتر بێت.

ئەم تیکەلەوێ کوردە براخۆییەکان لەگەڵ ھۆزە تورانییەکان بوو ھۆی گۆڕینی زمانەکیان. ئەم دوو زمانە، واتە کوردی و تورکی، کارتیکیەریان لەسەر یەک دانا و لەگەڵ پەوتی سەردەم، کوردە براخۆییەکان پەیفینیان بە کوردی و تورکی برەو پێ دا.

پێژیمی لەشکریی کوردە بەلوچەکان:

لە سەلتەنەتی ماد بۆ پارێزگاری و بەرگری و ئاسایشی ناوھەخۆی ولات، لە ھەموو ولایەتەکان شتوازی لەشکریی کوردەکان وەک یەک و یەكسان بوو. سوپا لە پیاو پیکھاتوو و گەنجانی ھۆزە کوردەکانیان بە سەرباز و مەردەگرت و سەرۆک و سەرداران بەسالاچوو و دنیادیتە و پێکھەر و بە ئەزمونی شەپ دەبوونە بە پێوەریان.

ئەو دەستەیی ھۆزەکانی کورد کە پیر و پێشسپی بوون و بە ھۆی بێھێزی توانای بەشداریکردنی شەریان نەبوو، لە کاتی شەپ چاودێری ژن و منداڵ و شاژنەکانیان دەکرد. ھەروەھا، ئەرکی پاسەوانیکردنی مەرھومالەت و چوارپێی

باره لگر و کپلگه و زهویوزاریشیان له ئهستۆدا بوو.

نوێنرایهتی سوپای کورده بهلوچهکان:

سوپای کوردهکانی توران و مهکران بهسهه چهند بهشدا دابهش بووه. به هر بهشیکى لهشکریان گوتووه "بولک" که ناوهکانیان بهم شتیهیه بووه: کیکان بولک، گۆزان بولک، سارون بولک، غوزدار بولک، مشکان بولک، ئهرمیل بولک، بۆلان بولک، گریشکان بولک، ئهدرهگان بولک، مامل بولک و کرمان بولک. لهسهه ئالاکهیان وینهی سههه پلنگ کیشراوه.

بولک له چهندین تیره (تایفه)، تیره له چهندین بهرمباب (عهشیره)، بهرهبابیش له چهندین "شهلوار" وه پیکهاتووه. به خێزانی باوکیک که چهندین مندالی ههبووه گوتووه شهلوار. بهمجۆره، شهلوار له گهجنانی چهند شهلواریکی یهک باوکهوه پیکهاتووه. له سهربازانی چهند شهلواری تیره و بهرهبابهوه "پارین"یان پیک هێناوه. له سهربازانی چهند پارینی تیرهوه "جوک" پیک هاتووه و له جوکهکانی ههزیش "بولک"یان پیک هێناوه.

لهشکری کوردهکانی توران و مهکران به سهه دوو بهشدا دابهش بوونه: سهربازانی پیاوهپۆ و سواره. بهم دوو بهشیان گوتووه "پایی" و "سوارهس"ی لهشکر. لهشکری پیاوهپۆ له سهه دهسته: تیرهاوێژ، شمشیرهوشین و بهردهقانیهاوێژ پیکهاتووه. له شهه شمشیرهوشینهکان له دواى تیرهاوێژهکانهوه رادهوهستان و هاوکاریان دهکردن. له پاش ئهمانیشهوه بهردهقانیهاوێژهکان له کهمین دهوهستان. بهردهقانیهاوێژهکان ئهوه دهستهیهى لهشکر بوونه که به بهردهقانی دوژمنیان بهردهباران کردووه. خهڵکانی ئهم دهستهیه ئهوهنده به چاپوکی بهردهبارانیان کردووه که دوژمن خۆیان پێ رانهگیراوه و شکاون.

لهشکری سوار له دوو دهسته: سوارانی بارسووک و سوارانی بارگران پیکهاتووه. سوارانی بارگران ههموو جۆره چهکیکیان ههلگرتووه و سوارانی بارسووکیش تهنیا تیروکهوان یان نێزهیان ههلگرتووه.

کورده بهلوچهکان ههچ لهشکرى ههموو کات ئامادهیان نهبووه، ههلبهته ههتیکى بچووکی سهربازیان ههبووه که به ناوی پاسهوانانی سندان دهناسران و له تیرهکانی کورده بهلوچهکان پیکهاتیبون. ئهم ههیزه لهسهه سنووری هاویهشی

توران و سندان دامه زرابوو و ئهركيان ئيشكگرتنى ئو سنوورانه بووه، بق ئهوهى
له كاتى هيرشى دوژمن ههلى بهرگريکردن ئاسان بىت.
ناوى پلهدارهكانى لهشكرى كوردهكان بهمجۆره بووه:

سهران ميران،

سهران بولك،

سهران چوك،

سهران پارين، و

سهران شهلوار.

پژيمى مهدهنى كورده بهلوچهكان:

پژيمى لهشكرى و مهدهنى كوردهكانى مهكران و توران هاوچەشن بووه.
جياوازييان تهنيا ئهوهنده بووه كه پژيمى لهشكرى پيوهنديى به بهرگريکردنى
ولات له هيرشى دوژمن و پژيمى مهدهنىش پيوهنديى به بهرپوهبهرايهتى
مهدهنييهوه بووه.

پژيمى مهدهنى كوردهكان لهسەر بناخه پيوهنديى برايانه نيوان هۆزهكان
دامهزراوه. هۆز له تيره، تيره له چەند بهرهباب و بهرهبابيش له چەند بنهماله يان
"حهلهك" هوه پێك هاتوو، به هۆزيان گوتوو "تمن" يان "بولك"، به تيرهيان گوتوو
چوك، به بهرهبابيان گوتوو پارين، هەر پارينيكيش له چەند شهلوار يان حهلهكهوه
پێكهاتوو.

له پژيمى مهدهنيدا، هۆزهكان لهژير دسهلاتى سهركردهيهكى مهزندا بوونه كه
به نازناوى "مير ميران" بهناويانگ بووه. هەر هۆز و تيره و بهرهباب و
شهلواريكيش سهركى تايبهتى خۆى ههبووه كه كوردهكان پتيان گوتوون: ميران،
سهركوڤ، كماش و واجه. هەر بهم شتياوه پژيمى مهدهنى كورده بهلوچهكان
بهپتوه براوه.

لادى و گوند و شاره كوردهكان:

له سهردهمى كۆندا، له كاتى دسهلاتدارى ماد، ولايهتهكانى توران و مهكران و

زابلستان زۆر سەرسەوز و تەپ و بە پیت بوو و خەلکەکانیان ئاسوودە و خوشحال بوونە. لە هەموو لایەکی ئەم سەرزەوییانە، لادێ و گوند و شارەکان ئاوەدان و بە پۆنەق بوونە.

لە شارە کۆنەکان ئیستاش هەندێکیان بە ئاوەدانی ماوەتووە، هەرچەندە ئاوەکانیان گۆراوە. بەلام زۆریەکی لادێ و گوند و شارەکان لەگەڵ پەوتی سەردەم وێران و کاول بوونە و لەناو چوونە و ئیستا تەنیا شوێنەوارەکانیان ماوە و پێیان دەلێن "تەپە".

بهشی شهشهم

پیشهی کورده بهلوچهکان

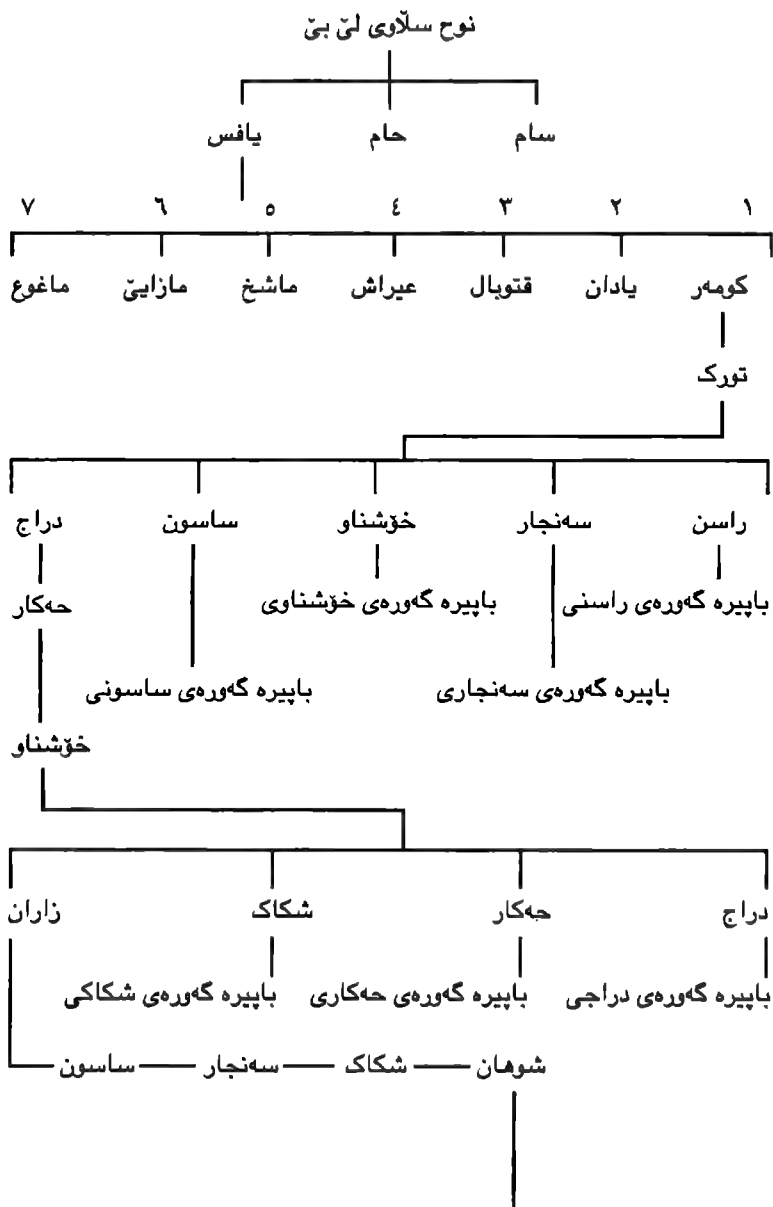
پیشهی کورده براخۆییبه بهلوچهکان:

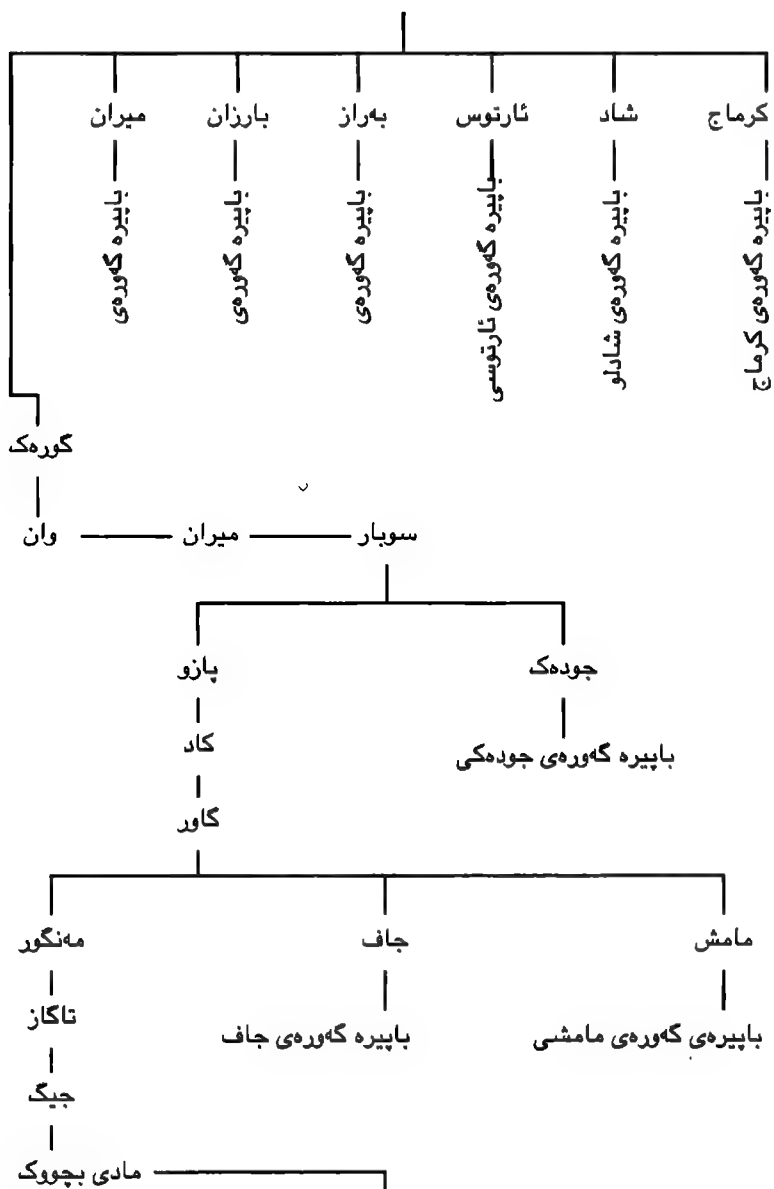
بهپتی سهراچاوه و بهلگهنامه میژووویییهکان، کورد بهسهرد دوو بهشدا دابهش دهبن. بهشی یهکهه ئه کوردانهن که له لای ئارارات و زنجیره چپای جودییهوه هاتوون و له درێژایی ناوچهی دیجله و فورات له پۆئاوا تا سووریا و کهناکهانی دهریای پۆم و له پۆهلات تا کهنداوی فارس و لیوارهکانی دهریای عومان بلّو بوونهتهوه. تیره پهسهنهکانی ئه بهشه له لۆلۆ، گوئی، کاسو و سویاری پیکهاتوون. ئه تیره کوردانه له بهرتهوهی له لای پۆئاوای دهریای خهزهروه هاتوون به کوردی پۆئاوایی دهناسرین.

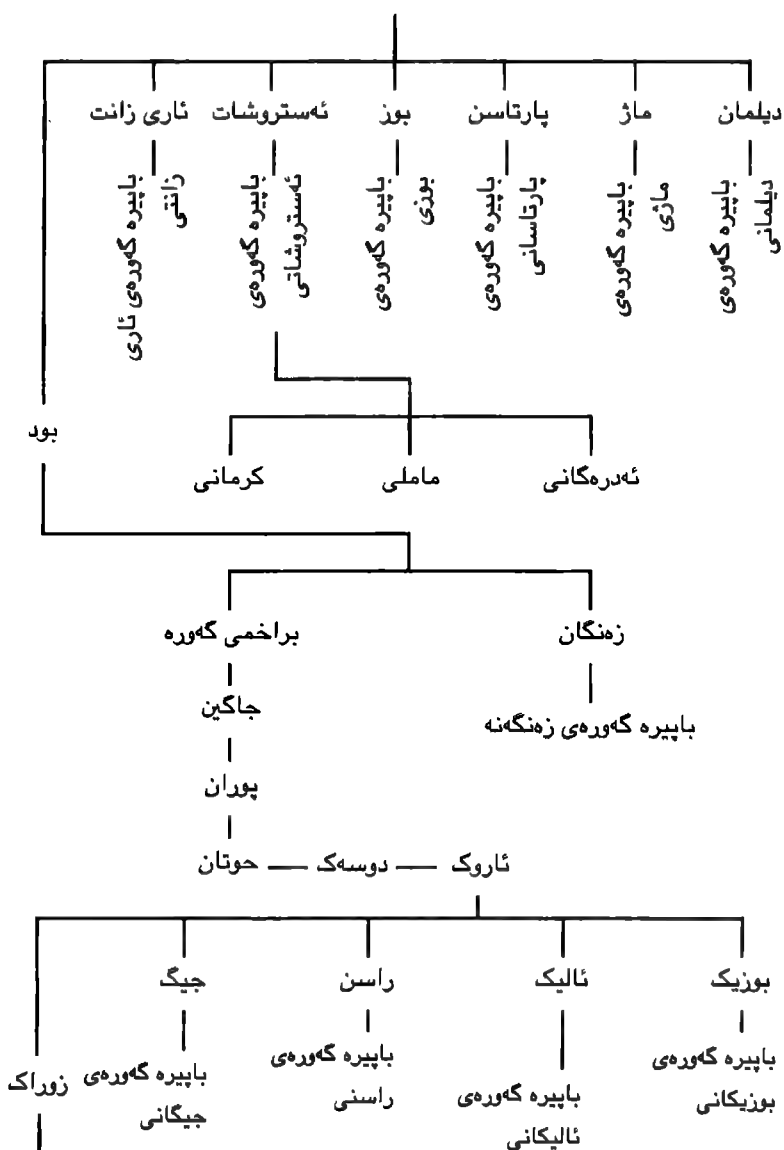
بهشی دووه ئه کوردانهن که له ناوهراستی ئاسیاوه بهرمو پۆهلاتی ئیرانی ئه سهردمه هاتوون و له وێهش به پۆهلاتی دهریای خهزهروه تی پهرین و له باشووری ئه گۆماوه له ناوچهی ئهتروپان بلّو بوونهتهوه و نیشتهجی بوونه. تیره پهسهنهکانی ئه بهشه له ماد، ناهیری و کاردۆخ پیکهاتوون. ئه ولاته پان و بهرینهشی که تیدا نیشتهجی بوون به بۆنهی ناوی مادهوه به مادایی یان میدیا ناساند. ئه حهوت تیره، تیره پهسهنهکانی کوردن و له دوایدا تیرهی فهرعیی تریان لی جیا بووتهوه و ههریک لهم فهرعانهش بۆ خۆی گۆراوه به تیره یان هۆژیک. ئه بهشهی دووهمی کوردهکان به کوردی پۆهلاتیشیان پێ دهلین.

کوردی براخۆیی و ئه درهگانی و ماملی و کرمانی له هۆزی ماد جیا بوونهتهوه. له بهر ئهوه لیره درێژه به باسکردنی بنهچهی تیرهکانی تری کورد نادهین و دینه سهر باسکردنی پیرههی هۆزی ماد.

له باسکردنی پیرهشدا، له هه زههتی نوحهوه، سلّوی لی بی، دهست پێ دهکین که دواي تۆفانهکه باوکه ئادهمی دووهمی مرقّایهتی بووه:

براخمی بچووک

کیکان گۆزان سارون غوز مشکان ئه‌رمیل بۆلان کریشکان

۱. کیکان، زوراک، سہنگین، ئارین، پندران، داخو، زیبار، ئومران، سہنگین،
خومان، کیکان.

ب. گۆران، شیدان، باشمان، دهلوت، زینل، تەکش، کاش، شیدان، کوساد،
باشمان، گۆران.

ج. سارون، زیدہک، باشوک، کورتی، لاسین، مامش، دوسہک، سارم، باسیر،
داخور، زاخو.

د. غوز، نهورام، لاسين، دوغان، کاتين، گيومر، غوز، گوروس، ماهک، زوچاپ،
مهران.

خ. مشكان، نهيله، ئوكى، مشكان، نهيله، باشار، مرداس، گيلهك، توراب، كويان، مشكان.

و. ئەرمىل، مەرزەك، زىزان، كۆيان، مەنگۈر، سابۇل، مەرزەك، زىزان، كاش،
شابل، ئەرمىل.

ز. بۆلەن. زىنل. بوزىك. كازان. مهليل. كارچى. شاگان. شوهان. كرماچ. بوزىك.
بۆلەن.

س. گريشکان، بهروز، باسير، گيژ، بولاک، بهروز، گريشکان، کرهچک، ماخان، چرموک، لهرزين،

پاشایه‌تیی بنه‌ماله‌ی پیشدادییه‌کان:

کاتیک ماده‌کان به‌رو ناوچه‌ی ئه‌تروپان خوارووی گۆماوی خه‌زهر کۆچیان کرد و له‌وئ نیشته‌جۆ بوون، به‌هۆی نیشته‌جۆبوونیان ناوچه‌که به‌ ناوی ماد ناسرا و ناویانگی دهرکرد. ئهم ناوچه‌یه‌ که‌وتووته‌ ده‌وروبه‌ری باکور و باشووری ئه‌سه‌هان (ئه‌سه‌هان) و ئه‌کباتان (هه‌مه‌دان).

ئهم ده‌سته‌یه‌ی کورده‌کان سه‌ره‌تا به‌ش به‌ش بوونه و هه‌ر به‌شیکیش خاوه‌نی سه‌رۆکی تایبه‌تی خۆی بووه. پيشه‌يان ئاژه‌لداري بووه و خۆيان به‌ چالاکیي سياسييه‌وه سه‌رقاڵ نه‌کردوه و له‌ژێر ده‌سه‌لات و فه‌رمانه‌هواييي کله‌ه، ئاشوور، بابل و عیلام ژيانيان به‌سه‌ر بردوه. به‌لام دواي پووخانی فه‌رمانه‌هواييي ئهم بنه‌مالانه، ولاتی ماد و پارس له‌ژێر ده‌ستی ئه‌وان پزگاری بوو و بۆیه‌که‌م جار بنه‌ماله‌یه‌کی خۆمالیي ماد و پارس ناسراو به‌ "پيشدادی" پاشایه‌تیی خۆيان له‌ ماد و پارس دامه‌زراند و تا شه‌ش پشت فه‌رمانه‌هوايييان کرد.

چه‌مشید دامه‌زرێنهری ده‌وله‌تی پیشدادیه‌کان بوو و ناوی پادشاکانی ئهم بنه‌ماله‌یه‌ به‌مجۆره‌یه: چه‌مشید، ئه‌پیتان، فه‌ره‌یدوون، مه‌نوجهر، ته‌هماسب، وشتاپ و گرشاسب. گرشاسب دوا پاشای زنجیره‌ی فه‌رمانه‌هواکانی بنه‌ماله‌ی پیشدادی بووه. دواي مردنی ئه‌و، ولاتی ماد و فارس دووچارى بیه‌تزی و بۆشایی ده‌سه‌لاتی بووه. هۆکاری ئه‌مه‌ش ده‌که‌رايه‌وه بۆ ئه‌وه‌ی که له بنه‌ماله‌ی پیشدادیه‌کان که‌سیکی وا نه‌بووه شایسته‌ی ته‌ختی سه‌لته‌نه‌ته‌که‌ بێت.

له‌و کاته، ئه‌فراسیاب له‌ توران پاشا بووه و خه‌لکانی هۆزه‌کانی کورد و هۆزه‌کانی تری ماد و فارس به‌پێوه‌به‌رایه‌تی و ده‌سه‌لاتداری ئه‌ویان په‌سند نه‌بووه. له‌به‌رئه‌وه‌ی ئه‌فراسیاب پاشایه‌کی به‌دکدار و به‌دخو و سروشت خراپ بووه. هه‌موو میر و سه‌رۆک و سه‌ردارانی ماد و فارسیش خواستباری ئه‌وه‌ بوون ولاتی ماد و پارس له‌ هیرش و په‌فتاری خراپ و له‌ پاده‌به‌ده‌ری ئاشوور پزگاری بێت. هه‌ر بۆیه‌ که‌یقوباد سه‌رۆکی مه‌زنی ماده‌ کورده‌کان که به‌ زانایی و دادپه‌روه‌ری به‌ناویانگ بوو خسته‌ سه‌ر ته‌ختی سه‌لته‌نه‌تی ماد. له‌ ئاکامی ئهم به‌رخۆدانه، پاشایه‌تیی سه‌لته‌نه‌تی ماد و پارس له بنه‌ماله‌ی پیشدادیه‌وه هاته ده‌ست ماده‌کان.

میژوونووسه‌کان ناوچه‌ی مادیان به "کیان" و بنه‌ماله‌ی مادیان به "کیانی" ش ناساندووه. پاش رووخانی دهسه‌لاتی پیشدادیه‌کان، سهران و سهردارانی هۆزی کورده ماده‌کان به گشتی و سه‌رۆکه‌کانی هۆزه‌کانی پارس، گیل، دیلم و خه‌زهر دوا‌ی پرس و پا و پاویژکاری دوور و دریژ به‌م ئاکامه‌گه‌یشتن که سه‌رۆکی مه‌زنی ماده کورده‌کان که‌یقوباد که به‌ئاوه‌زی و دادپه‌روه‌ری و کارزانی به‌ناویانگ بوو به دهسه‌لاتداری ته‌ختی سه‌لته‌نەت هه‌لبژێرن. له‌و کاته، کوردی براخۆیی تیره‌یه‌کی به‌توانا و مه‌زنی نه‌ته‌وه‌ی کورد بووه و له‌گه‌ڵ په‌وتی میژوو هه‌شت به‌ره‌بابی گه‌وره‌ی لی به‌دی هاتووه که ناوه‌کانیان به‌م چه‌شنه‌یه: کیکانی، گۆزانی، سارونی، غوزداری، مشکانی، ئه‌رمیلی، بۆلانی و گریشکانی.

میری گه‌وره‌ی ئه‌م تیرانه میر کیکان بووه که له تیره‌ی کیکانییه‌کان بووه. هه‌ر یه‌کێک له تیره‌کانی تری هۆزی براخۆیی خاوه‌نی سه‌رۆکیکی تایبه‌تی بووه که ناوه‌کانیان به‌م شێوه‌یه: میر گۆزان، سه‌رۆکی تیره‌ی گۆزانی، میر زاخو سه‌رۆکی تیره‌ی ساروکی، میر مه‌هران سه‌رۆکی تیره‌ی غوزداری، میر مشکان سه‌رۆکی تیره‌ی مشکانی، میر ئه‌رمیل سه‌رۆکی تیره‌ی ئه‌رمیلی، میر بۆلان سه‌رۆکی تیره‌ی بۆلانی و میر له‌رزین سه‌رۆکی تیره‌ی گریشکانی.

ئه‌م تیرانه وه‌کو هۆزه‌کانی تری کورد له ناوچه‌ی ماد نیشته‌جێ بوونه. کاتیک که‌یقوباد میری مه‌زنی ماده کورده‌کان هاته سه‌ر ته‌ختی سه‌لته‌نه‌تی ماد و بنه‌ماله‌که‌ی تا شەش پشت پاشایه‌تی کرد، له سه‌رده‌می ئه‌م پاشایانه‌ی بنه‌ماله‌ی ماد که هه‌ندێ میژوونووسی کۆن به بنه‌ماله‌ی کیانی‌شیان نووسیوه، واته که‌یقوباد، که‌یکاووس، توس، فه‌ریبوز، کواکسار و ئازدیاک، پێشه‌ی میره‌کانی تیره‌کانی کوردی براخۆیی به‌م چه‌شنه‌ی خواره‌وه بووه:

- ا. تیره‌ی کیکانی: کیکان، زوراک، وشتاب، زگرین، زیبار، براخم، گۆزان.
- ب. تیره‌ی گۆزانی: گۆزان، کره‌جک، شادین، کاش، رامین، بوغاز، راسن.
- ج. تیره‌ی سارونی: زاخو، سه‌لدوز، شاگین، سابول، سورچن، مانێ، شوهان.
- د. تیره‌ی غوزداری: مه‌هران، کیتون، کاشک، کیچان، مانور، گاور، مه‌هران.
- ه. تیره‌ی مشکانی: مشکان، مرداس، کره‌مجل، گل‌باگ، توراب، مانور، به‌یگر.
- و. تیره‌ی ئه‌رمیلی: ئه‌رمیل، مشکان، خومان، کله‌جک، کرماج، گوره‌ن، کوساد.

ز. تیره‌ی بۆلانی: بۆلان، باجهل، پوران، خومان، کیتون، ترمان، حه‌کار.

خ. تیره‌ی گریشکانی: له‌رزین، تادی، زیدان، به‌روش، پازو، تابین، خیزان.

دوای ۲۰۰ سال، پاشایه‌تیی بنه‌ماله‌ی ماد کۆتاییی پێ هات و فه‌رمانه‌ه‌وایی بنه‌ماله‌ی هه‌خامه‌نشی ده‌ستی پێ کرد و کوورشی مه‌زن میری تیره‌ی هه‌خامه‌نشی هاته‌ سه‌ر ته‌ختی سه‌لته‌نه‌تی ماد و فارس، پاشایه‌تیی ئه‌م بنه‌ماله‌یه تا ۲۲۰ سال فه‌رمانه‌ه‌وایییان کرد و له‌ سه‌رده‌می فه‌رمانه‌ه‌وایی ئه‌وان ریشه‌ی سه‌رۆکه‌کانی تیره‌کانی کوردی براخۆیی به‌م شتوهیه‌ بووه:

ا. تیره‌ی کیکانی: زرشان، زوران، ئه‌رجان، شاموز، براخم، سابول، نورگان، کیانوش، کیکان.

ب. تیره‌ی گۆرانی: ناگان، دوج، چرموک، کازان، زینل، گۆزان، مه‌هران، گیشار، روشی.

ج. تیره‌ی سارونی: نیرمان، هینار، کابو، مرداس، ریگان، کیتون، باشوک، ئیناخ، جاگین.

د. تیره‌ی غوزداری: شیشار، کاشک، دیلم، خه‌رزان، کوساد، مشکان، بیفل، کره‌مجل، شادین.

ه. تیره‌ی مشکانی: گورگین، بولور، توتک، دوغان، کاتین، زروان، بوزیک، براخم، راسن.

و. تیره‌ی ئه‌رمیلی: باهور، ئاماچ، که‌مبیل، باسیر، بولاک، ئه‌ورام، ئوکی، زهرین، نورگان.

ز. تیره‌ی بۆلانی: بوغا، ده‌رنیل، خیزان، مشکان، سیکران، ساسون، که‌ل غه‌ل، لاکور، به‌روز.

ح. تیره‌ی گریشکانی: سه‌مبان، زیده‌ک، پیلار، ماخان، سارم، دارون، نوغی، بلباس، ئاچاک.

کاتیک ئه‌سکه‌نده‌ری مه‌قدۆنی پاشای یۆنان هێرشێ کرده‌ سه‌ر سه‌لته‌نه‌تی ماد و پارس و فه‌رمانه‌ه‌وایه‌تیی بنه‌ماله‌ی هه‌خامه‌نشیه‌یه‌کانی کۆتا پێ هێنا، ئه‌م میرانه‌ی تیره‌کانی کوردی براخۆیی دژی سوپای یۆنانیه‌یه‌کان له‌ مه‌کران و توران

چه‌نگان:

میری مەزن میر کیکان کیکانی، میر روشی گۆرانی، میر جاگین سارونی، میر شادین غوزداری، میر راسن مشکانی، میر نورگان ئەرمیلی، میر بەروز بۆلانی و میر ئاچاک گریشکانی.

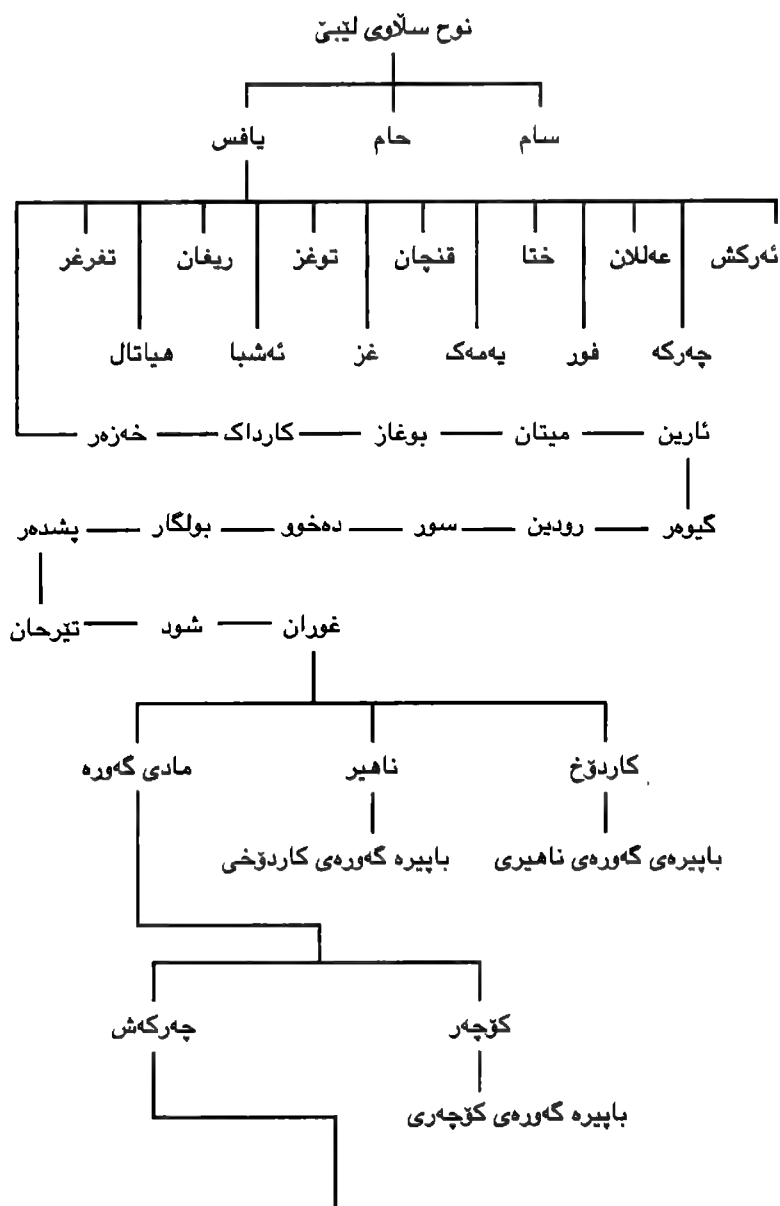
پیشەیی کوردە بەلوچەکانی ئەدرەگانی، ماملی و کرمانی:

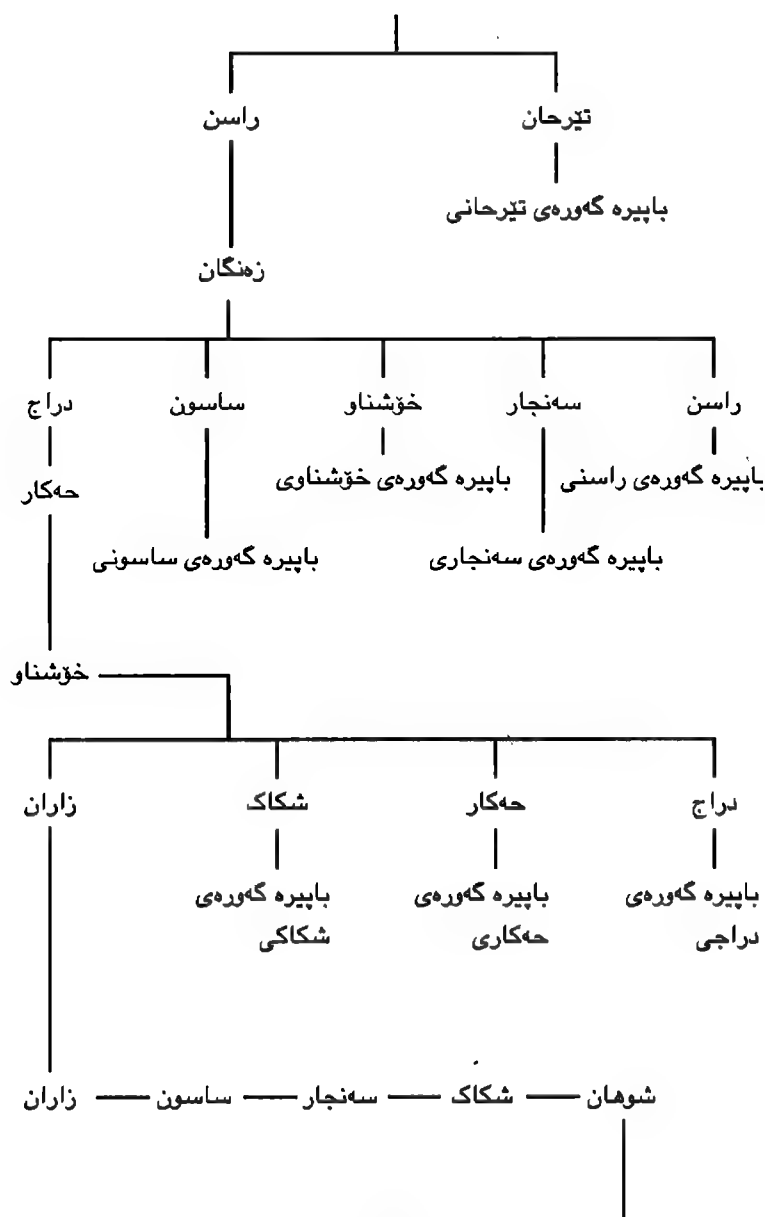
دوای باسکردنی پیشە و نەژادی کوردە زەنگەنەکانی زابلیستان و کوردە براخۆییەکانی توران، دێینە سەر باسی پیشەیی کوردە ئەدرەگانی، ماملی و کرمانییەکانی مەکران. ئەم تیرانەش لە دەستەیی کوردەکانی پۆه‌لاتن و باپیرە گەورەیی ئەمانیش وەکو تیرەکانی براخۆیی و زەنگەنە مادی بچووکه.

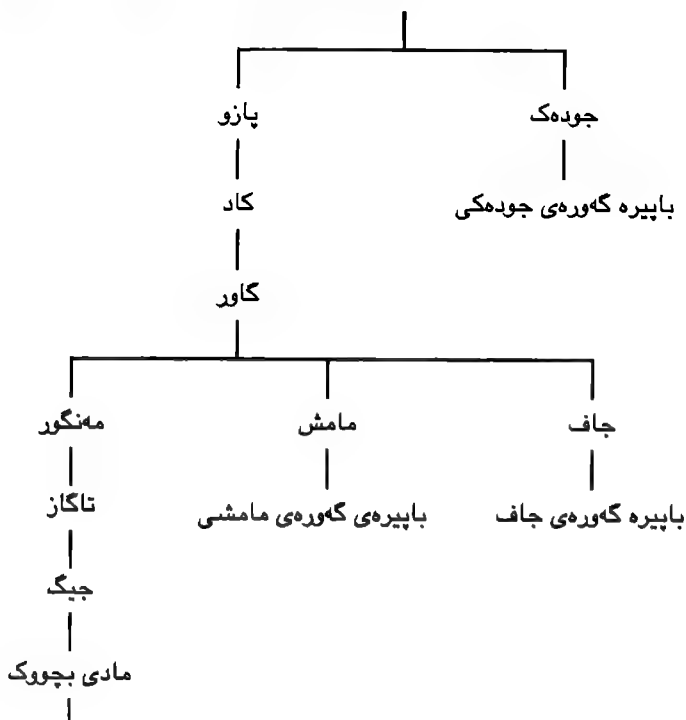
مادی بچووکه حەوت کۆپی هەبوو کە ناوەکانیان: پارتاسن، ئەستروشات، ئاری زانت، بوز، ماژ، بود و دیلمان بووه. لەگەڵ پەوتی زەمانەدا، نەژادی ئەم حەوت کۆرە ئەوەندە زیاد بوو کە حەوت تیرەیی گەورەیی کوردی مادیان دروست کرد و بە ناوی: پارتاسنی، ئەستروشاتی، ئاری زانتی، بوزی، بوزی، ماژی، بودی و دیلمی ناویانگیان دەرکرد.

باپیرە گەورەیی ھۆزی براخۆیی، براخم لەگەڵ باپیرە گەورەیی ھۆزی زەنگەنە، زەنگان برا بوونە و کۆپی بودی مادی بچووکه بوونە. ھەر بەم شێوەیە، باپیرە گەورەیی تیرەیی ئەدرەگانی، ئەدرەگان و باپیرە گەورەیی تیرەیی ماملی، مامل و باپیرە گەورەیی تیرەیی کرمانی، کرمان برا بوونە و کۆپی یەکی لە حەوت کۆرەکانی مادی بچووکه ئەستروشاتن. کەواتە لە پووی ئەم پوونکردنەوێە بۆمان دەرەکەوت کە کوردەکانی ھۆزی براخۆیی و زەنگەنە لەگەڵ کوردەکانی ھۆزی ئەدرەگانی، ماملی و کرمانی نەوێی دوو برا بود و ئەستروشاتن کە ئەوانیش دوو کۆپی مادی بچووکن.

سەرھتای پیشەیی تیرەکانی ئەدرەگانی و ماملی و کرمانی لە حەزەرتی نوحەوہ دەست پێ دەکەین:

کە یقویاد پان لە سەر تەختی ماد دانیشاند، میر ئایە سەرۆکی تیرە ی ئەرەکانی،
میر زونگ سەرۆکی تیرە ی ماملی و میر هوشار سەرۆکی تیرە ی کرمانی بوونە. لە
شەری نێوان پاشای ماد کە یقویاد و پاشای توران ئەفراسیابدا هاوکاری پاشای
ماد بوونە. کە یقویاد لەم شەڕەدا ئەفراسیابی شکست دا و سەلتەنەتی تورانی
دابەش کرد.

لەم شەڕدا، ولایەتی مەکران لە لایەن میری تیرەکانی ئەرەکانی و ماملی و
کرمانی نازاد کرابوو، هەر بۆیە کە یقویاد دەسەڵتاریی ئەم ولایەتە ی دایە دەست
میری گەورە ی ئەرەکانی.

لە سەر دەمی فەرمانڕەوایی بنەمالە ی ماد، پێشە ی سەرۆکی تیرەکانی کوردی
ئەرەکانی و ماملی و کرمانی بەم شێوەیە ی خوارەوێە:

ا. ئەیلە. شیتاب. بوسا. مونحان. ئەبدا. مویرکان. سەمەک.

ب. زونگ. سول. پزگان. شاهول. شەخەل. توھو. نوکەف.

ج. هوشار. تگران. سوران. لادی. ئەورام. کئداف. ساتک.

لە سەر دەمی میر سەمەک ئەرەکانی، میر نوکەف ماملی و میر ساتک کرمانی
دەسەڵاتی بنەمالە ی کوردی ماد کۆتایی پێ هات و بنەمالە ی هەخامەنش ی شوێنی
ئەوانیان گرتەو کوروشی مەزن بناخە ی فەرمانڕەوایی هەخامەنش ی لە ماد و
پارس دانا. کوروش پێوەندیی ئەزادیی لە گەڵ کوردە مادەکان هەبوو بە پێی ئەو ی
دایکی لە بنەمالە ی پاشایی کوردە مادەکان بوو. لە بەر ئەم ھۆیە، ئەو کوردەکانی
بە بازووی شمشیر و شین و ھاوێتی نزیک ی خۆی دەزانی و شێوە ی
بەرێو بەرایەتی پێژیمی دەوڵەتی بنەمالە ی مادی لە شێوە ی جارێدا هێشتەو،
ئەمەش بۆ ئەو ی ھەستی بێگانە یی و جیاوازی لە نێوان کوردەکان و بنەمالە ی
هەخامەنشیدا دروست نەبێت. لە سۆنگە ی ئەمە، فەرمانڕەوایی میرەکانی تیرە ی
کوردەکانی ئەرەکانی و ماملی و کرمانی لە ولایەتی مەکران ھاوچەنی میرەکانی
تری کورد مایەو، لەم سەر دەمەدا، بنەچە ی سەرۆکەکانی تیرە ی کوردی ئەرەکانی
و ماملی و کرمانی بەم شێوەیە:

ا. سەمەک. جادی. ھوزان. جیسان. سوسن. پرتوس. تیبار. نوتار.

ب. نوکەف. تگێ. ھیرەند. موندان. گرسان. توفان. مەلمان. بئو.

ج. ساتک، مهکال، شاهول، بوژیر، هه‌لیلان، جیسان، سه‌ره‌نگان، شهربان، ئادمان، توران.

پێوه‌ندی نیوان کورده‌گانی توران و مه‌کران:

کورده‌ براخۆیییه‌گانی توران و کورده‌ ئه‌دره‌گانی، ماملی و کرمانیییه‌گانی مه‌کران هاونه‌ژاد بوون. له‌ به‌ر ئه‌م هۆیه‌ش، له‌ سه‌رده‌می فه‌رمانه‌ه‌وایه‌تیاندا، پێوه‌ندی و ها‌مو‌شۆی نیوانیان زۆر نزیک و برایانه‌ و ها‌وپێیانه‌ بووه‌، ئه‌م پێنج تیره‌یه‌ نه‌وه‌ی یه‌ک با‌پیر بوونه‌ که‌ ئه‌ویش مادی بچووک، واته‌ ئه‌مانه‌ نه‌وه‌ی دوو کو‌ری مادی بچووک، بود و ئه‌ستروشاتن، تیره‌ی براخۆیی و زه‌نگه‌نه‌ نه‌وه‌ی دوو کو‌ری بود، براخ‌م و زه‌نگان. تیره‌گانی ئه‌دره‌گانی، ماملی و کرمانیش له‌ به‌ره‌ی سی‌ کو‌ری ئه‌ستروشات، ئه‌دره‌گان و مامل و کرمان.

ئه‌م تیره‌نه‌ی کورد، نزیکه‌ی پێنج سه‌ده‌ له‌ مه‌کران و توران له‌ دوو سه‌رده‌می پاشاکانی بنه‌ماله‌ی ماد و هه‌خامه‌نشستی دا فه‌رمانه‌ه‌واییان کردووه‌، له‌م سه‌رده‌مه‌ دوو‌روودریژه‌دا، دوو‌چاری هه‌راز و نشیوی زه‌مانه‌ و شۆپش و پرو‌دای جۆه‌جۆری پۆژگار بوونه‌، له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا، پشوودریژی و دلیری و بو‌یری و شه‌هامت و جوام‌پیریان له‌ده‌ست نه‌داوه‌ به‌ره‌نگاری ئه‌م سه‌ختی و ناحه‌زیانه‌ بوونه‌ته‌وه‌، توانیویانه‌ ئا‌زاوه‌ و شه‌ر بنی‌ر بکه‌ن و له‌گه‌ڵ یه‌ک، پێوه‌ست و یه‌ک‌گرتوو بن. به‌م چه‌شنه‌، به‌ ها‌ویه‌شی فه‌رمانه‌ه‌وایی توران و مه‌کرانیان کردووه‌ و هه‌چ کات له‌ نیوان خۆیان پێگه‌یان به‌ ناکۆکی و دوو‌پوویی و بێگانه‌بوونیان نه‌داوه‌.

ئه‌م کوردانه‌ نه‌ژاد و زمان و ئاین و دا‌وونه‌ریتیان وه‌کو یه‌ک بووه‌ و خا‌وه‌نی کۆمه‌لگه‌یه‌کی ها‌وچه‌شن بوونه‌.

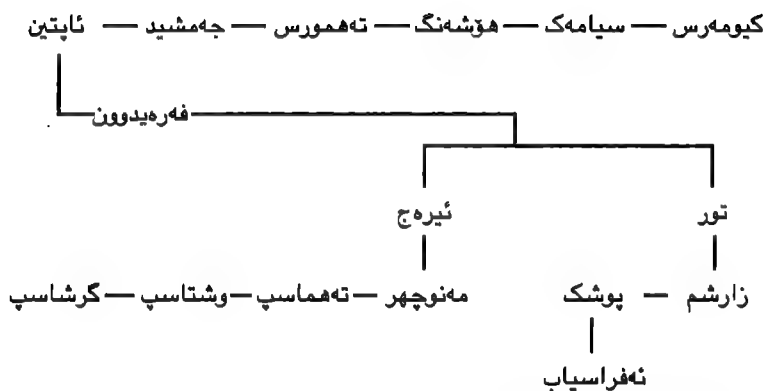
له‌ کاتی ته‌نگانه‌ و به‌لا و ناحه‌زی و ئازاردا بۆ ده‌ربازبوون ده‌ست‌گرتویی و ها‌وکاری یه‌کتریان کردووه‌.

به‌شی حوتهم

کورد به‌لرچه‌کان له سهرده‌می پاشاکانی سیلرکی یۆنانیدا

پیشدادییه‌کان:

ده‌گێڕنه‌وه کیومه‌رس بناخه‌ی فه‌رمانه‌روایی پیشدادییه‌کانی له ماد و پارس و ئاریان تورکستان دانا و دوا‌ی ئه‌و کورمه‌زاکه‌ی نه‌وه‌ی، هۆشنگی کوپی سیامه‌ک هاتووه‌ته سه‌ر ته‌ختی ولاته‌که. دوا‌ی ئه‌و ته‌همورس هاتووه‌ته سه‌ر ته‌خت. دوا‌ی ئه‌وه‌ی ته‌همورس کۆچی دوا‌یی کرد، جه‌مشید به‌رێوه‌به‌رایه‌تی حکومه‌تی گرت‌ه ده‌ست. پاش ئه‌و، ئاپتیا‌ن هاته سه‌ر ته‌ختی فه‌رمانه‌روایی و پاش ئه‌وه‌ی ئه‌ویش کۆچی دوا‌یی کرد، کورمه‌که‌ی، فه‌ره‌یدوون هاته سه‌ر ته‌خت که توانی زوحاکی تازی ۱۲ شکست بدا و له زیندان به‌ندی بکات و خه‌لک له سستم و ده‌ستدرێژییه‌کانی رزگار بکات.

۱۲. تازی به فارسی به مانای عه‌ره‌ب یان تانجی دیت.

فهرهیدوون دوو کوپی به ناوی تور و ئیره ج هه‌بوو و سه‌لته‌نه‌ته‌که‌ی له ئیتوانیان دابه‌ش کرد. له‌م دابه‌شکردنه‌دا، تورکستان و خزرانی دایه‌ تور و ماد و پارس و ئاریانیشی دایه‌ ئیره‌ج، زنجیره‌ی ریشه‌ی پیشدادیه‌کان به‌م شتیه‌یه‌:

تیره‌کانی سندان:

ده‌گینه‌وه که حام کوپی نوح چه‌ندین کوپی هه‌بووه. یه‌کێ له‌م کوپانه‌ ناوی سندان بووه و به‌مه‌به‌ستی دۆزینه‌وه‌ی ژیاوار هاتووه‌ته‌ سه‌رزهوپی سندان و تیتیدا نیشته‌جێ بووه. ناوچه‌که به‌هۆی نیشته‌جێبوونی ئه‌وه‌وه به‌ ناوی سندان‌وه‌ ناویانگی دهرکردووه. له‌گه‌ڵ ره‌وتی سه‌رده‌م، ژماره‌ی نه‌وه‌کانی سندان‌ی کوپی حام ئه‌وه‌نده‌ زۆر بووه که به‌ سه‌ر سێ تیره‌ی گه‌وره‌یدا دابه‌ش بوونه و به‌ ناوی بنیان و تاکین و مومیدان ناویانگیان دهرکردووه و له‌ ناوچه‌ی جیاوازی سندان بلّو بوونه‌ته‌وه.

ناوچه‌ی توران و سندان هاوسنوور بوون و له‌ چاخ‌ی کۆنه‌وه‌ خه‌لکان‌ی ئه‌م دوو ولایه‌ته‌ به‌ یه‌که‌وه‌ پتوه‌ندیان هه‌بووه. بۆیه‌ پتووسته‌ باس له‌وانیشه‌وه‌ بکه‌ین. له‌ سه‌رده‌می که‌یقوبادی کوردی ماد که‌ کورده‌ براخۆیییه‌کان ولایه‌تی تورانیان داگیر کرد و تیتیدا نیشته‌جێ بوون، ئه‌م تیرانه‌ی سندان بوون که‌ ناوی "کوردگال"یان له‌ کورده‌کان نا و کورده‌نیش ناوی "جدگال"یان لێ نان که‌ له‌ ئه‌نجام هه‌موشق و مامه‌له‌ له‌ ئیتوانیان ده‌ستی پێ کرد.

له‌ نیشتمان‌ی سندان سه‌رۆکه‌کان‌ی ئه‌م تیرانه‌ فهرمانه‌روایییان کردووه و

ریشه‌ی ئه‌م تیرانه‌ به‌م شتیه‌یه‌ی خواره‌وه‌یه‌:

ریشه‌ی بنیان: نوح سلّوی لێ بێ، حام، سندان، بنیان، لانگان، ماچان، ناهر، داهر، ماهر، ده‌اری، سه‌هتان، ئه‌بران، جوکان، سودان، ئه‌نران، جونا، سامرا، ئه‌برا، بمبان، چوخران، هنبی، بوپا، هرچه‌نده‌ر، سنگه‌ار، سیاکر، ماتان، بنگان، وسایو، ئه‌سیار، بولپا، باگارم، جوبن، بچرا، کندابوچ، ککسو، گوپی، پرمیل، جه‌شه‌ل، جبین، ناگماران.

ریشه‌ی تاکین: نوح سلّوی لێ بێ، حام، سندان، تاکین، بونگان، سنگار، راتور.

همه مو و لایه‌تی مه‌کران و خوارووی ناوه‌راستی توران تا مه‌لبندی دۆلی سوه‌ر
ئابادانیان داگیر کرد و کورده‌کانیان له‌م ناوچانه وهدره‌نا .

کورده به‌لوچه‌کانی مه‌کران و توران له ناوچه‌ی باکووری توران، کیکانان کو
بوونه‌وه . له‌و کاته، کورده‌کانی زابلستان بق پشتگیری و ده‌سگرییی برا
کورده‌کانیان هاتنه کیکانان و به‌یه‌که‌وه هیرشیان برده سهر له‌شکرگه‌ی
جدگاله‌کان له سوه‌ر ئابادان و دوا‌ی شه‌پکی سه‌خت توانییان شکستیان بده‌ن .
له‌ نه‌جام، جدگاله‌کان هیچ چاره‌یه‌کیان بق نه‌ما و داوا‌ی ناشتیان کرد و دۆلی
سوه‌ر ئابادان بوو به‌ هیلّی سنووری نیوان ناوچه‌کانی جدگال و کورده‌کان .

له‌ سه‌رده‌می فه‌رمانه‌ه‌وایی بنه‌ماله‌ی کورده ماده‌مکان، ئه‌م فه‌رمانه‌ه‌وایانه‌ی
سندان هاوچه‌رخ‌ی پاشاکانی ماد بوونه‌:

میر ه‌رجه‌نده‌ر . میر سنگهار . میر سیاکر . میر ماتان . میر بنگان . میر
وسایو . میر ئه‌سیار . میر بولرا .

دوا‌ی ده‌سه‌لاتداری کورده ماده‌مکان، له‌ سه‌رده‌می هه‌خامه‌نشیه‌کاندا ئه‌م
سه‌رۆکانه‌ی جدگاله‌کان له‌ سندان فه‌رمانه‌ه‌واییان کردووه‌:

میر باگارم . میر جوبن . میر بجرا . میر کندابوج . میر ککسو . میر گوپی .
میر پرمیل . میر جه‌شه‌ل . میر جبین . میر ئاکماران .

فه‌رمانه‌ه‌وایی پاشاکانی سیلوکیی یۆنانی له‌ ماد و پارس:

ئه‌سه‌که‌نده‌ری مه‌قدۆنی دوا‌ی داگیرکردنی ولاته‌کانی رۆه‌لات، له‌ گه‌رانه‌وه‌ی
به‌ره‌و یۆنان، له‌ بابل کۆچی دوا‌یی کرد . به‌ نه‌بوونی میرانگریک له‌ دوا‌ی خۆی،
سه‌لته‌نه‌ته‌ پان و به‌رینه‌که‌ی که‌وته به‌رده‌ست سه‌ره‌شکره‌کانی و ئه‌وانیش له‌ نیوان
خۆیاندا دابه‌شیان کرد .

چاره‌نووس له‌ به‌رژه‌وه‌ندی می‌ری پۆژیم سیلوکوس بوو و رۆه‌لاتی
سه‌لته‌نه‌ته‌که‌ی که‌ بریتی بوو له‌ ماد، پارس، توران، مه‌کران، کابلستان و
زابلستان به‌ر که‌وت . سیلوکوس سه‌لته‌نه‌ته‌که‌ی به‌رینتر کرده‌وه و توانی
ده‌شته‌کانی ده‌روبه‌ر به‌ینتیه ژیر رکیفی خۆیه‌وه و تا ۳۰ سال به‌ شکۆداری
فه‌رمانه‌ه‌وایی کرد . هه‌رچه‌نده دوا‌ی ئه‌و، نه‌وه‌کانی نه‌پانتوانی ئه‌م ولاته به‌رینه
به‌رپۆه به‌رن .

سیلوکوس له دوا ساته کانی ژيانيدا خواستی بچيته وه مه قدونځاي نيشتماني باپيراني. به لام له ريگه به دهستی پياوړک به ناوی کيرانوس کوژا، دواي هم رووداوه، نه نتيوکوس هاته سهر ته ختی باوکی و تا ۱۸ سال فرمانپه وایي کرد پاشان کوچي دوايیي کرد. له شوینی نه کوره کي، نه نتيوکوسی دوهم بوو به پاشا و له کاتي فرمانپه وایي نه ودا، دیو دتوس دادگه ری باختهر یاخی بوو و نازناوی شای بق خوی هلبزارد. میره کانی پارس چاویان به سهرکه وتنی دادگه ری^{۱۴} باختهر که وت، نازایه تی هاته له شیانوه و نالای شوړش و یاخی گه ریان ه لدا، له نه جامدا هم رووداوه بووه هوی ولای نه شکانی سهره لدا ت و دامه زریت.

دواي مردنی نه نتيوکوسی دوهم، فرمانپه وایي بنه مالهی سیلوکی له ماد و پارس بپه یز بوو و شهک و شوکی تی که وت، له نه جام، میر نه شک، میری گوره ی پارس بناخه ی فرمانپه وایي بنه مالهی نه شکانی له ماد و پارس دانا.

جیگه ی سهرنجه که فرمانپه واکانی بنه مالهی سیلوکی یونانی خوړه و شتی دستانه یان له تکه خه لکی ماد و پارس به کار هیناوه و خزمایه تی یان له گه ل دهوله مند مکاندا دروست کردووه. هروه ها، میره کانی مادیان له سهر پله ی هرز داناوه و له نتيو سوپای خویاندا خه لکی ماد و پارسیان به سهر باز وهرگرتووه. به لام له گه ل هه موو نه وانه شدا، خه لکی ماد و پارس له ژیر دهسته یی نه وان خویان پرگار کرد.

میری ولایه تی زابلستان میر برسان زهنگه نه:

میر برسان میری گوره ی تیره ی کورده زهنگه نه کان بوو و له سهرده می فرمانپه وایي هه خامه نشییه کاندا وهک میره کانی تری کورد خاوه ن پله و پایه بوو و له ولایه تی زابلستان دهسه لاتداریی کردووه. کاتیک نه سکندره ی مه قدونی سه لته نه تی ماد و پارسی هینایه ژیر دهسه لاتی خوی و سهرکه وت به سهر بنه مالهی هه خامه نشییه کاندا، دارای سیتی هم دوا پشای بنه مالهی هه خامه نشی بوو و هاوکار و هاوده مه کانی له ترسی به دوا گه رانی نه سکندره ی مه قدونی به کوشتیان دا.

۱۴. نویسیار وشه ی یونانی "ستراب"ی به کار هیناوه که مانای دادگه "حاکم" یان فرمانپه و ده گه یه نیت.

بهم شیویه، دهسه لاتداری میر برسانیش له زابلستان لهق بوو و دووچاری کتیشه و ناخوشی جۆرهوچۆر هات. به لّام چونکه پیاوکی دانا و زیرهک بوو، سوودی له ئاوهزی خۆی وهرگرت و خۆی دایه دهست ئهسکه ندر پاشای یۆنانییهکان و ئهسکه ندریش نهوی له سهر پله و پایه و دهسه لاتدارییه که پدا هیتشتهوه.

دوای نهوهی ئهسکه ندر کۆچی دواایی کرد و سیلوکوسی سهرلهشکری هاته سهر تهختی سه لته نهتی ماد و پارس، میر برسان گوپراهلی ئهویشی کرد. له بهر نهوه سیلوکوس نهوی به لایهنگری خۆی ههژمارد و میرنشینییهکی له زابلستان ددان پێ دانا. دوای کۆچی دواایی میر برسان، کورمهکی، میر فیروز ئهرکی دهسه لاتداری میرنشینی زابلستانی گرت دهست که هاوچهرخه ئهنتیوکوسی یهکهمی کوری سیلوکوس بوو. دوای کۆچی دواایی میر فیروز، میر ئیسپیپود هاته سهر تهختی میرنشینی زابلستان و دلسۆزانه خزمهتی ئهنتیوکوسی دووهم پاشای بنه مالهی سیلوکوسی کرد. ئهنتیوکوس به جوانی نوپنه رایه تیکردنه کهی شاد بووه و خه لاتی گرانبه های پتیشکیش کردووه.

دوای کۆچی دواایی میر ئیسپیپودیش، کورمهکی، میر کورنگ به رتیه به رایه تی میرنشینی زابلستانی گرتووه دهست. له سهردهمی میرنشینی ئهودا، فهرمانه وایی بنه مالهی سیلوکی له ماد و پارس دووچاری شله ژاوی و کیشمه کیش بووه و له قوناخی رووخاندا بووه. ئهم سهرکیشی و شۆرشانه له ماد و پارس بووه هۆی دهرکهوتنی میرانی ئهشکانییهکانی پارس و به چهشنی که بتوان هیز پتک بهیتن و به سهر فهرمانه وایی یۆنانییهکان زال بن و له ولاته که بیان دهریان بکهن.

شۆرشهکانی حاکمهکانی به نهژاد یۆنانی له ماد و پارس:

له سهردهمی فهرمانه وایی ئهنتیوکوسی دووهم، کورپی نهوهی سیلوکوس، حاکمهکانی یۆنانی که له ولایهتهکانی ماد و پارس بریکار بوون، له سهرۆکی خۆیان هه لگه رانهوه و زنجیره ی یاخیهگرییان دهست پێ کرد. سهرهتای ئهم سهرکیشی و یاخیهگرییه، حاکمی باختر دیودتوس دهستی پێ کرد.

ئهنتیوکوس که ئاگه داری ئهم شۆرشه کرایهوه به خیرایی رووی کرده ماد و پارس بۆ نهوهی ئاگری ئهم شۆرشه بکوژنیتتهوه. به لّام نهیتوانی به سهر دیودتوس

سهرکه ویت و له نه‌نجام دیودتوس توانی له هه‌ولنی دامه‌زاندنی ولایتیکی سهره‌به‌خو سهرکه ویت. کرده‌وهی دیودتوس کارتیکه‌ریی دژکاری له‌سه‌ر سه‌لته‌نه‌تی په‌ماله‌ی سیلوکی به‌جی هیشته و پروداوه‌که ناگری سۆزی سهره‌به‌خۆیی له دلی خه‌لکانی ماد و پارس هه‌لکرد. له‌م چوارچیه‌یه‌دا، په‌که‌م جار دانیشتوانی خوراسان ده‌ستیان به‌خه‌بات و تیکۆشان کرد.

پێژیمی نوێی تیرمه‌کانی کورده به‌لوچه‌کانی توران و مه‌کران:

دوای لکاندنی ناوچه‌ی باکووری توران واته کیکانان به‌میرنشینی زابلستانه‌وه، کورده‌کانی توران و مه‌کران له کیکانان کۆ بووبوونه‌وه و به‌هۆی هێرش و شالۆی نه‌سه‌که‌نده‌ری مه‌قدۆنی پێژیمی هۆزایه‌تی نه‌م کورده به‌لوچه‌نه‌ تیکۆپیک چووبوو و زه‌بوونحاله‌ و بێ سهروسامان بوون. به‌لام خو‌شبه‌ختانه‌ خو‌یان هینایه‌ ژیر ئالای فه‌رمانپه‌رواییی کورده زه‌نگه‌نه‌کان و له‌ سته‌م و زۆرداریی زۆری جدگاله‌ بێ وێژدان و به‌دکار و ناحه‌زه‌کانی سندان پزگاریان بوو.

کورده‌ه‌کان له‌ کاتی مانه‌میان له‌ زابلستان بایه‌خی زۆریان به‌ پێک‌خه‌ستنی پێژیمی مه‌ده‌نی و هۆزایه‌تی و له‌شکریی خو‌یان دا که به‌هۆی هێرشه‌که‌انی یۆنانیه‌ه‌کان و جدگاله‌کانی سندان له‌ دۆخیکێ شپه‌زه‌دا بوون. تیره‌که‌انی کورد له‌گه‌ڵ بڵاویونه‌وه و نه‌یشته‌جێبوونیان به‌ ناوچه‌ی جۆره‌ه‌وچۆری زابلستان، ده‌سته‌یه‌کی به‌هێز و توانای کوردیان دامه‌زاند که له‌ سه‌رده‌مه‌کانی دواپه‌شدا هه‌یچ گۆرانکارییه‌کی ناوه‌خۆی ولات نه‌یتوانی زیانیان پێ بگه‌یه‌نی. فه‌رمانپه‌روایه‌ تازه‌ هاتووه‌که‌انی به‌ بێنیی په‌که‌تی و ته‌بایی ئه‌وان خواسته‌یاری هاوه‌لی و پشتیتوانی ئه‌وانیان ده‌کرد.

به‌م شیه‌ویه‌، له‌م به‌رپه‌وه‌رایه‌تیه‌ نوێیه‌ی کورده به‌لوچه‌ه‌کان، نه‌م تیره‌انه‌ی خواره‌وه‌ خو‌یان له‌سه‌ر به‌نه‌مای په‌که‌رتن پێک‌خه‌ست و گه‌شه‌یان به‌ براهه‌تی ئیوان خو‌یان دا: ئه‌ره‌ه‌ه‌کانی، براخۆیی، ئه‌شکه‌نه، زه‌نگه‌نه، ماملی، کرمانی، درمانی، سه‌به‌احی، سه‌نجاوی، سه‌قفاری، خانی خه‌للی، باشاری، شاماری، سه‌نه‌جانی، شیرکه‌باری، موته‌لسانی، بازجانی، سورانی، سریانی، بابینی، ماکی، توکانی، ئاسکانی، سه‌لاحی، شینوانی، گورجین، جه‌لابوک، هوتکاری، کوکانی، شه‌که‌کانی، ندامانی، شوون، موحارانی، مورایی، قه‌نجانی، کیشه‌سانی، شه‌مه‌به‌، جادی،

خاوه‌ری، كده‌ك، چه‌مماك، سوهانی، دینوری، چه‌سفانی، سویانی، چه‌سرانی، دیگانی، گوجاری، شاهولی، ئەتوانی، شه‌نبیانی، سالمانی، ئونیزی، شاهه‌گی، بیوانی، سارولی، سه‌مه‌دینی، ئیلزاری و کرما.

ئەم تیرانه‌ی کوردی به‌لوچ له‌ژێر سایه‌ی سۆزی میر برسان کوردی زه‌نگه‌نه له میرنشینی زابله‌ستان ژیا‌نیان به‌سه‌ر ده‌برد و میر برسان میره‌کانیانی به سه‌رچاوه‌ی هێز و توانای خۆی ده‌زانی.

پێ‌خستنی له‌شکری کورده به‌لوچه‌کان به‌م شتوه‌ بووه: له‌شکری کورد به‌سه‌ر پێنج به‌شدا دا‌به‌ش بووه. به‌ هه‌ر به‌شێکی له‌شکریان گوتووه "یه‌سه‌ل". ناوی ئەم پێنج به‌شه‌ی له‌شکر به‌م شتوه‌یه‌ بووه: براخین یه‌سه‌ل، زه‌نگین یه‌سه‌ل، ئەدره‌گین یه‌سه‌ل، ماملین یه‌سه‌ل و کرمین یه‌سه‌ل. مانای ئەم ناوانه به‌م شتوه‌یه‌یه: به‌شی له‌شکری تیره‌ی براخۆیی، به‌شی له‌شکری تیره‌ی زه‌نگه‌نه، به‌شی له‌شکری تیره‌ی ئەدره‌گانی، به‌شی له‌شکری تیره‌ی ماملی و به‌شی له‌شکری تیره‌ی کرمانی. به‌ کۆی له‌شکری تیره‌کانی کوردیان گوتووه "بولک‌سی تیره‌کان". میره‌کانی ئەم تیره گرینگانه‌ی کورد واته میر کیکان براخۆیی، میر برسان زه‌نگه‌نه، میر لبوسان ئەدره‌گانی، میر کیشان ماملی و میر ئەننو کرمانی سه‌ره‌له‌شکری ئەم به‌شه له‌شکرانه‌ی خۆیان بوونه. میری زابله‌ستانیش سه‌ره‌له‌شکری هێزی بولکی تیره‌کان بووه. ئەم پێنج میره‌ی تیره‌کانی کورده به‌لوچه‌کان به‌ ناوی "میرانی تیره‌کانی پێنجینه" ناسرا‌بوون.

میر برسان زه‌نگه‌نه، میر کیکان براخۆیی، میر لبوسان ئەدره‌گانی، میر کیشان ماملی و میر ئەننو کرمانی هاوچه‌رخ‌ی سیلوکوس، یه‌که‌م پاشای بنه‌ماله‌ی سیلوکی یۆانی بوونه. میر فیروز زه‌نگه‌نه، میر مه‌راب براخۆیی، میر منگیپ، ئەدره‌گانی، میر گنجان ماملی و ما‌ه‌داد کرمانی له سه‌رده‌می ئەنتیوکوسی یه‌که‌م سه‌رۆکی تیره‌کانی خۆیان بوونه. هه‌روه‌ها، میر ئیسپیبود زه‌نگه‌نه، میر مه‌راب براخۆیی، میر منگیپ ئەدره‌گانی، میر به‌سران ماملی و میر ما‌که‌ک کرمانی هاوچه‌رخ‌ی ئەنتیوکوسی دووه‌م بوونه.

له سه‌رده‌می فه‌رمانه‌ره‌وایی سیلوکوسی دووه‌م میر کورنگ زه‌نگه‌نه میری زابله‌ستان بووه و میر سام براخۆیی، میر به‌ختیار ئەدره‌گانی، میر به‌سران ماملی و میر ما‌که‌ک کرمانی سه‌رۆکی تیره‌کانی خۆیان بوونه.

به‌شی هه‌شته‌م

کوردە بە‌لۆچه‌کان لە سەردەمی ئەشکانییەکاندا

ئەشکانییەکان:

کاتیک دیودتوس حاکمی باختر دژی ئەنتیوکوسی دووهم پاشای بنەمالەیی سیلوکی شۆرشی بە‌ریا کرد، ئەنتیوکوسی دووهم هەرچەند سەركوتی کرد بە‌لام نەیتوانی سەركەوتن بە‌دهست بە‌ئێنی و بە‌سەریدا كۆچی دواویی کرد. پاشان كۆپەكەیی، سیلوکوسی دووهم بوو بە‌جێنشینی و هاته سەر تەختی ماد و پارس. لەم سەردەمەدا، حاکمی پارتیا، ئاندراگوراس هە‌لە‌یه‌کی گە‌وره‌ی کرد و برای میری پارس، تیردادی لە كۆشکی خۆی لە‌سەر خزمەتی میری سەركۆنه کرد و سووكایەتی پێ کرد.

میر ئەشك ئەم كرده‌وه‌ی حاکمی پارتیای بە سووكایەتی و شە‌ره‌فبردنی بنەمالەكەیی خۆی تە‌ماش‌ا کرد و بریاری دا تۆ‌لە‌ی بكاتە‌وه و بۆ ئەم مە‌به‌ستە‌ش خۆی ئاماده کرد. ئەم دوو برایە لە ئاکام بە‌ نە‌ئێنی لە‌گە‌ڵ پێنج‌كەس لە ه‌ا‌ورپ‌تیانی خۆیان یە‌کیان گرت و حاکمی پارس، ئاندرا گوراسیان بە‌ كوشت دا و خە‌لكی پارسیان بۆ شۆرش و سە‌ره‌ل‌دان ئاماده کرد.

دیودتوس حاکمی باختر لە‌گە‌ڵ ئەم دە‌ست‌یه‌ یە‌کی گرت و فەرمانی‌ه‌وایی ئەشکی پە‌سند کرد. میر ئەشك لە شارێك بە‌ ناوی ئەساک كە لە نزیک كوچان كە‌وتوو‌هتە دۆ‌لی دە‌ریای ئە‌ترەك تاجی پاشایە‌تی لە سەر نا.

لە‌باره‌ی پێ‌ناسە‌ی چۆ‌نیە‌تی نە‌ژادی ئەشکانییە‌كانە‌وه لە دیرۆ‌كنووسە‌ كۆ‌نه‌كانە‌وه زانیاریمان بە‌ده‌ست دە‌گات كە ئە‌وانە مرۆ‌قی بی‌اوان گە‌ڕۆك و نی‌وه كۆ‌چە‌ری بو‌ونه و لە دە‌شته پان و بە‌رینه‌كان گە‌شە‌یان كردو‌وه.

هەر دیرۆ‌كنووسە‌كان دە‌لێن كە پارتە‌كان بە‌شێ‌كن لە دە‌ستە‌ی پارنی كە ئە‌وانیش بۆ خۆیان بە‌شێ‌كن لە هۆ‌زه بە‌دو‌وییە‌كان و بە‌ناوی دا‌ها ناساندو‌ویان.

ئەم خەلکانە لە سەردەمی گەڕانی بیاواندا بە پارس نەناسراون بگرە کاتێ بەرەو باشوور هاتن و لە پارس لە هەرحەمی پارساوا پیگەیان پەیدا کرد بە ناوی پارسی ناسراون. لەگەڵ پەوتی سەردەم، سەرخەلەکانیان لە پارس سەرمایە و پلە و پایەیان بەدەست هێنا.

لە ئەنجامدا، ئەشک میری مەزنی پارسەکان، بناخەیی سەلتەنەتی ئەشکانیی دانا. ئەشک بۆ پتەوکردنی سەلتەنەتەکە لە سالانی سەرەتاییدا، هەموو کات سەرقالی شەڕ بوو و هەر لە کاتی ئەم شەڕ و کێشاندەدا گیانی خۆی لە دەستدا. دواى ئەو، بڕایەکی، تیرداد بوو بە پاشا و هێرشى برده سەر ناوچەى هەركانیە و هێنايه ژێر پکێفی خۆیەوه.

تیرداد پاشان خۆی بە پتەوکردنی فەرمانڕه‌واییه‌که‌ی خەریک کرد و بۆ ئەم مەبەستەش ژماره‌ی سوپاکه‌ی زیاد کرد و چەند قەلایه‌کی دروست کرد. لەگەڵ ئەمەشدا، شارەکانی پتەو کرد و شارێکی نوێی بە ناوی دارا لە دەره‌ی گزکوه ئابورئوان دروست کرد که هەلکه‌وتیکی ستراتیجیی ژۆر به‌هێز و نه‌گری هەبوو.

تیرداد دواى ٣٣ سال فەرمانڕه‌وایی کۆچی دواييی کرد و تەختەکه‌ی بۆ ئه‌رده‌وانی کورێ به‌جێ هێشت. لە سەردەمی ئه‌رده‌وانی یه‌که‌مدا، ئەتیوکوسی سێیه‌م که شەشەم پاشای بنه‌ماله‌ی سیلوکی بووه‌ که‌وتووته‌ داوی چلێسییه‌وه و بڕیاری داوه‌ ولاته‌کانی ڕۆه‌لات که لە دەستی باپیرانی چووبوون جاریکی تر بیا نه‌هێنێته‌وه ژێر دەسه‌لاتی خۆی. بۆ ئەم مەبەستەش، دەستی به‌ ئاماده‌کاریی شەڕ کرد.

پێوه‌ندیی ئێوان کورده‌ به‌لوچه‌کان و پاشاکانی ئەشکانی:

ئەشک بناخەیی ده‌وله‌تی ئەشکانیی دانا و بۆ به‌هێزکردنی سەلتەنەکه‌ی به‌رده‌وام تۆ کۆشاه‌وه‌ و لەگەڵ دوژمنان له‌ به‌ره‌ره‌کانیدا بووه‌ و لهم ئێوانه‌ گیانی خۆی له‌ده‌ست داوه‌. پاشان بڕایه‌که‌ی، تیرداد، له‌ جێگه‌ی ده‌بێت به‌ جێنشینی تەختی فەرمانڕه‌وایی ئەشکانی.

میر کورنگ کوردی زه‌نگه‌نه‌ و میر میرانی کاتێ ئەم بارودۆخه‌ی بینی، به‌ مەبەستی ڕاوێژکاری میره‌کانی تیرمکانی پێنجینه‌ی کورده‌ به‌لوچه‌کان میر سام براخۆیی، میر به‌ختیار ئه‌دره‌گانی، میر به‌سران ماملی و میر ماکه‌ک کرمانیی بۆ

لای خۆی بانگ کرد. له ئاکامدا، میره‌کانی کوردی تێکرا له‌سه‌ر ئه‌وه‌ پێک کهوتن که پشتیوانی له‌ بنه‌مائه‌ی نه‌شکانی بکه‌ن. ئه‌مه‌ش له‌به‌رئه‌وه‌ی که نه‌وان هاونه‌زاد و هاو‌نیشتمانی کورده‌کان بوون.

هه‌ر بۆیه‌ کاتێک تیرداد هاته‌ سه‌ر ته‌خت میرانی پێنجینه‌ی کورده‌ به‌لوچه‌کان به‌لێن و په‌یمانی دۆستانه‌یان له‌گه‌ڵ به‌ست و پشتیوانیی کورده‌مکانیان پێ راگه‌یاند. تیردادیش له‌ به‌رامبه‌ر ئه‌م هاوکاری و پێوه‌نده‌ دۆستانه‌یه‌دا، مافی ده‌سه‌لاتداری میرنشینی زابلستانی دایه‌ میر کورنگ.

هێرشێ ئه‌نتیوکوسی سێیه‌م بۆ سه‌ر سه‌لته‌نه‌تی نه‌شکانی:

دوای کۆچی دواویی تیردادی یه‌که‌م، ئه‌رده‌وانی یه‌که‌می کورێ هاته‌ سه‌ر ته‌خت و له‌ سه‌رده‌می فه‌رمانه‌وه‌یایی ئه‌ودا ئه‌نتیوکوسی سێیه‌م که‌ شه‌شهم پاشای بنه‌مائه‌ی سیلوکی بوو و له‌ سووریا فه‌رمانه‌وه‌یایی ده‌کرد، به‌ ته‌ماحی ئه‌وه‌ که‌وت که‌ ناوچه‌کانی سه‌لته‌نه‌تی پۆه‌لاتی ماد و پارس چارێکی تر به‌هێنێته‌وه‌ ژێر ده‌سه‌لاتی خۆی. بۆ ئه‌م مه‌به‌سته‌، پوه‌و پۆه‌لات که‌وته‌ پێ تا گه‌یشه‌ په‌رسنگه‌ی ئاناھیتا و تالانی کرد و ده‌ستی به‌سه‌ر زه‌خیره‌ی مال و دارایی په‌رسنگه‌که‌دا کرت.

دوای ئه‌وه‌، به‌ له‌شکرێکی گه‌وره‌وه‌ به‌ره‌و هه‌رکانیا چوو و پاش داگیرکردنی ناوچه‌که‌ هاته‌ ده‌وروبه‌ری ده‌مغان. سه‌ربازه‌ نه‌شکانیه‌کان و هاوکارانی له‌شکرێ کورده‌ به‌لوچه‌کان له‌ به‌رزاییه‌کانی شاخه‌کانی ده‌مغان دامه‌زرا بوون و له‌ ناکاو هێرشیان ده‌برده‌ سه‌ر دژمن.

له‌ ئه‌نجام، ئه‌نتیوکوس نه‌یتوانی به‌سه‌ر نه‌شکانیه‌کاندا سه‌ر بکه‌وێ و زۆربه‌ی سه‌ربازه‌ یۆنانیه‌کان له‌ناو چوون. ئه‌نتیوکوس له‌ شاخاویی ده‌مغان له‌ هه‌رچوار لوه‌ گه‌مارۆ درا، بۆیه‌ به‌ چاکی زانی ناشتی له‌گه‌ڵ ئه‌رده‌وان پاشای نه‌شکانیه‌کان بکات و په‌یمانی یه‌که‌تیی له‌گه‌ڵ به‌ست.

کورده‌ به‌لوچه‌کان و یارمه‌تیدانی پاشای نه‌شکانی:

کورده‌ به‌لوچه‌کان له‌ شه‌ری ئه‌نتیوکوسی سیلوکیدا پشتیوانیی ئه‌رده‌وانی یه‌که‌می پاشای نه‌شکانیان کرد و دژی یۆنانیه‌کان جه‌نگان. میره‌کانی کورد

له‌وانه میر کورنگ زهنگنه، میر سام براخویی، میر بسول ئه‌دره‌گانی، میر ئه‌رجان ماملی و میر گۆزان کرمانی به ٤٠٠٠٠ سهربازی شه‌روانی کورده به‌لوچه‌کانه‌وه له شه‌رگه شان به‌شانی سهربازانی ئه‌شکانیه‌کان له‌گه‌ل دوژمن ده‌جه‌نگان.

کۆچی دواویی ئه‌رده‌وانی یه‌که‌م:

ئه‌رده‌وانی یه‌که‌م دواي ١٩ ساڵ فه‌رمانه‌وايي کردن دنیای فانیی به‌جی هیشته و ده‌سه‌لاتدارانی سه‌لته‌نه‌ت "پریاتیوس"ی کوپیان له جیگه‌ی ئه‌و کرد به پاشا.

پاشابوونی پریاتیوسی ئه‌شکانی:

دواي ئه‌وه‌ی پریاتیوس هاته سه‌ر ته‌ختی باوکی، بۆ ماوه‌ی ١٦ ساڵ پاشایه‌تی کرد و پاشان کۆچی دواویی کرد. پریاتیوس دوو کوپی له پاش به‌جی ما: فه‌ره‌اد و مه‌رداد. فه‌ره‌اد کوپی گه‌وره‌ بوو و به‌یتی نه‌ریتی پارسه‌کان هاته سه‌ر ته‌ختی باوکی.

پاشابوونی فه‌ره‌ادی یه‌که‌می ئه‌شکانی:

کاتیک فه‌ره‌ادی یه‌که‌م هاته سه‌ر ته‌ختی پاشایی، کتونشینه‌کانی ئه‌لبورز لای یاخ‌ی بوون و شو‌رشیان به‌ریا کرد و له خوارووی ده‌ریای خه‌زهر ده‌ستیان به شه‌ر کرد. فه‌ره‌اد کۆمه‌لیک له نپوانیان که به مه‌ره‌وییه‌کان به‌ناویانگ بوون و زۆر سه‌رکیش بوون گواسته‌وه ناوچه‌ی "چه‌رخ"ی لیتواره‌کانی ده‌ریای خه‌زهر و له‌وئ نیشته‌جێیانی کرد. ماوه‌یه‌ک دواي ئه‌م سه‌رکه‌وتنه‌ کۆچی دواویی کرد و له جیگه‌ی ئه‌و، براهه‌که‌ی، مه‌رداد که له‌لای زۆر خو‌شه‌ویست بوو هاته سه‌ر ته‌خت.

پاشابوونی مه‌رداری یه‌که‌می ئه‌شکانی:

دواي کۆچی دواویی فه‌ره‌اد، مه‌رداری یه‌که‌می براهه‌ سه‌ر ته‌ختی ئه‌شکانی. به ده‌ستپێکردنی ده‌سه‌لاتداری مه‌رداد، مه‌زنترین سه‌رده‌می می‌ژووویی ئه‌شکانیه‌کان ده‌ستی پێکرد.

له ده‌وره‌ی ١٧٥ ساڵ به‌ر له‌دایکه‌بوونی مه‌سیح، یوکرایدس ده‌ستی به هه‌لگیرساندنی شه‌ر و گێرمه و کیشه‌ کرد. مه‌رداد کاتیک هه‌ستی به‌م شله‌ژاوی و لاوازییه‌ی کاروباری ولاتی باختر کرد، هێرشی برده ئه‌و سه‌ره‌زه‌وییه و تاپویرا و

ماوهرالنههری داگیر کرد.

دوای ئەم سەرکەوتنانه، مهرداد داگیرکردنهکانی خۆی بهردهوام کرد و له خوارووی زابلستانهوه تا دهرووبه‌ری پورالین و ناوچه‌کانی ناریان، توران و مه‌کرانیشی هێنايه ژێر ده‌سه‌لاتداری خۆیه‌وه.

مهرداد شه‌شه‌م سولتانی بنه‌ماله‌ی ئەشکانی بووه.

هاتنی کورده به‌لوچه‌کان بۆ ناو خاکی توران و مه‌کران:

مهرداد پاش داگیرکردنی ولایه‌ته‌کانی ماوهرالنه‌هر، پرووی کرده سهرزه‌وییه‌کانی خوارووی زابلستان واته توران و مه‌کران که له سهرده‌می فه‌رمانه‌ه‌وایی یۆنانیه‌کاندا، سیلوکوس پاشا به تاوانی شه‌ر دابوو‌نی به پاشای هیند چهن‌دران گویتان مۆریان. ئەم ولایه‌تانه، نیشتمانی باپیرانی کورده به‌لوچه‌کان بوو. کورده به‌لوچه‌کان چاوه‌پوانی ده‌رفه‌تیکی له‌م چه‌شنه‌ بوون که بتوانن دووباره نیشتمانی باپیرانیان وه‌رگرنه‌وه. له‌به‌ر ئەوه کورده به‌لوچه‌کان به‌ دڵ و گیان هاوکاری و هاوه‌لپی مه‌رداد پاشای ئەشکانیان کرد.

کاتی‌ک مه‌رداد پاشای ئەشکانی هێرشێ ب‌رده سهر توران و مه‌کران، میر بورگان میر میرانی زابلستان له‌گه‌ڵ سه‌رۆکی تیره پینجینه‌کانی کورد، واته میر به‌ه‌رام براخۆیی، میر گ‌زنان ئه‌دره‌گانی، میر کالانچ ماملی و میر ئه‌ستال کرمانی له‌م شه‌ره‌دا له‌گه‌ڵ مه‌رداد پاشای ئەشکانی به‌شدارییان کردووه.

شه‌ر له سوهر ئابادان:

کورده به‌لوچه‌کان له‌گه‌ڵ هه‌موو تیره‌مکانی خۆیان شالاوایان ب‌رده سهر خه‌یوه‌نگه‌ی جدگاله‌کان له سوهر ئابادان. له‌به‌رئ‌ه‌وه‌ی، هێرشه‌که له ناکاو بوو، جدگاله‌کان نه‌یان‌توانی به نه‌به‌ردی به‌ره‌هه‌ستکاریی ب‌که‌ن.

سه‌رله‌شکری جدگاله‌کان پوران ویدا له‌گه‌ڵ چه‌ند سه‌ره‌هه‌نگی‌کی خۆی به ناوی بالرا، موندرا و دگیا له مه‌یدانی شه‌ر کوشتران و له‌شکری کورده به‌لوچه‌کان و ئەشکانیه‌کان گه‌یشتنه ده‌رووبه‌ری کوهیار پایه‌ته‌ختی توران.

شهر له کوهیار:

هه‌والتی هپرشى ئەشکانییەکان بە میرى سوپای جدگالەکان گەشتبوو
لەبەرئەوێ ئەوان سەربازێکی زۆریان لە کوهیار کۆ کردبوو و بە سەرۆکایەتیی
سەرلەشکرەکیان رادەهان پووبەرووی لەشکری ئەشکانییەکان و کوردە بەلوچەکان
بوونەوه.

لە کاتی شەردا، رێکخستنی لەشکری ئەشکانییەکان و کوردە بەلوچەکان بەم
چەشنە بوو: رێبەراییەتیی بەشی ناوەندی لەشکر میر سۆران میرى قشونى
ئەشکانییەکان دەیکرد، سەرۆکایەتیی بەلای راستى سوپا میر بەهراى براخۆی
کردوویەتی و بەلای چەپیش میر گەزان ئەدرەگانی سەرۆکایەتیی کردووه.

کاتێک دەنگی تەپلی شەڕ بەرز بوووه، پێکدادانیکی درێژخایەن دەستی پێ
کرد. جدگالەکان لە ئاکام شکستیان بە تەوتلی خۆیانەوه بینی و پرویان لە هەلاتن
کرد. سوپای ئەشکانییەکان و کوردە بەلوچەکان تا دەورەبەری گۆمى پورالین و
دەریای عومانیان داگیر کرد.

لەم کاتەدا، میر بورگان میر میرانی زابلستان ناوچەى مەکرانى داگیر کرد و
سەرلەشکری جدگالەکان "بەرەمبەسین"ی کوشت. لەشکری بەرەمبەسینیش هەموو
لەبارى پەشتوکاویدا لەناوچوون.

دوای ئەم سەرکەوتن و کامەرانییە، مەرداد کوردە بەلوچەکانى که هاوێژاڤى
بوون بۆ جارىکى تر لە ولایەتەکانى باپیرانیان واته توران و مەکران نیشته‌جێ
کرده‌وه. هەروەها، دووبارە دەسلەتدارى توران و مەکرانى داڤه‌وه ئەم تیرانه‌ى
کوردە بەلوچەکان که لە سەردەمى پاشایەتیی مادەکان و هەخامەنشییەکانیش
دەسلەتدارى ئەم ناوچانەیان کردبوو.

بەم شێوێ، میر بەهراى براخۆی لەسەر تەختى میرنشینی توران و میر گەزان
ئەدرەگانی لەسەر تەختى میرنشینی مەکران دانیشاند و فەرمانەرەواییەکانى ددان
پێ دانا.

رێشەى تیرەگانی کوردە بەلوچەکان لە دوورەولاتى:

رێشەى تیرەگانی کوردە بەلوچەکان لە کاتی دوورەولاتى بەم شێوێهە بوو:

- ا. کوردی براخۆیی: میر کیکانی دووهم، میر بهختیار، میر مهرباب، میر سام، میر شاههک، میر بههرام.
- ب. کوردی زهنگه: میر برسان، میر فیروز، میر ئیسپیبو، میر کورنگ، میر بورگان، میر مهران.
- ج. کوردی ئه‌دره‌گانی: میر لبوسان، میر شاههک، میر منگیب، میر بهختیار، میر بسول، میر گنزان.
- د. کوردی ماملی: میر بۆلان، میر کیشان، میر کنجان، میر به‌سران، میر ئه‌رجان، میر کالانچ.
- ه. کوردی کرمانی: میر توران، میر ئه‌ننو، میر ماهداد، میر ماکهک، میر گۆران، میر ئه‌ستال.

فهرمانه‌وایی کورده به‌لوچه‌کان له توران و مه‌کران

خولی سییه‌م

کاتیک بنه‌ماله‌ی ئه‌شکانی ده‌سه‌لاتداری بنه‌ماله‌ی سیلوکی به‌نه‌ژاد یۆنانیان له ماد و پارس کۆتا پێ هێنا و یۆنانیه‌کان له ولات کرده دهر و فهرمانه‌وایی خۆیان راگه‌یاندا، سه‌رۆکه‌کانی تیرمه‌کانی پێنجینه‌ی کورده به‌لوچه‌کان میر به‌هرام براخۆیی، میر گنزان ئه‌دره‌گانی، میر کالانچ ماملی و میر ئه‌ستال کرمانی له دووره‌ولات بوون و له ولایه‌تی زابلستان ژیا‌نیان به‌سه‌ر ده‌برد، ئه‌م سه‌رۆکه‌کانه پێوه‌ندیی برایانه‌یان له ته‌ک ئه‌شکانیه‌کان دروست کرد و بۆ جاری سییه‌م خۆیان به‌ لووتکه‌ی ده‌سه‌لات گه‌یاندا.

به‌م شتیه‌یه، میر به‌هرام براخۆیی له‌سه‌ر ته‌ختی میرنشینی توران دانیشته و میر گنزان ئه‌دره‌گانی ده‌سه‌لاتی میرنشینی مه‌کرانی گرت به‌ست، به‌م شتیه‌یه، بۆ جاری سییه‌م فهرمانه‌وایی کوردی براخۆیی له توران و کوردی ئه‌دره‌گانی له مه‌کران ده‌ستی پێ کرد.

میر میران میر به‌هرام براخۆیی

میر به‌هرام دوا‌ی ئه‌وه‌ی ها‌ته سه‌ر ته‌ختی میرنشینی توران، خۆی سه‌رقالی

به‌هیزکردنی پیگهی ده‌سه‌لاتدارییه‌که‌ی کرد. له‌م به‌ستینه‌دا، ژماره‌ی سوپای تیره‌کانی زیاد کرد و له‌م شارانه: نغان، ده‌شتی سوهر ئابادان، کیکان، غوزدار و ئه‌رمائیل چه‌ند قه‌لای سه‌خت و به‌هیزی دروست کرد.

میر به‌هرام ده‌یخواست غوزدار بکاته پایه‌ته‌ختی میرنشینی توران، به‌لام ئه‌م خواسته‌ی سه‌ری نه‌گرت. ئه‌مه‌ش له‌به‌ره‌وه‌ی له‌سه‌رده‌مه‌کانی پیتشوودا، پایه‌ته‌ختی میره‌کانی کورده براخۆیییه‌کان له‌ناوچه‌ی باکوری توران، له‌شاری کیکان بووه. هه‌لکه‌وتی ئه‌م شاره زۆر به‌هیز و نه‌گر بووه.

کۆچی دوایی مه‌ردادی یه‌که‌م:

مه‌ردادی یه‌که‌م ۳۳ سالَ فرمانه‌روایی کرد. له‌سه‌رده‌می خۆیدا سه‌لته‌نه‌تی ماد و پارسی به‌رین کرده‌وه و فه‌رمانه‌رواییه‌که‌ی به‌ئاستی هیز و شکۆی جیهانی که‌یاند و ناوبانگی رۆشنایی هه‌تایی پێ دا. پاشان دنیا‌ی فانیی به‌جۆ هیشته و کۆچی دوایی کرد.

هێرشى هۆزه‌کانى ساکا بق سه‌ر که‌وشه‌نى ماد:

مه‌ردادی یه‌که‌م له‌سه‌رده‌می فه‌رمانه‌روایی خۆیدا کاتیک سه‌رقالی داگیرکردنی ولایه‌ته‌کانی توران و مه‌کران بوو، هه‌والی هاتنی ساکایه‌کانی پێ که‌هیشته که له‌ناوچه‌ی خۆیا‌نه‌وه هاتوونه‌ته توركستان و له‌وێشه‌وه پروویان له‌باشوور کردووه و که‌هیشته‌ونه‌ته نزیکى سنووره‌کانى پارس.

مه‌رداد پاش ده‌ست به‌سه‌راگرتنی ولایه‌ته‌کانی توران و مه‌کران، به‌په‌له‌ به‌ره‌و هه‌رکانیا به‌پێ که‌وت و هێرشى برده سه‌ر پێى هێرشى ساکایه‌کان که له‌شارپێی که‌وره‌ی مه‌رۆ و هاتم پیلوسه‌وه به‌ره‌و ئه‌کباتانا پروویان هێنا‌بوو. مه‌رداد به‌م چه‌شنه له‌که‌لیان سه‌رقالی شه‌ر بوو.

ساکایه‌کان کاتیک به‌ره‌و پرووی به‌ره‌ه‌لستکاری و خۆراگری بوونه‌وه، به‌ره‌و خواروو چوون و له‌رێگه‌ی مه‌رۆ و هیرات و زابلیستانه‌وه رێگه‌ی هیندیان گرت به‌ر.

پاشابوونی فه‌ره‌ادی دووهم:

فه‌ره‌اد دواى کۆچى دوایی باوکی هاته سه‌ر ته‌ختى ئه‌شکانى. پاشای

سیلوکی دیمترس له ژیر دهستی باوکی بهند بوو. فهرهاد که بوو به پاشا وهکو باوکی خوړه ووشتی میهره بانانه ی له گهل هم دیله پاشاییه به کار هینا.

له و کاته دا، ننتیوکوس برای دیمترس به سهر ناحه زه که ی، تریفون، سهر که وت و پاشاییه تی سووریای هینایه ژیر دهسه لاتی خوی. پاش هم سهر که وتنه، به مه بهستی نازادکردنی دیمترسی برای له بهندیی نه شکانییه کان، به له شکریتی گه وروه به ره و ماد هیرشی هینا. دوی سی شه ی، ننتیوکوس سوپای نه شکانیی شکست دا. زستان داهات و ننتیوکوس ده بوو بگه پخته وه سووریا به لام نه ووی نه کرد و له ده ورو به ری ماد مایه وه. فهرهادیش پرووی له پاشه کشه کرد.

ننتیوکوس پاشای سیلوکی سهر بازی زوری هه بوو بویه ناچار به سهر شاره جیاوازه کانی دابهش کرد. نه مهش بیگومان بووه هوی بارگرانی له سهر شانی خه لکه شارنشین خومالییه کان و رق و کینه یان رڼ له دوی رڼ زیاد ده بوو. هه ووه سهر بازی سیلوکیش به هوی چند مانگ مانه و هیان به بیکاری، بپهیز و ته و زمل بوو یوون. نه مه جگه له ووی به هوی بلاویونه و هیان به ده وری شاره جیاوازه کان بالادهستیان له هه مبه هیزه کانی نه شکانییه کان له ده ست دا.

ننتیوکوس له م باروړد خه دا ویستی شه ی ده ست پی بکات و بق هم مه به سته خیرا چوونزیکترین ده سته ی هیزه کانی به سهر بکاته وه. به لام کاتیک گه یشته شوینی مه به ست بوی در که وت که فهرهاد له مه یان له و ژووتر به خوی که وتووه. سهر داره کانی ناموژکاریان کرد که له گهل سوپای دوژمن که ژماره یان له وان زیاتره نه که وخته شه ی واز له پاشای نه شکانی که بق پیویست له کیوه کانی ده ورو به سهر نگریری گرتبوو به پینی.

ننتیوکوس پی نه نگ بوو له ناست دوژمنیک که پیشتر خوی شکستی دابوون پروو له هه لائن بکات و هیرشی هینایه سهر سوپای نه شکانی. سهر بازی سیلوکی که له پرووی چهک و قه واره وه بپهیز و لاوا تر بوون له بهرام به سهر سواره کانی نه شکانییه کان تیک شان و هه لائن. ننتیوکوس به تاک و ته نیایی مایه وه نه شکانییه کان کوشتیان و سوپاکه شیان به ته ووی له ناو برد.

کوژرانی فهرهاد به دهستی ساکایه کان:

له شه ری پیشووی ننتیوکوس دا، فهرهاد سهر بازی له هیزه کانی ساکایه کان

به كړي گرتېو به لوم سربازمهكان له كاتي شه نه گه پښتن و هر بڼه ش
ننټيوكوس فهرادي شكست دابوو. به لوم نهمجارميان پاش نهوهي فهراد
دوژمني شكست دا داواي كړتپه گهي له ساكايهكان كردهوه.

ساكايهكان له بهر سفدا گوتيان سربازمهكانمان بڼ شه نامادهن. به لوم
له بهر نهوهي كاتي شه تي په پيوو، فهراد سرڅكي ساكايهكاني قه بوول نه كړد
له بهر نهم هڅه ش ساكايهكان دهستان به ياخيگري و تالان و برقي ناوچه
پاريزراوهكاني نهمكاننيهكانيان كړد. له شقوش و ياخيگرييه دا، به شيكي
هڅهكاني ساكايهكان كه به ټوكا به ناوبانگ بوون به ته ماحي چه پاكو كړدن و
دا كړ كړدن ناوچهكان له پيش پيشهوه بوون.

فهراد له بهر امهر ساكايهكان له شكرتيكي پيك هينا و هندی سربازي
يونايشي كه له شه پهكاني ننتيوكوسدا به ديلي گرتېوون به گال سويپاكهي خڅي
دا واي ليكدايهوه كه له سهرزهويي خويانهوه زړ دورون و بڼ پاراستني گياني
خويان وهفاداري دهين دږي دوژمن بڼي دهجنكن. به لوم له مهيداني شه كاتيكي
يونايشيهكان ههستان به زه بوونحالي فهراد كړد، پښتيان بهر دا و چوونه ناو
سويپاي ساكايهكان.

له نهمجامي نهم خوينرڼي و كوشت و بريڼه فهراد گياني له دهست دا.

پاشابووني نهمدهواني دووهم:

پاش نهوهي فهراد له شه پي ساكايهكان گياني له دهست دا، نهمدهواني مامي
بوو به جينشينني و كيشهي هيرشه دژوارمهكاني ساكايهكاني بهم شتيويه
چاره سر كړد كه به رواله قه بوولي كړد باجيان بداتي. به لوم له بهر نهوهي
ساكايهكان ناوچهيكه به پيتي نهمكاننيهكانيان دا كړ كړدبوو، نهمجامي
كارمهكي هر به شه گه پښتهوه.

نهمدهوان له يه كيك له قولهكاني باخته روه هيرشي هينايه سر ساكايهكان، له
كاتي شه زاميكي كوشنده بهر باسكي كهوت و له بهر نهوهي چه كه كه ژاراوي بوو
گياني دا.

کۆچی دوايی میر به هرام براخۆی:

میر به هرام ۴۲ سال فەرمانه وایی کرد و له سهردهمی پیریدا کۆچی دوايی کرد. ئهردهوانی دووهمی پاشای ئهشکانی هاوچهرخي ئه و بوو و ههروهها ئهم میرانهی تیرهکانی پینجینهی کورده به لوچهکانیش: میر مهراپ زهنگه، میر گنزان ئهرهگانی، میر کالانچ ماملی و میر ئهستال کرمانی هاوچهرخي بوون.

میر میران میر شههداد براخۆی:

دواي کۆچی دوايی میر به هرام، کورمهکی میر شاهداد هاته سهر تهختی میرنشینی توران. له سهردهمی فەرمانه وایی ئه ودا، هۆزهکانی ساکایهکان له ناوچهی باختر هیرشیان هینایه سهر پۆهلاتی خوراسان و بهشتیکی به پیتی ولاتی ئهشکانیهکانیان داگیر کرد. ئهردهوانیش هیرشی برده سهریان و له شهري کوزرا.

پاشان، مهردادای دووهمی کورپی هاته سهر تهخت و دهمسهلاتداریی سهلتهنهتی ئهشکانی گرتە دەست و بۆ سهرکوێکردنی هۆزهکانی ساکایهکان تێ کۆشا.

پاشابوونی مهردادای دووهم:

پاش ئهوهی ئهردهوانی دووهم له شهري ساکایهکان کوزرا، بهرپرسیانی سهلتهنهت مهردادای کورپیان هینایه سهر تهخت. مهردادای دووهم وهکو مهردادای یهکه، هاوانای گهرهه خۆی، سهردهمی پاشایهتی به پرودای گرینگهوه به سهر برد و ناویانگی زۆری پهیدا کرد و به نازناوی مهردادای مهزن ناسرا.

مهردادای دووهم له سهردهمی فەرمانه وایی خۆیدا پێگهی له پێشقهچوونهکانی ساکایهکان که هۆزی بیاوانیبوون کرد و بهشی سهرهکیی ئهم هۆزانهی بهرهو خواروو بۆ ناو ولاتی هیند راونا و سهلتهنهتی خۆی له شهري و نازاوه و گیروگرهتی ئهوان بۆ ههموو کات پزگار کرد و پاش ۳۶ سال فەرمانه وایی کۆچی دوايی کرد.

شهري کورده به لوچهکان له گهڵ ساکایهکان:

پاش کوزرانی پاشای ئهشکانی ئهردهوانی دووهم له شهري ساکایهکان،

هۆزه‌هه‌کانی ساکایه‌کان وره‌یان به‌رز بووه‌وه هێرشیان هێناپه سه‌ر ناوچه‌ی توران و سیستان. به‌شێکی ساکایه‌کان له‌ژێر فه‌رمانی میر توخاس به‌ره‌و توران هێرشیان هێنا. سه‌رۆکه‌هه‌کانی تیره‌هه‌کانی کورده به‌لوچه‌کان: میر شاه‌داد براخۆیی، میر نوجان زه‌نگه‌نه، میر دلگین نه‌دره‌هه‌کانی، میر دروار ماملی و میر زه‌ه‌ک کرمانی له‌ ناوچه‌ زیخاوییه‌هه‌کانی دۆلی نه‌شکیندا چله‌ویان له‌ هێرشه‌که‌یان گرت.

کاتێک ئه‌م دوو هێزه‌ پووبه‌پوو بوونه‌وه، شه‌ر و پێکدادانیکی سه‌خت پووی دا و توخاس میری ساکایه‌کان شکستی خوارد و پێگه‌ی هه‌لاتنی گرت به‌ر و گه‌رپه‌وه‌ باخته‌ر.

میر میران میر فیروز براخۆیی:

میر شاه‌داد دوا‌ی ۳۱ ساڵ فه‌رمانه‌وه‌ایی، جیهانی فانیی به‌جۆ هێشت و کوپه‌که‌ی، میر فیروز هاته‌ سه‌ر ته‌ختی میرنشینی توران. له‌و کاته‌ ساکایه‌کان بۆ جاریکی تر هێرشیان هێناپه سه‌ر توران و مه‌کران و ده‌ستیان به‌ داگیرکاری کرد.

شه‌ر له‌گه‌ڵ ساکایه‌کان له‌ دۆلی مساتنج:

میرانی تیره‌هه‌کانی پێنجینه‌ی کورده به‌لوچه‌کان به‌ بیستنی هاتنی ساکایه‌کان بۆ راوێژ کۆ بوونه‌وه. ئه‌وان سه‌رقالی راوێژکاری بوون که‌ میر موغو ساکا له‌گه‌ڵ سه‌ربازه‌هه‌کانی هاته‌ ناوچه‌ی کیکانان و له‌ دۆلی "مساتنج" له‌ نزیک شاری سامپوران خێمه‌یان هه‌لدا. میره‌هه‌کانی کورده به‌لوچه‌کان: میر فیروز براخۆیی، میر سیامه‌ک زه‌نگه‌نه، میر به‌ه‌رام نه‌دره‌هه‌کانی، میر سام ماملی و میر مه‌هاب کرمانی به‌ خێرای به‌ مه‌به‌ستی پێگرتن له‌ هاتنه‌ پێشیان به‌ له‌شکری تیره‌هه‌کانیانه‌وه هێرشیان برده‌ سه‌ر شوێنی دوژمن و له‌ ده‌ورووبه‌ری شاری سامپوران له‌گه‌ڵ دوژمن پووبه‌پوو بوونه‌وه. میر موغو ساکا شکستی خوارد و داوا‌ی ناشتی کرد و له‌ سه‌رۆکه‌هه‌کانی کورد پارپه‌وه‌ که‌ پێگه‌ به‌ خۆی و تیره‌هه‌کانی به‌دن له‌ ته‌نگه‌ی بۆلانه‌وه‌ تێ پهرن.

کورده‌هه‌کان داواکه‌یان قه‌بوڵ کرد و به‌م چه‌شنه‌ ئه‌و له‌گه‌ڵ تیره‌هه‌کانی خۆی چووه‌ ناو خاکی پۆناوا‌ی هیند.

پاشابوون و کوژرانی گودرزی یه کهم:

مهرداد دی دووهم دوو کوری له پاش بهجی ما: گودرز و ئورود، گودرز کوپه گه وره کهیان بوو و به پیتی دهستووری ئەشکانییه کان هاته سهه تهختی باوکی و تا ههوت سال فرمانی هوابیی کرد. به لام له بهر ئه وهی له گه ل برایه کهی گرفت ی هه بوو، ئورود به کوشتی دا و خوی هاته سهه تهختی فرمانی هوابی.

پاشابوون و کوژرانی ئورودی یه کهم:

پاش ئه وهی ئورود به فیل گودرزی برای کوشت و له جیگه ی خوی هاته سهه تهخت، ماومه کی زور دهسه لاتداری نه کرد و تا شهش سال پاشایه تییه کهی درێژه ی کیشا، ئه مهش له بهر ئه وهی، لایه نگران و پشتیوانانی گودرز له تۆله ی کوشتنی گودرز، ئورودیان کوشت و سزای کرده وه کهیان دایه وه.

پاشابوونی سهنا تورک:

دوای کوژرانی ئورودی یه کهم، له بنه ماله ی ئەشکانییه کاندا که سیکی وا نه ما بوو که له سهه تهختی دابنن تهنیا پیره مێردیک نه بیت به ناوی سهنا تورک که هیشتان له ژياندا بوو و له کاتی کوژرانی ئورودی یه کهم له میوانسه رای سه لته نه ته که دا ژيانی گۆشه گیری ده برده سهه و ته مه نی ۸۰ سال بوو.

هۆزه کانی ساکارکانو ئه ویان به میراتگری سه لته نه تی ئەشکانی هه ژمارد. به م شپوهیه، ئه م هۆزه کوچه رانه هاوکاری و پشتگیریان لی کرد و بانگ هیشتنیان کرد که جله وی دهسه لاتداری بگریته دهست و بارودۆخی پاشا گهردانی و نارێکی له ولات کوتای پی بهیتیت، ئه ویش که هاته سهه تهخت، هیمنی و ناشیتی بۆ ولات که پانده وه و دوای شهش سال فرمانی هوابی کردن کوچی دوابیی کرد.

میر میران میر مهرداد براخۆیی:

دوای کوچی دوابیی میر فیروز، کوپه کهی، میر مهرداد براخۆیی هاته سهه تهختی میرنشینی توران، میر مهرداد ئه و میرانه ی تیره کانی کورد که له شه پی ساکابه کان چووبوون بۆ دۆلی مساتنج و له پیناو دا کوکی کردن له خاکیان له شه پی کوژابوون، کوپه کانیان به پاوژی ئەندامانی دیوانی بولک له سهه پله ی سهروک

تیرایه‌تیی خۆیانیاڤی دانا و دهستاری له‌سه‌ر کردن. له‌م شه‌رده‌دا، میر سیامه‌ک زه‌نگه‌نه و میر سام ماملی گیانیاڤ له‌ده‌ست دابوو و کورمه‌کانیاڤ میر بیدار زه‌نگه‌نه و میر بلفان ماملی به‌پیتی بریاری ئەندامانی دیوانی بولک به‌په‌له له‌سه‌ر پله‌ی سه‌رۆک تیرایه‌تی داڤران بۆ ئەوه‌ی لاوازی له‌ پێژی می هۆزایه‌تیاڤ په‌یدا نه‌بیت.

له‌ سه‌رده‌می فه‌رمانه‌هواپی میر مه‌رده‌دا، میری ساکاپه‌کان "موسون" که به‌"مایوس" و "ماگا"شیاڤ پێ ده‌گوت له‌ باختر و ئەراسوشیا و زه‌ره‌نگیاڤا بناخه‌ی ولاتی خۆی دانا و پێوه‌ندی دۆستانه‌ی له‌گه‌ڵ کورده به‌لوچه‌کانی توران و مه‌کران به‌هێز کرد.

میر مه‌رده‌دا براخۆیی ۱۴ ساڵ فه‌رمانه‌هواپی کرد و ئەم میرانه‌ی تیره‌کانی پێنجینه‌ی کورده به‌لوچه‌کان: میر بیدار زه‌نگه‌نه، میر فیروک ئەدره‌گانی، میر بلفان ماملی و میر ئەجبان کرمانی هاوچه‌رخ‌ی بوون.

پاشابوونی فه‌ره‌ادی سێیه‌م:

دوای کۆچی دواپی سه‌نا تورک، کورمه‌کی، فه‌ره‌ادی سێیه‌م هاته سه‌ر ته‌ختی ئەشکانیه‌کان و له‌ چاخی فه‌رمانه‌هواپی ئەودا، هۆزه‌کانی ساکا له‌ ئەراخوسیا و زابلس‌تان میرنشینی خۆیاڤ دامه‌زاند و له‌گه‌ڵ ئەوه‌شدا سه‌روه‌ریی فه‌رمانه‌هواپی ئەشکانیه‌کانیاڤ قه‌بوول کرد. فه‌ره‌ادی سێیه‌م ۱۱ ساڵ فه‌رمانه‌هواپی کرد.

کوژرانی فه‌ره‌ادی سێیه‌م:

فه‌ره‌ادی سێیه‌م دوو کوری به‌ ناوی مه‌رده‌دا و ئورود هه‌بوو. ئەم دوو کورپه له‌گه‌ڵ یه‌ک ده‌ستیاڤ له‌ناو ده‌ستی یه‌ک نا و باوکیان زه‌هر دهرخوارد دا و کوشتیاڤ، به‌م شێوه‌یه، له‌ناو بنه‌ماله‌ی ئەشکانی سه‌ره‌تای نه‌ریتی باوککۆژی و براکۆژییاڤ کرده‌وه.

هۆزه‌کانی ساکا:

یوچین تیره‌یه‌کی هۆزی توخاری بووه و له‌ ناوچه‌ی کان سیندا نیشته‌جێ بوون و

له گهل تیره کانی تری توخاری دوژمندارییان هه بووه و هه ردهم له شه و پیکدادان بوونه. له ناکام تیره بهر هه لستکاره کان به سهه نیره ییوچیندا زال بوون و به رهو باشوور راویان نان. تیره ییوچین ناچار نشینگه یی باپیرانیان به جی هیشته و له گهل سهه رکه کانیان که نازناوی "تهه رسک یان هه بوو: تهه رسک موخان، تهه رسک موساس و تهه رسک توغر هاتنه ناوچه یی روویاری سیحون، تهه ناوچه یه نشینگه یی باپیرانی ساکایه کان بوو. له بهر تهوه لهه ناوچه یه تووشی شه و پیکدادان بوون له گهل هه ززی سیته کان واته ساکایه کان.

تیره یی یوچین به هه ززی ژماره وه به سهه ساکایه کان زال بوون و ناوچه کانیان هینایه ژیر دهسه لاتی خویان و تیره کانی ساکایه کانیان به رهو رهوئاوا ناوچه یی باختهر واته رهه لاتی خوراسان راونا.

ساکایه کان ئیلیکی مه زن بوون و له دوو تیره: ساکارا و ماساکارا پیکهاتبوون. تهه مانه ناچار هیرشیان برده سهه باختهر و له "توریا" له ناوچه یی ماوهه رانه هر مه ردادی یه کهم پاشای تهه شکانییه کان رهو یه رووی تهه هیرشه یته ره ساکایانه بووه وه و شکستی دان و هاتنه پیتشیانی وه ستاند.

دوای کوچی دوایی مه ردادی یه کهم، له سهه رده می فه رمانه وهایی فه رهادی دووه می کوپی، په لامارده ره ساکایه کان جارتیکی تر هیرشیان هینایه سهه سنوره کانی رهه لاتی پارس. تهه هه ززه که وه هیرشه یته رانه یی ساکایه کان پاشماوه ی میرنشینیی باختهریان به تهوای له ناو برد. به لام پاشای تهه شکانییه کان به هه موو هه ززی شه یه وه به رهه لستکاری و بهرگریی کرد. سهه ختی و دژواری تهه شه رانه به چه شتیک بوو که دوو کهس له شاکانی تهه شکانی فه رهادی دووه و کوپه که یی، نه رده وانی دووه له شه یی ساکایه کان کوژران و خوتنیان به فته ره چوو.

دامه زراندنی میرنشینه کانی ساکایه کان:

ساکایه کان بهر له کوچی گشتی خویان، زانیارییان له مه ره سهه زهویه کانی رهه لاتی ولاتی ماد و پارس هه بووه. تهه شه بهم پته یی که له سهه رده می فه رمانه وهایی یونانییه کان تهوان له باختهر هاتوچه ییان هه بووه. جگه له مه یونانییه کان له قشونی خویان به سهه رباز وهریان گرتوون و هه ندج له

سەردارەكانىشىيان لەسەر پلەى مەزنى سەربازىي ئىواندا دامەزاون.

بۆيە كاتىك ساكايەكان كۆچى گشتىي خۆيان دەست پى كرد، لە باخترەووە سەراوژىر بوون و لە ناوچەكانى زەرەنگ و كەندارا پەرت و بلاو بوونەووە و لەو سەرزەوويىيانە نىشتەجى بوون. لەگەل پەوتى سەردەمىشدا بناخەى ھۆزايەتيى خۆيان پتەو كرد و كەوتنە دامەزاندنى ميرنشىنيى خۆيان و بوون بە خاوەنى ولايتكى بەھىز و بەرىن.

كەوشەنى ولاتەكەيان لە پۆھەلاتەووە لكابوو بە ناوچەكانى سندان و تەنگەى بۆلان. ئىوان تەنگەى بۆلانيان بە "بى لان" ناساندوو و ناوى ولايەتى زەرەنگىش بە ھۆى نىشتەجىبوونى ئىوان بە "سەكستان" ناسرا و ئىستاش ھەر بەم ناوہ بەناوبانگە.

ماييسەس مىرى ساكايەكان:

ماييسەس كە ھەندى مېژوونوس بە "مايوس" يش ناويان بردوووە سەردارى ھۆزەكانى ساكايەكان بوو و لە سالى ۷۵ ى پيش زاین ولايەتى "ئەراسوشيا"ى داگير كرد و لەوى ميرنشىنيى خۆى پىك ھىنا و سەرورەيى فەرمانرەوايىي ئەشكانىي ماد و پارسى قەبوول كرد و ولاتەكەى خۆى سەربەخۆ كرد.

پاشاكانى ئەشكانى مەژفانىك بوون كە لە بەكارھىنانى بارودۆخ تى گەيشتون و سوود و قازانجى زۆريان لە پۆژگارى ئاشتى وەرگرتوو، سەروشيكيان ھەبوو كە بە جۆرىك پەيماننامەيان لەگەل بەرامبەر بەستوو كە لە بەرژەوھنديى خۆيان سوودپان لى وەرگرتوو، ھەرەھا، بەپىتى نەرىتى پارسەكان ھەموو كات پەيماننامەكانيان پىگەى بە ئىمزاكاران داو كە سەربەست بن لەناو ولاتەكەيان. پاشاكانى ئەشكانى لەگەل مەرەكانى ساكايەكانىش ھەمان نەرىتيان پەيتۆر كرد.

ماييسەس دواى ھاقتە سەر تەختى ميرنشىنيى، توانى ميرنشىنيەكەى پتەو بكات و كەوشەنەكەى بەرىن بكاتەو، لەم ڕووھو، لە پۆھەلات ناوچەگەلىكى ھىناپە ژىر دەسلەلاتى خۆيەو كە سنوورەكانى تا تەكسولان و ڕووبارى سندان ھەلەكشان.

ماييسەس ۲۵ سال فەرمانرەوايىي كرد، ئىو بە "موسون" يش دەناسرا و ھاوچەرخى سەنا توركى پاشاى ئەشكانى بوو.

یە کگرتنی کوردە بەلوچەکانی توران و مەکران لە گەڵ ساکایەکانی زابلستان:

لە سەردەمی پاشایەتیی سەنا تورکی ئەشکانیدا ھۆزەکانی ساکایەکان لە ئەراسوشیا، کەندارا، زابلستان و باختر میرنشینەکانی خۆیان دادەمەزراند و سەرۆمیری فەرمانرەواکانی ئەشکانیشیان قەبوول کرد. ساکایەکان لە گەڵ خەڵکە خۆمالییەکانی ئەم ھەریمانە تیکەلای بوون بۆ ئەوەی فەرق و جیاوازی لە نێوانیاندا نەمێنێ.

لە سەر بڤنەمای ئەم دەستوورە، پێوھندیی خۆ بە برازانینیان لە گەڵ کوردە بەلوچەکانی توران و مەکران چەسپاند و ئەم یە کگرتنە نێوانیان بوو ھۆی پتەوی و بەھیزی ھەردوولا. میر مایسەس ساکا لە دەستبەکاربوونی دەسەڵاتدارییە کە یەو ھۆشی دایە یە کگرتووکردنی کوردە بەلوچەکان و ساکایەکان.

میر ئیزسەس ساکا:

میر مایسەس ساکا یە کەم پاشای میرنشینی ساکایەکان بوو و بۆ ماوێ ۲۵ ساڵ فەرمانرەوایی کرد. کاتیک کۆچی دوایی کرد، دوو کوری لە پاش بەجی ما بە ناوی ئیزسەس و ئازونسەس. ئیزسەسیان ھاتە سەر تەختی باوکی و ناوچەی پەنج ئابەیی داگیر کرد و بە ولاتە کەیی خۆیەو لکاند و ئازونسەسی براشی کرد بە حاکمی ئەم ولایەتە.

ئیزسەس نزیکەی ۲۸ ساڵ فەرمانرەوایی کرد. لە چاخی فەرمانرەوایی ئەودا، میر فەرھاد کوردی زەنگەنە لە گەڵ ھۆزە کەیی نشینگەیی گواستەو توران و دوو تیرەیی ساکایەکان "سەلگور" و "ساگدی" شی لە گەڵ خۆیدا ھێنا بوون.

پاشا بوون و کوژرانی مەرداد ی ستیەم:

مەرداد ی ستیەم دوای کوشتنی باوکی، ھاتە سەر تەختی پاشایەتی و پاش ماوێ کە ھەلمەتی بردە سەر ئەرمنستان. لە کاتی لەوێ نەبوونی ئەو، ئوردی برای تەختی دەسەڵاتداریی داگیر کرد. مەرداد کاتیک ئەم ھەوالتی پێ گەشت خێرا ھاتە پایتەخت و لە شەپ شکستی دا و خەڵکیکی زۆریشی لە پشتیوانانی ئەو کوشت.

مهرداد ستم و زقرداری کرده شتوازی خوی و ئەندامانی دەولەت بەمە دنگران بوون و لەسەر تەخت دەریان کرد و ئورودی برایان هێنایە سەر تەخت. مهردادیش چوو دەڵدەئێ عەرەبەکان و بە یارمەتیی ئەوان دووبارە هێرشێ هێنایەو سەر سەلتەنەتی پارس بەلام سوورن سوپاسالاری ئورود شکستی دا و کۆشتی.

میر میران میر بەهمەن براخۆیی :

دوای ئەوێ میر مهرداد کۆچی دوایی کرد، میر بەهمەنی کۆری هاتە سەر تەختی توران. لە سەر دەمی دەسەڵاتداری میر بەهمەن، میر فەرهاد زەنگەنە بە خۆی و هۆزەکەییەو لەگەڵ دوو تیرەئێ ساکایەکان بە ناوی سەلگور و ساگدی لە ناوچەئێ زابلستانەو نەشینگەئێ گواستەو توران. میر بەهمەن براخۆیی میر میرانی توران، میر فەرهاد و هۆزەکەئێ لە دۆلی گۆراندا نیشتهجێ کرد و دوو تیرەکەئێ ساکایەکانیشی نارده ناوچەئێ غوزدار و میر ساکین سەرداری تیرەئێ ساگدی لەگەڵ تیرەکەئێدا لە دۆلی گریشکان نیشتهجێ کرد و میر کوور سەرۆکی تیرەئێ سەلگوریشی لە تەک تیرەکەئێدا لە دۆلی پیلار نیشتهجێ کرد.

میر بەهمەن ئەم سەرۆک تیرانەئێ کورده بەلوچەکان: میر فەرهاد زەنگەنە، میر بۆک ئەدرەگانی، میر میوان ماملی و میر سنهان کرمانی هاوچەرخی بوونە. میر بەهمەن بۆ ماوێ ۲۹ سال لە ولایەتی توران پاشایەتی کرد.

ئێزەسەئێ دووهم میر ساکایەکان:

کاتێک ئێزەسەئێ یەکەم کۆچی دوایی کرد، ئێسالی سەسێ کۆری بە نازناوی ئێزەسەئێ دووهم هاتە سەر تەختی میرنشینی زابلستان. ون سان برای بچوکی بوو. ئێزەسەئێ دووهم بەردەوام بوو لە داگیرکردنەکانی لە پەنج ئابە و برای خۆی ون سانیشی بۆ ولایەتە داگیرکراوەکانی ولاتی هیند نارد بۆ ئەوێ دەسەڵاتداری دەولەتی بگریته دەست و فەرمانیەوایی بکات. ئەو یەکەم میری ساکایەکان بوو کە سەرەتای فەرمانیەوایی خۆی لە ولاتی هیند دەست پێ بکات. ئێزەسەئێ دووهم لە زابلستان ۲۲ سال فەرمانیەوایی کرد و کۆچی دوایی کرد.

میر میران میر بسسام براخویی :

پاش کۆچی دواویی میر بههمەن، میر بسسامی کۆری هاته سەر میرنشینی توران، له سهردهمی میرنشینی بسسام "دیوانی ملوکی توران و مهکران" دامهزرا. مه‌به‌ست له دامه‌زاندنی ئەم دامه‌زاهیه‌ نه‌وه‌ بوو که په‌یتوه‌به‌رایه‌تی ولایه‌تی توران و مه‌کران به‌ کاری هاویه‌شی دیوانی ملوک نه‌جام بدهن.

دوای دامه‌زاندنی دیوانی ملوک کاروباری سه‌ربازی توران و مه‌کران له‌ ژێر چاودێری ئەم دیوانه‌ نه‌جام دهدرا، ئەم سه‌رۆکانه‌ی کورده‌ به‌لوچه‌کان میر بسسام براخویی میر میرانی توران، میر مه‌رداد نه‌هره‌گانی میر میرانی مه‌کران، میر سیاوش زه‌نگه‌نه‌، میر سه‌مبان ماملی میر میهار کرمانی ئەندامی دیوانی ملوک بوون.

پاشابوون و گۆشه‌نشینی ئورودی دووهم:

دوای مه‌ردادی سییه‌م، ئورودی دووهمی برای هاته سەر ته‌ختی ئەشکانی و شه‌ریکی نه‌فه‌گێڕ له‌گه‌ڵ رۆمه‌کان پووی دا. ئەمه‌ش له‌به‌رئه‌وه‌ی سه‌لته‌نه‌تی ئەشکانی له‌گه‌ڵ رۆمه‌کان له‌ شه‌ردا بوو.

دوای ئەوه‌ی شه‌ر له‌ نێوان ئەم دوو ولاته‌ پووی دا، ئەشکانیه‌کان له‌ شه‌ری حوران رۆمه‌کانیان شکست دا و ئورود هه‌لسا به‌ ناردنی فیروزی کۆری به‌ له‌شکرێکی گه‌وره‌وه‌ بۆ داگیرکردنی سووریا. له‌ سووریا ئەشکانیه‌کان پاشه‌کشه‌یان کرد و فیروزی له‌ شه‌ردا کوژرا. ئورود به‌م زیانه‌ خه‌فته‌بار بوو و ژبانی گۆشه‌نشینی هه‌لبژارد و ده‌سه‌لاتی ته‌ختی ئەشکانی دایه‌ ده‌ست فهره‌ادی کۆری دووهمی.

گوندوس فاسان میری ساکا:

کاتیک ئیزه‌سه‌ی دووهم کۆچی دواویی کرد، کۆره‌که‌ی، گوندوس فاسان هاته سەر ته‌ختی میرنشینی زابله‌ستان و براکه‌ی، "گودای" له‌ ئاستی وه‌زاره‌ت دامه‌زاند، پاش ئەوه‌، گوندوس خۆی ده‌سه‌لاتداری هه‌رێمه‌کانی هندی گرتە ده‌ست و میرنشینی زابله‌ستان و ئه‌راسوشیایشی دا به‌ گودای برای.

گوندوس فاسان له‌ هیند زۆر ناویانگی ده‌رکرد و له‌وێ به‌ناویانگترین شای

بنه‌مالهی ساکایه‌کان بوو. چوارچیوهی دهمسه‌لاتداریی ولاتی ساکایه‌کانی له هیند به‌رفراوان کرد و به دادپه‌روهری فرمانپه‌واییی کرد.

پاشابوونی فهرادی چوارهم:

فهرادی چوارهم دوی گوشه‌نشینیی باوکی هاته سهر ته‌ختی نه‌شکانی که مرؤفیتی سته‌مکار و زۆردار بوو. نه‌و چه‌وساندنوه و سته‌می کردبووه شیوهی خوی و هندیک له نه‌ندامانی ده‌ولت نیشتمانیان جی هیشت.

فهرادی چوارهم شهر و پیکدادانی له‌گه‌ل سه‌لته‌نتی پۆم ده‌ست پی کرد. له نه‌نجامدا، که‌سیکی بنه‌مالهی نه‌شکانی به ناوی تیرداد ئالای شۆرش و یاخیگه‌ری به‌رز کرده‌وه و توانی فهرادی چوارهم له‌سهر ته‌خت لاب‌دات. فهرهاد پاشان چووه دالده‌ی ساکایه‌کان.

پاشابوونی تیردادی دووهم:

تیردادی دووهم هاته سهر ته‌خت و چند ماوه‌یه‌ک فرمانپه‌واییی کرد. له دوا‌ییدا، فهرهاد به یارمه‌تی ساکایه‌کان هیرشی هینایه سهر پارس. تیرداد توانای به‌رگیرکردنی له خوی پانه‌بینی و هه‌لات. له‌گه‌ل خوی دا کوپه‌ بچووه‌که‌ی که ناوی فهرهاد بوو برد و چووه دالده‌ی قه‌یسه‌ری پۆم.

کوژرانی فهرادی چوارهم:

فهرادی چوارهم بۆ جاریکی تر هاته‌وه سهر ته‌خت و چند ماوه‌یه‌ک فرمانپه‌واییی کرد. له نه‌نجام، فهرهاد کوپی فهرهاد به هاندانی دایکی زه‌هری ده‌رخواردی باوکی دا. به‌م شیوه‌یه‌ باوکی کوشت و خوی هاته سهر ته‌خت.

میر گودا میری ساکایه‌کان:

کاتیک گوندوس فاسان دهمسه‌لاتی پاشایه‌تی هندی گرت ده‌ست، پاشایه‌تی میرنشینه‌کانی کندارا و زابلستانی دایه ده‌ست "گودا"ی برای. گوداش کوپی خوی "نه‌بدین گاسه‌س"ی له‌سهر دهمسه‌لاتداری میرنشینی زابلستان دانا و خۆشی هندیک ولایه‌تی کرمانی له پاشای نه‌شکانیه‌کان سه‌ند و هینایه ژیر دهمسه‌لاتی خوی و میرنشینییه‌که‌ی به‌رین کرده‌وه.

له‌دايکبوونی په‌يامبه‌ر عيسا سلاوی لئ بئ:

له نځوان سالاڼی چوار و شهنش پيش زاینی مه‌سیح، چه‌زړه‌تی عيسا سلاوی
لئ بئ له یه‌کټک له‌گونه‌کاني به‌یتولو‌قه‌ده‌س به‌ ناوی به‌یت له‌حم له‌دایک بوو. له‌و
سه‌رده‌مه‌دا دوو سه‌لته‌نه‌تی به‌هټز و پر شکک له‌ دنیا بوونی هه‌بوو: سه‌لته‌نه‌تی
پارس و سه‌لته‌نه‌تی پښتو.

نه‌گستاس پاشای پښتو و تیردادیش پاشای پارس بوو. پاشای پارس بڼ
پشتراستگردنی پښبڼی نه‌ستیرنه‌اسه‌کان که مه‌سیح له‌دایک بووه کومه‌لټکی له
هاوه‌له‌کاني خوی ناره‌ده به‌یتولو‌قه‌ده‌س بڼ نه‌وهی که نه‌گه‌ر مژده‌که راست بوو بڼ
بڼ شوینی له‌دایکبوونی چه‌زړه‌تی مه‌سیح و به‌خټره‌انتي بکن. نه‌م ده‌سته‌یه پاش
پشتراستگردنی له‌دایکبوونی مه‌سیح که‌رانه‌وه پارس و هه‌واله‌که‌یان به‌ تیردادی
پاشای نه‌شکاني که‌یاند و گشت بارودڅخه‌که‌یان بڼ باس کرد.

میر فیروز میری ساکایه‌کان و پروخانی میرنشینه‌که‌یان:

دواي نه‌وهی گوندوس فاسان له‌ هیند کڅچی دوايي کرد، کوره‌که‌ی، فیروز هاته
سه‌ر ته‌ختی ولاتی هیند و میرنشیني نه‌راسوشیا و سناربار کوری گوداش که
کوره‌ مامی بوو کرده ده‌سه‌لانداری میرنشیني زابلستان.

له‌ سه‌رده‌می فه‌رمانه‌روايي میر فیروز هټز و ده‌سه‌لاتی ساکایه‌کان له
زابلستان و باختر و هیند ورده ورده به‌ره‌و پروخان ده‌چوو. چټنشینه‌کاني
میره‌کاني ساکایه‌کان بټه‌ټز بوون و هټزه کڅشانییه‌کان به‌سه‌ریاندا زال بوون و
بالاده‌ستیان په‌یدا کرد.

میر میران میر خه‌فی براخویي:

وټرای کڅچی دوايي میر بسسام، کوره‌که‌ی، میر خه‌فی هاته سه‌ر ته‌ختی
پاشایه‌تی توران و له‌ سه‌رده‌می میرنشیني نه‌ودا فه‌ره‌ادی پټنجه‌م پاشای
سه‌لته‌نه‌تی نه‌شکاني بوو. هر له‌م سه‌رده‌مه‌دا، ده‌سه‌لات و بالاده‌ستی میرانی
ساکایه‌کان له‌ باختر و زابلستان و نه‌راسوشیا رووی له‌ لاوازی کرد. له
ده‌روبه‌ری سه‌د سال دواي هټمنی و ناسایشی دواي هټرشی ساکایه‌کان، له
هه‌ریمی باختر یه‌کټک له‌ سه‌رڅکه‌کاني هټزه‌کاني کڅشانی که‌ نه‌ویش له‌ نه‌ته‌وهی

تیره‌کانی پوچینه به‌سەر ساکایه‌کان زال بوو و بالادستی پەیدا کرد و بناخەیی دەولەتی دامەزراند کە بە ناوی کۆشانی ناویانگی دەرکرد.

میر خەفی ۲۴ ساڵ فەرمانی‌ه‌وایی کرد و ئەم سەرۆکانه‌ی پێنج تیره‌ی کوردی بە‌لوچ: میر وندان زەنگەنە، میر کیان ئەدره‌گانی، میر بۆتان ماملی و میر مەنگوڕ کرمانی هاوچه‌رخي بوونه.

بە خۆی‌کردنی تیره‌کانی سەلگور و ساگدی:

میر خەفی لە سەرده‌می فەرمانی‌ه‌وایی خۆیدا دابی بە‌خۆی‌کردنی تیره‌کانی سەلگور و ساگدی بە‌پێوه برد کە لەگەڵ میر فەرهاد زەنگەنە لە زابلستانه‌وه هاتبوونه توران و لەوێ نیشته‌جێ بووبوون. ئەم دابه‌ بۆیه ئەنجام درا چونکە ئەم دوو تیره‌یه‌ لە نەژادی کورده بە‌لوچه‌کان نە‌بوون و پێویست بوو بە‌خۆی بکری‌ن بۆ ئەوه‌ی هیچ جیاوازی‌یه‌ک لە نێوان ئەوان و کورده بە‌لوچه‌کان نە‌میت‌ئێ و دوابی بە ئەنجام گه‌ياندنی نە‌ریته‌که‌ بە تیره‌کانی کورد بژمێردرێن.

کورده‌کان نە‌ریته‌کیان هە‌بووه‌ کە لە ڕێگه‌یه‌وه تیره‌ دهره‌کیه‌کانیان بە‌کۆمه‌لگه‌ی خۆیان‌ه‌وه پێوه‌ست ده‌کرد و بە‌م نە‌ریته‌یان ده‌گوت "هێسک شکاندن". ئەم نە‌ریته‌ بە‌م شێوه‌ بە‌پێوه‌ چوو کە میر میرانی تیره‌کان کە سەرۆکی دیوانی ملوک بووه، سەرۆکی تیره‌کانی تری بانگ ده‌کرد و لە کۆری دیوانی ملوکدا باسی بە‌خۆی‌کردنی ئەو تیره‌ دهره‌کیه‌ی ده‌کرد‌ه‌وه و وتووێژی لە‌سەر ده‌کرا. دوابی ئەوه، سەرۆکی دیوانی ملوک مێزەر یان ده‌ستاری بە‌ براژماردنی لە‌سەر میری ئەو تیره‌یه‌ ده‌به‌ست و سەرۆکی تیره‌که‌ش دوابی ده‌ستاربه‌ندی په‌یمانی وه‌فاداریی له‌ ته‌ک ئەو نە‌ته‌وه‌یه‌ ده‌به‌ست کە تێیدا تێکه‌لاو بووبوون. دوابی ئەوه‌ لە‌ خوانی سەرۆکی دیوانی ملوکدا نانیا‌ن ده‌خوارد و پیرۆزباییان له‌ سەرۆکه‌که‌ ده‌کرد و ئەوێ‌یان به‌جێ ده‌هێشت. بە‌م شێوه‌یه‌، دوابی به‌جێ‌گه‌ياندنی ئەم نە‌ریته‌ تیره‌ دهره‌کیه‌که‌ بە‌هه‌کیک له‌ تیره‌کانی کورده بە‌لوچه‌کان ده‌ژمێردرا.

پاشابوون و کوژرانی فەرهادی پێنجەم:

فەرهادی پێنجەم ژاری دهرخواردی باوکی دا و کوشتی. بە‌ هۆی ئەم کرد‌ه‌وه‌یه‌ ئەندامان و ده‌سه‌لاتدارانی سه‌لته‌نه‌ت لێی بیزار و توورە‌ بوون. قه‌يسه‌ری رۆمیش

ئەوئى بە داگىركەر دىزانى و بايەخى بە خواست و داواكانى نەدەدا . لەگەل ئەوئەشدا ، فەرھاد پياوژكى ژۆر ترسنۆك بوو و فەرمانرەوايى لى نەدەوئەشايەو . لە ئەنجامدا ، گەورە و دەسەلاتدارانى سەلتەنەت لەسەر تەخت لايان دا و كوشتيان .

ھۆزە كۆشانىيەكان :

كۆشانىيەكان ھۆزىك بوون كە لەگەل ساكايەكان لە يەك ريشە و نەژاد بوونە و خەلكى چىن بە يوچىن ناساندوويانن . ئەوانە لە دەورەبەرى ۱۶۰ سالى پيش زايىن نشىنگەى كۆنى خۆيان كە لە رۆھەلاتى چىن بوو بەجى ھىشتووە ھاتوونەتە دۆلى سەر دەرياي باكورى نامو . ساكايەكان لىرەدا نىشتەجى بوويوون لەبەرئەوئەى تواناي بەرمنگار بوونەوئەى ھىرشەكانى ئەوانيان نەبوو پاين كرد و پرويان لە خۆرھەلات لە باختر و لە باشوور لە زنجيرە چيائى ھندوكوش كرد .

لەر كاتەدا ، ئىمپراتورى چىن بە ھۆى ئازاردانەكانى ھۆزەكانى ھوانگ نوان تەنگى پى ھەلچنرابوو و بالۆزى ناردە لاي يوچىنەكان و بۆ سەركوتردى ھوانگ نوان داواى ھاوکارى و ھاوئەلى لى كردن . بەلام يوچىنەكان بە پىرەيوە نەچوون و بەمە ئىمپراتورى چىن توورە بوو و ھىرشى بردە سەريان . يوچىنەكان پاشەكشەيان كرد و لە سەرووى دەرياي نامووە سەرەوخوار بوونەو و ھاتنە خوارووى ولايەتى باختر كە نشىنگەى تخاربيەكان بوو و بە يارمەتیی ئەوان مىرنشینی باختریان ھىنايە ژۆر دەسەلاتى خۆيانەو .

ھۆزى كوشى يەكێك لە پىنج ھۆزەكانى كوشانگ بوو . بەپىي نووسىنى مۆزوونووسەكانى چىن مىرى ئەمانە كوچولە كەدفىزس چوار تىرەى ترى كوشانگى لەگەل خۆى يەكگرتوو كرد و مىرنشینی خۆى لە باختر دامەزراند و خۆى بە شاى كوشانگ ناساند . لەبەر ئەم ھۆيە ، لە باسە مۆزووييەكاندا وشەى كۆشانى جىگەى يوچىنى گرت .

دواى ئەو ، كوچولە كەدفىزس پارس و كەندارا و زابلستانى داگىر كرد و سەلتەنەتەكەى بەرىن كردهو و كوردهكانى توران و مەكرانىشى گوتراپەلىي خۆى كرد .

پاشابوون و کوژرانی ئورودی ستيهه:

دوای کوژرانی فهرادی پينجهه، نهندامانی دهولتهی پارس که ستيکیان له بنه‌ماله‌ی نه‌شکانی که ناوی ئورود بوو و له ترسی فهرهاد له گۆشه‌یه‌ک له بزريدا ژيانی به‌سه‌ر ده‌برد هينايه سه‌ر ته‌ختی فهرمانپه‌وایی. به‌لام ئه‌ویش سته‌م و توندوتیژی کرده شیوه‌ی خۆی. دوای سێ سال فهرمانپه‌وایی، دهسه‌لاتدار و گه‌ورانی دهولت به‌ فیل له ته‌خت ده‌ریان کرد و کوشتیان و خۆیان له سته‌مکاری ئه‌و پزگار کرد.

پاشابوونی ئه‌نوشی یه‌که‌م و ده‌رکرانی له ته‌خت:

دوای کوژرانی ئورودی ستيهه، له‌نیو بنه‌ماله‌ی نه‌شکانیدا که ستيکی وا نه‌ما‌بوو که شایسته‌ی پله و پایه‌ی پاشایه‌تی بیت. له‌به‌ر ئه‌وه، دهسه‌لاتدارانی دهولت بالۆتیزان نارده لای پاشای پۆم و داویان لی کرد که ئه‌نوش کورپ فهرادی چواره‌م که له دالده‌ی ئه‌ودا بوو بنیتریت‌ه‌وه پارس بۆ ئه‌وه‌ی له‌سه‌ر ته‌ختی نه‌شکانی دابنن.

ئه‌نوش له پۆم هاته‌وه و هاته سه‌ر ته‌ختی فهرمانپه‌وایی. پاش ماوه‌یه‌ک، دهسه‌لاتدارانی سه‌لته‌نه‌ت له‌ویش دلگران و ناشاد بوون. له‌به‌رئه‌وه‌ی، ئه‌و به‌پیتی داوونه‌ریتی پۆمی هه‌لسوکه‌وتی ده‌کرد و رقی له نه‌ریتی پارس بوو. هه‌ر ئه‌م هۆکاره‌ش وای کرد شانزاده‌یه‌کی بنه‌ماله‌ی نه‌شکانی به‌ ناوی ئه‌رده‌وان لیتی یاخی بیت. دهسه‌لاتدارانی سه‌لته‌نه‌ت پشتگیریان لی کرد و توانی ئه‌نوش شکست بدات و له ولاتی پارس ده‌ری بکات و دهسه‌لاتداری ولاتی گرته ده‌ست.

پاشابوون و کۆچی دوایی ئه‌رده‌وانی ستيهه:

ئه‌رده‌وانی ستيهه که هاته سه‌ر ته‌خت جارتیکی تر سوپای ئاماده کرد و هیرشی برده سه‌ر ئه‌نوش و شکستی دا. ئه‌نوش جگه له هه‌لاتن هه‌چ چاره‌یه‌کی تری بۆ نه‌ما و چووه شاری سلوسیه. ئه‌رده‌وان به‌ شوینی که‌وت و زۆر لایه‌نگری ئه‌وی له‌ناو برد. پاشان ئه‌نوش سلوسیه‌شی جی هیشته و پای کرده ئه‌رمه‌نستان و بوو به‌ پاشای ئه‌وێ. به‌لام به‌ هۆی زۆر بۆ هينانی ئه‌رده‌وان پاشای نه‌شکانی ناچار ده‌ستی له فهرمانپه‌وایی ئه‌ویش هه‌لگرت و خۆی دایه ده‌ست فهرمانپه‌وای پۆمی

شام. له شامیش ویستی هه لیت به لام پۆمهکان دهستگیریان کرد و کوشتیان. ئهردهوان پاشای ئهشکانی خۆی سهرقالی پتهوکردنی پێگهی دهسهلاتی خۆی کرد و لهگهڵ پۆمهکان ناشت بووهوه و دواى ۲۶ سال فهروانهوایی کۆچی دوايى کرد.

کوجوله کله کهدفيزس میری کۆشانی:

کوجوله کله کهدفيزس میری هۆزی کۆشانی بوو و پیاویکی زانا و ورهبرز و به چهرگ بوو. توانی چوار تیرهى کۆشانگ لهگهڵ خۆی پهک بخات و میرنشینی له باختر دامهزێنی. له ماوهیهکی درێژدا به ههول و تیکۆشان سهلتهنهتی خۆی بهرفراوان کرد و ولایهتهکانی دهورووبهیری سهلتهنهتی پارسی به دهسهلاتداری خۆیهوه لکاند و پێگهی خۆی له تهواوی ئهو شوێنانه بههیز کرد که بریتی بوون له ولایهتهکانی کهندارا و کابلیستان و زابلستان و خوراسانی پۆهلات.

کوجوله دواى ۲۸ سال دهسهلاتداری کۆچی دوايى کرد. ناری خۆی کوجوله بوو که له دوايیدا نازناوی کله کهدفيزسی پێ چهسپاوه که به مانای دیندار و کوپه شای ئاسمان دیت.

میر میران میر شاولی براخۆیی:

دواى کۆچی دوايى میر خهفی، کوپهکهی، میر شاولی هاته سه تهختی میرنشینی توران. له سهردهمی دهسهلاتداریی ئهودا، میری مهزنی کۆشانییهکان کوجوله کله کهدفيزس پاش دامهزاندنی دهسهلاتداریی خۆی له باختر، ولایهتهکانی پارس که بریتی بوون له کهندارا، زابلستان، کابلیستان و خوراسانی پۆهلاتی داگیر کرد و بناخهی سهلتهنهتی کۆشانی دامهزاند.

میرهکانی تیرهکانی پێنجینهی کورده بهلوچهکانی توران و مهکران خۆیان به دهستهوه نهدا و ملکهچی میری کۆشانی نهبوون. جگه لهمه، هاوناهاهنگیی تیرهکانی کوردی بهلوچ ئهوهنده بههیز و پتهو بوو که میری کۆشانی نهیدمخواست دوژمنایهتیان لهگهڵ دروست بکات. ههروهکو گوتهویانه: "پزگاری له ناشتی و هتیمندییه". لهبهر ئهوه، میری کۆشانی پێگهی ناشتی لهگهڵ کورده بهلوچهکان گرت بهر.

میری کۆشانی پیاویکی هۆشمنه‌ند بوو و ده‌یزانی له‌گه‌ڵ کات و سه‌رده‌م ره‌فتار بکات و سوود و قازانجی له‌ سه‌رده‌می ناشتی به‌ده‌ست ده‌هێنا و هه‌موو کات په‌یماننامه‌ی وای ده‌به‌ست که له‌ پێگه‌یه‌وه ئیمزاکارانیا‌ن له‌ چوارچێ‌وه‌ی ده‌سه‌لاتداریی خۆیاندا سه‌ربه‌ست ده‌کرد. کوجوله‌ کله‌ که‌د‌فیزس له‌سه‌ر ب‌نه‌مای ئه‌م نه‌ریته په‌یماننامه‌ی له‌گه‌ڵ کورده‌ به‌لوچه‌کانی توران و مه‌کران به‌ست و دانی به‌ فه‌رمانی‌ه‌واییه‌که‌یانی له‌ توران و مه‌کران نا. به‌م شتیویه‌، به‌لێن و په‌یمانی له‌گه‌ڵ به‌ستن و کردیانی به‌ هاو‌په‌یمانی و‌لاته‌که‌ی.

میر شاولش پاش ٢٥ سا‌ڵ فه‌رمانی‌ه‌وایی کۆچی دواییی کرد و ئه‌م سه‌رۆکانه‌ی کورده‌ به‌لوچه‌کان میر کمببج میر میرانی مه‌کران، میر شینو ماملی، میر خه‌فی کرمانی و میر نوزهر زه‌نگه‌نه‌ هاوچه‌رخ‌ی بوون.

پاشابوونی گو‌د‌رزی دووهم و ده‌مرکرانی له‌ ته‌خت:

دوای ئه‌رده‌وانی سێ‌یه‌م، که‌سێک له‌ ب‌نه‌ماله‌ی ئه‌شکانیه‌یه‌کان به‌ ناوی گو‌د‌رز ها‌ته‌ سه‌ر ته‌ختی فه‌رمانی‌ه‌وایی سه‌لته‌نه‌تی ئه‌شکانی. گو‌د‌رز دوو ب‌رای به‌ ناوی ئه‌رده‌وان و واردان هه‌بوو و لێیان به‌ گومان بوو و باوه‌ری له‌سه‌ر نه‌بوون. هه‌ر بۆیه‌ یه‌که‌میانی به‌ ژن و منداله‌وه‌ کوشت و دووهمیشیان پای کرد.

هێشتان ماوه‌یه‌که‌ به‌سه‌ر ده‌سه‌لاتداریی گو‌د‌رز تێ نه‌په‌ریبوو که‌ گه‌وران و کاربه‌ده‌ستانی و‌لات واردانیان بانگه‌ێشتن کرد بۆ ئه‌وه‌ی بۆ به‌ده‌سته‌پێنانی پاشایه‌تی شۆرش بکات، واردان دوای برینی دوو پۆژه‌پێ خۆی گه‌یاند هه‌پارس که‌ بتوانی له‌ نه‌کاو به‌سه‌ر گو‌د‌رزدا دا‌ب‌دات. گو‌د‌رز ناچار له‌ پارس هه‌لات و چووه‌ لای هۆزه‌کانی دا‌ها و سه‌رقا‌لی نه‌خشه‌که‌ێشان و هاندانی بزوتنه‌وه‌ دژی واردانی ب‌رای بوو. گو‌د‌رز بۆ ئه‌م مه‌به‌سته‌ یارمه‌تی له‌ هۆزه‌کانی دا‌ها وه‌رگرت و بۆ به‌ده‌سته‌پێنانه‌وه‌ی ته‌خت و تاج که‌وته‌ پێ.

واردان به‌ خۆی و هێزنه‌وه‌ پ‌رووی له‌ ده‌شتی باکتریا کرد. له‌ نا‌کاو گو‌د‌رز هه‌والی پێ گه‌یشت که‌ گه‌وران و ده‌سه‌لاتداران ها‌رده‌ست بوونه‌ و پێک که‌وته‌وون که‌ ته‌خت و تاج له‌ هه‌ردوو ب‌را ب‌ستین. ئه‌م مه‌ترسییه‌ هاو‌په‌شه‌ هه‌ردوو ب‌راکه‌ی به‌ ناچاری لێک نزیک کرده‌وه‌ له‌گه‌ڵ یه‌ک پێک که‌وتن که‌ تاجی سه‌لته‌نه‌تی پارس لای واردان ب‌یت و گو‌د‌رزیش به‌ ده‌سه‌لاتداریی هه‌رکانه‌یه‌ ره‌زامه‌ند ب‌یت.

پاشابوون و کوژرانی واردانی یه کهم:

کاتیک واردانی یه کهم هاته سهر تهخت، شاری سلوسی هیشتان له باری شۆرش و یاخیگه ریدا بوون، واردان به یارمهتی و ریتوئینی چینی گهوره پیاوانی ئهو شاره که لایهنگری خۆی بوون هیرشی برده سهر شارهکه و ئهوانیش ناچار خۆیان دایه دهستهوه و ئهو شۆرشهیی که له جهوت سالهوه بهرهوام بوو کوتاییی پی هات.

پاش ئهم سهرکهوتنه، واردان سهرکهوتنی تریشی به دهست هینا و سهلهتهتهکی زۆر بهرین کردوه. پاش ماوهیهکی درێژ، دووباره له نێوان ئهو دوو برایه واردان و گودرز شهڕ و پیکدادان دهستی پی کرده و تا دوو سال درێژهی کیشا و له ئهنجام به مهرگی واردان کوتاییی پی هات. ئهمهش بهو چهشنه که گهوران و دمه لاتداران هاو دهست بوون و له ناکاو واردانیان به کوشت دا.

پاشابوونی دوهم جاری گودرز و کوچی دواپی:

دوای کوژرانی واردانی یه کهم، له نێوان گهورانی پارس له سهر میراتگری تهخت و تاجی پاشایی ئهشکانی ناکۆکی و گیروگرفت پووی دا. زۆریان لایهنگری گودرز بوون و کۆمه لیکیش مهرداد کورپی ئهنوش و کوپهزای نهوهی فهرهادی چوارهمیان بۆ پاشایهتی دیاری کرد. ئهم شازادهیه له پۆم گهوره بووبوو و خه لکی پارسیش به گشتی رق و نهفرهتیان لهو شازادانه بوو که له پۆم گهوره بووبوون، پهنکه له بهر ئهم هۆیهش و به تایبهت که گودرزیش له نێو ولات ناماده بوو له ئهنجام ههموو له سهر سهلهتهتهی گودرز پیک کهوتن و گودرز یان هینایه سهر تهختی پاشایی.

ماوهیهک به سهر پاشایهتی گودرز تی نه پهریبوو که له بهرهنجامی بخیه زهمی و دلپهقی و کردهوهی ناشایستهی ئهو له ههموو لایه کهوه هاواری سکالا بهرز بووهوه و له ئهنجام بهره لستکاران سکالا که یان برده لای قهیسهری پۆم و داوایان لی کرد شازاده مهرداد بنیڕیتوه پارس. قهیسهری پۆم فرمانی دا ئهو شازادهیهی که داواکاری تهخت و تاجه تا لێواری فورات به پێ بکن.

مهرداد هاته پارس و له شهڕ دژی گودرز ناکامیکی یه کلاکه رهوهی به دهست

نههټنا. کاتیک ته ماشای کرد سوپاکه ی به ته وای شپړزه و لیک هه لوه شاو هته وه، چووه دالده ی سهرداریکې پله خوار که باوکی دای مه زانډیو و ناوی پاران سه س بوو، به لām نهو نامه رده گرتی و به زنجیرکراوی نارديه لای گودرز، گودریش نه گهرچی له گیانی خوځ بوو به لām فرمانی دا هه درو گوټی بېرن بۆ نه وې جاریکې تر بیر له بهر دهسټهټناني سه لته نه ت نه کاته وه، پاش ماوه یه ک گودرز کوچی دوايي کرد.

پاشابوون و کوچی دوايي نه نوشی دووهم:

دواي کوچی دوايي گودرزی دووهم، نه نوشی دووهم که پاشای ماد بوو هاته سر ته ختی سه لته نه تی نه شکانی و پاش نۆ سال فرمانپه وایي کوچی دوايي کرد. له سرده می فرمانپه وایي نه ودا هیچ پرودایکي گرینگ پروی نه دا.

پاشابوون و کوچی دوايي بلاشی یه کم:

پاش نه وې نه نوشی دووهم کوچی دوايي کرد، بلاشی یه کم هاته سر ته خت، بلاش دوو برای هه بوو: فیروز و تیرداد. به ته من له هه دروکیان گهره تر بوو و له گه ل نه و ه شدا نه و انیش سهریان بۆ پاشایه تیي نه و دانه واند. بلاش سه لته نه تی مادی دایه شانزاده فیروزی برای، بۆیه پیویست بوو بۆ تیردادی برایشی شوټنیکي شیاو دابین بکات.

پارته کان بهر ده وام خوټیان به خواوې نه رمه نستان ده زانی و له و کاته ش داگیرکردنی نه و ولاته بۆ بلاش سه خت نه بوو. بۆیه بلاش ده رفه ته که ی به له بار زانی بۆ به یتزکردنی دهسه لاتداریه ته که ی و بهر دهسټهټناني دهسه لاتداریه ته تیک بۆ برا بچوکه که ی نه و ولاته به یتنه ژیر پکیفی خوټیه وه. نه و له و کین و بهینه دا که هۆزه ده شته کییه کانی باکوری به ناوی ئالانی هیرشیان هټنایه سر خاکی ولاتی پارس و بهر و مادی سهر اوژیر بوونه وه. فیروز فرمانپه وای ماد له بهرام بهر هیرشه کانی نه وان توانای بهرگری نه بوو و پرووه دواوه پاشه کشه ی کرد و له شوټنیکي دووردا دامه زرا.

پاشان نه م هۆزانه بهر و رڼاوا هیرشیان برد و پرویه پروی له شکری تیردادی پاشای نه رمه نستان بوونه وه و له نه نجام نه ویشیان به سه ختی شکست دا و به

دهسکهوتیکى زۆر گرانبه‌هاوه به‌ره‌و رۆه‌ه‌لات گه‌رانه‌وه.

بلاشى يه‌که‌م دواى ۲۰ ساڵ فه‌رمانه‌وايى کۆچى دوايى کرد و له‌ سه‌رده‌مى
ئهو ديارده‌ى رپوخان له‌ سه‌لته‌نه‌تى ئه‌شکانيه‌کاندا خۆى ده‌نواند.

مير مىران مير مرادان براخۆيى:

دواى کۆچى دوايى مير شاوش، کوره‌که‌ى، مير مرادان هاته‌ سه‌ر ته‌ختى
ميرنشيني توران. له‌ سه‌رده‌مى ئه‌ودا، فه‌رمانه‌واى مه‌زنى کۆشانويه‌کان کوجوله
کله‌ که‌دفي‌زس کۆچى دوايى کرد کوره‌که‌ى، ويما کله‌ که‌دفي‌زس بوو به‌ جينشيني.
کاتىک ويما کله‌ که‌دفي‌زس هيرشى برده‌ سه‌ر ئيمپراتۆرى چين، ميرى سندان ئهو
هه‌له‌ى قۆسته‌وه و هيرشى برده‌ سه‌ر توران.

هيرشى ميرى سندان بۆ سه‌ر توران:

مير مانيا ميرى مه‌زنى سندان بوو و له‌گه‌ل دوو سه‌رله‌شکرى خۆى مير گنگو و
مير بندان و سه‌ربازانى سندان له‌ زنجيره‌ چياى "کاتير"وه هيرشيان هينايه‌ سه‌ر
خاکی توران. کاتىک ئهم هه‌واله‌ به‌ سه‌رۆکه‌کانى کورده‌کان گيشت، بۆ به‌رگرى
کردن له‌ هاتنه‌ پيشيان به‌ خيراى له‌ گه‌ردنه‌کانى زنجيره‌ چياى کاتيره‌وه
سه‌ره‌وخوار بوونه‌وه و شاره‌کانى سندانيان تالان کرد. ميرى سندان کاتىک ئهم
بارودۆخه‌ى به‌دى کرد تى گيشت که‌ له‌ دوو قۆله‌وه شه‌رکردن بۆ سه‌ربازه‌کانى
نهمشياوه. ئهمه‌ش به‌و مانايه‌ى له‌لايه‌که‌وه هيرشه‌که‌ى بۆ سه‌ر توران به‌رده‌وام
بکات و له‌لاکيشه‌وه به‌رگرى له‌ چوونه‌ پيشى کورده‌کان بۆ ناو دهشت و شاره‌کانى
سندان بکات. بۆيه سه‌رله‌شکرانى سندان ناچار بوون له‌ خاکی توران پاشه‌کشه
بکەن و له‌ ولاى خۆيان به‌رگرى بکەن. واته‌ کورده‌ به‌لوچه‌کان که‌ هه‌لژابوونه‌ ناو
دهشت و شاره‌کانى سندان ده‌ريان بکەن. کورده‌ به‌لوچه‌کان سه‌رکه‌وتووانه‌ به
دهسکه‌وت و سامانيکى زۆره‌وه له‌ خاکی سندان ده‌رچوون و گه‌رانه‌وه توران.

مير مرادان پاش ۱۷ ساڵ فه‌رمانه‌وايى کۆچى دوايى کرد و ئهم سه‌رۆکه‌نه‌ى
تيره‌گانی پينجينه‌ى کورده‌ به‌لوچه‌کان: مير نوزه‌ر زه‌نگه‌نه، مير شيران ئه‌دره‌گانی
مير مىرانی مه‌کران، مير پندک ماملی و مير شولان کرمانى هاوچه‌رخى بوون.

ویمان کله که د فیزس میری کوشانی:

دوای کچی دوایی میر کوجوله کله که د فیزس میری مه زنی کوشانی، ویمان کله که د فیزس هاته سر ته ختی باوکی و نژیکه ی نیو سده واته په نجا سالتک فرمانپروایی کرد و له ماوهی دهسه لاتداریه تیدا که وشه نی ولاته که ی نه وهنده بهرین کردووه ته وه که سنووری پڅه لاتی ولاته که ی دهگه یشته نژیکه ی پروویاری کنگ.

ویمان له پڅه ی بالوژمه داوای له پاشای چین کرد که بیگات به زاوای خوی و کچه که ی به شوو بداتی. به لام نیمبراتور ی چین داواکاریه که ی په سند نه کرد. ویمان کله که د فیزس تووپه وو و له شکرکی که وره ی که له ۷۰ هزار سوار پتک هاتبوو به سر و کاپه تی سوپاسالار "سیئان" بق داگیرکردنی پڅه لاتی چین نارد. سیئان له پڅه ی پامیره وه هیرشی برده سر پڅه لاتی چین و پرویه پروی له شکر ی چینی بووه وه. له نهجام، سوپاسالاری له شکر ی چین "پانچی" شکستی دان و سیئان سر له شکر ی ویمان کله که د فیزس داوای ناشتی کرد له سر نه وه پتک که وخت که میری کوشانی له داهاتوو باج بداته نیمبراتور ی چین.

ویمان کله که د فیزس بق پته وکردنی ولاته که ی دوستایه تی له که ل پاشاکانی نه شکانی به هیز کرد و له تمه نی ۱۰۰ سالیدا کچی دوایی کرد.

میر میران میر شاهپورز براخوی:

دوای کچی دوایی میر مرادان، میر شاهپورزی کوری هاته سر ته ختی میرنشین ی توران. له چاخی دهسه لاتداریی نه ودا، ویمان کله که د فیزس هیرشی برده سر سه لته نه تی چین و به سه ختی شکستی خوارد و پاشه کشه ی کرد. نه مهش بووه هوی نه وهی ولاتی کوشانی له ناستی به هیزی دهرچیت و دووچاری لاواری بیت. به لام له که ل نه وهدا، ویمان کله که د فیزس پاشایه کی به ته گبر وو و به بینینی نه م بارودوخه فرمانی دا بق پته وکردنی قشونی نه ته وهی و میرنشینیه هاوپه یمانه کانی شیوازی سربازی سر له نو پتک بخریته وه. له م پرووه کورده به لوچه کانیش گز انکاریان به سر شیوه ی ریکخستنی سربازی خویاندا هتا و سر له نو پتک له شکرکی بهرجه سته یان بق پاریزگار یکردنی ولایه ته کانی توران و

مهكران پٽك خست.

ٺم سوپايه بریتی بوو له دوو جؤر سهرباز: سهربازانی چهکی سووک هلگر و سهربازانی چهکی گران هلگر. سهربازانی چهکی سووک هلگر ته نیا زړی و خهفتانیان پوښیوه و قهلفان و کهمانیکیان پي بووه و تیردانیان پر بووه له تیر. سهربازانی چهکی گران هلگریش زړی و خهفتانی ټاسنیدان له بهر کړدووه و نه دنامه کانی سوار و نه سپه کهیان سهرتاپا به پوښاکی ټاسنیدن داپوښیوه. چهکی شهریان نیزمیه کی دريژ بووه که بق هیرشبردنه سر ریزه کانی دوژمن به کاریان هیتاوه.

میر شاهبورز پاش ۳۰ سال فرمانروایی، دنیای فانیی به جی هیشت. ٺم سرورگانهی تیره کانی پتجنینهی کورده به لوچه کان: میر بیسوت زهنگنه، میر شادان ندره کانی میر میرانی مهكران، میر زونگان ماملی و میر جوگ کرمانی هاوچه رخی بوون.

پاشابوون و کؤچی دوايی فیروزی دووهم:

وټپای کؤچی دوايی بلاشی یه کهم، فیروزی کوری هاته سر تهختی پاشایه تی و له سرده می فرمانرواییی نه ودا تیره کانی ټالانی جاریکی تر شالوایان بق سر پارس دهست پي کرد. فیروز هموو هوښی خوی بق بهرگری کردن له وان ترخان کرد و بق ماویمیه کی دريژ دزی تیره کانی ټالانی له سنووره کانی پوهلات سهرقالی شهر و پتکدادان بوو.

له سرده می فرمانرواییی فیروزی دووهم، شله ژاوی و سستی له سهلته نه تی نه شکانیدا پیدا بوو. شانزاده کانی نه شکانی تاکړه وانه کاریان ده کرد و له هر ولایه ټیک بوونایه سهر به ستانه فرمانروایییان ده کرد. فیروز ۲۹ سال فرمانرواییی کرد و کؤچی دوايی کرد.

پاشابوونی ندره وانی چوارهم و دهر کرانی له تهخت:

دوای فیروز، ندره وانی چوارهم هاته سر تهختی نه شکانی. هیشتان سالیک له فرمانروایییه که تی نه پریبوو که دهسه لاتدارانی ده ولت له تهخت دهریان کرد و له شویتنی نه و خه سرزیان دانا.

پاشا بوون و کۆچی دوايی خەسرق:

دواي ئەر دەرمانی چوارەم، خەسرق ھاتە سەر تەختی ئەشکانی، خەسرق زاوای فیروز بوو و ھەرکە بوو بە پاشا، کەسیک بە ناوی بلاش لەسەر سەلتەنەت کەوتە دژایەتی کردنی خەسرق و لەمە بەدوا شەپ و پیکدادان دەستی پێ کرد. لە کۆتایی، خەسرق ناگری شۆرشەکی بلاشی دامرکاند. دواي ئەو، لە ئێوان سەلتەنەتی پارس و رۆمەکان لەسەر دەسەلاتداریەتی ولایەتەکانی سەرسنور شەپ بەریا بوو. رۆمەکان بەینەلنەرەین و بابلیان داگیر کرد. پاشان قەیسەری رۆم ھاتە شاری تسیفۆن و خەسرق لەوێ ھەلات، بەلام کچەکی بە تەختی زێڕینی شاھانە و مکو دەسکەوت کەوتە چنگی قەیسەر. جگە لەمە، قەیسەر باجیکی زۆری لە ناوچە داگیرکراوەکان بە دەست ھێنا. خەسرق بەبێدەنگی و پشوو درێژی پێشکەوتنەکانی رۆمەکانی تەماشای دەکرد.

کاتیک فەرمانی رۆمیەکان بەرەو نیشتمانێ خۆیان گەرانەو، خەسرق دەستی بە کاری دژایەتی و بەرھەڵستکاری کرد و دانیشتوانی ھەرتەمە داگیرکراوەکانی بۆ بەریاکردنی شۆرش ھان دا. بەم شێوەیە، خەلک لە ھەموو شوێنێک شۆرشیان بەریا کرد و کار بە دەستە رۆمیەکانیان لە ولایەتەکانی خۆیان دەرکرد. قەیسەری رۆم کە چاوی بەم بارودۆخە کەوت، بەیمانی ناستیی لەگەڵ پاشای ئەشکانی بەست. خەسرق پاش ۲۰ سال فەرمانی دوايی کۆچی دوايی کرد.

میر میران میر سەرگیژ براخۆیی:

پاش کۆچی دوايی میر شاھبۆرز، میر سەرگیژ کوپی ھاتە سەر تەختی میرنشینی توران، لە سەردەمی سەرگیژدا، سورنسان میری سوپای خەسرق پاشای ئەشکانی دەپخواست ولایەتەکانی مەکران و توران بەیختە ژێر دەسەلاتی ولاتی ئەشکانی. بۆ ئەم مەبەستە، بە لەشکرێکی گەورەو ھێرشێ بردە سەر "فناز بوران" پایەتەختی مەکران، کوردە بەلوچەکان بە سەرۆکیەتی میرەکانیان میر سەرگیژ میر میرانی توران، میر مەھران زەنگەنە، میر شەواش ئەدرەگانی میر میرانی مەکران، میر بەلگت ماملی و میر بێفار کرمانی بۆ جەل و گرتن لە دوژمن ھاتنە سەر پێگەیان و لە دۆلی پریامان لەگەڵیان کەوتنە شەڕێکی سەختەو. دواي

شهر و پیکدادان، سورنسان سهرله شکرى سوپاي تهشکاني زامدار بوو و پاشهکشهى کرد و گهراپهوه نيشتمانکهى و نهيتوانى ئەم دوو ولايهته داگير بکات.

لەم شهره‌دا، مير مهران ميرى تيره‌ى زهنگه‌ه و مير بيفار ميرى تيره‌ى کرمانى کوژران، مير سرگيژ پاش ۲۰ سالل فه‌رمانه‌وايى کۆچى دوايى کرد، ئەم سهرۆکانه‌ى تيره‌کانى پينجينه‌ى کورده به‌لوچه‌کان: مير مهران زهنگه‌ه، مير شاولش ئەدره‌گاني مير ميرانى مه‌کران، مير بالغت ماملى و مير بيفار کرمانى هاوچه‌رخى بوون.

که‌نشکين ميرى کۆشاني:

ويمان کله که‌دفيزس به‌ وياخ کوپى کۆچى دوايى کرد، له‌به‌ر ئەوه که‌نشکين که‌ له‌ بنه‌ماله‌ى تهشکاني و خرمى ويمان کله که‌دفيزس بوو، تهختى به‌ ميراث وهرگرت. راوييه‌کان ده‌کيژنه‌وه که‌ ئەو نه‌وه‌ى مامى ميرى مه‌زن کوچوله کله که‌دفيزس بووه.

که‌نشکين به‌ناويانگترين پاشاي زنجيره‌ى پاشاکاني بنه‌ماله‌ى کۆشانيه‌کان بوو و سه‌لته‌نه‌تى کۆشاني زۆر به‌رين کرده‌وه. له‌ رۆه‌لات سنوورى سه‌لته‌نه‌ته‌که‌ى لکاوه به‌ شارى "بونارس"ى هيند و له‌ رۆئاواش لکاوه به‌ سه‌لته‌نه‌تى پارس.

که‌نشکين له‌ سه‌رده‌مى فه‌رمانه‌وايى خۆيدا ولايه‌تى سوغدستاني داگير کردووه و تۆله‌ى شکستى کوپه‌ مامه‌که‌ى، ويمان کله که‌دفيزسى له‌ ئيمپراتۆرى چين سه‌ندووته‌وه و به‌پى پهيمانى ناشتى باجى لى وهرگرتووه.

که‌نشکين ثانيى "باوادايى"ى قه‌بوول کرد و بق بلاوکردنه‌وه و پروپاگه‌نده‌ى دينه‌که‌ ده‌ستبه‌کار بوو. به‌ هۆى پروپاگه‌نده‌کردنى ئەم دينه، دانيشتوانى ولاته‌کانى ده‌وروپه‌ر دينى باوادايييان قه‌بوول کرد و ئەم رايژه‌يان په‌يره‌وه کرد.

مير ميران مير شاهمير براخۆيى:

پاش مير سرگيژ، شاهميرى کوپى هاته سهر تهختى ميرنشينيى توران. له‌ سه‌رده‌مى فه‌رمانه‌وايى مير شاهميردا، ميرى کۆشانيه‌کان که‌نشکين که‌ ميرىكى ورده‌کار و ناودار بوو دنياى فانيى به‌جى هيشت. پاشان کوپه‌که‌ى، مير

هوشان وشکا هاته سهر تهختی کۆشانیهکان.

میر شاهمیر پاش هاتنی بۆ سهر تهختی میرنشینی توران، خۆی سهرقالی رازمکاری کورده بهلوچهکان کرد. کاریکی گرینگ که نهجامی داوه پهیماننامهی نیتوان میری توران و میری سندان بوو لهبارهی مافی لهوهراندنی نازهل و مهروماڵاتی شوان و میگهلدارهکانی کورده بهلوچهکانهوه که زستانان له ناوچهکانی سندان قشلاخیان کردوه.

میگهلدار و رهوهدارانی کورده بهلوچهکان بۆ قشلاخ کردن زستانان سهرهوخوار دهبوونهوه و نازهل و مهروماڵاتهکانیان دهبرده دهشتهکانی سندان. بهلام دهسهلاتدارانی ئهوشوته بههلسوکهوتی ستهمکارانه لهگهلێان دهجوولانهوه. له نهجامدا، له نیتوان کوردهمکان و نهتهوهکانی سندان گیروگرفت وشه و پیکدادان پروی دها. میر شاهمیر ئهم ناخۆشییهی کۆتا پتی هینا. ئهویش بهم شتویه که کهسێک له کورده براخۆیییهکان به ناوی میر جگاسوران لهگهل کۆمهلیک له خهلیکی تیرهکهیدا له سهردهمی سهلتهنهتی ماددا له ناوچهی "دوادان"ی ولاتی سندان که کهتوهته داوینی زنجیره چپای پامیر و له زستان کوردهمکان دهیانکرده جیگه و دالدهیان بۆ ههمو کات نیشهجی بووبوون. میر شاهمیر ئهم میرهی بانگ کرده دهرباری خۆی و وهکو بالۆیز ناردی بۆ لای کونیال کماچه میری ولاتی سندان و داوای ئی کرد لهبارهی ئهوخهلیکه کوردانهی که له میرنشینی سندانوه قشلاخ دهکن گفتوگۆ بکن. میری سندان ئهم داواکارییهی پهسند کرد.

میری توران و میری سندان لهگهل سهردارانی خۆیان له ناوچهی "جلارین کرخا"ی سنووری خاکی توران له دانیشتنیکی میریدا لهسهر قشلاخکردنی کوردهمکان پهیماننیکیان بهست و تیتیدا مهرجهکانی لهوهراندیان دیاری کرد. دواي دانیشهتهکه، میری ولاتی سندان بهرهو نیشتمانی خۆی گهراپهوه.

میر شاهمیر پاش ۳۳ سال فرمانپهوايی، کۆچی دوايی کرد و ئهم میرانهی کورده بهلوچهکان، میر بدیس زهنگهنه، میر شاجیل ئهدرهگانی میر میرانی توران، میر بههمان ماملی و میر خوفو کرمانی هاوچهرخي بوون.

پاشابوون و کۆچی دواویی بلاشی دووهم:

پاش کۆچی دواویی خهسرو، بلاشی دووهم هاته سهر تهختی ئهشکانی. ئهو خۆی به میراتگری تهخت و خاوهرن مافی پاشایهتی دهزانی. لهبر ئهوه، له سهردهمی فهرمانروایی خهسرۆدا، لهسهر فهرمانروایی و سهروکایهتی ولات لهگهڵ خهسرۆ دهستی به شهر کرد. له ئاکام، لهم شهر و پیکدادانهی نێوان ئهم دوو شایه یان به وشهیهکی تر ئهم دوو داواکارهی سهلتهنهت، بلاش بهسهر بهرامبهرهکهیدا زال بوو و دواي مردنیشی دهسهلاتی تهختی گرتە دست.

کاتیک بلاشی دووهم هاته سهر تهخت، هۆزهکانی ئالانی به هاندان و پالنانی فهرمانرواکانی دهروهر، له باکوری رۆژهلاتهوه جوولانهوه و هیرشیان هینایه سهر ههرمهکانی پارس و ولایهتهکانی سهلتهنهتی ئهشکانیان تالان کرد. بلاش هتزی شهرکردنی له خۆیدا نهیبینی و به زهبری ههیدیه و رهشوهی دارایی پێگهی له پیشکەوتنهکانیان گرت و ولاتهکهی خۆی کرپیهوه.

بلاشی دووهم له تهمهنی ۷۰ سالی هاتبووه سهر تهخت و تهمهن وهفای لهگهڵ نهکرد و دواي ۳۰ سال فهرمانروایی کۆچی دواویی کرد.

پاشابوون و کۆچی دواویی مهردادای چوارهم:

دواي مردنی بلاشی دووهم، له بنهمالهی ئهشکانی کهسیک به ناوی مهردادای چوارهم که خزمایهتی نزیکی لهگهڵ خهسرۆ دهسهلاتی تهختی گرتە دست و بوو به پاشا. له سهردهمی ئهم فهرمانرواییه ئهشکانیدا، قهیسهری رۆم هادرون کۆچی دواویی کرد و له جێگهی ئهو ئهنناس پایوس بووه قهیسهری رۆم. پێومندی ئهو لهگهڵ پاشاکانی ئهشکانی دۆستانه بووه. لهبر ئهوه، له سهردهمی مهردادای چوارهم، له نێوان ئهم دوو ولاته ههچ جۆره ناکۆکی و دژایهتییهک پووی نهداوه و لهسهر سنورهکانیان ههچ رووداوێک نههاتووته پێش.

پاشابوون و کۆچی دواویی بلاشی سێیهم:

پاش کۆچی دواویی مهردادای چوارهم، بلاشی سێیهم کوپی بلاشی دووهم بێ ههچ سهختی و کێشهیهک هاته سهر تهخت. بلاشی سێیهم له سهردهمی فهرمانروایی خۆیدا لهگهڵ سهلتهنهتی رۆم لهسهر دوو هۆ شهریه بهریا کرد.

یهکم، پاشای ئهرمه‌نستان له نه‌ژادی ئه‌شکانی نه‌بوو و دووه‌میش قه‌یسهری پۆم له سه‌رده‌می قه‌یسهر تروجان ته‌ختی زێڕینی خه‌سرۆی به‌ ده‌سکه‌وتی شه‌ر بردبوو و له‌ ناردنه‌وه‌ی نکوولتی کرد.

شه‌ر له‌ نیتوان ده‌وله‌تی ئه‌شکانی و پۆمیه‌کان ده‌ستی پێ کرد و پۆمه‌کان له‌ هه‌موو قۆڵیکه‌وه‌ ئه‌شکانیه‌کانیان شکست دا و په‌رسنگه‌کانی هه‌موو ولایه‌ته‌کانیان به‌ تالان برد. له‌و کاته‌ نه‌خۆشیه‌کی درمی وه‌زی که‌ به‌ پو‌اله‌ت ناوه‌له‌ بووه‌ له‌ناو هه‌ردوو له‌شکر ب‌لاو بووه‌ته‌وه‌ و گوشتاریکی زۆری لێ به‌ ناکام هات. بارودۆخی قه‌شونی پۆم به‌ چه‌شنێ خراب بوو که‌ ناچار بوون به‌شیکی سه‌رمه‌کی ده‌سکه‌وته‌ زۆره‌کانیان به‌جێ به‌تلن و پاشه‌کشه‌ بکه‌ن. له‌ ماوه‌ی پێکه‌ سه‌ربازیکی زۆر به‌ هۆی ئه‌م نه‌خۆشی و قاتوقریبه‌ مردن و ئه‌وانه‌یشی به‌ زیندوویی گه‌یشتنه‌وه‌ نیشتمانه‌که‌یان ئه‌م زیان و توو‌په‌یی خ‌واییه‌یان له‌ سه‌رانسه‌ری خاکی ولاتی پۆمدا ب‌لاو کرده‌وه‌ و نه‌خۆشیه‌که‌ به‌ زوویی ناوچه‌کانی پۆناوای گرت‌وه‌.

به‌م شتیه‌یه‌، شکستی ئه‌شکانیه‌کان به‌ سه‌رکه‌وتن کۆتایی پێ هات و بلاشی سیتیهم پاش ٤٠ سال فەرمانه‌روایی کۆچی دوایی کرد.

پاشابوون و کۆچی دوایی بلاشی چواره‌م:

پاش کۆچی دوایی بلاشی سیتیهم، بلاشی چواره‌م هاته‌ سه‌ر ته‌ختی پارس. له‌ سه‌رده‌می ئه‌ودا سێ که‌س خواستیاری پاشایه‌تی و داواکاری ته‌خت و تاجی قه‌یسهره‌کانی پۆم بوون. له‌ کاتیکدا پۆمه‌کان سه‌رقالی لیکدان و شه‌ری ناوه‌مۆ بوون که‌ له‌ ئه‌نجامیشدا بووه‌ هۆی ئه‌وه‌ی خه‌لکی خۆمالی به‌ینه‌لنه‌هه‌رین ئالای پاخیگه‌ری و شوێش به‌رز بکه‌نه‌وه‌ و هه‌موو سوپای پۆمه‌کانیان له‌ناو به‌ه‌ن.

شه‌ر و پیکداده‌نی چه‌ندین ساله‌ی قه‌یسهری پۆم له‌گه‌ڵ پارسه‌کان چ له‌ گۆشه‌نیگای ولاته‌وه‌ و چ له‌ پ‌ووی تاکه‌که‌سییه‌وه‌ بۆ ئه‌و به‌ره‌نجامه‌تکی باشی ئه‌وتۆی نه‌بوو. پارسه‌کانیش له‌م شه‌رانه‌دا زیان و خ‌وساریکی به‌رفراوانیان لێ که‌وت و شاره‌ گه‌وره‌ و ته‌ختگه‌کانی پۆناوایان جاریکی تر بوو به‌ شوێنی هێرش و شالۆی سوپای پۆم. ئه‌م وێرانکاری و گوشتارانه‌ زیاتر یارمه‌تیدەر بوو له‌ پ‌ووخان و هه‌له‌شاندنه‌وه‌ی هێزه‌کانی پارس و زه‌وینه‌ی پ‌ووخان و هه‌له‌ته‌کانی بناخه‌ی

سه‌لته‌ته‌ته‌که که خه‌ریک بوو به نه‌نجام ده‌گه‌یشت زووتر ساز کرد.
بلاشی چواره‌م پاش ۱۶ سال فەرمان‌ه‌وایی کردن کۆچی دواایی کرد.

هوشان وشکا میری کۆشانی:

پاش کۆچی دواایی که‌نشکین، هوشان وشکا هاته سهر ته‌ختی میرنشینی
کۆشانی. بارودۆخی ولات له سهرده‌می فەرمان‌ه‌وایی ئه‌و زۆر راحت و پر
ئاسایش بووه و خه‌لکی ژيان‌تکی ئاسوده‌یان هه‌بووه. هوشان وشکا هه‌موو کات
سهرقالی بلاوکردنه‌وه‌ی دینی باوادی بوو و نزیکه‌ی ۲۰ سال فەرمان‌ه‌وایی کرد
و پاشان کۆچی دواایی کرد.

میر میران میر بیغ براخۆیی:

دوای کۆچی دواایی میر شاه‌میر، کوپه‌که‌ی، میر بیغ هاته سهر ته‌ختی
میرنشینی توران. له سهرده‌می میر بیغدا، میری مه‌زنی کۆشانی‌ه‌کان هوشان
وشکا کۆچی دواایی کرد و له جیگه‌ی ئه‌و کوپه‌که‌ی، واسان وشکا که "واسا
دیوان"یشیان پێ ده‌گوت هاته سهر ته‌ختی فەرمان‌ه‌وایی کۆشانی.

له سهرده‌می میر بیغدا چه‌ند پرویاگه‌نده‌که‌ریکی دینی باوادی بۆ پرویاگه‌نده
کردن و ئامۆژگاری دان له‌مه‌ر دینه‌که‌یانه‌وه هاتنه‌ توران و مه‌کران و هه‌ندیک
خه‌لک له دانیشتوانی ئه‌رمابیل ناوچه‌ی خوارووی توران و ناوچه‌ی باکووری
پۆه‌لاتی توران که به‌ بده‌هان ده‌ناسرا ئه‌م دینه‌یان قه‌بوول کرد. به‌لام کوورده
به‌لوچه‌کانی توران و مه‌کران له‌سهر دینی خۆیان واته زهرده‌شتی مانه‌وه و
پرویاگه‌نده‌که‌رانی دینی باوادی هیچ کارتیگه‌رییه‌کی له‌سهر دانه‌نان. ئه‌و
دانیشتوانه‌ی ئه‌رمابیل و بده‌هانیش که ئاینی باوادییان قه‌بوول کرد، له نه‌ژادی
کوورده به‌لوچ نه‌بوون بگه‌ هاونه‌ژادی جدگاله‌کانی سندان بوون.

میر بیغ ۲۲ سال فەرمان‌ه‌وایی کرد و پاشان کۆچی دواایی کرد. ئه‌م
سهرقانه‌ی کوورده به‌لوچه‌کان: میر مه‌ردان زه‌نگه‌نه، میر کلوش ئه‌دره‌گانی میر
میرانی مه‌کران، میر شمین ماملی و میر به‌ه‌که‌ر کرمانی هاوچه‌رخي بوون.

پاشابوونی ئەردهوانی پینجهم له پارس و بلاشی پینجهم له بابل:

کاتیک میر بلاشی چوارهم کۆچی دواایی کرد، دوو کوپی له پاش بهجی ما: بلاش و ئەردهوان. بلاشی پینجهم بوو به جینشینی باوکی. بهلام ئەردهوان پاشایهتی ئهوی نهسهلماند و دهستی به دژایهتیکردنی کرد و خۆی به داواکاری تهخت نیشان دا.

له ئاکام له نیتوان ئهم دوو برایه دا کار به شهپ گهشت و ئهندامانی دهولتهی پارس ناشتیان له نیتواندا کردن بهو چهشنهی که ولاتی بابلیان دایه بلاش و سهلتهنهتی پارسیشیان دایه ئەردهوان. لهم پوهوه، ههردووکیان له ولاتی خۆیان بناخی فرمانیهوایی خۆیان دامهزاند.

میر میران میر شاهزور براخۆی:

وێرای کۆچی دواایی میر بیخ، کورهکهی، میر شاهزور هاته سهه تهختی میرنشینی توران. له سهردهمی شاهزوردا له ههموو گۆشه و پهنایهکی سهلتهنهتی ئهشکانیدا شۆرش و یاخیگهه بهریا بوو و باری پاشاگهردانی و ئاژاوه و شلهژای به خێرای گهشهی سهند و بلاق بووهوه.

میرهکانی کورده بهلوچهکان پاش وردبوونهوه له بارودۆخهکه، بق راویژکاری له دهوری یهک کۆ بوونهوه و به بیرورای گشتی لهسهه ئهو بیر و بۆچوون و بهرژهوهندیهه رێک کهوتن که خۆیان له یاخیگهه و ئاژاوهی ئهو سهردهمه دوور بگرن و بهشداریی شهپ و پیکدادانی فرمانیهوایه خۆمالیهکان نهکهن. ئهمهش بق ئهوهی له زیان و خوسار دوور بن. ههلبهته له سهههتادا سههۆکهکانی کورده بهلوچهکان له دژی ئهردهشیری ساسانی یارمهتی و هاوکاری میر واسان وشکا پاشای کۆشانیان کرد بهو مهستهی ولاتهکهی له زیان و خوساری گشتگیر و دامای ههمیشهی بیاریزن. بهلام ئهم ههلوێست و کردارهی کوردهکان به نامانج نهگهشت، لهبهههوهی کاروباری دهولتهی کۆشانییهکان به رادهیهک شتواو و شپهزه بوو که دهرفهتی چاکبوونهوه و ههچرخانیکی تازه نهماوو. کورده بهلوچهکانیش ناچار دهستیان له هاوکاری و پشتیوانیکردنیان کیشایهوه.

لێردها ئهوه جێگهی سهههه بوو که رۆحیهی نهرتینی پێبازی دینی باوادیی

لەگەڵ ڕەوشی سەربازیی کۆشانییەکان نەدەگونجا و ئەو ھێزەیی کە بۆ بەھیزی
لەشکر و سەرکەوتن پێویست بوو بەدی نەدەکرا. ھەر ئەمانەش بوونە ھۆکاری
شکستی کۆشانییەکان لە بەرامبەر ھێزەکانی ساسانی.

میر شاھزور ٢٠ ساڵ فەرمانرەوایی کرد و ئەم سەرۆکانەیی تیرەکانی
پێنجینەیی کوردە بەلوچەکان: میر روان شێر زەنگەنە، میر ئونکان ئەدرەگانی، میر
نوتار ماملی و میر بەھەند کرمانی ھاوچەرخیی بوون.

کوژرانی ئەدرەوانی پێنجەم، دوا پاشای ئەشکانی:

لە دوا سەردەمی ئەدرەوانی پێنجەم پاشای بێنەمالەیی ئەشکانییەکان،
زنجیرەیک شۆرش و یاخیگەری لە ولاتی ماد و پارس دەستی پێ کرد و کۆتایی
بە ئیمپراتۆری ئەشکانییەکاندا ھێنا. ئەم شۆرشە سەرھتا لە شێوەی شەڕ و
لێکدانێ بچووکێ خۆمالتیی ئێوان میران و فەرمانرەواکانی ویلايەتەکان لە
سنووری ھەرتیمی پارس کە لە لەوماندا لە راستیدا سەربەخۆییان ھەبوو کە لالە
بوو. ئەدرەشێر کوپی پاپک کوپی ساسان قەلەمڕەوی ولاتەکەیی خۆی بەرین
کردبوو و ھاوچەکانی دەورووبەری یەک بە یەک داگیر کردبوو. ھەر ھەوا باوکی
خۆی ھان دەدا کە دژی فەرمانرەوای پێشووتر شۆرش و یاخیگەری دەست پێ
بکات. پاپک داوای لە پاشای ئەشکانی کرد کە کوپی ئەو شاھپور لە جێگە
فەرمانرەوای پێشووتر کە کوژرابوو لەسەر سەلتەنەت دا بنێ. ئەم داواکارییە
لەلایەن شاھە پەسەند نەکرا. پاپک لەو کاتەدا کۆچی دوایی کرد و شاھپوری کوپی
بوو بە جێنشینی و ئەویش ئەو مەندەیی نەخایاند دیوارێک بەسەریدا ڕووخا و مرد.
داوای ئەم ڕووداوە، ئەدرەشێری بۆ خێرا خۆی گەیانە شارێ ئەستەخر و لە
جێگەیی ئەو ھاتە سەر تەختی پاشایی ویلايەتی پارس. فەرمانرەواکانی ماد و
کوردستان و کەرکووک لەگەڵ ئەدرەشێر یەکیان گرت و شەریان دژی بێنەمالەیی
ئەشکانی دەست پێ کرد.

لە دژیایی سالتێدا پاشاکانی ئەم ویلايەتە ھێرشیان بردە سەر چەندین شاری
کەورە و داگیریان کرد. لە ئەنجامدا، ئەدرەوانی پێنجەم لە ئەھواز شکستیکی
سەختی خوارد و کوژرا. بەم شێوەیە، سەرتاسەری ولاتەکەیی ھاتە ژێر دەسەلاتی
ئەدرەشێری پاپکان و سەردەمی پاشایەتی ئەشکانی پارس بەسەر چوو.

به‌شی نژیهم

کورده به‌لوجه‌کان له سهرده‌می ساسانییه‌کاندا

ساسانییه‌کان:

ده‌گێڕنه‌وه که کاتیک به‌همهن هه‌خامنه‌شی پاشای ماد و فارس بوو، به‌پیتی ئایینی زهرده‌شتی خوشکی خۆی "هوما"ی به ژن خواست و کورپکی لێی به دنیا هاتوه و ناویان ناوه "دارا". له‌دایکبوونی دارا بووته هۆی ئه‌وه‌ی ساسان برای به‌همهن له میراتی ته‌خت و تاج بپه‌ش بیت. ساسان له‌باری په‌رتشانی چووه شاخه‌کانی کوردستان و ژبانی گۆشه‌نشینیی هه‌لبژارد و خۆی به میگه‌لدارییه‌وه خهریک کرد.

پاشای ئه‌شکانی پاک کورپی ساسانی به پله‌ی فه‌رمانه‌وای پارس هه‌لبژارد و له‌م رووه‌وه ئه‌و یه‌کتیک له فه‌رمانه‌وایه ناوچه‌یییه‌کانی پاشای ئه‌شکانی بووه. پاش ئه‌وه‌ی پاک کۆچی دوا‌یی کرد، شاهپوری کورپی له جیگه‌ی هاته سه‌ر ته‌ختی فارس. به‌لام فه‌رمانه‌وایی ئه‌و زۆری نه‌خایاند و دیوارێکی به‌سه‌ردا پما و گیانی له‌ده‌ست دا. ئه‌رده‌شێر له‌و کاته‌دا به خێرای هاتوه‌ته ئه‌سته‌خر که پایه‌ته‌ختی فارس بوو و له جیگه‌ی براکه‌ی هاتوه‌ته سه‌ر ته‌ختی پاشایی ولایه‌تی پارس.

پاشابوونی ئه‌رده‌شێر:

پاش کۆچی دوا‌یی شاهپور، ئه‌رده‌شێر که برای ئه‌و و کورپه‌زای ساسان بوو هاته سه‌ر ته‌ختی ولایه‌تی فارس و بناخه‌ی سه‌لته‌نه‌تیکیی به‌هێز و پته‌وی له فارس دامه‌زراند. کاتیک هاته سه‌ر ولایه‌تی فارس، سه‌لته‌نه‌تی ماد و پارس به‌سه‌ر ۱۴۰ ولایه‌تدا دابه‌ش کرابوو و هر یه‌کتیک له‌و ولایه‌تانه‌ش فه‌رمانه‌وایه‌کی تایبه‌تی خۆی هه‌بوو که له‌ژێر ده‌سه‌لاتداریی پاشای ئه‌شکانیی ئه‌رده‌وانی پێنجه‌مدا بووه. کاتیک ئه‌رده‌شێر پاشایه‌تی له ئه‌رده‌وانی پێنجه‌م سه‌ند و سه‌لته‌نه‌تی ئه‌شکانی

کوټاییی پټ هات، هه‌ندیک له فهرمانږه‌واکانی ولایه‌ته‌کانی ماد و پارس پاشایه‌تیی
 نهرده‌شیریان نه‌سه‌لماند. له‌به‌ر نه‌وه بریاری دا بیان‌ه‌یتیتته ژیر دمه‌سه‌لاتی خویه‌وه.
 له‌م ږوه‌وه، فهرمانږه‌واکانی ولایه‌ته‌کانی باکورۍ ږوه‌لات دژی هه‌لگه‌ږابوونه‌وه و
 نهرده‌شیر به‌رمو ناوچه‌کانی خ‌زاسان و مه‌ږ و به‌لخ و خیوا که‌وته ږټ. نهرده‌شیر
 سه‌رقالی داگیرکردنی ولایه‌ته‌کانی نه‌م ناوچه‌انه‌ بوو که بالو‌یزانی فهرمانږه‌واکانی
 ک‌ش‌شان و توران و مه‌کران هاتنه‌ دهریاری پاشایه‌تیی نه‌و و په‌یامی
 گوټ‌ږایه‌لیکردنی فهرمانږه‌واکانیان پټ ږاگه‌یاند. نهرده‌شیریش دواۍ قه‌بوول‌کردنی
 گوټ‌ږایه‌لییان نوټ‌نهره‌کانی به‌ دیاری و خه‌لاته‌وه به‌ږټ کرد و نه‌وانیش به‌رمو
 ولایه‌ته‌کانی خ‌زیان گه‌ږانه‌وه.

میر میران میر بوراک براخ‌وی:

باش کوټ‌چی دوا‌یی میر شاه‌زور، میر بوراکۍ کوټ‌ی هاته‌ سه‌ر ته‌ختی
 میرنشینی توران و له‌ سه‌رده‌می نه‌ودا، نهرده‌شیری پاکان دمه‌سه‌لاتداری به‌سه‌ر
 گشت سه‌لنه‌نتی نه‌شکانیدا پیدا کرد. نهرده‌شیری پاکان له‌ دوا شه‌ږ
 نهرده‌وانی پ‌نجه‌می له‌ ده‌شتی هورموز له‌ ږوه‌لاتی نه‌هواز به‌ سه‌ختی شکست
 دا. نهرده‌وانی پ‌تجه‌م له‌ مه‌یدانی شه‌ږ کو‌زا و نهرده‌شیریش جاپ‌ی پاشایه‌تیی
 خ‌وی له‌ دا و هاته‌ سه‌ر ته‌ختی ماد و پارس.

‘به‌ بینینی نه‌م گوټ‌انکاریبه‌ له‌ بارود‌خ‌ی ولات، کورده‌ به‌لوچه‌کان و
 سه‌روکه‌کانیان به‌ مه‌به‌ستی ږاو‌ژکارییی له‌ ده‌وری یه‌ک ک‌څ بوونه‌وه و بریاریان دا
 گوټ‌ږایه‌لی نهرده‌شیری پاکان بکه‌ن. له‌ نه‌نجامی نه‌م بریار دانه، میر بوراک
 براخ‌وی میر میرانی توران، میر سارگان نه‌ره‌گانی میر میرانی مه‌کران، میر
 ئیزبوک زه‌نگه‌نه و میر سلخان ماملییان وه‌کو نوټ‌نهر و په‌یامن‌یرانی ه‌وز و
 تیره‌کانی کورده‌ به‌لوچه‌کانی توران و مه‌کران نارده‌ دهریاری نهرده‌شیر ب‌څ نه‌وه‌ی
 گوټ‌ږایه‌لی نه‌و میرانه‌ی پټ ږاگه‌یه‌نن. نه‌م میرانه‌ پاش گه‌یاندنی په‌یامی
 گوټ‌ږایه‌لی به‌رمو توران گه‌ږانه‌وه.

میر بوراک ۲۵ سال‌ فهرمانږه‌وا‌یی کرد و پاشان کوټ‌چی دوا‌یی کرد. نه‌م
 میرانه‌ی کورده‌ به‌لوچه‌کان: میر ئیزبوک زه‌نگه‌نه، میر سارگان نه‌ره‌گانی میر
 میرانی مه‌کران، میر سلخان ماملی و میر لاسکان کرمانی هاوچه‌رخ‌ی بوون.

هیرشی نەردەشپیر بۆ سەر خاکی هیند:

نەردەشپیر پاش مل پێی کەچکردنی فەرمانرەوا یاخییەکانی خوراسان و مەرق و بەلخ و خیوا دەستی بەتال بوو و بیری داگیرکردنی هیندی کەوتە میشک و ولایەتی کابلیستان و کندارای تێ پەراند و شاری "پوشان پوران"ی داگیر کرد. نەردەشپیر لە شەڕ بەسەر قشونی هیند سەرکەوت. پاشای هیند "جونان" زۆر و زیو و گەنجینه و سەرۆکێکی مەزنی دایە نەردەشپیر. نەردەشپیریش دواى وەرگرتنی ئەم باجە بێ وێنەیه، پووهو ماد و پارس گەرایهوه.

نەردەشپیر ۱۳ سال فەرمانرەوایی کرد و پاش کۆچی دواایی ئەو، شاهپوری کوپی هاته سەر تەخت.

پاشابوونی شاهپوری یەکەم:

پاش کۆچی دواایی نەردەشپیر، کوپەکەى، شاهپوری یەکەم هاته سەر تەختی سەلتەنەتى ساسانى. شاهپور لە دایکەوه نەوهی کوپەزای نەردەوانی پێنجەمی پاشای ئەشکانی بوو.

فەرمانرەواکانی نەرمەنستان و هترا بە مردنی نەردەشپیر ئامادەى یاخیگەری بوون و بە تەماحی ئەوه کەوتن کە چارێکی تر دەست بەسەر ئەو هەرمەندانە بگرن کە لەوێپێش لە دەستیان دا بوون. شاهپور کە ئاگەدارى ئەمە بووهوه، تەگبیریکی زانایانەى هێنايه کار کە سەرەتا یاخیگەری فەرمانرەوای نەرمەنستانی بە ئاسانى بنێر کرد و پاشان پایەتەختى هترای گەمارۆ دا. کچی فەرمانرەوای هترا پەيامی بۆ شاهپور نارد کە ئەگەر ئەو بە ژن بخوارێت ئەوا لەگەلى یەک دەگرت و یارمەتیی دەدات. پاشا پەیمانەکەى قەبوڵ کرد و هترای داگیر کرد.

شاهپوری یەکەم ۳۱ سال فەرمانرەوایی کرد و پاشان کۆچی دواایی کرد.

مانی و دینهکەى:

کەسیک بە ناوی مانى دانیشتووی هەمەدان بوو. باوکی ناوی پاتکا و دایکی ناوی ئوتاخیم بوو. ئەوان لە هەمەدان شوێنیان گواستەوه و چوون لە بابل نیشتەجێ بوون. مانى لە بابل لەدایک بوو و لە تەمەنى ۱۳ سالییدا سەروشی بۆ

هاتووته خوارى. به لام رتيبازى دينهكهى له كاتى هاتنه سهر تهختى شاهپور راگهياند. شاهپور به راگهياندى دينهكهى باوهري هينا و دينهكهى قهيوول كرد و بوو به يكيك له پرستياريانى. ئهم ومچهرخانهى شاهپور له دينى باپيرانيهوه بووه هوى توورهبوون و رهنجاندى پرسگهكان و ئهندامانى دهولت. ئهوان ئهوهنده زوريان بق هينا كه ناچار بوو له م بى دينيه (ئەتيزم) تۆبه بكات و جارتكى تر بيتهوه ناو چوارچتوهى دينى زهردهشتى كه دينى باپيرانى بوو. ههروهها، بق ئهوى دلسوزى و راستبازى خوى له بهرامبهر دينى باپيرانى نيسبات بكات مانيشى شاربهدهر كرد.

مانى له كاتى شاربهدهريدا گهشتى هيند و چيني كرد و دواى كۆچى دوايى شاهپور كه پايهوه پارس. پهريهوكاراني مانى له گهل ئهوه مووستم و توندوتيزى و چهوساندنهويهى كه له لايهن ولاتهوه بهسريان دههات به پشوو دريژى و ئهوه ههموو تاكپهرويه و نادادپهروهريان بهرداشت دهكرد و به بيههنگى و نهيتى دينى خويان بلآو دهكردوه.

دينى مانى له بهرامبهر دينى زهردهشتى زۆر ساده و ئاسان بووه. ههريوه به خيراى ناوبانگى دهكرد. ههروهها جتي ئامازهيه كه نهريتى پهريهوكارى به هيج چهشنيك وهكو نهريتى پهريهوكارى دينى زهردهشتى پر ئازار و سهخت نهبووه.

مير مهران مير مهران براخويى:

مير بوراك له سهردهمى فرمانپهروايى شاهپورى يهكه مدا كۆچى دوايى كرد و دواى ئهوه مير مهرانى كورپى هاته سهر تهختى ميرنشيني توران. له سهردهمى مير مهراندا، ههموو سهرنج و هوشى ولاتى ساسانى و فرمانپهروايه هاوپهيمانهكانيان بق داگير كردنى ئهوه ناوچانهى ماد و پارس تهرخان كرابوو كه له دوا سهردهمى ئهشكانيهكان ولاتى رۆم دهستى بهسهردا گرتبوون. هوكارى ئهههه ئهوه بوو كه رۆمهكان دهستيان بهسهر بهشتى سهرهكيى ولاتهكانى رۆئاواى سهتهتهتى ماد و پارسدا داگرتبوو.

كورده بهلوچهكانى تيرهكانى پتجنينهش به چاو دپرى و پاريزگار كردنى سنورهكانى رۆمهلاتيان كه به ولاتى سندانوه لكابوو سهرقال بوون. مير مهران پاش ٢٥ سال فرمانپهروايى كۆچى دوايى كرد. ئهم ميرانهى كورده بهلوچهكان:

میر بهرام زهنگنه، میر نونیز نه دره گانی میر میرانی مه کران، میر میردار ماملی و میر شاهار کرمانی هاوچه رخی بوون.

پاشا بوونی هورموزی یه کهم:

دوای کۆچی دوایی شاهپوری یه کهم، کوره کهی هورموزی یه کهم هاته سهر تهخت، شاهپور دوو کوری له پاش بهجی ما: هورموز و بهرام. هورموز کوری گه وره ی بوو، له بهر نه وه نه دمانانی ده ولت به پیتی ده ستوور و نه ریتی ساسانییه کان نه ویان له سهر تهختی باوکی دانا.

هورموز پیش هاتنه سهر تهخت، دادگه ری ولایه تی خوراسان بوو. هورموز وه کو باوک و باپیری دادبه روه رانه فرمانه وایی کرد و له سهرده می ده سه لاتداریی خۆی مانی بانگه یشتن کرد که دیسان بته وه ماد و پارس و له کۆشکی خۆی به میوانی پای گرت. ته من له گه ل هورموز نه یار بوو و دوای یهک سال کۆچی دوایی کرد.

هاتنی ئامۆزیارانی مانی بۆ سکستان و توران و مه کران:

مانی کاتیک له لایه ن هورموزی یه کهم بۆ پارس بانگه یشتن کرا، هاته وه و له کۆشکی پاشا نیشته جی بوو و پهیره وکارانی جاریکی تر به ئاشکرای ده ستیان به بلاوکرده وهی دینی خۆیان کرد. که سیک به ناوی کسون که راستبژی و باوه رپیکراوی دینی مانی بوو هاته سکستان و له و ته وهش چوووه توران و مه کران و خه لکانی ئه م ولایه تانه ی هینایه ناو رپبازی خۆیه وه.

کسون له زانا هه لکه وته کانی مانی بوو و به چه شتیک زمانخۆش و قسه خۆش بوو که بچوايه ته هه ر شوئینیک دوای بیستنی ئامۆزیارییه نه فسووناوییه کانی، خه لکان دهسته دهسته هاتوونه ته ناو دینی مانییه وه. کورده به لوچه کانیش له گه ل سه رۆکه کانیان دینی مانیان قه بوول کرد.

رپبازی دینی مانی زۆر ساده بوو و دینه کهی له سه ر ئه م سی بنه مایه ی ژیان: بیرى باش، کرداری باش و گوشتاری باش ته لقینی داوه و رپتوینییی خۆ دورگرتنی له نه ریتی بی جی و پر له نازار داوه.

میر میران میر شادان براخویی :

میر مهران دوی ئه‌وه‌ی مائناوایی کرد، میر شادانی کوری هاته سهر ده‌سه‌لاتداری میرنشینی توران. له سهرده‌می میر شادان، هورموزی یه‌که‌م کۆچی دواایی کرد و به‌هرامی برای له شوینی ئه‌و هاته سهر ته‌ختی ساسانی. به‌هرام له‌گه‌ل هاویه‌یمانه‌کانی پتوهندی زۆر دۆستانه و دلسۆزانه بووه.

ئهم میرانه‌ی تیرمکانی پینجینه‌ی کورده به‌لوچه‌کان میر شیربوز زهنگه‌نه، میر بازیچ ئه‌دره‌گانی میر میرانی مه‌کران، میر مه‌رداد ماملی و میر نوکه‌ف کرمانی هاوچه‌رخ‌ی میر شادان براخویی بوونه.

پاشابوونی به‌هرامی یه‌که‌م:

هورموزی یه‌که‌م له‌گه‌نجی دوی یه‌ک سال فرمانه‌هواایی کۆچی دواایی کرد و ئه‌ندامانی ده‌ولت به‌هرامی بریان هینایه سهر ته‌خت. به‌هرام بیاوێکی ته‌مه‌زل و له کارکردندا خاوبووه. له‌به‌ر ئهم هۆیانه له ولاته‌که‌یدا شله‌ژاوی و نائاسووده‌یی سه‌ری هه‌لدا.

کوژرانی مانی:

له سهرده‌می فرمانه‌هواایی به‌هرامی یه‌که‌م مانی یان کوشت. هورموزی برای به‌هرام هاو‌دنگ و پشتیوانی مانی بوو له سهرده‌می فرمانه‌هواایی خۆیدا مانی ئیزن دابوو دینه‌که‌ی خۆی پرویا‌گه‌نده بکات. له‌به‌ر ئهم هۆیه به‌هرام زۆر پک و کینه‌ی له مانی بوو. ههر بۆیه که هاته سهر ته‌خت له پرستگه زه‌رده‌شتیه‌کان یه‌کی گرت و ئه‌و چه‌شنه ئیزنه‌ی هینایه ئاکام که مانی له‌ناو بیه‌ن.

به‌هرام بۆ ئهم مه‌به‌سته مانی بۆ وتووێژ بانگه‌یشتن کرد و لهم وتووێژه‌دا پێشه‌وايه زه‌رده‌شتیه‌کان مانیان به‌ بۆ دین و خوانه‌ناس له‌قه‌لم دا و کوشتیان. له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا، سته‌م و زۆرداری و تاکه‌ره‌وییان له‌ ئاست په‌یره‌وکاران و لاساییکه‌ره‌وانی مانی به‌ په‌وا زانی.

کورده به‌لوچه‌کانی سکستان و توران و مه‌کرانیش په‌یره‌وکارانی دینی مانی بوون. له‌به‌ر ئهم هۆیه، ئه‌وانیش به‌ر گله‌یی و تووپی و توندوتیژی به‌هرام که‌وتن.

ئەم رەبباز گۆرپىنە تەنەنەت بوو ھۆكاری رووخانى مېرنشېنەكانى كوردە بەلوچەكان لە توران و مەكران. بەم شېۋەيە، كوردە بەلوچەكان جارىكى تر بە ژيانى ھۆزايەتتى خۆيان سەرقال بوون.

بەھرامى يەكەم پاش سى سال فرمانرەوايى كردن كۆچى دوايىي كرد.

پاشابوونى بەھرامى دووھم:

دواى كۆچى دوايىي بەھرامى يەكەم، كۆرەكەي، بەھرامى دووھم ھاتە سەر تەختى باوكى. بەھرامى دووھم خەفەتبارى ئەو دۆخە شلەژاۋ و دامايىيە بوو كە لە سەردەمى دەسەلاتدارىي باوكيدا لەناو و لات پەرەي سەندبوو و دەيوست بە خىرايى ئەم زيانكارىيانە چارەسەر بكات. ئەو واى بۆ دمجوو كە بە زەمروزەنگ دەتوانىت خراپەكارىيەكانى كاروبارى و لات دوور بكاتەو. لە بەكارھىنانى ئەم شىۋازە تاكەرەوييانە، ھەلسوكەوتى ئەومندە سەرسەخت بوو كە گەوران و ئەندامانى سەلتەنەت و خەلكى و لاتەكە لىي بىزار بوون و چىي تر نەياندەتوانى بەرداشتى بكەن. گەورانى سەلتەنەت بۆ كوشتنى بە نەيتنى پەيمانىان بەست. بەلام يەككە لە پىشەوايە زەردەشتىيەكان كە دلسۆزى بەھرام بوو بەم پىلانەي زانى و لە نىوان بەھرام و ئەندام و دەسەلاتدارانى و لات ئاشتىي بە ئەنجام گەياند.

بەھرام لەم رووداۋەدا پەندى ۋەركرت و دەستى لە زۆردارى و ستەم كىشايەو و سەرەتاي فرمانرەوايىي دادپەرۋەرانە و بەزمىيانەي كوردەو. بەم شېۋەيە، خەلك بە ھەلسوكەوتى شاد بوون و بەھرام جارىكى تر بوو ھەو خۆشەويستى خەلكى و لاتەكەي.

بەھرامى دووھم دواى ھەوت سال فرمانرەوايى كۆچى دوايىي كرد.

كۆرپايەلكردنى ھۆزە ساكايەكان و كوردە بەلوچەكان:

ھۆزە ساكايەكانى زابلستان و كوردە بەلوچەكانى توران و مەكران دىنى مانييان قەبۇل كەردبوو و لە پەيپەرەكاري ئەو بوون. دواى مردنى ھورموزى يەكەم، براپەكەي، بەھرامى دووھم ھاتە سەر تەخت كە زۆر پك و كينەي لە ماني بوو و ئەوى بە خوانەناس و بى دين دەزانى. دواى كوژرانى ماني، بەھرام دەستدرىژيى كەردە سەر پەيپەرەكاران و لاسايىكەرەوانى ماني. لەبەرئەوھى كوردە بەلوچەكان و

ساکایه‌نیش هاو باوه‌ری مانی بوون، دوو چاری توو پیهی و توندوتیژی به هرام بوون و له ستم و زۆرداری پژگاریان نه‌بوو. له ئەنجامدا، میره‌کان یه‌کیان گرت و شۆرش و یاخیگه‌ریان به‌ریا کرد و هیرشیان به‌ره‌ کرمان برد و ئەو ولاته‌یان تالان کرد.

به‌هرامی دووهم به‌هه‌موو هیزی شه‌په‌وه له به‌رام به‌ر ساکایه‌کانی زابلستان و کورده به‌لوچه‌کانی توران و مه‌کران به‌رگری کرد و هیرشی برده سهر زابلستان. دوا‌ی شه‌پێکی سه‌خت، یاخیگه‌ره‌کانی شکست دا.

له‌م شه‌پ و پێکدا‌دانه، میری ساکایه‌کان میر ئەشکن سارو و میری کورده به‌لوچه‌کان میر شیربوز زه‌نگه‌نه و میر مه‌رداد ماملی کوژران. له ئەنجامی ئەم شه‌په، به‌هرامی دووهم میرانی سکستان و توران و مه‌کرانی ده‌رکرد و له جیگه‌یان له‌م ولایه‌تانه دادگه‌ریی خۆی دامه‌زراند.

هاتنی زاوکی بۆ دادگه‌ریی توران و مه‌کران:

به‌هرامی دووهم که ئاگری شۆرش و یاخیگه‌ریی سکستان و توران و مه‌کرانی دامه‌رکاند و په‌شه‌کوژیی په‌په‌وه‌کارانی مانی کرد و به‌سه‌ریاندا زال یوو، متمانه‌ی به‌ میره‌کانی ئەم ولایه‌تانه نه‌بوو. هه‌ر بۆیه له‌سه‌ر په‌له‌کانیانی لاه‌ردن و له شوێن ئەوان میر زاوکی له‌سه‌ر په‌له‌ی دادگه‌ری توران و مه‌کران جیگیر کرد.

پاشا‌بوونی به‌هرامی سێیه‌م:

به‌هرامی سێیه‌م دوا‌ی کۆچی دوا‌یی باوکی هاته سه‌ر ته‌خت. ئەو ته‌نیا چوار مانگ فه‌رمانه‌وه‌یایی کرد و پاشان کۆچی دوا‌یی کرد.

پاشا‌بوونی نارسه‌س:

دوا‌ی کۆچی دوا‌یی به‌هرامی سێیه‌م، له‌ بنه‌مائه‌ی ساسانی دوو کۆری شاه‌پور: هورموز و نارسه‌س له‌ ژياندا بوون. هورموز خۆی به‌ خاوه‌ن مافی پاشایه‌تی ده‌زانی و کاتێ نارسه‌س هاته سه‌ر ته‌ختی سه‌لتنه‌تی ساسانی ده‌ستی به‌ شۆرش و ئاژاوه‌نامه‌وه کرد. به‌لام سه‌رنه‌که‌وت و شکستی خوارد و شۆرشه‌که‌ی هه‌ره‌سی هێنا.

شهر له گهال پښتانهکان:

کانتی نارسهس هاته سر تهخت، ولایهتی نرمنستان له ژیر دسه لاتی
پښتانهکاندا یو. نارسهس هم دسست به سر داکرتنه ی به پخوا نده زانی و هیرشی
برده سر نرمنستان و میری نرمنستان تیردادی به سختی شکست دا.

تیرداد چوو دالدهی قهیسری پښم و قهیسری یارمندی دا و فرمانی دایه
سر له شکره کوی که هیرش به رتته سر سه لته نه تی پارس. پښتانهکان شاری
عه کاسان که نارسهسی تیدا یو گه مارو دا و شریکی سخت له نیوان هم دوو
ولاته دا پووی دا. له ننه جامدا، نارسهس شکستی خوارد و پښتانهکان هم مو
سامانی شهر و منجه نیقه قه لاشکینه کان و که لوپه ل و نامرازه کانی
ساسانیه کانیان به ته وای له ناویرد.

نارسهس له شهر بریندار یو و ه لاته. پاش نه وه. له داخ و خفه تی شکست
خواردنه کوی وازی له تهخت هینا و ژیانی گوښه گیری ه لېژارد.
به هرامی سیتیهم ۱۹ سال فرمان پوهایی کرد.

پاشا یوونی هورموزی دوهم:

دوای گوښه گیری نارسهس، به وسیتی نه وه. هورموزیان هینایه سر تهخت.
هورموز له سرده می مندالی له دهریاری پښتانه و هره کرابو و داوونه ریتی پښمی
زور لا پسند یو. له بهر هم هوی، نندامانی دهلته تی پارس په سندیان نده کرد.

دوای هشت سال تپه پوون به سر فرمان پوهایی کردنی، گوران و
کاربه دهستانی سه لته نه ته له تهخت دهریان کرد و له شوینی نه و شاه پوری کورپان
که هشتان مندال یو هینایه سر تهخت. به مبهستی په ورو دهر کردنی شی کویکی
نندامانیان دامه زاندا.

هاتنی نرشم بق دادگری توران و مه کران:

هورموزی دوهم که یو به پاشا، زاوکی دادگری توران و مه کرانی له
کاره کوی دهر کرد و له شوینی نه و میر نرشمی بق دادگری هم دوو ولایه ته نارد.
هم سر و کانه ی تیرمه کانی پتجنینه ی کورده به لوچه کان: میر پښتانه براخوی،

میر بوراک زهنگنه، میر کبیل ندرهگانی، میر ثیفداد ماملی و میر جادی کرمانی
هاوچه رخی هورموزی دوهم بوون و له توران و مهکران ژانیان بهسەر بردووه.

پیشهی بنهجهی ساکایهکانی سکستان:

میر ماییسس که به "موسون"ش ناویان بردووه، بهکهم میری ساکایهکان بوو
که له گه‌ل تیره‌گانی هاتنه زابلستان و له‌وی نیشته‌جی بوون. به هژی
نیشته‌جیبوونیان، ولایهتی زابلستان به ناوی سکستان ناویانگی دهرکرد. پیشه‌ی
ئهو بهم شیوه‌ی خواروه‌یه:

ماییسس، کوره‌کە‌ی، ئیزسس، کوره‌کە‌ی، ئیسالیسس، کوره‌کە‌ی، گودا و
کوره‌کە‌ی نه‌بدین گاسس یک له دوا‌ی یک له‌سەر میرنشینی زابلستان
فرمانه‌واییان کردووه.

دوا‌ی ئه‌وه‌ی که میرنشینی ساکایهکان دووچاری بیهیزی و لاوازی بوو،
ساکایهکان وه‌کو هژیکی گه‌وره له زابلستان ژانیان بهسەر بردووه. پیشه‌ی
سه‌رۆک هۆزماکانی ساکایهکان که له نه‌وه‌ی نه‌بدین گاسس بوونه بهم شیوه‌یه‌یه:

نه‌بدین گاسس، کوره‌کە‌ی، کیدارسس، کوره‌کە‌ی، پیروسان، کوره‌کە‌ی،
تاغرتو، کوره‌کە‌ی موغان تو، کوره‌کە‌ی، کیدگ، کوره‌کە‌ی، موسناسس، کوره‌کە‌ی،
تکان تو، کوره‌کە‌ی، تماندوس، کوره‌کە‌ی، ئه‌شکن سار و دوا‌ی ئه‌شکن ساریش که
له شە‌ری به‌هرامی دوهم کوژراوه کوره‌کە‌ی، ئوستوان و دوا‌ی ئه‌ویش کوری ئه‌و
ئه‌غرتو سه‌رۆکی هۆزی ساکایهکان بوونه.

پاشابوونی شاهپوری دوهم:

دهسه‌لاتداران و گه‌ورانی سه‌لته‌نه‌تی پارس شاهپوریان له ته‌مه‌نی مندالی
هینایه سه‌ر ته‌ختی پاشایی باوکی. تا ته‌مه‌نی بلۆقی، دایکی فرمانه‌روایی به
پاوێژکاری نه‌ندامانی ده‌وله‌ته‌وه به‌پێوه ده‌برد. به‌لام که گه‌یشته ته‌مه‌نی بلۆقی،
خۆی به‌پێوه‌برایه‌تی کاروباری ولاتی گرتنه‌ ده‌ست و تا ماوه‌یه‌کی درێژ که له ۷۰
سال پێک هاتبوو فرمانه‌روایی کرد.

سه‌رده‌می فرمانه‌روایی شاهپور به‌سەر سێ خولدا دابه‌ش ده‌بیت. خولی
یه‌که‌م له ۲۸ سال پێک دیت. له‌م سه‌رده‌مه‌دا شاهپور کاروباری ناومخۆی ولاتی

ریک خستوو و ولاته‌کە‌ی به‌هیز کردوو، خولی دووهم له‌گە‌ڵ شە‌ر و کێ‌شه‌کانی
 پۆ‌مه‌کان دە‌ست پێ‌ ده‌کات و تا ١٥ سا‌ڵ به‌رده‌وام بوو. له‌م سه‌رده‌مه‌دا له‌ هه‌موو
 شوێ‌نێ‌ک سه‌لته‌نه‌تی پۆ‌می شکست داوه و ترس و سامی سوپاکه‌ی خستووته‌ ناو
 دایان به‌ چه‌شنێ‌ک که له‌ مه‌ترسیی شاهپور به‌رده‌وام له‌ ترس و له‌رزدا بن.

دوای زالبوون به‌سه‌ر و لا‌تی پۆ‌م، خولی سییه‌می شاهپور ده‌ست پێ‌ ده‌کات.
 شاهپور له‌م سه‌رده‌مه‌دا هۆ‌شی داوته‌ کاروباری ولایه‌ته‌کانی پۆ‌هه‌لا‌ت و ناگری
 شۆ‌رش و یاخه‌یگری ئه‌وێ‌ی کوژاندووته‌وه و چه‌ندین شاری گه‌وره‌ی داگیر
 کردوو. له‌ یادی سه‌رکه‌وته‌نه‌کانی خۆ‌ی سه‌کە‌ی لی‌ داوه و دوای ٧٠ سا‌ڵ
 فه‌رمانپه‌وایی کردن کۆ‌چی دوایی کردوو.

شاهپور له‌ خولی یه‌که‌مه‌دا ئه‌م سه‌رۆ‌کانه‌ی کورده به‌لوچه‌کان: میر سه‌له‌م
 براخۆ‌یی، میر مه‌رداد زه‌نگه‌نه، میر مه‌راب ئه‌دره‌گانی، میر بره‌مبان ماملی و میر
 پۆ‌سته‌م کرمانی هاوچه‌رخ‌ی بوون.

له‌به‌رئه‌وه‌ی سه‌رده‌می فه‌رمانپه‌وایی شاهپوری دووهم دوور و درێ‌ژ بوو، له‌ دوا
 سه‌رده‌می ده‌سه‌لا‌تدارییه‌که‌ی ئه‌م سه‌رۆ‌کانه‌ی کوردی به‌لوچی تیره‌کانی پێ‌نجینه:
 میر تیرداد براخۆ‌یی، میر پۆ‌سته‌م زه‌نگه‌نه، میر بیخ ئه‌دره‌گانی، میر پشکین
 ماملی و میر بورزمهر کرمانی هاوچه‌رخ‌ی بوون.

هاتنی مه‌نوجهر یۆ‌ دادگه‌ریی توران و مه‌کران:

کاتێ‌ک شاهپور ده‌سه‌لا‌تی فه‌رمانپه‌وایی گرتە‌ ده‌ست، میر مه‌نوجهری به‌
 دادگه‌ریی توران و مه‌کران دامه‌زراند که تا ماوه‌یه‌کی درێ‌ژ له‌سه‌ر پله‌ی دادگه‌ری
 مایه‌وه. به‌لام پاشان شاهپور ده‌ری کرد و له‌ جێ‌گه‌ی ئه‌و میر "کاویان تی‌ نارد،

پاشابوونی ئه‌ردمه‌شتیری دووهم:

پاش کۆ‌چی دوایی شاهپوری دووهم، کوپی ئه‌و ئه‌رده‌شیر هاته‌ سه‌ر ته‌خت.
 ته‌مه‌ن وه‌فای له‌گە‌ڵ نه‌کرد و تووشی نه‌خۆ‌شی هات و دوای چوار سا‌ڵ کۆ‌چی
 دوایی کرد.

هاتنی ئه‌ریه‌د بۆ دادگهریی توران و مه‌کران:

ئه‌رده‌شیری دووهم له‌ سه‌رده‌می فه‌رمانه‌هواایی خۆیدا میر ئه‌ریه‌دی بۆ دادگهریی توران و مه‌کران نارد.

پاشابوونی شاهپوری [سێیه‌م]:

ئه‌رده‌شیری دووهم به‌ گه‌نجی کۆچی دواایی کرد و هیچ مندالی نه‌بوو. له‌به‌ر ئهم هۆیه، ئه‌ندامانی ده‌ولت کۆری براکه‌ی، ئه‌رده‌شیری سێیه‌میان هێنايه سه‌ر ته‌خت. ئهم فه‌رمانه‌هوايه‌ش بۆ ماوه‌یه‌کی درێژ فه‌رمانه‌هواایی نه‌کرد و دواي هاتنه سه‌ر ته‌خت پێنج ساڵ له‌ ژياندا بوو و پاشان کۆچی دواایی کرد.

پاشابوونی به‌هرامی چوارهم:

دواي کۆچی دواایی شاهپوری سێیه‌م، ئه‌ندامان و کاربه‌ده‌ستانی سه‌لته‌نه‌ت فه‌رمانه‌هواایی پارسیان دا به‌ به‌هرام که پێش هاتنه سه‌ر ته‌خت فه‌رمانه‌هواي کرمان بوو. به‌هرام ۱۱ ساڵ فه‌رمانه‌هواایی کرد و له‌ سه‌رده‌می پاشایه‌تیکردنیدا سه‌ربازه‌کانی ده‌ستیان به‌ شۆرش و یاخیه‌گه‌ری کرد. به‌هرام بۆ سه‌رکوئکردنیان هه‌لسا و له‌ کاتی هه‌ولدانی کوژاندنه‌وه‌ی شۆرشه‌که‌یان کوژرا.

ئهم سه‌رۆکانه‌ی کوردی به‌لوچی تیره‌کانی پێنجینه: میر سیامه‌ک براخۆی، میر تیرداد زه‌نگه‌نه، میر شاسر ئه‌دره‌گانی، میر مه‌رداد ماملی و میر گوڵبه‌هار کرمانی هاوچه‌رخي بوونه.

پاشابوونی یه‌زد گوردی یه‌که‌م:

پاش کوژرانی به‌هرامی چوارهم، یه‌زد گوردی یه‌که‌م هاته سه‌ر ته‌ختی ساسانی. ئهم پاشایه‌ که‌لێک ئاشتیخواز بووه و له‌گه‌ڵ سه‌لته‌نه‌تی دژبه‌ر واته سه‌لته‌نه‌تی رۆم پێوه‌ندیی دۆستانه‌ی به‌هێز کردووه. هه‌روه‌ها به‌ چاوێکی به‌زه‌ییانه ته‌ماشای گاوره‌کانی کردووه و چاکه‌ی له‌گه‌ڵدا کردوون. دواي ۲۱ ساڵ فه‌رمانه‌هواي کردن بارگه‌ی له‌ دنیا پێچاوه‌ته‌وه.

هاتنی میر کیسون بق دادگهری توران و مهکران:

کاتیک بهزد گوردی په کهم دهسه لاتی فرمانپروایی گرتنه دهست، نهر بهد دادگهری توران و مهکران کوچی دواپی کرد. له بهر نه وه بهزد گورد میر کیسونی له سهر پلهی دادگهری توران و مهکران دانا.

نهم سهر وکانهی گوردی به لوچی تیره کانی پینجینه: میر منگیب براخوی، میر گورد زهنگنه، میر بهار نهره کانی، میر کودان ماملی و میر زهنگ کرمانی هاوچرخي بهزد گوردی په کهم بوون.

پاشابوونی به هرامی پینجهم:

بهزد گوردی په کهم که کوچی دواپی کرد، دوو کوری له دوا بهجی ما: به هرام و شاهپور. دهسه لانداران و نهدامانی سه لته نه تی پارس هردو وکیانینان به شایسته ی فرمانپروایی نهد زانی. له بهر نه وهی به هرام له سهردهمی مندالی له نیتو عهره به کاندانده وره بوو بوو. شاهپوریش کاتیک هوالی مردنی [بهزد گوردی په کهمی] پی گه یشت، پایه ته ختی نهرمه نستانی بهجی هیشت و بق به دهسته پینانی تهخت خیرا خوی گه یانده پارس. له ناکامی نهم په لکردنه، فرمانپروای پرم دهستی به سهر نهرمه نستاندانده گرت. له بهر نهم هوکارانه، کار به دهستان و نهدامانی ده ولت پیاوړکیان به ناوی خه سر و له بنه مالهی ساسانی هیناپه سهر تهخت.

کاتیک به هرامی پینجهم که "به هرام گور" یشیان پی کوتووه نهم بارودوخی بینی، به یارمه تی عهره به کان هیرشی هیناپه سهر سه لته نه تی پارس و خه سر و شکست دا و خوی هاته سهر ته ختی فرمانپروایی. به هرام دوا جینشینبوونی، رهوشتی ناشایسته ی له گه ل گاوره کان که دانیشتوانی ولاته که ی بوون به کار هینا. نوانیش له بهر ستم و زور داریی نه رایان کرد و چوونه دالدهی قه یسری پرم. به هرام دوا ی گه رانده وهی دانیشتوانی ولاته که ی له قه یسری پرم کرد و ولاتی پرمیش دواکارییه که ی بهجی نه هینا و له ناکام شه پ له نیوان هردو ولاته که بهرپا بوو.

شه پ له گه ل سه لته نه تی پرم:

به هرام هیرشی برده سهر ولایه ته کانی پرم و پاش چند شه پ و پیکدادانیک

سهخت شکستی خوارد. به هرام داوای ناشتیی کرد و له سهر ئهوه ریک کهوتن که به هرام دادپهروهراوه ههلسوکهوت له گهڵ دانیشتوانه گاوهکان بکات.

هاتنی میر خیزون بۆ دادگهریی توران و مهکران:

به هرام که هاته سهر تهخت، میریکی باوه پیکراوی خۆی که ناوی خیزون بوو له پلهی دادگهریی توران و مهکران دامهزرااند. کیسونیشی له سهر ئهم پلهیه دهکرد.

هاتنه خوارتی هۆزهکانی هیتال:

له سهردهمی فهرمانهوايی بههرامی پێنجهمدا هۆزه سپی ڕهنگهکان که له زمانی کوردی به هیتال و هیتل و هفتال یاد کراون له سهرزهوییهکانی ئاسیای ناوهراست و دهريای ئامووه بهرهو دۆلهکانی باکووری تخار و باختر ڕوویان هینا و لهوێشهوه بهرهو خواروو سهراوژێر بوونهوه. کۆشانییهکان که ههستیایان به مهترسیی هێرشێ ئهوان کرد، داوای یارمهتیان له فهرمانهوا ساسانییهکان کرد. بهلام کار گهیشته ئهو شوێنهی که توانای بهرگریکردنیان نهما و پاشهکشهیان کرد.

هیتالهکان بهرهو خواروو و ڕۆههلات بهرێ کهوتن و هاتنه پیش و دۆلهکانی کابلستان و کهندارا و زابلستانیان داگیر کرد و میرنشینییهکانی خۆیان لهو شوێنانه دامهزرااند. ئهم هۆزانه ههروهکو هۆزه کۆشانی و ساکایهکان له گهڵ خهڵکی خۆماليی ئهم سهرزهوییهانه تیکهلاو بوون و ئاوێتهیان بوون.

شهري هیتال له گهڵ بههرامی پێنجهم:

تهوژمی هاتنه پیشی هۆزهکانی هیتال ئهومنده زۆر بوو که دهلوا سهلهتهنهی بههرام لهناو بهبن. میری هیتالهکان به ۲۵۰۰۰ سهربازوهوه ڕووی له دۆلی مرغاب و ڕووباری مهڕۆ کرد و شهري له گهڵ لهشکری بههرام دهست پێ کرد. بهلام چارهنووس هاوپیتهتی بههرامی کرد و پاشای هیتالهکان شکستی خوارد و له مهیدانی شهردا کوژرا. بههرام ههروهکهی گرت و مال و دهسکهوتیکی زۆری دهست کهوت. له گهڵ ئهوهشدا، هاتنه پیشی هیتالییهکانی وهستاند.

کوردی به‌لوچه‌کان له شه‌ری هیتاله‌کان بشتیوانیی به‌هرامی پینجه‌میان کرد و دژی هیتاله‌کان جه‌نگان. ئەم سەرۆکانه‌ی کوردی به‌لوچی تیره‌گانی پینجینه: میر جانداد براخۆیی، میر ره‌سان زه‌نگه‌نه، میر کیتساک ئەدره‌گانی، میر سیامه‌ک ماملی و میر سارون کرمانی هاوچه‌رخ‌ی به‌هرامی پینجه‌م بوون. به‌ه‌رام ۲۰ ساڵ فه‌رمان‌په‌وایی کرد.

پاشابوونی یه‌زد گوردی دووهم:

دوای کۆچی دوایی به‌هرامی پینجه‌م ناسراو به‌ به‌ه‌رام گور، یه‌زد گوردی کور‌ی بچووک‌ی هاته‌ سەر ته‌خت و چه‌ندین جار له‌گه‌ڵ هیتاله‌کان که له‌ سه‌ره‌هویی چول، باکوری گورگان و تالقان، ژبیانیان ده‌برده‌ سەر یه‌خه‌گیر بوو. به‌لام له‌ ئەنجام هیتاله‌کان یه‌زد گوردیان شکست دا و له‌گه‌ڵ ئەو هه‌موو داماوویه‌دا، یه‌زد گورد توانی سنوورمکانی ولاته‌که‌ی که به‌ ناوچه‌ی هیتاله‌کانه‌وه‌ لکابوو به‌هێز بکات و ئاماده‌کاریی هێرشه‌کانیانی کرد.

له‌ سه‌رده‌می یه‌زد گوردا پروپاگه‌نده‌کارانی گاومرکان به‌ زۆر پروپاگه‌نده‌ کردن و ئامۆژکاری دینه‌که‌یان له‌ ئه‌رمه‌نستان ده‌ست پێ کرد و ئەمه‌ش بووه‌ هۆی په‌ریشانبوونی پێشه‌وايه‌ زه‌رده‌شتیه‌کانی پارس. یه‌زد گوردیش له‌ وه‌لام به‌ زۆر خه‌لکی له‌ چوونه‌ ناو رێبازی مه‌سیحایه‌تی دوور کرده‌وه‌.

ئەم سەرۆکانه‌ی کوردی به‌لوچی تیره‌گانی پینجینه: میر شابورز براخۆیی، میر کباد زه‌نگه‌نه، میر سه‌له‌م ئەدره‌گانی، میر ره‌سان ماملی و میر شادین کرمانی هاوچه‌رخ‌ی یه‌زد گوردی دووهم بوون. یه‌زد گورد ۱۷ ساڵ پاشایه‌تی کرد.

هاتنی میر کراهون بۆ دادگه‌ریی توران و مه‌کران:

یه‌زد گوردی دووهم له‌ سه‌رده‌می فه‌رمان‌په‌وایی خۆیدا دادگه‌ریی توران و مه‌کران میر خیزونی لا‌برد و له‌ جیگه‌ی ئەو میر کراهونی له‌سه‌ر په‌له‌ی دادگه‌ری دامه‌زراند.

پاشابوونی فیروز:

دوای یه‌زد گوردی دووهم، فیروزی کور‌ی به‌ پاشایه‌تی گه‌یشت. له‌و کاته‌دا

سهرۆکایه‌تی هیتاله‌کانیش به پاشایه‌تی گه‌شیتبوو و ناوی پاشایه‌کان ئه‌خشونه‌واز بوو. به‌م شپوهیه، ده‌وله‌تی هیتالی و ساسانی له‌ باکوری خوراسان تیک به‌ربوون و له‌ ئه‌نجامی ئه‌م لیکدانه‌ فیروز شکستی خوارد و سه‌ره‌ویی تالقانی به‌ تاوانی شه‌ر پی‌ دان. هه‌روه‌ها، له‌ گه‌ل ئه‌خشونه‌واز په‌یمانی به‌ست که له‌ هیلێ سنووری خوراسان ده‌وله‌تی پارس سنووربه‌زینی نه‌کات و تا دوو سال باجیکی مه‌زن بداته هیتاله‌کان. به‌لام فیروز په‌یمانه‌که‌ی شکاند و دوا‌ی ماوه‌یه‌ک له‌شکری کیشایه‌ سه‌ریان و هه‌میسان سوپای پارس له‌ بیاوانی باکوری خوراسان ته‌فروتوونا بوو و فیروز خۆی کوژرا و سه‌له‌ته‌تی پارس بوو به‌ باجده‌ری هیتاله‌کان.

کاتیک شا‌کانی هیتاله‌کان له‌ سوغدستان و کابله‌ستان و سکستان نیشته‌جێ بوون، هۆز مه‌کانیان زابله‌ستانیان کرده مه‌له‌ندی خۆیان. هه‌ر له‌به‌ر ئه‌مه‌ش به‌ خۆیان کوژیوه "جابه‌وله" واته "زابه‌لی".

فیروز دوا‌ی ۲۶ سال فه‌رمانه‌روایی کردن له‌ شه‌ری هیتاله‌کان کوژرا. ئه‌م سهرۆکانه‌ی تیره‌مکانی کورده به‌لوچه‌کان: میر کوشان براخۆیی، میر گرشاسپ زه‌نگه‌نه، میر جاف ئه‌دره‌گانی، میر بیغ ماملی و میر تیرداد کرمانی هاوچه‌رخێ بوون.

هاتنی کرکیی بۆ دادگه‌ریی توران و مه‌کران:

کاتیک فیروز هاته سه‌ر ته‌خت، پله‌ی دادگه‌ریی توران و مه‌کرانی دا به‌ میری سوپا که ناوی کرکیی بوو.

پاشابوونی بلاش:

پاش کوژرانی فیروز له‌ شه‌ری هیتاله‌کاندا، برای ئه‌و، بلاش که به‌ "بلاس" یش ناسراوه هاته سه‌ر ته‌ختی ساسانی. بلاش پیاوێکی ناشایسته و بێ که‌لک بوو و نه‌یتوانی شان و شکۆی سه‌له‌ته‌تی ساسانی به‌رز راگرێ و وه‌زیره‌که‌ی که ناوی زمه‌هر بوو له‌ ته‌خت ده‌ری کرد و چاوه‌کانی هینایه‌ ده‌ری.

بانگه‌کە‌ی له هه‌موو شوێنێک پێشوازیی لێ کرا. ئامۆزگارییه‌کانی ته‌نانه‌ت کاری له ک‌باد پاشای ساسانی‌ش کرد و دینه‌کە‌ی قه‌بوول کرد. به‌لام گۆڕینی دینی ک‌باد بووه‌ هۆی ئه‌وه‌ی ئه‌ندامان و کاربه‌ده‌ستانی ده‌ولت لێی ب‌په‌نجێن. به‌م شیوه‌یه‌، ئه‌ندامان و کاربه‌ده‌سته‌کان له‌گه‌ڵ پێشه‌وايه زه‌رده‌شتیه‌کان یه‌کیان گرت و به‌یداخی یاخه‌یگره‌ییان به‌رز کرده‌وه. له‌ ئه‌نجامدا، ک‌بادیان له‌ ته‌خت ده‌رکرد و به‌ندیان کرد.

ک‌باد پاش چه‌ند ماوه‌یه‌ک له‌ گرتیگه‌ به‌ یارمه‌تی پش‌تیوانانی خۆی پای کرد و چووه‌ داڵده‌ی پاشای هه‌تاله‌کان. پاشان په‌یامی به‌ نامه‌ هه‌نارد بۆ کاربه‌ده‌ستان و پێشه‌وايه زه‌رده‌شتیه‌کان که‌ ئه‌و له‌ دینی مه‌زده‌ک تۆبه‌ ده‌کات به‌ مه‌رجێک جارتکی تر بیکه‌نه‌وه‌ به‌ پاشا. به‌م شیوه‌یه‌، له‌ نیوان ئه‌و و کاربه‌ده‌ستان و پێشه‌وايه زه‌رده‌شتیه‌کان ناشتی کرا و ک‌باد هاته‌وه‌ پارس و بۆ جاری دووهم هاته‌ سه‌ر ته‌خت و وازی له‌ دینی مه‌زده‌ک هه‌نا.

گفتوگۆی مه‌زده‌ک له‌گه‌ڵ پێشه‌وايه زه‌رده‌شتیه‌کان:

هه‌روه‌کو ده‌ستووری شا‌کانی پێشوو، ک‌باد کۆڕتیکی گفتوگۆی به‌ست و ته‌یدا پێشه‌وايه زه‌رده‌شتیه‌کانی بانگه‌یشتن کرد که‌ له‌گه‌ڵ مه‌زده‌ک له‌سه‌ر کێشه‌ی دینه‌کە‌ی گفتوگۆ بکه‌ن. کاتیک کۆڕه‌که‌ به‌سترا، پێشه‌وايه زه‌رده‌شتیه‌کان دای گفتوگۆ سووکایه‌تیان به‌ مه‌زده‌ک کرد و به‌ له‌ دین هه‌لگه‌راویان له‌ قه‌له‌م دا و سووچی بلاوکرده‌وه‌ی ئه‌م بۆ دینییه‌یان له‌ ئه‌ستۆی ئه‌و دا‌نا و خسته‌یانه‌ زیندان. پاش ماوه‌یه‌ک مه‌زده‌ک له‌ پێگه‌ی په‌یره‌وکارمه‌کانیه‌وه‌ له‌گه‌ڵ دادمه‌رگانی زیندان سازا و له‌ زیندان ئازاد بوو و هه‌لات.

پاشابوونی ته‌هماسب:

دای ده‌رکردنی ک‌باد له‌ ته‌خت، ده‌سه‌لاتدارانی ده‌ولت ته‌هماسبی ب‌رایان کرد به‌ پاشا و ئه‌ویش بۆ ماوه‌ی سێ ساڵ فه‌رمانه‌روایی کرد. له‌و کاته‌دا، ک‌باد نامه‌ و په‌یامی بۆ ئه‌ندامان و کاربه‌ده‌ستان و پێشه‌وايه زه‌رده‌شتیه‌کان نارد و به‌لێنی دا که‌ له‌ دینی مه‌زده‌ک تۆبه‌ ده‌کات و دینی بایه‌رانی که‌ پێبازی زه‌رده‌شتیه‌ قه‌بوول ده‌کات.

دوای ئەم بەلێن و پەیمان دانه، کاربەدەستان و ئەندامانی دەوڵەت کەبادیان بانگ کردووه و بۆ جاریکی تر لەسەر تەختیان دانایهوه.

پاشابوونی کباد - جاری دووهم:

کاتیک کباد بۆ جاری دووهم هاتهوه سەر تەخت، بەپێی ئەو بەلێن و پەیمانەیی دابووی، بە پراویژکاری لەگەڵ کاربەدەستان و پیتشەواکانی دینی زەردەشت، کۆچی گفتوگۆی بەست و تێیدا ئیمام مەزەک و پیتشەوا زەردەشتییەکانی کۆ کردووه، بۆ ئەوێ لە نیوان خۆیان گفتوگۆ بکەن و بزائن کام لایەن لەسەر ڕێگەی راسته.

گفتوگۆ دەستی پێ کرد و پیتشەوا زەردەشتییەکان مەزەکیان بەپێی دین لە قەلەم دا و خستیانه زیندانهوه. کباد جاری دووهم بۆ ماوهی سی سالی فەرمانی هوابی کرد و کۆچی دوایی کرد.

هاتنی میر گستم بۆ دادگهری توران و مەکران:

لە سەردەمی یەکەمی پاشایەتی کباد، میر کیارش دادگهری توران و مەکران بوو. بەلام لە سەردەمی دووهمیدا، کباد میر کیارشی لەسەر کاری دادگهری توران و مەکران لادا و لە جێگەی ئەو میر گستمی لەسەر پلەی دادگهری توران و مەکران دانا.

ئەم سەرۆکەنەیی کوردی بەلوچی تیرەکانی پێنجینه: میر کیاسر براخۆیی، میر سەران زەنگەنە، میر ئەرجان ئەدرەکانی، میر سیامەک ماملی و میر موپا کرمانی هاوچەرخی کباد بوون.

پاشابوونی ئەنوشیروان:

دوای کۆچی دوایی کباد، کورپە گەرەمکی، ئەنوشیروان هاته سەر تەخت. زامیس برا بچوکی ئەنوشیروان دەستەبەکی لە میرانی سەلتەنەتی لەگەڵ خۆی هاودەنگ کرد و پیلانی داڕشت دەسەڵاتی تەخت لە ئەنوشیروان بەسەنیت، بەلام ئەنوشیروان بەم پیلانەیی زانی و بە سەختی سەرکۆنەیی کرد و بەمەش ئەو بەستا هەموو براپەکانی خۆی و کورپەکانیانی کوشت. ئەمەش بۆ ئەوێ جاریکی تر هیچ کەس دژی ئەو شۆرش بەرپا نەکات. لەگەڵ ئەوەشدا، کورپی زامیس کە ناوی کباد بوو لەم کوشت و کوشتارە بە هۆی پراکردن ڕزگاری بوو.

په‌شه‌کوژی مه‌زده‌کیه‌کان و مه‌زده‌ک:

ئه‌نوشیروان کاتیک هاته‌سه‌ر ته‌خت، چاری لی دا که‌هر که‌سیک مه‌زده‌کی بی دین بگریته، خه‌لاتی پی ده‌دات. دوا‌ی ئه‌م چار لی‌دانه، مه‌زده‌ک هاته‌گرتن و کوشتیان و به‌بیدری‌فی کوشتاری باوه‌پیتکراوه‌کانیان ئه‌نجام دا. نزیکه‌ی سه‌ده‌هزار نه‌فر له‌په‌په‌وکارانی مه‌زده‌کیان کوشته.

کوردی به‌لوچه‌کانیش که‌دینی مه‌زده‌کیان قه‌بوول کردبوو، له‌وانیش نزیکه‌ی دووسه‌ده‌هزار نه‌فر به‌ر شالو‌ی ئه‌م په‌شه‌کوژییه‌که‌وت. سه‌رۆکه‌کانی کوردی به‌لوچی تیره‌کانی پینجینه: میر به‌هرام براخو‌یی، میر شاگان زه‌نگه‌نه، میر زه‌پین ئه‌دره‌گانی، میر رسوان ماملی و میر شه‌مبه‌د کرمانی پاشماوه‌ی خه‌لکی تیره‌کانیان که‌له‌م کوشتار پژگاریان بوو‌بوو له‌که‌رده‌نه‌کانی کتیه‌کانی توران خو‌یان شارده‌وه. هه‌ندیکیشیان له‌زنجیره‌چیاکانی توران سه‌راو‌ژیر بوون و له‌ده‌شته‌کانی ولاتی سندان دالده‌یان گرت.

هاتنی میر یه‌زن بق دادگه‌ریی توران و مه‌کران:

کاتیک ئه‌نوشیروان هاته‌سه‌ر ته‌خت، میر که‌سته‌می ده‌رکرد و ناردی بق کرمان. له‌جێگه‌ی ئه‌وی میر یه‌زنی له‌سه‌ر پله‌ی دادگه‌ریی توران و مه‌کران دامه‌زراند.

له‌دایک‌بوونی پر له‌شادمانییه‌که‌زرتی محهم‌هد مسته‌فا سلو‌ی لی بی له‌سه‌رده‌می ئه‌نوشیروان:

له‌سه‌رده‌می قه‌رمانه‌وه‌اییی ئه‌نوشیروان پاشای ساسانیدا، محهم‌هد مسته‌فا له‌خیزانی عه‌بدو‌للا کوری عه‌بدو‌لوته‌لیبی سه‌رداری قو‌یه‌ش له‌دایک بوو. عه‌بدو‌للا چه‌ند مانگ پێش له‌دایک‌بوونی که‌زرتی محهم‌هد مسته‌فا کو‌چی دوا‌یی کرد. کاتیک که‌زرتی محهم‌هد له‌دایک بوو و مژده‌ی له‌دایک‌بوونیان به‌عه‌بدو‌لوته‌لیبی با‌پیری که‌یاندا، ئه‌و شادمان و خو‌ش‌حال بوو و چووه‌مالی عه‌بدو‌للا و تازه‌له‌دایک‌بووی هه‌لگرت و بر‌دییه‌مالی که‌عه‌ب و بو‌ی له‌خواوه‌ندی که‌وره‌پاراپه‌وه. پو‌ژی هه‌وته‌م نه‌ریتی "عه‌قیقه‌ی که‌زرتی محهم‌هد مسته‌فایان هه‌بوو و ناوی "محهم‌دیان لی نا، ناوی دایکی محهم‌هد مسته‌فا ئامینه‌کچی وه‌ه‌ب بوو. به‌پیتی

دهستووری قوپه‌یش به مه‌به‌ستی په‌روهرده‌کردن هه‌زه‌تی مه‌مه‌دیان سپارده
 هه‌لیمه که له هۆزی به‌نی سه‌عد بوو. هه‌لیمه‌ش نه‌وی وه‌رگرت و بردی بۆ به‌نی
 سه‌عد. دواى چوار سال عه‌بدولموته‌لیب چوو بۆ لای و که گه‌یشه‌ ئه‌وی مه‌مه‌دی
 دیت. مه‌مه‌د هاته‌ پێش و گوتی ئۆ کێی، ئه‌ویش له وه‌لام گوتی من باپیری تۆم.
 پاشان عه‌بدولموته‌لیب هاته‌ خوارێ و کردیه‌ باوه‌ش و ماچی کرد. پاشان
 دانیشه‌وه و ئه‌ویشی له‌سه‌ر سه‌ری زین دانا و هه‌تایه‌وه بۆ مه‌ککه‌.

له‌ ته‌مه‌نی شه‌ش سالی دایکی هه‌زه‌تی مه‌مه‌د مسته‌فا کۆچی دواپیی کرد و
 عه‌بدولموته‌لیبی باپیری و ئه‌بو تالیبی مامی په‌روهرده‌یان کرد. له‌ ته‌مه‌نی ۱۲ سالی
 مه‌مه‌د مسته‌فا سه‌فه‌ری به‌سه‌ره و شامی کرد و له‌ ته‌مه‌نی ۲۵ سالی‌دا ژێتکی
 چاکه‌کاری به‌ ناوی خه‌دیجه کچی خوه‌یلدی به‌ ژن خواست.

یه‌زدانی مه‌زن نه‌وی به‌ پاکی راگرت و هه‌رگیز بته‌په‌رستی نه‌کرد و ته‌نیا
 په‌رستی خوای مه‌زنی ده‌کرد. کاتیک ته‌مه‌نی به‌ چل سالی گه‌یشته‌، له‌لایه‌ن
 خواوه‌ فه‌رمانی بۆ هات خه‌لک به‌ره‌و ته‌نیاپیی خوا بانگه‌یشتن بکات و پێیان بڵێت
 که بڵێن " لا اله الا الله محمد رسول الله ". یه‌که‌م که‌س ئه‌بو به‌کر بوو باوه‌ری هه‌تا
 و له‌به‌ر ئه‌وه‌ش پێیان گوتوه‌ " صدیق " [راست]. یه‌زدانی مه‌زن دینه‌کی
 سه‌رکه‌واند و سه‌رکه‌وته‌کان [داگیرکردنه‌کان] زۆر بوون. سه‌ره‌تا مه‌دینه و پاشان
 به‌نی نه‌زیر، خه‌یبه‌ر، فدک، دۆلی قورا، تیما، مه‌ککه‌، تایف، جه‌رش، دومه‌ته‌ الجندل،
 به‌حران، یه‌مه‌ن، عومان، به‌حه‌رین و یه‌مامه‌ هاته‌نه‌ ژێر ده‌سه‌لاتی ئیسلامه‌وه. دواى
 ئه‌م سه‌رکه‌وته‌نانه‌، په‌یامبه‌ر چوه‌ مه‌دینه و پۆزی دووشه‌م دوا‌زده‌ی " ربیع الاولی "
 سالی یازده‌ی کۆچی دنیای به‌جێ هه‌شت.

ناوی خه‌زانه‌ پاکیزه‌کانی به‌م چه‌شنه‌یه‌: خه‌دیجه، سه‌وده، عاثیشه، هه‌فسه،
 زه‌ینه‌ب، ئومه‌وله‌ساکین، ئوم سه‌له‌مه، زه‌ینه‌ب، جو‌رییه، ئوم هه‌بیبه، مه‌یمونه،
 سه‌فیه و ماریه‌ قویتی.

پاشا‌بوونی هورموزی چواره‌م:

پاش کۆچی دواپیی ئه‌نوشیروان، کوره‌که‌ی، هورموز که له‌ زگی کچی پاشای
 تورک بوو هاته‌ سه‌ر ته‌ختی پاشایی ساسانی. سه‌ره‌تا له‌ چه‌شنی باوکی
 فه‌رمانه‌ه‌وایی کرد به‌لام له‌ پاشان دادپه‌روه‌ری و وی‌زدانی به‌ لا نا و سه‌تم و

زۆرداریی کرده شیوهی خۆی، خەلک لێی دڵ بە ئازار و ڕەنجاو بوون. لەو کاتە، تورکەکان هێرشیان هێنا بە سەر ولاتەکە و لە شەڕ کوشتیان. هورموز یازدە ساڵ فرمانڕه‌وایی کرد.

هاتنی میر ئەرشب بۆ دادگەریی توران و مەکران:

دوای کۆچی دوایی دادگەر میر یەزەن، هورموز میر ئەرشبە بە دادگەریی توران و مەکران دامەزراند، لە سەر دەمی دادگەریی ئەو، میری ولاتی سندان ولایەتەکانی توران و مەکرانی داگیر کرد و ئەرشبە لە دادگەری دەركرد.

داگیرکردنەوهی ولایەتەکانی توران و مەکران لە والیی سندان:

رای سەھارس فرمانڕه‌وای سندان کاتیک سەلتەنەتی ساسانیی لە باری شلەزاوی و پاشاگەردانیدا بینی، سوودی لەم هەڵە وەرگرت و هێرشێ بڕدە سەر ولایەتەکانی توران و مەکران. دادگەریی توران و مەکران ئەرشبە شکست دا و ئەم ولایەتانە داگیر کرد و بە ولاتەکە خۆیەوه لکاند و ئەرشبیشی ولات بە دەركرد.

ئەم سەرۆکانە کوردی بەلۆچی تیرەکانی پێنجینە: میر بیدار براخۆیی، میر بەیکەر زەنگەنە، میر یوسو ئەبرەگانی، میر بابان ماملی و میر تاكول کرمانی هاوچەرخێ هورموز پاشای ساسانی و رایی سەھارسی والیی سندان بوون.

پاشابوونی خەسرو پەرۆز:

دوای کوژرانی هورموزی چوارەم لە شەڕی تورکەکاندا، خەسرو پەرۆزی کۆپی هاتە سەر تەخت، خەسرو داوای کرد بەھرام چوین کە ئامۆزای بوو لەگەڵی ئاشتی بکات. بەلام بەھرام بۆ ئاشتی ئامادە نەبوو و خۆی بۆ شەڕ ئامادە کرد و پاش شەڕێکی سەخت، خەسرو پەرۆزی شکست دا. خەسرو پەرۆز پای کرد و چووە دالەدی قەیسەری ڕۆم، قەیسەری ڕۆم، پێشوازیی لێ کرد و پاشان یارمەتی دا و لە ئاکامی ئەم هاوکارییە خەسرو پەرۆز جاریکی تر هێرشێ بڕدە سەر پارس و سەلتەنەتەکی خستەوه ژێر دەسەلاتی خۆی.

شەڕی خەسرو پەرۆز لەگەڵ ڕۆمەکان:

کاتیک خەسرو پەرۆز جاریکی تر هاتە سەر تەخت، مارسان قەیسەری ڕۆمی

پژوه‌لات که هاوکاریکه‌ری خه‌سرق بوو و له‌سەر ته‌خت درمخشان بوو و به‌دهستی به‌ره‌آستکاره‌کانی کوژرا، خه‌سرق په‌رویز به‌بیستنی ئەم کارمساته ژۆر دل‌ره‌نجاو و خه‌فه‌تبار بوو و به‌ئیراده‌یه‌کی به‌هیزه‌وه بریاری دا تۆله‌ی خوێنی ماریسان له‌ناحه‌زه‌کانی بسینتیه‌وه، به‌م شتیه‌یه، هێرشێ بڕده‌ سەر سه‌لته‌نه‌تی پۆم و شه‌ری به‌رده‌وام کرد. سه‌ره‌له‌شکرانی خه‌سرق په‌رویز لایه‌نگری ئەم شه‌ره‌ نه‌بوون و به‌ندیان کرد و کوشتیان، بۆ نه‌وه‌ی له‌ چنگی ئەم شه‌ر و پتک‌دادانه‌ بۆ سووده و بۆ که‌لکه‌ پژگاریان بیت.

خه‌سرق په‌رویز ۲۸ سال‌ فرمان‌روایی کرد. ئەم سه‌رۆکانه‌ی کوردی به‌لوجی تیره‌کانی پێنجینه: میر بسسام براخۆیی، میر تیرداد زمنگه‌نه، میر تاراب ئەدره‌کانی، میر مانجان ماملی و میر ساکور کرمانی هاوچه‌رخ‌ی بوون.

نامه‌ی هه‌زهرتی محهمه‌د مسته‌فا بۆ خه‌سرق په‌رویز:

له‌ سه‌رده‌می خه‌سرق په‌رویز گرینگ‌ترین رووداو که‌ پووی دابیت راگه‌یانندی په‌یام‌به‌رایه‌تی هه‌زهرتی محهمه‌د مسته‌فا بوو. له‌ ئەنجام هه‌زهرتی په‌یام‌به‌ر نامه‌ی به‌ ناوی خه‌سرق په‌رویز نارد و بانگه‌ێشتنی کرد که‌ ئیسلام قه‌بوول بکات.

پاشابوونی کبادی دووهم:

دوای کوژرانی خه‌سرق په‌رویز، کورکه‌ی، کباد هاته‌ سەر ته‌خت. ئەو له‌گه‌ڵ قه‌یسهری پۆم ناشتی کرد و به‌ندییه‌کانی نازاد کرد. هه‌روه‌ها، چاکه‌کاری له‌گه‌ڵ خه‌لک کرد و باجی له‌سه‌ریان که‌م کرده‌وه، بۆ نه‌وه‌ی خو‌شحال بن و ئاسایش له‌ وڵات به‌رده‌وام بیت. هێشتان سالتیک به‌سه‌ر فرمان‌رواییه‌که‌یدا تپه‌ری نه‌کردبوو که‌ تووشی نه‌خۆشیی تاعوون هات و گیانی له‌ده‌ست دا.

موسلمان‌بوونی خه‌لکی یه‌من:

له‌ سه‌رده‌می کباددا، خه‌لکی یه‌من و پاشای وڵاته‌که‌ ملکه‌چی هه‌زهرتی محهمه‌د مسته‌فا بوون و ئیسلامیان قه‌بوول کرد. پاشای یه‌من هه‌مان پاشا بوو که‌ خه‌سرق په‌رویز پاشای ساسانی له‌ سه‌رده‌می ده‌سه‌لاتداریه‌تی خۆیدا نامه‌ی بۆ ناردبوو که‌ هێرش بکاته‌ سەر مه‌دینه و محهمه‌د بگرت و بینیریت بۆ پارس بۆ لای ئەو.

سەرزەویی سەندان:

هەندیک میژوونووس هۆی پێناسەبوونی سەرزەویی سەندان بەم شێوەیە باس دەکەن کە هیند و سەند دوو کۆری حەم کۆری بەیامبەر نوح بوون و کاتیک هاتوونەتە ئەم ناوچانە و لێی نیشتهجێ بوون ناوی خۆیان داوەتە ناوچەکان، واتە ناوچەکان بە ناوی ئەوانەوه ناویانگیان دەرکرد.

ئەوکانی سەند لە دۆلی سەندان نیشتهجێ بوون و لەگەڵ پەوتی سەردەم بە هۆی زیادبوونی ئەژادیان بەسەر دەستە و تیرەدا دا بەش بوونە و بە ناوی بنیان و تاکین و مومیدان ناساندراون. ئەوێ ئەمانە نۆبە بە نۆبە لەسەر سەرزەویی سەندان فەرمانڕەواییان کردووه. لە سەردەمی فەرمانڕەوایی بنەمالەیی ساسانییەکان لە پارس، بنەمالەیی راسلان لە سەرزەویی سەندان فەرمانڕەواییان کردووه و ماوهی فەرمانڕەوایییەکیان تا دووسەد ساڵ بەردەوام بووه. دەلێن یەکەم فەرمانڕەوای ئەم بنەمالەیه راسل دیوانچ بووه.

راسل دیوانچ:

دەگێڕنەوه کە راسل دیوانچ یەکەم فەرمانڕەوای بنەمالەیی راسلان بووه و لە شاری ئەلوردن پایەتەختی ولاتی سەندان دانیشتووه. پووبەری ولاتەکی زۆر بەرین بووه: سنووری پۆهلاتی لکاوه بە کەوشەنی قنوجان، سنووری پۆئاوای تا مەکران و دەریای عومان هەلکشاو، سنووری پاکوری بە سنوورەکانی کەندارا و زەرەنگ و توران و شاخاویی کوردان لکاوه و سنووری باشووریی بە سەرزەویی سوورتین پێوهست بووه. راسل دیوانچ ئەم ولاتە پان و بەرینەیی بەسەر چوار ولایەتدا دا بەش کردووه: بۆرهەمن ئابادان، سیوستان، ئێسکلەندون و مولتانە.

راسل دیوانچ دواي پیکهێنانی ولاتەکی بۆ ماوهی پازدە ساڵ فەرمانڕەوایی کرد و پاشان کۆچی دوايی کرد. ئەو هاوچەرخێ ئەنوشیروان پاشای پارس بووه. لەو سەردەمەدا، ئەم سەرۆکانەیی کوردی بەلوچی تیرمەکانی پێنجینە: میر بەهرام براخۆیی، میر شاگان زەنگەنە، میر زەپین ئەدرەگانی، میر رسوان ماملی و میر شەمبەد کرمانی سەرخیلاتنی تیرەکانی کورده بەلوچەکان بوونە و لە توران و مەکران ژیا نیا ن بەسەر بردووه.

دالده دانی لاساییکه رانی مه زده ک:

له سهرده می فرمانروایی راسل دیوانچ میری سندان، ئه نوشیروان فرمانروای پارس فرمانی ره شه کوژی لاساییکه ران و پیره و کارانی مه زده کی دا. له ره شه کوژی ده دانه یی رزگاریان بوو بوو پوویان له ولاتی سندان کرد و په نایان بۆ ولاتی راسل برد. راسل دیوانچ دلفراوانه به پیریانه وه هات و هاوده ردیی له گه لیان نشان دا. زۆربه یی دالده خوانان له تیره گانی کوردی به لوچ بوون.

راسل سهارس:

پاش کوچی دواویی راسل دیوانچ، کوپه که یی، راسل سهارس هاته سهر ته ختی فرمانروایی سندان. راسل سهارس بۆ جاری یه که م بناخه ی نه ریت و کاری کشتوکالی له ولاتی سندان دامه زراند و چاکه ی له گه ل جووتیاره کان کرد و هر پیداو یستییه کیان لای بخواستایه بۆ یانی جتیه جی ده کرد و ده دایه پتیا ن.

داگیرکردنی ولایه ته گانی توران و مه کران:

کاتیک راسل سهارس هاته سهر ته ختی میرنشینی سندان، هورموزی ساسانی فرمانروای ولاتی پارس بوو و له سهرده می ئه و له ولاته که ی شۆرش و یاخیگه ری له هه موو لایه ک به ریا بوو و شله ژاوی له کاروباری ولاتی پارس دیار بوو. راسل سهارس سوودی له م لاوازی و داماو ییه وهرگرت و هیرشی هینایه سهر توران و مه کران و به سهر له شکری پارس ییه کاند ا سهر که وت. له ئاکامی ئه م سهر که وتنه، ولایه ته گانی توران و مه کرانی به ولاتی سندان وه لکاند. له گه ل ئه مه شدا دادگه ری پارس که ناوی میر ئه رشب بوو له ولات کرده دهره وه و ده سه لاتی به رپوه به رایه تیی ولاتی دایه ده ست میری خۆی.

دامه زراندنی میر له توران و مه کران:

کاتیک راسل سهارس ولایه ته گانی توران و مه کرانی هینایه ژیر ده سه لاتی خۆی، میری تیره ی جونای هۆزی بنیان که ناوی سه مه را و نازناوی "سیوا" بوو له سهر فرمانروایی توران و مه کران دامه زراند.

راسل سهارس ۲۰ سالَ فرمانپروایی کرد و کوچی دواایی کرد. نهم سرۆکانهی کوردی بهلوجی تیرهگانی پتنجینه: میر بیدار براخۆیی، میر بهیکر زهنگنه، میر یوسو ئه درهگانی، میر بابان ماملی و میر تاکول کرمانی هاوچه رخی هورموز پاشای ساسانی و راسل سهارس بوونه.

سیوا سه مهرا میری توران و مهکران:

سیوا سه مهرا به فرمانی راسل سهارسی فرمانپروای سندان بۆ فرمانپروایی کردنی ولایه تهرگانی توران و مهکران هاته توران و دهسه لاتی فرمانپروایی گرتته دهست. ئه و یه کهم سیوا ی نهم ولایه تانه بوو و کاتیک هاته شاری کیکانان پایه تهختی توران کورده کان لیتی پابه رین. سه مهرا له گه ل سوپاکه ی رووبه پرویان بووه و شه ریکی سهختیان ئه انجام دا و له ههردوولا خه لکیکی زۆر کوژرا. سیوا سه مهرا جگه له داوای ئاشتی هیچ چاره یهکی تری نه بینی. راسل سهارس فرمانپروای سندان به ناگه داربوونه وه له ههواله، تووشی قهلهقی بوو. به لام چونکه ئه و که سیککی ورده کار و کارزان بوو ههستی کرد له گه ل دوو دوژمن واته کورده بهلوجه کان و پاشای ساسانی شه پکردن کاریکی نه شیواوه. بۆیه کا پتویسته دانیش توانی توران و مهکران که کورده بهلوجه کان بوون ئاشت کاته وه و له ئاست پاشای ساسانی له خۆی نزیک بکاته وه و بیانکات به پشتوانی خۆی. له بهر نهم هۆیه، له گه لیان پهیمانی بهست که ئه و له ولایه تهرگانی توران و مهکران به هاو به شیبی کورده کان فرمانپروایی بکات.

سیوا سه مهرا ۲۵ سالَ له توران و مهکران فرمانپروایی کرد و کوچی دواایی کرد. ئه و له سه رده می خۆیدا "تومان" ی برای کرد به والیی مهکران. نهم سرۆکانهی کورده بهلوجه کان: میر بیدار براخۆیی، میر بهیکر زهنگنه، میر یوسو ئه درهگانی، میر بابان ماملی و میر تاکول کرمانی هاچهرخی سیوا سه مهرا بوون.

به شدار کردنی کورده بهلوجه کان له هیزی سه ربازی:

به بهستنی نهم پهیمانه راسل سهارس فرمانپروای سندان به مه بهستی بههیز کردن و بهرده و امکردنی دهسه لاتداریی خۆی له توران و مهکران به پتویستی

زانی دانیش‌توانی ئەم ولایەتانه که له هاونا هەنگیەکی بەهێز و پێوەستداردا
 یەکانگیر بوون لەگەڵ خۆی هاودەنگ بکات بۆ پووجه‌کردنەوهی ئەگەر و مەترسیی
 هێرش هێنانی ولاتی ساسانی. بۆ ئەم مەبەستەش، قشونێکی پتەو و بە توانای له
 کوردە بەلۆچه‌کان پێک هێنا.

راسل سەھاسی:

دوای کۆچی دوایی راسل سەھارس، کۆرەکەیی، راسل سەھاسی هاتە سەر
 تەختی ولاتی سەندان و ئەو نەڕیتە کشتوکالییانەیی که باوکی دای هێنابوو له
 درێژایی و پانایی ولاتەکەیدا پەواج پێ دا. هەردەم دژی بەد ئەندێشان و
 خراپەکارانی شارستانی و دوژمنانی گوندنشینان که کشتیار بوون جەنگاوه.
 راسل سەھاسی دوای ۲۱ ساڵ فەرمانڕوایی کردن کۆچی دوایی کرد.

سیوا جونین میری توران و مەکران:

دوای سیوا سەمەرا، کۆرەکەیی، سیوا جونین هاتە سەر تەختی میرنشینی
 توران و مەکران و نەڕیتگەلی کشتوکالی له توران و مەکران پەواج پێ دا. لەگەڵ
 کوردە بەلۆچه‌کان چاکەیی کرد و له ئازایەتی و دلبەزینی بۆ هاوتا بوو.

سیوا جونین بۆ ماوهی ۲۰ ساڵ فەرمانڕوایی کرد و کۆچی دوایی کرد. ئەم
 سەرۆکەنەیی کوردی بەلۆچ: میر بەسسام براخۆیی، میر شێرداد زەنگەنە، میر
 تاراب ئەدرەگانی، میر مانجان ماملی و میر ساکور کرمانی هاوچەرخی بوون.

راسل سەھارسی دووهم:

پاش مائاواویی راسل سەھاسی، کۆرەکەیی، راسل سەھارسی دووهم هاتە سەر
 تەختی ولاتی سەندان. ئەو مەندە کات تی نەپەڕیبوو که پاشای نیمروز هێرشێ
 هێنایه سەر ولایەتی مەکران. سەھارسی دووهم به لەشکرێکی گەورەوه چوو
 مەکران و شەڕێکی سەخت له نێوانیاندا هەلگیرسا و خەلکیکی زۆر له هەردوولا
 کوژران. جدگالەکان نەیان توانی له شەڕ بەردەوام بن و له هیز و توانایان ترسان و
 هەڵاتن. هەردووکی سیوا جونین میری توران و مەکران و راسل سەھارسی دووهم
 فەرمانڕوای سەندان کوژران.

پاشای نیمروز دهسکهوتیکی فراوانی دهسکهوت و سه‌رکه‌تووانه به کۆیله و چهک و ئەسپتکی زۆرهوه گه‌پایهوه نیمروز. پاشماوه‌ی له‌شکره‌که‌یشی کورده به‌لوچه‌کانیان له‌مه‌کران راونا و ولاته‌که‌یان لێ داگیر کردن. ئەم سه‌رۆکانه‌ی کورده به‌لوچه‌کان: میر جاد براخۆیی، میر ئەورام زهنگه‌نه، میر مووسا ئەدره‌گانی، میر سینان ماملی و میر شبان کرمانی هاوچه‌رخ‌ی راسل سه‌هارسی دووهم و سیوا جونین و چه‌زهرتی محهم‌د مسته‌فا بوون.

پاشابوونی پوران دوخت:

له‌ دوا سه‌رده‌می سه‌لتنه‌تی ساسانییه‌کان هاوچه‌شنی دوا سه‌رده‌مه‌کانی سه‌لتنه‌تی هه‌خامه‌نشی و ئەشکانیه‌کان، زنجیره‌یه‌ک شوێش و یاخه‌یگری له‌ ولاتی پارس سه‌ری هه‌ل‌دابوو که له‌ ئەنجام بووه‌ هۆی پوو‌خانی پاشایه‌تی ساسانییه‌کان.

دوای کبابی دووهم، ده‌سه‌لاتداران و کاربه‌ده‌ستانی سه‌لتنه‌ت "پوران دوخت"ی کچی خه‌سرو پهرۆزێان هه‌تانه‌ سه‌ر ته‌خت و دوای دوو سال له‌سه‌ر ته‌ختیان لابرد.

کۆچی چه‌زهرتی محهم‌د مسته‌فا په‌یامبه‌ری ئیسلام و مائناواییان:

له‌ سه‌رده‌می فه‌رمانه‌وایی راسل سه‌هارسی دووهم، په‌یامبه‌ری ئیسلام محهم‌د مسته‌فا "د.خ" له‌ پۆژی دووشه‌می یه‌که‌می ره‌بیه‌ولنه‌وه‌ل له‌ مه‌که‌وه‌ بۆ مه‌دینه کۆچی کرد. هۆکاری کۆچکردنه‌که‌ ئەوه‌ بوو که سته‌م و زۆرداری کافره‌کان له‌سه‌ر موسلمانه‌کان له‌ مه‌که‌که‌ زۆر سه‌خت بوویوو و ته‌نگیان پێ هه‌لچنی بوون. چه‌زهرتی په‌یامبه‌ر سلای لێ بێ هه‌چ پێگه‌چاره‌یه‌کی تری نه‌بینی جگه‌ له‌ کۆچ کردن. به‌م شتیه‌یه‌، کۆچیان کرد و له‌ مه‌دینه نیشه‌جێ بوون و تا ۱۰ سال پڕوپاگه‌نده‌ی ئیسلامی به‌رده‌وام کرد. له‌ ئاکامی ئەمه‌ش، دوورگه‌ی عه‌ره‌ب به‌ تیشکی ئیسلام پۆشن بووه‌وه‌ و چه‌زهرتی محهم‌د مسته‌فا "د.خ" له‌ ۱۲ه‌ی مانگی ره‌بیه‌ولنه‌وه‌لی سالی ۱۱ه‌ی کۆچی مائناوایی له‌ دنیای فانی کرد.

پاشا بوونی ئارز می دوخت:

دوای دهرکردنی پوران دوخت، ئەندامان و کار بە دەستانی سەلتەنەتی پارس خوشکە کەیان کە ناوی "ئارز می دوخت" بوو هێنا بە سەر تەخت. بە تەختنشین ئارز می دوخت، شۆرش و یاخیگەری لە باقی ولاتی پارس بنبێرێ و هێنا بگرێ زیاتریش پەڕی سەند. ئەندامان و کار بە دەستانی بنەمالە ساسانی بۆ بە دەست هێنانی تەخت و دەسلەت هەریە کەیان بۆ خۆی دەست بە کار بوو و لە ناو یە کدا کەوتنە لێکدانی یە کتر.

لە سەر دەمی ئارز می دوخت پۆزی ئیسلام لە دوورگە عەرەب هەلاتبوو و خەلکانی ئەو ئیسلامیان قەبوڵ کردبوو.

راسل سەاسی دووم:

راسل سەاسی دووم لە شەری پاشای نیمروز کوژرا. ئەو و جاخ کوژر بوو لە بەر ئەو دەسلەتداران و کار بەستانی ولاتی سندان بڕایە کەیان کە ناوی راسل سەاسی دووم بوو هێنا بە سەر تەخت.

راسل سەاسی دووم خووەوشت باش بوو و چاکە لە گەڵ خەلک کرد و باجی لە سەر کەم کردنەو. چاکسازی کشتوکالی ئەنجام دا و دوای ۱۰ سال فرمانڕوایی کۆچی دوایی کرد.

سیوا ئەسیار میری توران و مەکران:

کاتیک سیوا جونین لە گەڵ راسل سەاسی دووم لە شەری پاشای نیمروز گیانی لە دەست دا، کوپەکی، سیوا ئەسیار هاتە سەر تەختی میرنشینی توران و مەکران. لە سەر دەمی سیوا ئەسیار، پاشای سندان راسل سەاسی دووم بە و جاخ کوژی کۆچی دوایی کرد و وەزیرەکی چە چ کوپی سیلاچ کە پیاوێکی زیرەک و زانا و هوشمند بوو و دەسلەتی فرمانڕوایی گرتە دەست و ئەندامان و کار بە دەستانی دەوڵەتی هان دا کە کوپەکی دەسلەتداری ئەو بکەن.

سیوا ئەسیار ۱۵ سال فرمانڕوایی کرد و کۆچی دوایی کرد. ئەم سەرۆکانی تیرەکانی کوردی بە لوچ: میر جان بیگ براخۆی، میر سوید زەنگەنە،

میر لادین ئەدرەگانی، میر کوپان ماملی و میر وان کرمانی هاوچەرخى راسل
سەھاسى دووهم و سىوا ئەسىار بوون، ئەم سەرۆکانهى کورد هاوچەرخى میرى
موسلمانانىش ئەبوبەکر خوا لىتى رازى بىت بوون.

به‌شی دهیهم

[کورده به‌لوچه‌کان له سهردهمی ئیسلامدا]

خیلافهتی میری موسلمانان ئه‌بویه‌کر (خ):

کاتیک هه‌زهمی محهمه‌د مسته‌فا مائاواویی کرد، پۆژی سیشهم میری موسلمانان ئه‌بویه‌کر هاته‌ سهر سه‌قیفه‌ی به‌نی ساعده.^{۱۰} به‌ر له‌ هه‌موو که‌س عومهری کوری خه‌تاب گوێزایه‌لی خه‌لیفایه‌تی بوو. ئینجا ئه‌نساره‌کان به‌ر له‌ ناشتنی ره‌سوول گوێزایه‌لی خه‌لیفایه‌تی بوون.

ئه‌بویه‌کر له‌سهر کرده‌وه و په‌وشتی په‌یامبه‌ر محهمه‌د "د.خ" پۆشت و فه‌رمانه‌کانی خیلافه‌تی له‌سهر بنه‌مای قورئان و شه‌ریعت ده‌ر ده‌کرد. دژی له‌ دین هه‌لگه‌راوه‌کان جه‌نگا و دووباره‌ گه‌راندیانیه‌وه‌ بۆ سهر دینی ئیسلام و دینی ئیسلامی له‌سهر بنه‌مای به‌هێزدا وه‌ستاند.

کاتیک نزیکي دوا هه‌ناسه‌کانی ژیان بووه‌وه، عومهری کوری خه‌تابی به‌ جێنشینی خۆی هه‌لبژارد و ددانی به‌ خه‌لیفایه‌تیکردنی نا و نوسخه‌ی ئه‌م فه‌رمانه‌ی بۆ هه‌موو شوێنیک نارد. به‌م شیوه‌یه، دواي دوو سال و دوو مانگ له‌ ته‌مه‌نی ۶۲ سالیدا کۆچی دواویی کرد و عومهری کوری خه‌تاب، عوسمانی کوری عه‌فان، ته‌له‌عی کوری عوبیدوللا و عه‌بدووه‌حمانی کوری ئه‌بی به‌کر ته‌رمه‌که‌یان له‌لای گۆزی مسته‌فا "د.خ" دا ناشت.

خیلافه‌تی میری موسلمانان عومهری کوری خه‌تاب "خ":

دواي کۆچی دواویی میری موسلمانان ئه‌بو به‌کر "خ"، په‌نابه‌ره‌کان و ئه‌نساره‌کان گوێزایه‌لی ده‌سه‌لاتداری عومهر بوون. عومهر ئیسلامی له‌سهر بنه‌مای شه‌ریعت و خوهره‌وشت و ئاکاری په‌یامبه‌ر محهمه‌د "د.خ" په‌په‌وه‌ کرد و

۱۰. میمه‌ری دیوانی به‌نی ساعده.

په زندانی مه زن شاری زړی به ده سی ئو داگیر کرد و مال و دارایی فراوان له بهیتولمالی موسلمانان کڅ بووه. به هه لسانی ئو بلایسی له پڅ دهرچوون کوڅایوه و دواکه و تووی دواپی هات.

یه کهم جار "جه سر" داگیر کرد و پاشان سوپای نارد شام داگیر بکن. ئیسلام به هیز بوو و سرکه وت و کوفر له ناوچو. عه تبهی کوپی غه زوانی نارد ئوبله و فورات داگیر بکات، سهد کوپی نه بی وه قاسی نازده قادسیه. روسته م سوپاسالاری یزد گوردی شای عجه م به سوپایه کی گوره وه بڅ ئو و هات. به لام شکستی خوارد و سهد عجه می داگیر کرد.

دوای ئوه، فهرمانی دا کوفه و به سره داگیر بکن. دهسه لاتداره کانی قه نسرين، ره ها، سمیسات، حمس، جهندی شاپور، سوس، رام هورموز، ته ستر، سوپاهان، قوم و قاشانیان چ به نامه و ناشتی و چ به شه ر داگیر کرد. ئینجا مه عاویهی کوپی ئبو سوفیانی نارد قیساریه و ره مللا داگیر بکات، نامه ی بڅ عمری کوپی عاسی نارد ئه سکه ندرونه داگیر بکات و نوعمان کوپی مه قرونی نارد نه هاوهند داگیر بکات. پاشان عمری کوپی عاسی نازده به رقه بڅ ئوه ی به رقه و نه ترا بلس داگیر بکات و موغه یره شه عبه ی نارد نازمه ربادجان داگیر بکات.

دوای ئوه ی کار به و شوینه گه یشت، به یانیی پوڅی چوارش می مانگی زیلحه جه له سر نوڅ وستی ته کبیر بلای که "لوتلوه" خزمه تکاری موغیره ی کوپی شوعبه سی جار خه نجه ری لی دا، عومه ر ژانکی سه خت دای گرت و عه بدو محمدان عوفی به دست گرت تا نوڅمه کی ته واو کرد. ئینجا عوسمان و عه لی و ته لحه و زوبیر و سهد و عه بدو محمدانی بانگ کرد و پتیانی گوت له نڅو خوڅاندا چند که س پشیناز بکن و ئوه ی پای هاو پتیانی به دست هیتا بیکه ن به خه لیفه .

عومه ر دوای ئوه کڅچی دواپی کرد. ته مهنی ۶۵ سال بوو و سه رده می خیلافه تیشی له ده سال و شه ش مانگ پیک هاتبوو. سوعه یب نوڅی له سر خوڅند و عوسمانی کوپی عه فان و عه بدو لالی کوپی له سه رای عائیشه لای گڅری نه بو به کر ناشتیان.

نهم سه رڅکانه ی کوردی به لوچی تیره کانی پڅنجینه: میر مهرداد براخویی، میر

سهوید زهنگنه، میر پاتاک ندرهگانی، میر بهرنج مالی و میر جودک کرمانی
هاوچرخه میری موسلمانان هنزهتی عومر بوون

پاشابوونی یهزد گوردی سییه م:

دوای دهرکردنی نازومی دوخت، نه دمان و کار به دهستانی سه لته نه تی
ساسانی یهزد گوردیان کرد به پاشا. هیشتان چاره که سه دهیه ک به سه
دهرکه وتنی ئیسلام تی نه په پیوو که میری موسلمانان خلیفه نه بو به کر سدیق
کۆچی دوایی کرد و میری موسلمانان هنزهتی عومر هاته سه ته ختی
خیلافهت و له شکری جیهانگر و دلیری عهره ب شاهه نشای دیرینه ی
ساسانییه کانی پارسیان له ناو برد.

یهزد گوردی سییه م دو پاشای ساسانییه کان پاش شه په کانی قادسیه،
مه دایین، جه له ولا و نه هاو مند هاته خوراسان و داوای یارمه تی له پاشای
ماوه رالنه هر کرد، به لام هیچ هاو کارییه کی لئوه به دی نه کرد. نه خنه ف کوپی قهیس
به فرمانی خلیفه عومر به داویدا چوو و توانی سه رزهویی خوراسان داگیر
بکات. یهزد گورد ناچار له بهر به دواکه وتنی نه خنه ف چوو مه پۆ و په نای بق ماها
سوری برد. ماها سوری ده سه لاتداری خوراسان بوو و له به هیزبوونی پیوه ندی
یهزد گورد له تهک ده سه لاتداریه کانی پشت نامویه ده تر سا. بۆیه به ده ست
ناشه وانیک له مه پۆ به کوشتی دا و قه له مه وی ده سه لاتداری خۆی تا به لغ و هیرا
و بوخارا فراوان کرده وه. بوخارا به ده ستی کریسون سوپا سالاری ماها سوری
داگیر کرا.

له ملاوه نه خنه ف ماها سوری له خوراسان و مه پۆوه تا نه و به ری جیحون
کشانده دواوه. هر له و کاته، له لای باشووره وه له شکری عهره ب به سه رۆکایه تی
عه بدوللا کوپی به ده یل خه زاعی تا گه رمیان هاتبوونه پیش. ده سته یه کی تری
له شکری عهره ب به سه رۆکایه تی عه بدوللا کوپی عامر پاش داگیرکردنی کرمان،
هیرشیان برده سه ر سه جستان. دادوه ری سه جستان له شاری زهرنگ که
ناوه ندی سه جستان بوو خۆی دا لده دا. به لام له به رنه وه ی له شکری ئیسلام تا
قه نده هار و هیند و سند و توران و مه کران هاتبوونه پیش، ناچار ناشتی کرد و
زهرنگ که وته ده ست موسلمانان.

عاسم کوپری عمر چیگری سالاری عبداللہ کوپری عامر سہجستانی داگیر کرد. میریکی تری سوپای عربہ بہ ناوی حکم کوپری عمر سہعلہبی ہیرشی ہتیاہ سر مکران و لہگل راسل فرمانروای سندان و توران و مکران لہ دولی ہلمند روہروہوہ و توانی بیکوژیت و مکران داگیر بکات.

راسل چہ کوپری سیلایچ:

راسل سہاسی دوہم بہ وچاخ کویری کچی دواپی کرد. لہبر نہوہ، چہ چ کوپری سیلایچ کہ وزیر راسل سہاسی دوہم بوو خہلکی ہان دا کہ ملکہچی دہسہلاتہاری نہوہ بن. کاتیک لہم ہولہدا سہرکہوت، ژنی سہاسی دوہم "سہندیان"ی خواست و جاری پاشاہیتی خوی لی دا و ہاتہ سر تہخت.

شہر لہگل رانون مہرتون:

ولاتی چتور پوران ہاوسپی ولاتی سندان بوو. فرمانروای نہم ولاتہ رانون مہرتون لہگل راسل سہاسی دوہم خزمایہتی ہبوو و خوی بہ مافداری ولاتی سندان دہزانی. لہبر نہم ہویہ چوو بق شہری سندان، چہ کوپری سیلایچ خوی بہشداری شہری کرد. پیاویک بوو ہیچ کہس نہیدہتوانی لہ بہرامبہری راوہستی و زوری کوشت و تنانہت بہ نیزہ لہ رانون مہرتونیشی دا. لیدانہکھی بہ چہشنیک بہہیز بوو کہ رانون لہسر پشتی ہسپہکھی کہوتہ خوار و لہ بہردہم چہ چ رای کرد. بہم شیوہیہ شکستی خوارد و لہ ہمان کات نوٹنہری نارد و ناشتی کرد.

چہ چ دوی چل سال فرمانروایی کچی دواپی کرد و لہ دوی خوی دوو کوپری بہ ناوی "داهرو" و "ہرسینہ" بہ چی ہشت.

سیوا مایین میر توران و مکران:

سیوا ئہسیار بہ وچاخ کویری کچی دواپی کرد و براہیکھی، سیوا مایین ہاتہ سر تہختی میرنشینی توران و مکران، لہ سہردہمی مایین، سہاسی دوہم کچی دواپی کرد و وزیرکھی، چہ کوپری سیلایچ بوو بہ پاشای سندان، چہ چ سہندیانی ژنی سہاسی دوہمی بہ ژن خواست و فرمانروایی سیوا مایینی لہ توران و مکران بہردہوام کرد.

سیوا مایین له دۆلی هلمه‌ند له شه‌ری له‌شکری نی‌سلام کوژرا و له جی‌گی‌ی نه‌و
سیوا زوراک هاته‌ سه‌ر ته‌خت.

ه‌یرشی له‌شکری نی‌سلام بق سه‌ر سه‌جستان و مه‌کران:

له‌ دوا سه‌رده‌می میری موس‌لمانان عوم‌ری کو‌ری خه‌تاب، ده‌سته‌یه‌ک
سه‌ری‌زانی عه‌ره‌ب به‌ سه‌رۆ‌ک‌ایه‌تی‌ی هه‌که‌م کو‌ری عه‌مه‌ر سه‌عه‌بی دوا‌ی
داگیرکردنی سه‌جستان ه‌یرشیان ه‌ینایه‌ سه‌ر مه‌کران. فه‌رمانه‌وای مه‌کران
سیوا مایین له‌گه‌ل له‌شکری خو‌ی و له‌شکری راس‌ل چه‌چ کو‌ری سی‌لایج
فه‌رمانه‌وای سندان له‌ دۆلی هلمه‌ند ږوویه‌ږووی له‌شکری نی‌سلامی ږوونه‌وه. له‌م
شه‌ره‌ خو‌یناوویه‌دا، سه‌رله‌شکری راس‌ل چه‌چ کو‌ری سی‌لایج که‌ ناوی مونا ږوو و
والیی توران و مه‌کران سیوا مایین شکستیان خوارد و کوژران.

له‌شکری نی‌سلام له‌شکره‌کانیشیان له‌ناو‌برد و ولاتی مه‌کرانیان داگیر کرد و
بناخه‌ی ږیژی‌می نی‌سلامییان دامه‌زراند. دوا‌ی ئه‌وه له‌شکری نی‌سلام سه‌رزوه‌یی
مه‌کرانیان گو‌ری به‌ مه‌له‌بندی سوپای نی‌سلامی.

ئه‌م سه‌رۆ‌کانه‌ی کو‌رده به‌لوچه‌کان: میر تیرداد براخو‌یی، میر سه‌وید زه‌نگه‌نه،
میر تاپاک ئه‌دره‌گانی، میر به‌رزنج ماملی و میر جو‌دک کرمانی هاوچه‌رخ‌ی چه‌چ
کو‌ری سی‌لایج فه‌رمانه‌وای سندان و میرسیوا مایین والیی توران و مه‌کران و
میری موس‌لمانان خه‌لیفه‌ عوم‌ری کو‌ری خه‌تاب ږوون.

گو‌ی‌ږایه‌لبوونی کو‌رده به‌لوچه‌کان بق میری موس‌لمانان هه‌زهره‌تی عوم‌ری کو‌ری
خه‌تاب:

له‌ سه‌رده‌می خیلافه‌تی میری موس‌لمانان هه‌زهره‌تی عوم‌ری کو‌ری خه‌تاب،
سه‌رله‌شکری نی‌سلامی هه‌که‌م کو‌ری عه‌مه‌ر سه‌عه‌بی مه‌کرانی داگیر کرد و هه‌ر له
مه‌کران ږوو که‌ میرانی کو‌ردی به‌لوچی تیره‌گانی پینجینه: میر مه‌رداد براخو‌یی،
میر سه‌وید زه‌نگه‌نه، میر پاتاک ئه‌دره‌گانی، میر به‌رزنج ماملی و میر جو‌دک
کرمانی هه‌لسان به‌ ناردنی میر سیاوش برای میر مه‌رداد براخو‌یی وه‌کو نو‌ینه‌ر
بق لای هه‌که‌م کو‌ری سه‌عه‌بی و ئه‌ویش مه‌رجه‌گانی کو‌ردی به‌لوچی بق
گو‌ی‌ږایه‌لکردن خسته‌ به‌رچاوی.

مه‌رجه‌کاني گورده به‌لوچه‌کان نه‌مانه بوون: که کورده به‌لوچه‌کان دینی ئیسلام قه‌بوول ده‌کەن و هاوکاری عه‌ربه‌کان ده‌کەن، له وه‌لامی ئەم هاوکاریکردنەش ده‌بێ عه‌ربه‌کانیش نه‌وان له‌و دۆلانه‌ی که لێی نیشتەجێن ده‌رنه‌کەن و به‌ره‌و ده‌شته‌کاني تر نه‌گوازنه‌وه. هه‌که‌م کورێ عه‌مر سه‌عه‌به‌ی ئەم مه‌رجانه‌ی له نامه‌یه‌کدا نووسی و به‌یه‌کیک له‌ته‌ره‌کاني نارد بۆ مه‌دینه بۆ لای خه‌لیفه‌ی ئیسلام عومهری کورێ خه‌تاب. میری موس‌لمانان عومهری کورێ خه‌تاب په‌یماننامه‌یه‌ی قه‌بوول کرد و کورده به‌لوچه‌کان له‌دۆله‌کاني توران و مه‌کران و سه‌جستان که نشینگه‌ی باپیرانیان بوو مانه‌وه و دینی ئیسلامیان قه‌بوول کرد.

خیلافه‌تی میری موس‌لمانان عوسمان کورێ عه‌فان:

پاش ناشتنی عومهر، عه‌لی کورێ ئەبی تالیپ و زوبیهر کورێ عه‌وام و ته‌لحه کورێ عه‌بدووللا و عه‌بدوره‌حمان کورێ عه‌وف و سه‌عه‌د کورێ ئەبی وه‌قاس و عوسمان کورێ عه‌فان له‌سه‌ر خیلافه‌ت راویژکارییان کرد. عوسمان به‌عه‌بدوره‌حمانی گوت تۆ ده‌سه‌لاتی خیلافه‌ت بگه‌ ده‌ست. به‌لام عه‌بدوره‌حمان گوتی من ناتوانم. پاشان عه‌بدوره‌حمان پێشنیازی کرد سی رۆژ مۆلّه‌ت دا بنێن بۆ ده‌ستنیشانکردنی که‌سیکی چاک. پاش نه‌وه‌ی پاپرسی هاوکارانیان کرد و ماوه‌که به‌سه‌ر چوو، له‌سه‌ر نه‌وه‌ی رێک که‌وتن که عوسمان هه‌لبژێرن.

عوسمان له‌دین و دادپه‌روه‌ری و دادفانی و دابه‌شکاری دا به‌شوێن پێنی خه‌لیفه‌کاني پێش خۆی داچوو. یه‌که‌م ناوچه‌ که له‌سه‌رده‌می خیلافه‌تی عوسمان دا داگیر کرا هه‌مه‌دان بوو. هه‌رچه‌ند هه‌مه‌دان له‌سه‌رده‌می عومهر دا داگیر کرابوو به‌لام دیسان هه‌لگه‌رابوونه‌وه. بۆیه عوسمان هه‌رله‌ رۆژگاری مردنی عومهر دا، موغیه‌ره شه‌عه‌به‌ی نارد که نه‌وی داگیر بکات. پاشان موسا شه‌عه‌ری نارد په‌ی داگیر بکات. عوسمان پاشان موسا شه‌عه‌ری له‌ده‌سه‌لاتداری به‌سه‌ره و عوسمان کورێ ئەبی نه‌عه‌اسی له‌ده‌سه‌لاتداری فارس ده‌رکرد و ده‌سه‌لاتداری به‌سه‌ره و فارسی دایه عه‌بدووللا کورێ عه‌مر کورێ کرێز.

عه‌بدووللا ته‌مه‌نی ۲۵ سال بوو و سه‌ره‌تا هاته به‌سه‌ره و چه‌ند رۆژێک لێره مایه‌وه و چووه‌ پارس. له‌به‌سه‌ره زیاده‌ کورێ ئەبه‌یه‌ی به‌جێ هێشت که له‌وه پێش جێگری بوو و عه‌بدووللا کورێ موعمه‌ره ته‌میمی سوپاسالاری بوو.

پاش تېپه پېوونی سیه م سال به سهر کچه که می محمه مسته فا "د.خ"،
عبداللّ کوری عمر کوری کریم "مجامع" بق سیستان نارد و شه پان کرد و
موسلماننکی زوریان گوشت و پاشان مجامع گه پیه وه.

حزرتی عوسمان کوری عه فان یازده سال له تهختی خیلافته مایه وه و پاشان
به ره لستکاره کانی شه هیدیان کرد. ثم سه رکانه ی کوردی به لوجی تیره کانی
پنجینه: میر مهروان براخویی، میر خه له ف زهنگنه، میر ئالاک نه ریه کانی، میر
تاکول ماملی و میر ئاکول کرمانی هاوچه رخی بوون.

شورشی خه لکی کابلستان و زابلستان:

له سهرده می خیلافته تی عوسمانی کوری عه فان خه لکی زابلستان شورشی و
یاخیگه ریان به رپا کرد. میری زابلستان عبداللّ کوری عومیر شورشی که یانی
له ناویرد و شکستی دان و کابولی دیسان داگیر کرده وه.

مجامع کوری مه سعود ده سه لاتداری کرمان له گه ل هوزه کانی کتیه کانی
قه فسه که کوردی به لوج بوون و به تیره ی کوچ و به لوج به ناویانگ بوون تیک
هه لچوو و دوا چندی شیری سخت گوته پیه لی کردن. کورده به لوج که کانی توران
و مه کران له گه ل نه ویشی که بوو بوونه موسلمان، له شیری کتیه کانی قه فسه
پارمته یی کورده کانی خویان دا، به لام سهرنه که وتن.

هاتنی عبدالرحمان کوری سه مره بق مه کران:

کاتیک میری موسلمانان حزرتی عوسمان کوری عه فان هاته سهر تهختی
خیلافته، عبدالرحمان کوری سه مره ی نارد بق مه کران. عبدالرحمان لیره
چند ماویه که مایه وه و چاکه ی له گه ل خه لک کرد. لهو کاته، فرمانپه وای سندان
چه چ کوری سیلای قشونی خوی هینا بووه سهر سنوری مه کران و هه ره شیری
هیرشی بق سهر مه کران کرد.

عبدالرحمان کوری سه مره کاتیک ئاگه رداری ثم هه واله بووه وه، هیرشی
هینایه سهر دوژمن و له شیری که سخت شکستیانی دا و له سنوره کانی مه کران
ده ریان کرد. پاش نه وه چوه کابل بق نه وه ی نه شورشی له وئ به رپا بوو بوو
له ناو بیات.

هاتنی عوبیدوللا کورپی موعه‌مر بق مه‌کران:

دوای عه‌بدوپه‌حمان کورپی سه‌مه‌ره، میری موسلمانان عوبیدوللا کورپی موعه‌میری بق مه‌کران نارد. نهو هاته مه‌کران و فه‌رمانپه‌وایی کرد. به نازایی و جوامیری خۆی چه‌ندین ناوچه‌ی داگیر کرد و تا سنووری ولاتی هینده‌کان چووه پیتش.

خیلافه‌تی میری موسلمانان عه‌لی کورپی نه‌بی تالیب:

دوای شه‌هیدبوونی حه‌زره‌تی عوسمان کورپی عه‌فان، عه‌لی کورپی نه‌بی تالیب هاته سه‌ر ته‌ختی خیلافه‌ت. نهو هه‌موو کاربه‌ده‌ستانی عوسمانی کورپی عه‌فانی له سه‌له‌نه‌تی ئیسلامی ده‌رکرد و له جیگه‌ی نه‌وان کاربه‌ده‌ستانی خۆی نارد.

عوبیدوللا کورپی موعه‌مر کاتیک هه‌والی عوسمانی پتی گه‌یشت، له‌گه‌ل هاوړتیانی خۆی پاوړژی کرد و گوئی ناچاره بجیت بق لای عه‌بدووللا کورپی عامر. عوبیدوللا پاشان "نه‌میر کورپی نه‌له‌حسه‌ر نه‌لتیکری" ی کرد به ده‌سه‌لاتداری مه‌کران و خۆیشی چوو بق لای عه‌بدووللا کورپی عامر. کاتی گه‌یشته به‌سه‌ره، شه‌ری "جه‌مل‌یان ده‌کرد و عه‌لی سه‌رقالی نه‌و شه‌ره بوو. عوبیدوللا کاتی نه‌می بینی خۆی شارده‌وه تا نه‌و کاته‌ی عه‌لی له‌و شه‌ره ده‌ست به‌تال بوو. پاشان به‌و مال و داراییه‌ی که پیتی بوو چوو بق شام بق لای مه‌عاویه و دیاریه‌کی زۆری دایه مه‌عاویه و له‌وئ مایه‌وه. کاتیک میری موسلمانان عه‌لی کورپی نه‌بی تالیب بیستی که نه‌و هاتوو و چووه بق لای مه‌عاویه، "ساغر کورپی زه‌مر" ی بق مه‌کران نارد. پاش نه‌وه، میری موسلمانان عه‌لی به‌ ده‌ستی عه‌بدوپه‌حمانی کورپی مه‌لجه‌م کوژا. ته‌مه‌نی ۶۲ سال بوو و ماوه‌ی خیلافه‌ته‌که‌ی له‌ چوار سال و نو مانگ پتک هاتبوو.

سیوا زوراک میری توران:

دوای کوژانی سیوا مایین له‌ شه‌ری دۆلی هلمه‌ند، کوره‌که‌ی، سیوا زوراک هاته سه‌ر ته‌ختی میرنشینی توران. له‌ سه‌رده‌می فه‌رمانپه‌وایی زوراک، کاربه‌ده‌ستانی ئیسلامی ولایه‌تی مه‌کرانیان هینابوو ژیر ده‌سه‌لاتی خۆیان. له‌به‌ر نه‌وه میر زوراک ته‌نیا میری توران بووه.

له سهردهمی میر زوراک، ساغر کوړی زهەر هیرشی هینایه سهر کیکانان. میر زوراک توانی شکستی بذات و بهرو دواوه پاشهکشهی پی بکات.

هاتنی ساغر کوړی زهەر بق مهکران:

میری موسلمانان عهلی کوړی ئهبی تالیب ساغر کوړی زههری بق مهکران نارد. ساغر چند ماوهیک لیره مایهوه و کاروباری ئیره ی چاک کردهوه و پاشان له زنجیره چپای کوردانهوه هیرشی هینایه سهر خاکی توران و هاته ناوشاری کیکانان. سیوا زوراک به لهشکرکی بیست ههزاریهوه هاته پټش و شهړکی سهختی لهگهلیاندا کرد. موسلمانان کان زوریان لی کوژرا و به دپل گیران و ههنديکیش رزگاریان بوو.

لهوکاته، ساغر کوړی زههر ناگهدار کرایهوه که میری موسلمانان عهلی کوړی ئهبی تالیب به دهستی عهبدورحمان کوړی مهلجم لئی دراوه و بریندار بووه و پاشان مردووه. لهبر ئهوه له میدانی شه پاشهکشهی کرد و چووه مهکران. ئهم میرانهی کورده بهلوچهکان: میر شیراک براخویی، میرا بهکر زهنگنه، میر بازوک ئهدرهگانی، میر جورکان ماملی و میر حوسه کرمانی هاوچهرخ سیوا زوراک و میری موسلمانان عهلی کوړی ئهبی تالیب بوونه.

بهنی ئومهیه:

بهنی هاشم و بهنی ئومهیه بهرهی دوو برا بوونه و باپیره گهرهیان هاشم و عهبدولشهمس کوړی عهبدولهناف بوونه. ئومهیه کوړی عهبدولشهمس و عهبدولتهلیب کوړی هاشم هاوتهمن و هاوچهرخي یک بوونه.

بهنی ئومهیه وهکو بهنی هاشم له تیره بهرجهسته و کاریگهرهکانی قورهمیش بوونه. لهوه پټش ماوهیکی دريژ له نیتوان ئهم دوو تیرمه لهسهر سهریرهشتی مالی کهعبه و مهککه کیشه دروست بووبوو بهلام به هئی ناویوانی سهرداران و ریشسپانی تیرهکانی تری قورهمیش له نیتواناندا ئاشتی کراوه. ئهمهش له ئهنجامی پیک کهوتن لهسهر دابهشکردنی ئهرکهکانی به پټوبردنی مالی کهعبه و مهککه به چهشنیک که سهرکردایهتی سهربازی واته پلهی سوپاسالاری قورهمیشیان پاسپارده میری تیرهی بهنو ئومهیه و ئهرکی سهریرهشتیکردنی مالی

که عیبه‌شيان داوه به میری به‌نی هاشم.

نومه‌یه کورپی عه‌بدولش‌مس و عه‌بدولوت‌لیب کورپی هاشم هاوچه‌رخ‌ی به‌ک بوونه و به هه‌مان شیوه په‌یام‌به‌ری ئیسلام حه‌زرتی محهم‌د مسته‌فا "د.خ" و ئه‌بوس‌وفیان نه‌وه‌ی کورپی نومه‌یه هاوچه‌رخ‌ی په‌کتری بوونه. له‌وشه‌پوانه‌ی له‌ نیوان موس‌لمان‌ه‌کان و قورمیشی مه‌ککه‌ پرووی داوه له‌ سه‌رده‌می سه‌ره‌تاییی ئیسلام‌دا، نه‌بوس‌وفیان میری ریژی‌می له‌شکری قورمیش بووه و قورمیش له‌ژیر ریبه‌رایه‌تی نه‌بوس‌وفیان دژی موس‌لمان‌ه‌کان جه‌نگاون. به‌لام پاش نه‌وه‌ی موس‌لمان‌ه‌کان مه‌ککه‌یان داگیر کرد، نه‌بوس‌وفیان بووه به‌ موس‌لمان و محهم‌د مسته‌فا "د.خ" مه‌عاویه‌ی کورپی نه‌بوس‌وفیانی کردووه به‌ نووس‌یاری سروش.

له‌ سه‌رده‌می خیلافه‌تی راشیده، میران و سه‌رداران و گه‌ورانی به‌نی نومه‌یه بۆ سه‌رفرازی و سه‌رکه‌وتنی ئیسلام پاژه‌کاری شایانی ستایشیان نه‌نجام داوه. عومهری کورپی خه‌تاب له‌ سه‌رده‌می خیلافه‌تی خۆیدا په‌زیدی کورپی نه‌بوس‌وفیانی به‌ نوینه‌ری دیمه‌شق داناوه و پاش کۆچی دوابی ئه‌و مه‌عاویه له‌سه‌ر ئه‌م پله‌یه جێنشین بووه. دوا‌ی شه‌هیدبوونی عوسمان کورپی عه‌فان، میر مه‌عاویه سه‌ربه‌خۆ بووه و له‌گه‌ل عه‌لی کورپی نه‌بی تالیب بووه شه‌ر و کێشه‌ی و پاش شه‌هیدبوونی عه‌لی بنه‌مای فه‌رمانه‌روایی بنه‌ماله‌ی به‌نی نومه‌یه‌ی دامه‌زراندووه.

دانیشتنی مه‌عاویه له‌سه‌ر ته‌ختی خه‌لیفایه‌تی:

دوا‌ی شه‌هیدبوونی میری موس‌لمانان عه‌لی، خه‌لکی کوفه‌ گوێراپه‌لی ده‌سه‌لاتداری حه‌سه‌ن کورپی عه‌لی کورپی نه‌بی تالیب ده‌بن. کاتیک هه‌وائی کوژرانی عه‌لی گه‌یشه‌ شام، خه‌لکی شام گوێراپه‌لی ده‌سه‌لاتداری مه‌عاویه بوون. مه‌عاویه له‌ "بایلیا"وه هاته دیمه‌شق و له‌وتشه‌وه هاته کوفه‌. حه‌سه‌ن کورپی عه‌لی له‌ کوفه‌ چوووه ده‌ریج و له‌ نه‌نبار له‌گه‌ل مه‌عاویه به‌ یه‌ک گه‌یشتن و له‌سه‌ر چه‌ند مه‌رجیک ناشتیان کرد. حه‌سه‌ن ده‌ستی له‌ ده‌سه‌لاتداریتی هه‌لگرت و مه‌عاویه پاشایه‌تی به‌ ته‌نیا بۆ مایه‌وه و دوا‌ی ئه‌وه چوو بۆ مه‌دینه.

ها‌تنی عه‌بدوللا سوار نه‌لعه‌بدی بۆ مه‌کران:

کاتیک مه‌عاویه ده‌سه‌لاتی گرت ده‌ست، عه‌بدوللای کورپی سوار نه‌لعه‌بدی به‌

جوار هزار سوارهوه له ولایهتی مه‌کران دامه‌زاند و پټی گوت له ناوچه‌ی توران شاخاوییه‌ک به ناوی کیکانان هیه و له‌وئ هه‌سپی به‌رز و ږنک نه‌ندام هیه و له هه‌سپانه بنیرومه ئیره. هه‌روه‌ها، ئاگه‌داری کردهوه که خه‌لکی نه‌م ناوچانه به هئ‌ی سروشتی ناوچه شاخاوییه‌که‌یان یاخیکه‌ری و سه‌سه‌ختی ده‌کهن.

عه‌بدوللای کورپی سوار نه‌لعه‌بدی به جوار هزار له‌شکری سوارهوه هاته مه‌کران و لیره چه‌ند ماوه‌یه‌ک مایه‌وه. مه‌عاویه پاشان عومهری کورپی عه‌بدوللای کورپی عومهری بۆ داگیرکردنی نه‌رمابیل نارد و نه‌ویش هاته مه‌کران.

هتیرش بۆ سه‌ر توران:

عه‌بدوللای کورپی سوار نه‌لعه‌بدی به هاوه‌للی عومهری کورپی عه‌بدوللای کورپی عومهر پووی کرده توران و له کاتی سه‌فه‌ردا له‌ناو له‌شکره‌که‌یدا هه‌چ که‌س بۆی ئاگر بکاته‌وه، له‌به‌رنه‌وه‌ی توپشه و خواردنی دروستکراو و ئاماده‌کراویان پټ بوو. شه‌ویک له شه‌وه‌کان بلیسه‌ی ئاگر له‌ناو له‌شکردا په‌یدا بوو. پشکنینیان نه‌نجام دا و ده‌رکه‌وت که ژنکی دووگیان مندالی بووه و پتووستی به ئاگر بووه و عه‌بدوللای ئیزنی دا.

کاتیک گه‌یشته ناوچه‌ی کیکانان، سیوا زوراک به له‌شکرکی سی هزار نه‌فه‌ریه‌وه بۆ به‌ره‌نگاربوونه‌میان هاته پیش. له‌شکری ئیسلام به‌سه‌ریاندا زāl بوو و شکستیانی دا و ده‌سکه‌وتیکی زۆریان گرت. له‌شکری زوراک کۆ بوونه‌وه و ده‌وی کتوه‌کانیان گرت و شه‌ر تیر تر بووه‌وه و کیکانییه‌کان شه‌ری چه‌پاولیان ده‌ست پټی کرد.

عه‌بدوللای کورپی سوار نه‌لعه‌بدی له‌گه‌ل کۆمه‌لی سه‌ربازه چه‌کدار و تایبه‌ته‌کان وه‌ستا و هاواری کرد "ئه‌ی کورانی ئیسلام! له‌کافره‌کان هه‌لنه‌گه‌ڤنه‌وه، بۆ ئه‌وه‌ی بپرواتان زیانی پټ نه‌گات و شه‌هید ببن". له‌شکری ئیسلام له‌ده‌ور به‌یداخ و ئالای عه‌بدوللای کورپی سوار کۆ بوونه‌وه و پیاویک له‌به‌نی عه‌بدولقه‌یس له‌سوپا هاته‌ده‌ر و داوای شه‌رکه‌ریکی له‌دوژمن کرد. سه‌رۆکی دوژمن له‌به‌رامبه‌ری وه‌ستا، "یاسر کورپی سوار"یش له‌گه‌ل به‌نی عه‌بدولقه‌یس چوو و هتیرشیان برده سه‌ر ئه‌و سه‌رۆکه و که‌واندیان. له‌شکری زوراک هه‌موو ده‌رکه‌وتن و له‌شکری ئیسلام شکستی خوارد و هه‌موو کۆساره‌کان له‌مردووی سوپا پټ بوو.

عبداللّٰی کوپی سوار پوویہ پووی گہنجیک بووہوہ. ہرچہند ئہسحابہکانی
ہترشیان کرد و زوریان لہ دوژمنان کوشت، عبداللّٰی دوائی ژانکی زور شہید
بوو. دوائی شہیدبوونی ئہویش، موسلمانہکان گہرانہوہ مہکران.
سیوا زوراک دوائی سہرکوتن بہ تہل لیدانہوہ ہانہوہ قہلّٰی کیکان و
دہسکوتہ فراوانہکی لہ نیوان سہریازانی لہشکرہکیدا دابہش کرد.

ہاتنی سہنان کوپی سہلہمہ بق مہکران:

دوائی ئہوہی عبداللّٰی کوپی سوار ئہلعبدی شہید بوو، مہعاویہ نامہی بق
زیاد نارد و دوائی لی کرد پیاریک ہلبزیریت کہ شایستہی سنووری ہیند بیت.
زیاد لہ وہلامدا بوی نووسی کہ پہسندکراوی من و شایستہی ئہو سنوورہ دوو
پیاون، ئہحنف کوپی قہیس و سہنان کوپی سہلہمہ ئہلہزلی. مہعاویہ سہنان
کوپی سہلہمہ ئہلہزلی پہسند کرد و ئہویش کوپی سہلہمہ ئہلہزلی دیاری کرد.
سہنان چوو بق مہکران و ماوہی دوو سال لہوی مایہوہ و پاشان دہرکرا.

ہاتنی راشد کوپی عمر بق مہکران:

دوائی ئہوہی زیاد ہلّسا بہ دہرکردنی [سہنان] کوپی سہلہمہ، مہعاویہ راشد
کوپی عہمری نارد بق دہسہلاتداریکردنی ولایتی مہکران و کردی بہ نوینہر.
راشد کردہوہی چاکی ئہنجام دا و زوری بق خہلک ہینا تا فیری زانستی قورٹان و
تہفسیر بوون. دادپہروہری پتہو کرد و بہ ہوی پھوشت باشیی زوریک لہ
گہبرہکان^{۱۶} بوون بہ موسلمان.

کاتیک راشد کوپی عمر ہاتہ مہکران، مال و داراییی کتوی "گوردہکان"ی بہ
دہست ہینا. پاشان چووہ کیکان و سیوا زوراک شہپی لہگہل کرد و شکستی
خوارد و گہراوہ ولّاتی سندان. راشد لہ کیکان مایہوہ و مال و داراییی پتیشوو و
تازہی بہدہست ہینا، دہسکوت و "بہردہ"کانی دوژمن کہ بہ تالانی بردبوون بہ
چنگ ہینا و دوائی یک سال لہوی گہرایہوہ، لہ سیستان تی پہری تا گہپشتہ
چیای مہنزرہ و بہہرج. خہلکانی ئہم ناوچہیہ گہلہکوہمیان کرد و نزیکہی پہنجا
ہزار پیواو کق بوونہوہ و یتگیان لی کرتن و لہ بہیانی تا نوژی عہسر شہریان

۱۶. ناگیرہستہکان

کرد و له نه‌نجام راشد شه‌هید بوو.

هاتنی جارتیکی تری سەنان کوپی سەله‌مه بق مەکران:

کاتیک راشد کوپی عەمر شه‌هید بوو، زیاد جارتیکی تر سەنان کوپی سەله‌مه‌ی کرد به نوینەر و ناردی بق مەکران. فەرمانی پی دا که کاتیک گە‌یشتە ئوئی توران داگیر بکات و هەموو بتخانه و پەرستگە‌ی ناگری ناگریه‌رسته‌کان وێران بکات. له‌به‌رئووه‌ی په‌یامبه‌ری ئیمه "د.خ" هیچی لی نه‌ه‌یشتوو نه‌وه و هەموو کوفر و دینیک جگه له دینی ئیسلام پ‌یسه‌ک‌یش کردوو و ئو ه‌یشتی پ‌یسه‌ک‌یشی نه‌کرد پی له‌گە‌لیان به سەرانه ناشتی کردوو.

سەنان کوپی سەله‌مه ماوه‌یه‌ک له مەکران مایه‌وه و هەندیک له ولایه‌ته‌کانی به‌ه‌یز کرد تا گە‌یشتە ولایه‌تی کیکانان و شه‌ری له‌گە‌ل سیوا به‌ریا کرد. سیوا زوراک به له‌شکرکی فراوانه‌وه هاته پ‌یش و شه‌رتکی سه‌ختی له‌گە‌ل کرد و په‌زدانی مه‌زن موس‌لمانه‌کانی سه‌رکه‌واند. سیوا زوراک خۆی کوژرا و کوپه‌که‌یشی که ناوی سیوا سەنگین بوو ه‌لات و له ک‌یوه‌م‌کانی نورگان و ب‌یلان خۆی شارده‌وه. سەنان به دوا‌ی کهوت و قه‌لای نورگانی گە‌مارق دا. سوپای سەنگین هاتنه پ‌یش و شه‌رتکی سه‌ختیان کرد. سەنان ئو پ‌وژه خۆی به‌و ش‌یوه‌یه دم‌جەنگی که پ‌و‌سته‌م له پ‌و‌ژگاری خۆی جه‌نگابوو ته‌نانه‌ت سیوا سەنگ‌ین‌یشی کوشت.

سەنان بق هەر شو‌ینیک ب‌جووبایه، نه‌ریت و پ‌ه‌وشتی باشی به‌جی ده‌ه‌یشت تا گە‌یشتە ناوچه‌ی بودها و خە‌لکی بودها غە‌دیان لی کرد و شه‌هید بوو.

راسل چە‌نده‌ر برای چه‌چ:

دوا‌ی کوچی دوا‌یی چه‌چ، راسل چە‌نده‌ری برای هاته سه‌ر ته‌ختی ولاتی سەندان له‌به‌رئووه‌ی کوپی چه‌چ داهر ب‌جووک بووه.

راسل چە‌نده‌ر که‌سیکی به دین بووه و په‌پ‌ه‌وکاری دینی باوادایی بووه. له سه‌رده‌می چە‌نده‌ر، موس‌لمانه‌کان توران و مەکرانیان داگیر کردبوو و ئه‌م ولایه‌تانه به سه‌لته‌نه‌تی ئیسلامیه‌وه لکا‌بوون. دوا‌ین فەرمانه‌روای توران و مەکران سیوا زوراک و کوپی ئو سیوا سەنگین بوونه که له‌گە‌ل سەنان کوپی سەله‌مه‌ی والی

مهكران كه وتونه ته شهري سهخته وه و كوژراون.

سهنان كوپي سهله مه ولايهتي توراني داگير كردو به قهله مهروي ئيسلامييه وه لكاند. راسل چهندهر به هوي له دهستداني ولايه تهكاني توران و مهكران زور خهفه تبار بوو و دواي ههفت سال فرمانه وايي كوچي دواييي كرد. ئهم سهروكانهي كوردی به لوچي تيرهكاني پينجينه: مير شيراك براخويي، مير بهكه زهنگنه، مير بازوك نه درهكاني، مير جوركان ماملی و مير حوسه كرمانی هاوچه رخی راسل چهندهر و مير معاويه خليفه ي بهني ئومهيه بوونه.

هاتني مهنزه كوپي جارود كوپي بشر بق مهكران:

دواي شههيدبووني سهنان كوپي سهله مه، معاويه ولايهتي مهكراني به مهنزه كوپي جارود كوپي بشر راسپارد. ئهويش هاته مهكران و چهند رۆژيک ليره مايه وه و دهسه لاتي ميرنشينييه كه گرتي دهست و پاشان بق شهري به پي كهوت. ئهمهش وه كو ئوه وايه چله كه به داروه ئاويزان بكات و بيدريتي واته عوبيدوللای كوپي زياد خهفه تبار بوو و گوتي ئهم ههنگاهوي مهنزه باش نييه و مائاوايي لي كرد و به دهم گريانه وه گوتي مهنزه له م سهفهره ناگه پيته وه و دهكوژي.

پاش ئوه، مهنزه له وي به پي كهوت و گهيشته ولايهتي دوژمنان و له سنووري توران نه خوش كهوت و گياني له دهست دا. لهو كاته كوپي ئهو، ههكه م كوپي مهنزه له كرمان بوو و مهنزه به نامه له باره ي نهخوشييه كه ي خوي وه ئاگه داري كردبووه. براي مهنزه ريش كاتيک ئاگه داري مردني مهنزه بووه، داواي له عهبدولعزیز كرد كه دهسه لاداري ئهو ولايه ته ي بداتي. حوجاج گهيشته بهردهرگه و دهنگي بانگي نويز بهرز بووه. حوجاج پروي كرد عهبدولعزیز و گوتي ئهكر ئاوازي بانگ بهرگريم نه كهوتايه براي كه يم سزا ددا، له بهر ئه وي يه كيک له گوران و پياوماقوولاني ئيمه گياني خوي له ريگه ي خوي مهنزه بهخت كردوه و كوره كه ي له شوينه تي و توش داواي ولايهت دهكه ي.

هاتني ههكه م كوپي مهنزه بق مهكران:

كاتيک ههكه م كوپي مهنزه گهيشته و عوبيدوللای كوپي زياديان ئاگه دار

کرده‌وه، عوبیدوللا گریا و خه‌فته‌بار بوو و ئه‌وی به کوپی خۆی هه‌ژمارد و سی سهد هزار دره‌می پیتی دا. ئه‌و پیاویکی ئازا و دلیر بوو و دوا‌ی ئه‌م ریز لیگرتنه چوو هه‌کران و بۆ ماوه‌ی شه‌ش مانگ ولایه‌تی مه‌کرانی له‌ژێر ده‌سه‌لاتدا بوو.

هاتنه‌ سه‌ر ته‌ختی خه‌لیفایه‌تی عه‌بدولولک کوپی مه‌روان:

دوا‌ی مه‌روان کوپی هه‌که‌م، نۆبه‌ی خه‌لیفایه‌تی به‌ عه‌بدولولک کوپی مه‌روان گه‌یشت. ئه‌و "عیراق" و "سندان" و "هندان"ی دا به‌ حوجاج کوپی یوسف و پاشان "حوجاج سه‌عید کوپی ئه‌سه‌لم کلابی" بۆ مه‌کران نارد.

هاتنی سه‌عید کوپی ئه‌سه‌لم کلابی بۆ مه‌کران:

سه‌عید کوپی ئه‌سه‌لم کلابی گه‌یشت هه‌کران و چه‌ند ماوه‌یه‌ک له‌ مه‌کران مایه‌وه. رۆژیک سه‌فه‌وی کوپی لام ئه‌له‌حه‌مامی که‌ له‌ هۆزی "ئه‌زه‌د" بوو هات بۆ لای سه‌عید. سه‌عید لێی پرسی که‌ ده‌جمه‌ خوارێ بۆ ئه‌و شوێنه‌ و یارم به‌ وه‌که‌لم وهره. له‌ وه‌لامدا کوتی ده‌ست و پتومندم نییه. پیتی گوت "له‌ دیوانی خیاڵه‌ت فه‌رمان ده‌گرم". له‌ وه‌لام کوتی "به‌ خوا! ناتوانم له‌ پاژه‌ی تۆدا بم و نه‌نگیم دێ". سه‌عید گرتی و کوشتی و له‌ پێستی ده‌ره‌ینا و سه‌ریشی بۆ لای حوجاج نارد. پاشان له‌ مه‌کران بۆ کۆکردنه‌وی ماڵ و داراییی باوه‌رپیکراوانی خۆی دامه‌زراند و به‌ به‌کاره‌ینانی شێوازی نه‌رم و میهره‌بان ماڵ و دارایی زیاتری له‌ مه‌کران و توران به‌ ده‌ست هێنا.

به‌ره‌نگاربوونه‌وی [سه‌عید] له‌گه‌ڵ عه‌لافیه‌کان:

رۆژیک که‌لێب کوپی خه‌له‌ف ئه‌لوغهنی و عه‌بدوللا کوپی عه‌بدوهره‌یم ئه‌له‌لافی و محمه‌د کوپی مه‌عاویه ئه‌له‌لافی له‌گه‌ڵ یه‌ک راوێژیان کرد و گوتیان که‌ سه‌فه‌وی کوپی لام له‌ ولایه‌تی ئیمه‌ و دانیشتووی عومان بووه‌ و ناوچه‌ی ئیمه‌ و ئه‌و تیکه‌ڵاوه‌ و سه‌عید کتیه‌ خزمی ئیمه‌ بکوژێت. له‌م به‌ینه‌، سه‌عید بۆ وهرگرتنی باج ده‌هاته‌ مرج، بۆیه‌ به‌ره‌نگاری بوونه‌وه‌ و ده‌ستیان به‌ گه‌فتوگۆ کرد و کار به‌ شه‌ی گه‌یشت. عه‌لافیه‌کان زāl بوون و سه‌عیدیان کوشت و له‌ مه‌کران دانیشتن.

محەمەد کۆری هارون تیرەکانی کوردی بەلۆچی لەناو لەشکری خۆی وەرگرتووە.
ئەم سەرۆکانهی کوردی بەلۆچی تیرمکانی پێنجینه: میر ئەسەد براخۆیی، میر
بەکەر زەنگەنە، میر بشر ئەدرەگانی، میر خیزان ماملی و میر مودان کرمانی
هاوچەرخێ محەمەد کۆری هارون بوونە.

وینه‌کان

- میرانی میرنشینی کورده به‌لوچه‌کان له به‌لوچستان
- وینه‌ی کولتوری

میری براخشی - کوردی بهلوچ - توران

میری نسرنگانی - کوردی پہلوچ - مہکران

میر نحمدی سٹیہم - ناسراو بہ نحمدی مہزن کامبرانی
 بہلوچ - میری بہلوچستان ۱۶۶۶ز تا ۱۶۹۵ز

میر مہرابی بیکم - نحمدہ زہی بلوچ - میری بلوچستان
۱۶۹۵ تا ۱۶۹۷ز

میر سہمندہر محمد زہیبی بہلوچ - نازناوی سہخی
سہمندہر - میری بہلوچستان - ۱۶۹۷ز تا ۱۷۱۴ز

میر نحمادی چوارمہم زہی بہلوچ - نازناوی نحمہد
پارسا - میری بہلوچستان - ۱۷۱۴ز تا ۱۷۱۶ز

نوعلا حمزوت مير عبدوللا خان، نازناوی مهلوی شاخی،
میری بهلوچستان، ۱۷۱۶ز تا ۱۷۳۱ز

میر موحبت خان محمد زہی بہلوچ
 میری بہلوچستان - جاری یکم ۱۷۳۱ز تا ۱۷۳۳ز
 جاری دوم ۱۷۳۶ز تا ۱۷۴۹ز

میر نemat خانى ساييم - ميرى بهلوچستان
۱۷۳۶ز تا ۱۷۳۸ز

غازی میر ناسیر خان نحمدہ زہبی بہلوچ - میری بہلوچستان
۱۷۴۹ء تا ۱۷۹۴ء

میر محمود خانی بہکشم - میری بلوچستان
۱۷۹۴ تا ۱۸۱۷ ز

میر مہراب خانی دوہم ٹحمد زہیبی بلوچ (شہید)
میری بلوچستان ۱۸۱۷ز تا ۱۸۳۹ز

شهر له نيوان شههيد مير مهرباب خاني دووهم و سهربازاني حڪومتى بريتانيا له هيند
۱۳ نۆفەمبەرى ۱۸۳۹ز

میر شانهواز خان محمد زہبی بلوچ - میری بلوچستان
۱۸۳۹ تا ۱۸۴۱ ز

نوعلا حضرت مير ناسيرخاني دووهم نه محمد زهبي
 بهلوج - ميری بهلوچستان - ۱۸۴۱ز تا ۱۸۵۷ز

نوعلا حضرت مير خودادادخان محمد زهبي بهلوج - ميرى
بهلوجستان

جارى يهكهم ۱۸۵۷ز تا ۱۸۶۲ز

جارى دووهم ۱۸۶۴ز تا ۱۸۹۳ز

پیماننامہ لہ نیوان حکومتی بریتانیا و میری بہلوچستان میر خودادادخان نے محمد
زمی بہلوچ - لہ مستونگ، ۱۳ جولای ۱۸۷۶

میر شیردل خان محمد زبیبی بلوچ - میری بلوچستان -
۱۸۶۳ تا ۱۸۶۴ز

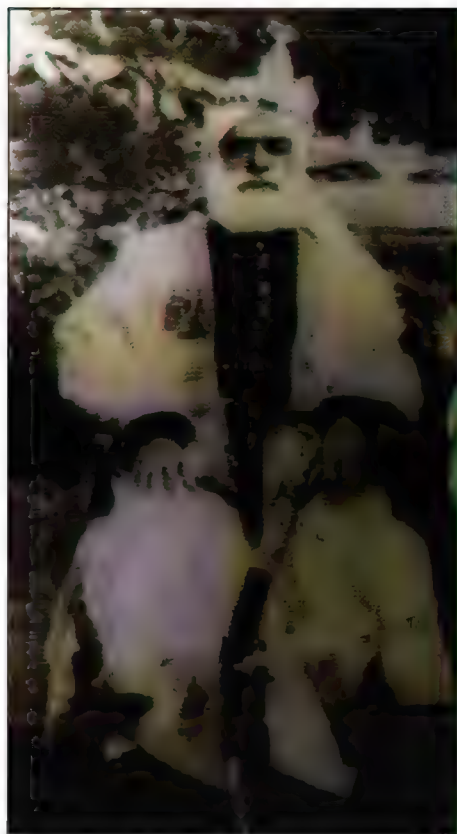
میر محمود خانی دوم نحمد زہبی بھلوچ - میری ولایتی
بھلوچستان - ۱۸۹۳ تا ۱۹۳۱ ز - گاتی تاج لہ سر نان

میر محمود خان لہ گال بہ لوچہ گانی ہڈزی رئیسانی

میر محمد نازم خان - گانی تاج لہ سہر نان لہ کویتہ - ۱۹۳۲

نه علاحه زرت مير محمد نه عزم خان - ميرى
 ولايتى بهلوچستان - کاتى تاج له سر نان له کوټه
 سالى ۱۹۳۲ نه نجام درا

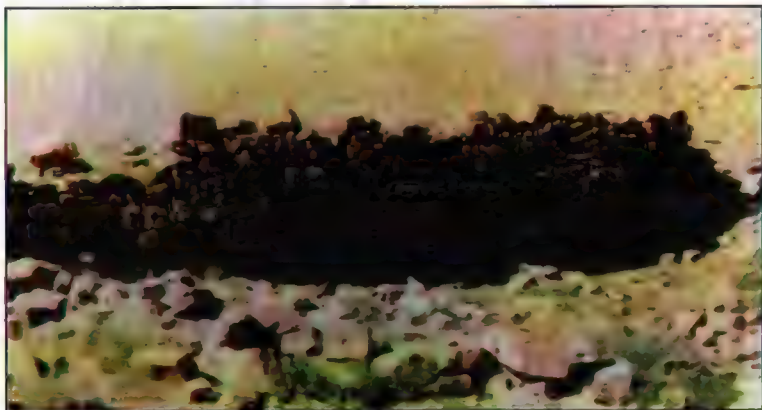
شعلا حضرت میر محمد یار خان - میری ولایتی
بهلوچستان. جاری بهکم ۱۹۳۳ تا ۱۹۵۸ از
جاری دوم ۱۹۶۲ تا ۱۹۷۷ از

میر داود خان محمد زہبی بہلوچ - میری ولایتی بہلوچستان
جاری یکم ۱۹۶۲ز تا ۱۹۵۸ز
جاری دوم ۱۹۷۷ز تا ۱۹۹۸ز

بگریست

بگریست

نەسكەندەرى مەقدۇنى

پیامبر زمردهشت

ناگردان - پرستگهی زهردهشتی

کاروانی خوشتری رهوند مکانی بهلوچ

شوان و میگله مری بهلوچ

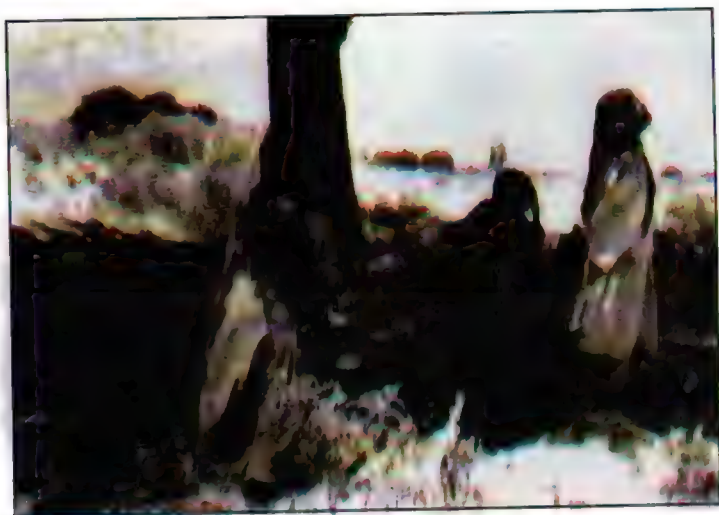
پیاوانی بهلوچ

مندالانی بهلوچ یاری به هیسک دمکن

مندالانی به لوج

مندالانی به لوج له زیر داری توو

مندالانی به لوچ له گوند

شهر مکه

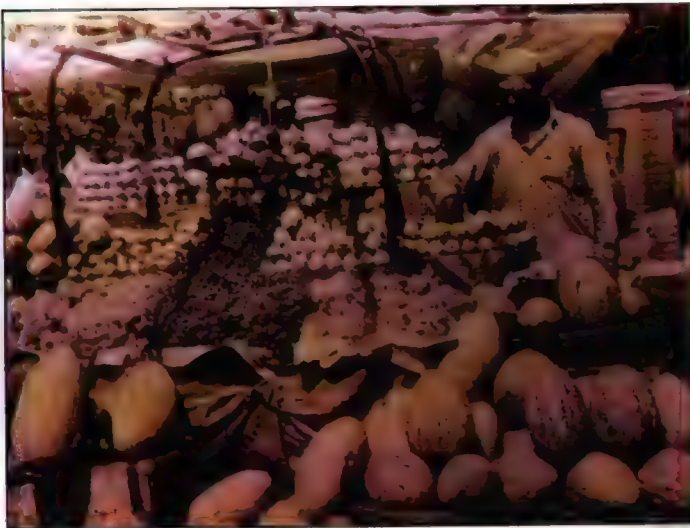
وینہ پیکي شاري کویتہ

کڑلي مينا له کویتہ

چایخانه‌ی بلوچ

دوکانی میوه

دوكانى جلى فولكلورىي ژنانە

سرۆنز - سازى بەلوچ

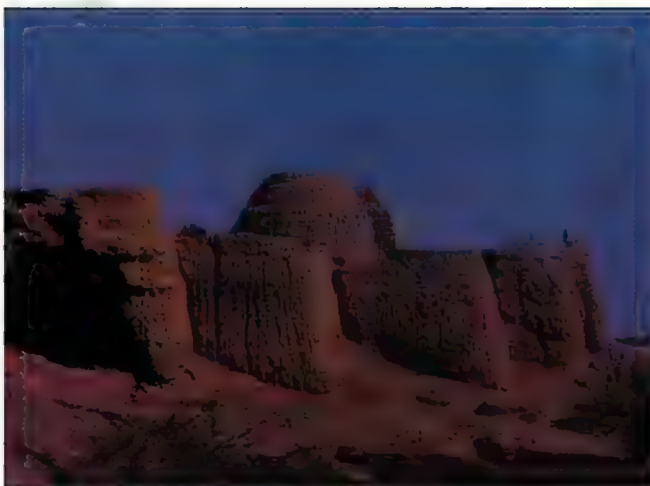
کلکوی میر مستنفا خان له بهاک، که چېی، بهلوچستان

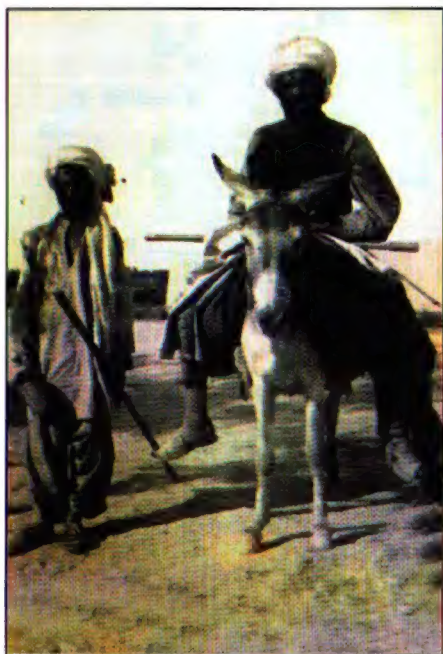
قلعہ لای کؤنی خوددار

تونلی بۆلۈن ۱۸۹۲ - ۱۸۹۳ دروست كراوه

قەلەي مىر چاگەر خان لە نزىك شارى سىبى بىلۇچىستان

کوننشینی بلوچ

نمسی بلوچ

گۆشتی برزای ساجی

منتدى اقرأ الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

کوردگال نامهک جگه له تیشک خستنه سهر پهیدا بوونی نهتهوهی کورد له کوردستان و دروستبوونی دهولتی میدیا، به دریزی باسی بهلوچهکان دهکات که به رهسهر کوردن و بنهچهیان دهچیتسهوه سهر کورده مادهکان و پاشان چۆن چۆنی له کورده مادهکان دابران. ههروهه تیشکیش دهخاته سهر ریشهی کورده بهلوچهکان و له نشینگه نوییه کهیان باسی میژووی سیاسی، کۆمه لایهتی، زمان، ئاین، داوونهریت، ریکخستنی سهر بازی، شیوازی هۆزایهتی و پیشهیان دهکات. باسی پتوهندی و ههلوێستی کورده بهلوچهکان له گهڵ فەرمانهرواکانی سهردهمه جیاجیاکانی مادهکان، ههخامه نشیهکان، یۆنانیهکان، ئەشکانیهکان، ماسانییهکان، هیندیهکان و ئیسلامیهکان دهکات.

نووسهر پهرتووکی کوردگال نامهکی له سالێ ۱۶۵۹-۱۶۶۰ ی زاینیدا نووسیوه. له سهرهتای پهرتووکه کهیدا له باسی قوتابخانهی ئیسلامیدا ئاماژه بهوه دهکات که، پهرتووکی کوردگال نامهکی به یارمهتی چهندین سهرچاوهی میژوویی نووسیوه که له کتێبخانهی قوتابخانه ئیسلامیه کهی بنهماله کهیان له "زهرخ" ی پایهتهختی "زابلستان" (سیستان) پارێزرابوون.

هیوا محمەد زەندی

Kurdgal Namek

A valuable masterpiece and treasure
of the ancient history of Kurd and Baloch 1659 AD

Author: Akhund Mohammad Saleh Zangana Baloch

Translator: Hiwa Zandi Volume One

چاپخانهی

هولتر - کوردستان
Aras Press
Kurdistan - Erbil

4743

یایی ۵۰۰۰ دیناره